

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU**

**AZƏRBAYCAN
FOLKLORU
KÜLLİYYATI**

XVIII cild

DASTANLAR

VIII kitab

BAKI - 2010

AMEA Folklor İnstitutu
Elmi Şurasının qərarı ilə çap olunur

REDAKSIYA HEYƏTİ

Hüseyn İsmayılov, filologiya elmləri doktoru (sədr);
Teymur Bünyadov, akademik;
Azad Nəbiyev, AMEA-nın müxbir üzvü;
Tofiq Hacıyev, AMEA-nın müxbir üzvü;
İsrafil Abbaslı, filologiya elmləri doktoru, professor;
Qara Namazov, filologiya elmləri doktoru, professor;
Məhərrəm Cəfərli, filologiya elmləri doktoru, professor;
Muxtar İmanov, filologiya elmləri doktoru;
Füzuli Bayat, filologiya elmləri doktoru;
Ramil Əliyev, filologiya elmləri doktoru;
Oruc Əliyev, filologiya elmləri namizədi;
Əziz Ələkbərli, filologiya elmləri namizədi;
Ağaverdi Xəlil, filologiya elmləri namizədi;
Seyfəddin Rzasoy, filologiya elmləri namizədi (məsul katib).

TƏRTİB EDƏNLƏR: f.e.d. **Hüseyn İSMAYILOV**
f.e.n. **Əziz ƏLƏKBƏRLİ**

NƏŞRİNƏ MƏSUL: f.e.n. **Əziz ƏLƏKBƏRLİ**

Azərbaycan folkloru külliyyatı, XVIII cild, Dastanlar
(VIII kitab), Bakı, “Nurlan” nəşriyyatı, 2010, -364 səh.

4603000000

A ----- Qrifli nəşr
N-098-2010

©Folklor İnstitutu, 2010

ƏLƏSGƏRNƏN SƏHNƏBANI

Mənim əzizdərim, sizə hardan xəbər verim, Göyçə mahalının Ağkilsə kəndinnən. Ağkilsə kəndində kimnən, Alməmməd kişidən.

Alməmməd kişi yoxsul bir adamıydı. Heç kəsnən alıqalı olmazdı. Adam kasıb olanda nə olar; Alməmməd kişi hər şeyin yerini bilən, yaxşıya-pisə qiymət qoyan, qanacaxlı, mərifətdi bir adamıydı. Özünən yaxşı söz də deyirdi. Kənddə hamı onun hörmətini saxlıyırdı. Çoxları bir iş görəndə onnan məsləhətdəşərdi.

Alməmməd kişinin uşağı çoxuydu. O, külfətini dolandırmıxdan ötrü hər zəhmətə qatdaşdı. Çox zaman əin-biçinnən sonra Cavanşir mahalının meşələrinnən ağac, taxta daşıyar; kürək, şana qayırib satar, uşaqlarını bir təhər dolandırardı. Alməmməd kişi çətinliklərə düşsə də, ürəyini sıxmazdı, yeri düşəndə: "Danalı darıxmaz, allah kərimdi", – deyərdi.

Ay dolandı, il keşdi, Alməmməd kişinin böyük oğlu Ələsgər 14-15 yaşına çatdı. Ələsgər boy-buxunnu, yaraşlıq, üzüyola, qoçaq bir oğlan oldu. Kəndin varrı adamlarinnən bir neçəsi Alməmməddən xayış eləmişdilər ki, Ələsgəri nöker versin, əmə Alməmməd oğluna qiymamışdı.

Bir gün kəndin varrılarınnan olan Kalvayı Qurban Alməmmədin yanına gəldi. Bir az o yannan-bu yannan söhbət eliyənnən sonra dedi:

– Alməmməd, özün bilirsən ki, mənim köməyim yoxdu. Əyər irazı olsan, Ələsgəri apararam, 3-4 il mana kömək eliyər.

Kasıblığın üzü qara olsun, bu dəfə Alməmməd kişi yumşaldı. Arvadı Pərizadın yanına getdi, məsələni ona dedi. Götür-qoy eliyib, bu fikrə gəldilər ki, Ələsgəri Kalvayı Qurbana nöker versinnər.

Kalvayı Qurban qonum-qonşuyun çox mehriban do-

lanan bir yaxşı adamıydı. Bu vaxta kimi heç kəs onnan bir zərrə qədər inciməmişdi.

Alməmməd kişi Kalvayı Qurbannan danışdı-barışdı, Ələsgəri Kalvayı Qurbanın öyünə göndərdi.

Kalvayı Qurban Ələsgərə bir dəs paltar tikdirdi, görəcəyi işdəri ona tafşırıdı.

Kalvayı Qurbanın Səhnəbanı addı gözəl-göyçək bir qızı varıydı.

Ələsgər işini tanıyannan sonra Ələsgərnən Səhnəbanı arasında bir mehribançılıq əmələ gəldi. Çox zaman Ələsgərin görəcəyi işdəre Səhnəbanı da kömək eliyirdi.

Ələsgər mollaların hədisdərinə, dərvişlərin nağıllarına, aşıqların söz-söhbətinə qulaq asmaxdan doymazdı. Kalvayı Qurban Ələsgərin xətrinə dəyməzdi. Ələsgər aşiq məclisdərinin hamısına gedərdi. Ələsgər on beş-on altı yaşdarınnan söz deməyə başlamışdı. Tay-tuşdarı onun sözdərinə əzbərriyərdilər.

Ələsgərin Kalvayı Qurbana nöker olması üç ilini atıb, dördüncü ilinə əyaq qoymuşdu. Bu vaxta qədər Kalvayı Qurban Ələsgərə güldən ağır bir söz deməmişdi. Kalvayı Qurbannan arvadı deyirdilər ki, nə olaydı, nə olaydı, Alməmməd kişi Ələsgəri aparmıyaydı.

Ələsgərnən Səhnəbanı arasındakı mehribançılıq yavaş-yavaş məhəbbətə çöyrülmüşdü. Bir saat bir-birinnən ayrı dura bilmirdilər. Elə bil ikisi də deyirdi: "Getmə gözümən, gedərəm özümən!"

Novruz bayramı günüydü. Kalvayı Qurban bir dəs Ələsgərə, bir dəs də Səhnəbanıya paltar tikdirmişdi. Səhnəbanı sənəyi götürüb bulağa getmişdi. Ələsgər mal-qaranı irahatdıyannan sonra təzə paltarını geyindi. Bu zaman Səhnəbanı bulaqdan qayıtdı. Ələsgəri görən kimi dedi:

– Ələsgər, paltarın mübarək olsun! Nə yaxşı yaraşır. Gərək şirinliyi verəsən.

Ələsgər Səhnəbanının gül camalına, xətti-xalına diq-

qətnən tamaşa elədi. Gördü ki, Səhnəbanının təzə geydiyi qoftanın bir düyməsi açılıb, altınnan köynəyinin naxışdı yaxası görünür. Elə bil ki, bu bayram günündə Səhnəbanının gözəlliyi birə-beş artmışdı. Ələsgərin könlü cuşə gəldi. Əyər qızın anası burda olmasaydı, sinəsinə gələn sözdəri ucadan oxuyardı. Səhnəbanıya bircə bu cavabı verdi:

– Paltarın şirinliyi mənim gözüm üstə!

O gün keçdi, sabah hamımızın üzünə xeyirriknən açılısın, sabah açıldı. Kalvayı Qurban pəyiyə gedəndə gördü kü, Ələsgər camışın axurunda oturub, astadan zümzümə eliyir. Ələsgər bu zümzüməsində Səhnəbanının köynəyinnən danışır, öz təzə paltarının şirinliyini hazır eliyirdi. Ələsgər Kalvayı Qurbanı görəndə səsini kəsdi.

Kalvayı Qurban sazdan-sözdən o qədər baş tapan adam döyüldü. Elə başa düşdü ki, Ələsgər özgə aşıqların sözlərinnən oxuyur, dedi:

– A bala, yaxşı çağırırsan, çağır, utanma!

O günün sabahısı Kalvayı Qurban atını mindi. Kalvaydan qayıdan adamların görüşmək üçün Zərzibil kəndinə getdi. Həmə gün Ağkilsədə toy tədarükü varıydı. Aradan bir az keçməmişdi ki, Səhnəbanının anasını da yuxa üstünə apardılar. Ələsgər öyə gələndə gördü ki, Səhnəbanı təkdi, dedi:

– Əmi qızı, mən təzə paltar geyəndə sən mənnən şirinlik istədin. Mənim də gümanım, sən bilirsən ki, sözdən başqa heç bir şeyə gəlmir. İndi qulaq as.

Ələsgər aldı görək nə dedi, Səhnəbanı nə eşitdi:

Gülavatın qıyı tər sinən üstə,
Nə gözəl yaraşır, qız, köynəyinə.
Sinən Kəbə, köynək Kəbə örtüyü,
İzin versən, sürtəm üz köynəyinə.

Gözəl yaranıbsan qalı-bələdan,
Yanağın göyçəkdi güldən, laladan.
Zərgər gül doğrasın zərin tiladan,
Əlindən gəldikcə düz köynəyinə.

Ələsgər də dost yolunda sürünür,
Sinən üstə dərdə dərman görünür.
O köynəyə nar məmələr bürünür,
Onçun qurban olluq biz köynəyinə.

Söz tamama yetişəndə Səhnəbanı dedi:

– Ələsgər, aman günüdü, dədəm eşitməsin. Əyər eşitsə,
səni burda qoymaz.

Ələsgər bu dəfə bir az da ucadan aldı görək nə dedi:

İstər dara çəkdir, istər qul eylə,
Qoymuşam əmrinə qol, incimərəm.
Həsərətindən Məcnun oldum səhrada,
Alırsan canımı al, incimərəm.

Ələsgəri tər basmışdı. Öydə Səhnəbanıdan başqa heç
nəyi görmürdü. Səhnəbanı maddım-maddım Ələsgərə baxır-
dı, dillənməyə təhəri yoxuydu.

Ələsgər sözün o biri bəndini aldı:

Ələsgərəm, yandım eşq ataşında,
Gözüm qaldı kirpiyində, qaşında.
Qazdır məzarımı çeşmə başında,
Sal sinəm üstünnən yol, incimərəm.

Ələsgər sözü qurtaran kimi Səhnəbanı dedi,

– Ələsgər, sana gələn ölüm mana gəlsin, sən mənim
qəbrimin üstünnən yol sal! Sən ki mana yar dedin, mən də
sana yar deyirəm. Öldüm – qara torpağınam, qaldım – sən

yarınam.

Aradan bir müddət keçdi. Bir gün Kalvayı Qurban öz arvadına dedi:

– Arvad, allah döyləti verdi, əmə bir oğulu əsirgədi. Bir gün yıxılıb ölərəm, qız da çıxıb birinə gedər, sən də qurduan qiyamata qalmıyajaxsan ki! Onda yurdumuzda bayquş uluyar.

– A kişi, mən də irazıyam, əmə bilmirəm bu işə camahat nə deyər?

– Nə deyər desin. Ələsgərdən yaxşı oğlan harda var!

Bu məsələ qonşudan-qonşuya yayıldı, gəlib Pərizadın qulağına çatdı. Pərizad məsələni Alməmməd kişiyyə dedi. Alməmməd Kalvayı Qurbannan qohum olmağa cannan-başnannan irazıydı, əmə elə hesab elədi ki, uydurma sözdü. Düzünü örgənmək üçün Kalvayı Qurbanın yanına getdi, salamnan-safadan sonra dedi:

– Kalvayı, əmrin aşmır, icazə versən, Ələsgəri apararam.

– Kalvayı Qurban bir az fikirləşənnən sonra dedi:

– Alməmməd, allaha şükür, Ələsgərdən savayı üç oğlun da var. Onnar sənin qolunnan tutar, əmə Ələsgərsiz mənim əmrin heç aşmaz. Əyər irazı olsan, Ələsgər həməşəlik bizim öydə qalar.

Alməmməd kişi arif adamıydı. Bildi ki, Kalvayı Qurban nə deyir, əmə özünü o yerə qoymadı, dedi:

– Kalvayı, necə yəni Ələsgər həməşəlik sizin öydə qalsın? Biz ki, belə danışmamışdıq.

– Alməmməd, Ələsgəri aparsan da, burda qoysan da ixtiyar sahabısan. Ancaq mənim məqsədim budu ki, irazılaşsan iki ildən sonra Ələsgərnən Səhnəbanının toyunu eliyərəm, qalar həməşəlik bizim öydə.

Alməmməd kişi bir az fikirrəşəndən sonra gülümsünüb dedi:

– Kalvayı, mən sənin fikrini dörd il bundan qabaq ba-

şa düşmüşdüm ki, Ələsgəri mənim əlimnən alajaxsan.

Hər ikisi güldü, məsələ bunnan qurtardı. Kalvayı Qurbanın arvadı çay-çörək hazır elədi, yedilər, bir az da o yannan-bu yannan danışdılar. Alməmməd kişi durub öylərinə gəldi.

Atalar deyibdi: "Sən saydığını say, gör fələk nə sayır".

Kalvayı Qurbanın Məhəmməd addı bir qardaşı varıydı. Çox varrı olduğuna görə "pullu Məhərrəm" deyirdilər. Özü də çox zalım adamıydı. Kalvayı Qurban onnan elə qorxurdu ki, əyər desəydi ki, üç gün çörək yemə, yeməzdi.

Pullu Məhərrəm bu məsələni eşitdi. Tez adam göndərdi, Kalvayı Qurbanı yanına çağırtdırdı, qeyizdi-qeyizdi soruşdu:

– Qardaş, bu nə zurnadı, camahat çalır!?

Kalvayı Qurban gördü ki, Məhərrəm məsələni olduğu kimi eşidib, danmaq olmaz, dedi:

– Məhərrəm, Ələsgər üzüyola, tərbiyəli, qoçaq bir olandı. Əyər o olmasa, bizim mal-heyvan dolanmaz. Alməmməd kişi gəlmişdi ki, onu apara, mən Ələsgəri bir-iki il də işdətməkdən ötrü yalan bir sözüydü dedim. Onun da ağı kəsdi, aparmadı.

– Yox, Ələsgəri bu saat qov getsin, özgə adam tap, işdət. Qaldı ki Səhnəbanı; qızımız varsa, oğlumuz da var. Öz daşımız, öz tufarımız; Səhnəbanıyı oğlum Mustafıya alajam. Di durma, get Ələsgərin şələsini ver qoltuğuna!

Kalvayı Qurban öylərinə qayıtdı. Əmə elə bil ki, başına bir qazan qaynar su tökmüşdülər. Bilmirdi ki, arvadına nə desin. Ələsgəri necə qovsun. Odu ki, Ələsgəri göndərib, Alməmməd kişiyi çağırtdırdı, dedi:

– Alməmməd, gərək o günü mən sənə sözünə baxaydım. Qohum-qardaş deyir ki, Ələsgəri nahaq saxlıybsan, qoy getsin atasına kömək eləsin. İndi istiyirsən Ələsgəri apar.

Alməmməd kişi işin nə yerdə olduğunu başa düşdü.

Əvvəlki söhbəti heç təzələmədi. Ələsgəri də götürdü, korpeşman öylərinə qayıtdı.

Alməmmədgil də, camahatın hamısı da bildi ki, bu işi pozan Pullu Məhərrəmdi; arğac onnan keçibdi.

Ələsgər baş qaldırıb camahat içində gəzə bilmədi. Fikirdən, qüssədən saralıb solmağa başladı. Axırda xəstələndi, yorğan-döşəyə düşdü.

Alməmməd kişi eşqin, məhəbbətin nə olduğunu bilmirdi. Fikir elədi ki. Ələsgərə bir saz tapsın, bəlkə, çalib-oxuya, dərd-qəmi dağıla. Getdi Qannıkənd kəndinnən bir saz gətirdi. Ələsgər meylini saza saldı, az bir müddətdə əli saza yatdı, çalib-oxumağı örgəndi. Yanına kim gəlib dərini soruşdusa, ona söznən cavab verirdi.

Bir gün Alməmməd kişinin qohumları, istiyənləri yığılıb, Ələsgərin yanına gəldilər. hərə bir yannan ürək-dirək verdi ki, sənə nəyin var, niyə yatırsan?! Məşədi Nədir sazı Ələsgərə verib dedi:

– Oğul, çal görüm örgənə bilibsənmi?

Ələsgər sazı götürdü, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, "Yanıq Kərəmi" havasıynan görək dərini necə dedi:

Dərdim çoxdu, dindirməyin, həzarat!
Məni bir ala göz ceyran öldürür.
Qılıncsız, tüfəngsiz alır canımı,
Kimsə bilmir, pünhan-pünhan öldürür.

Heç bilmirəm neyləmişəm, neyləyəm,
Xəncər alıb, qara bağrım teylərəm,
Bir canım var, yara qurban eylərəm,
El desin: "Aşiq də qurban öldürür".

Ələsgərəm bir gözələ mehmanam,
Ölməyincə çətin dönəm, usanam.

Əzrayılı qannı tutmasın anam,
Məni bir kirpiyi peykan öldürür.

Məşədi Nədir dedi:

– Oğul, nə çoxdu el qızı eldə. Kalvayı Qurbanın qızı olmasın, ayrı adamın qızı olsun. Onnan ötrü bu qədər ah-zar eləmə. Elə gözəl qızdar var, Kalvayı Qurbanın qızı onnarın yanında nədi ki! Günü sabah, hansı kənddən deyirsən, kimin qızını deyirsən, sana alarıq.

Ələsgər bu sözdəri eşidəndə elə bil, dərdinin üstünə dərd gəldi. Onun gözündə Səhnəbanıdan gözəl heç kim ola bilməzdi. Bu dəfə aldı görək nə dedi:

Eşidin, məclisdə arif olannar,
Sərrafam, gövhərim, kanım gedibdi.
Ah çəkibən yar yoluna baxmaqdan,
Yəqin bilin, yarı canım gedibdi.

Nazik barmaqlıdı, şümşad əllidi,
Ayna qabaqlıdı, siyah tellidi,
Şəkər söhbətlidi, şirin dillidi,
Tuti kimi xoş zəbanım gedibdi.

Müddətədi gözümənən olubdu iraq,
Əridib cismimi dərdü qəm, fəraq.
Büllür buxaq, lala yanaq, ay qabaq,
Ala gözdü Səhnəbanım gedibdi.

İş sana agahdı, qədir ilahi,
Eşq əlinnən itirmişəm irahi.
Ələsgərəm, budu sözün kütahı,
Yar gedəli din-imanım gedibdi.

Söz tamama yetişdi, əmə Ələsgər sazı əlinnən yerə qoy-

madı. Hərə bir yannan onu dannamağa, öyüd-nəsihət verməyə başladı ki, Səhnəbanının fikrini başınnan çıxart. Dünya dağıla, Pullu Məhərrəm qoymaz ki, bu iş düzələ.

Aldı görək, "Kərəm gözəlləməsi"ynən bu dəfə Ələsgər ordakılara nə dedi:

Ay arıflər, gəlin sizə söyləyim,
Kəsilib üstümnən yar nişanası.
Dost uzax olmaxnan könül yad olmaz,
Ölüncə qəlbimdə var nişanası.

Nütfədən pak olan özü pak olar,
Möminnən törəyən xoş idrak olar.
Əndəlib qan ağlar, zəhri çək olar,
Görsə gül üstündə xar nişanası.

Alməmməd kişi davam gətirə bilmədi, ağladı, dedi:

– Məşədi Nədir, dünyanın işdəri belədi. Əyər mənim də varım, halım olsaydı, başıma bu iş gəlməzdi. Günahın hamısı Allahdadı.

Aldı görək Ələsgər sözünü necə tamamladı:

Ələsgərəm, qərq olmuşam bu qəmə,
Hədyan sözdər dağ çəkifdi sinəmə.
Nakəs müxənnətdən mətləb diləmə,
Yoxdu namus, qeyrət, ar nişanası.

Gördülər ki, öyüd-nəsihət heç bir əsər eləmədi; Ələsgər də dediyini deyir.

O günnən camahatın içində yayıldı ki, Ələsgərə vergi verilib; sazı götürüb sinədən deyir.

Ələsgər Səhnəbanıdan sarı nə sirr sözü olsaydı, oğlannardan dostu Paşıya deyərdi, qızdardan da əmisi qızı Zöhrüyə. Onnar Ələsgərin yanına tez-tez gedib-gəlirdilər.

Paşaynan Zöhrə Ələsgərin yanına gəlmişdilər. Bunnar gələndə Ələsgər elə hesab eləmişdi ki, Səhnəbanıdan bir xəbər gətiriblər. Əmə nə Zöhrə, nə də Paşa bu dəfə bir xəbər gətirməmişdi. Ələsgər qəm dəryasına qərq oldu. Gördü ki, nə Səhnəbanıdan ona bir xəbər gətirən var, nə də onun ah-naləsini Səhnəbanıya yetirən. Sazı sinəsinə basdı. "Hicran Kərəmisi"ynən görək nə dedi, Paşaynan Zöhrə nə eşitdi:

Ömrüm ah-vayınan keçdi dünyada,
Həsərət qaldım, əlim yara yetmədi.
Neçə namə yazdım canan elinə,
Heç birisi o diyara yetmədi.

Ələsgər bu sözü deyəndə Zöhrə köyrəldi, dedi:
– Əmin qızı ölmüyüb ki, sənin dediyini ona yetirməsin.
Allah qoysa, sabah onnan sana bir xəbər gətirərəm.
Ələsgər sözün ikinci bəndini aldı:

Nə doyunca nazdı yarı görmədim,
Nə dilimnən əhvalını sormadım.
Bağ bəsdədim, qönçə gülün dərmədim,
Xəzan oldu, bağçam bara yetmədi.

Bağların köysündə qar nişanası,
Gül üstə görünür xar nişanası.
Ölürəm, qəlbimdə yar nişanası,
Gözü yolda, intizara yetmədi.

Gözü yaşdı, ey füqərə Ələsgər,
İşi əysik, baxtı qara Ələsgər.
Olmadı dərdinə çara, Ələsgər,
Həsərət əlin o dildara yetmədi.

Mənim əzizdərim, o günü keçdi, sabah hamınızın üzünə xeyirriknən açılsın, sabah açılarda Zöhrə sənəyi götürüb bulağa getdi. Gecdən-gec Səhnəbanı da bulağa gəldi. Öpüşdülər, görüşdülər, Səhnəbanı soruşdu:

– Sən allah, de görüm, Ələsgər necədi?

– Necə olajax, Allah onu elə oda qalıyıb ki, dilnən deyiləsi döyül. Sazı götürüb deyəndə də başınnan duman qalxır.

– Neylim, əlimnən nə gəlir! Allah əmimin oğlannarını qırsın, yurdu düzdənsin!

Bulağa gedib-gələnlər çoxuydu. Odu ku, artıq danışa bilmədilər. Zöhrə sənəyini gətirib öylərinə qoydu, birbaşa Ələsgərin yanına gəldi. Ələsgər Zöhrənin hərəkətinə bildi ki, Səhnəbanının yanından gəlir. Sazı başının üstünnən götürdü, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi. "Dilqəmi" havasıyanan görək Zöhrədən nə soruşdu, Zöhrə ona nə cavab verdi:

Söylə, qasid, müxtəsəri-vəssalam,
Ərzimi canana dedin, nə dedi?
Bülbül tək asmana yetişib nalam,
Səhni-gülüstana dedin, nə dedi?

Ələsgərin bu yanılı havaynan belə oxumağı Zöhrənin də qəlbini cuşə gətirdi. Hərüklərinə birini ayırıb sinəsinə basdı, Ələsgərə belə cavab verdi.

Gedib ərzi-halın yara söylədim,
İnciməsin mənnən, – canana dedi.
Zülm əliynən məni yada verillər,
Viran qalsın belə zamana, – dedi.

Aldı Ələsgər:

Yadıma salanda toy-büsatını,
Xəstə könlüm minir eşqin atını,
Gah axtarır yerin yeddi qatını,
Gah çıxır asmana, dedin, nə dedi?

Aldı Zöhrə:

Nakəs müxənnətin boynu vurulsun,
Vay düşsün öyünə, şivən qurulsun,
Məhərrəmin oğlannarı qırılsın,
Qalmasın yurdunda nişana! – dedi.

Aldı Ələsgər:

Aşıq oldum bir nainsaf millətə,
Qolu bağlı məni verdi cəllətə.
İncilə, Zəbura, Zöhvə, Tövrətə,
And verərəm Qurana, dedin, nə dedi?

Aldı Zöhrə:

Seyraqublar aralığı qatdılar,
Zülmünən boynuma kəmənd atdılar,
Atam, anam məni pula satdılar,
Onnar yetişməsin imana, – dedi.

Aldı Ələsgər:

Könül gərək istədiyini istiyə,
Dostun sözün dostu gərək dost deyə.
Rəhm elədin mən günahkar xəstiyə,
Dərdimi loğmana dedin, nə dedi?

Aldı Zöhrə:

Zöhrəyəm, sinəmdə dərdi qəm çoxdu,
Üstümə tökülən peykandı, oxdu.

Dünyada ədalət, haqq divan yoxdu,
Yetirə dərdimi loğmana, – dedi.

Aldı Ələsgər:

Kəc dolandırmasın xam xəyalını,
Can qoyan istəməz dünya malını.
Yazıq Ələsgərin ərzi-halını,
Sərvi-xuramana dedin, nə dedi?

Zöhrə söznən dediyi kimi, dilcavabı da bulağa necə getməyinnən, necə görüşməyinnən danışdı. Ələsgərin ürəyi bir az sakit oldu. Danışığın sonunda Zöhrə dedi:

– Ələsgər, Səhnəbanı deyir ki, nə olaydı, bu günnərdə Ələsgəri görədim. Əyər durub bir az gəzsən, eşiyə-bacıya çıxsan, bəlkə, Səhnəbanıyan görüşə biləsən.

Deyəllər ümid çox yaxşı şeydi; əyər xəstənin sağalmağına özünün ümidi olmasa, həkimin dərmanı kömək eləməz.

Aradan bir neçə gün keçdi. Ələsgər əyağa durdu, yavaş-yavaş qapıya-bajıya çıxdı, yoldaşdarı, tay-tuşdarı onu yazın ətirri havasında çöllərə, çəmənnərə apardılar, gözü-könlü açıldı, sapasağ oldu.

Günnər keçdi, həftələr dolandı, bir gün kəndin qızdarı bulaq başında sözü bir yerə qoydular ki, sabah bağa pencər yığmağa getsinnər. Səhnəbanı bunu bilən ki, Zöhrüyə xəbər verdi. Zöhrə Ələsgərə dedi, Ələsgər Paşaynan barabar heç kim yerinnən durmamış Çalmalı dağına tərəf üz qoydular. Gəlhagəl gəlib gün çıxan vaxtı bağa çatdılar. Paşa göy otun üstündə uzandı, gün kürəyinin arasını qızdıranda şirin yuxuya getdi. Ələsgər gözdərini tikdi kənddən gələn yola. Bir saat gözdədi, iki saat gözdədi, bir də gördü ki, qızdar karvanının ucu göründü. Ələsgər diqqət eliyəndə Səhnəbanıyı tanıdı. O saat könlü cuşə gəldi, sazı köynəyinnən çıxartdı, zili zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi. Bu zaman sazın səsinə Paşa ayıldı, soruşdu ku:

– Ələsgər, nə oldu ku, qoymursan yatam?
Ələsgər dedi:
– Qulaq as, gör nə olub:

Dürdanəni səngi-siyah içində
Həsərət gözüm görən kimi tanıdı.
Könül beybajadı, heç salmır yada,
Göz doymur, gözünün mehribanıdı.

Paşa yerinnən dikələndə gördü kü, qızdar gəlir. Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Yanaqları güldü, heç olmaz xəndan,
Cismidə mələkdi, nəsildə insan,
Simi-zənaxdandı, mirvari-dəndan,
İnnadı ləbləri can dərmanıdı.

Adım Ələsgərdi: əslim Göyçəli,
Ələst aləmində demişəm "bəli!".
Həm aşığam, həm dərvişəm, həm dəli,
Canım gözəllərin yol qurbanıdı.

Söz tamama yetişdi. Qızdar Qıvla bulağının başına - Ələsgərgilin yanına gəldilər. Ələsgər çoxdan bəri Səhnəbanını görüb kəlmə verib, kəlmə almamışdı. Qızdar çatar-çatmaz Ələsgər əyağa durdu, sazı sinəsinə basdı, görək Səhnəbanını necə qarşıladı:

Tər lan tamaşalı, taral baxışdı,
Qələm qoyub, asta-asta xoş gəldin!
Yolun sadağası canınan başdı,
Qurban sənə kimi dostu, xoş gəldin!

Qızdar Ələsgəri ortalığa aldılar. Hamı başa düşdü ki, o, bu sözü Səhnəbanıya deyir. Səhnəbanı utandığınan yerə baxırdı, qızdarın da çoxu Səhnəbanıya baxıb gülümsünürdülər. Ələsgərin yadına Səhnəbanının ona "yar" deməsi düşdü. Aldı görək nə dedi:

Biz ki ilqar keçirmişik aradan,
"Amin", desən, tez düzəldər yaradan.
Konlum yasdən çıxdı, gəldim qaradan,
Gülə-gülə bu həvəsdə xoş gəldin!

Gözəllər sultanı, ay mələkzadə!
Özün kimi gözəl yoxdu dünyada.
Sən ki Ələsgəri salıbsan yada,
O səbəbdən gözüm üstə xoş gəldin!

Doğrudu, bu söz tamama yetişdi, əmə Ələsgər hələ Səhnəbanıya bircə "xoş gəldin!" eləmişdi, ürəyində deməli sözü çox idi. Zöhrə qızlara dedi ki, oturun dincələk. Ələsgər də bir az oxusun, könlümüz açılsın. Pullu Məhərrəmin qızı Cavahar dilləndi:

– Burya saza qulaq asmağa gəlmişik!? Durun pencərimizi yığaq. Hər kəsin könlü istəsə, kənddə saz çaldırıb, qulaq asar.

Cavahar belə deyəndə Səhnəbanı bildi ki, nə təhər olsa, kəndə gedən kimi əhvalatı xəbər verəcək; bir də ya qismət, Ələsgəri bir də görə, ya görmüyə. Odu ku, qızdarın məclisi dağılacağınnan qorxdı, ölümünü gözünün qabağına gətirdi, Cavahara belə cavab verdi:

– Əşi, pencər qaçmır ha!... Kənddə bu qızdar hardan bir yerə toplanıb məclis quracaq!? Kəndə aşiq gələndə də çox vaxt kişilər gedib qulaq asır, heç qızdarı yada salan da olmur.

Səhnəbanının belə deməyinə qızdarın çoxu tərəfdar

çıxdı, yerrərinnən tərپənmədilər. Ələsgər bu dəfə "Təcnis" havasıynan aldı, görək nə dedi, Səhnəbanı nə eşitdi:

Sənnən ötrü ömrün barın becərdim,
Mübarək dəstinlə de bir üz, bir üz!
Ölüb bu dünyadan həsrət gedirəm,
Qoysan üzüm üstə de bir üz, bir üz!

İpək nazbalışa Mina dayandı,
Həcər nalə çəkdi, Minada yandı.
Həsrətinnən dərdim minə dayandı,
Sən əlsən, əysilər de bir üz, bir üz.

Düzdü, Ələsgər Səhnəbanının qarşısında çox həvəsənən oxuyurdu, əmə ona yetişməyə umudu yoxuydu. Bilirdi ki, Pul-lu Məhərrəm necə ki, sağdı, iki sevgilini bir-birinə qovuşmağa qoymaz. Ələsgər aldı, görək sözün axıncı bəndində nə dedi:

Bayqu həsrət çəkdi, yara yetmədi,
Təbib neştər vurdu, yara yetmədi.
Yazıq Ələsgər, əlin yara yetmədi,
Çalxan qəm bəhrində, du bir üz, bir üz.

Elə ki, söz tamama yetişdi, qızdar gördülər ki, Səhnəbanının gözdərinnən yaş süzülməyə başladıydı. Zöhrənin də ürəyi davam gətirmədi, ağladı. Qızdarın məclisi qəm-qüssə içində dağıldı. Ələsgərnən Paşa bulağın başında qaldı, qızdar ordan yavaş-yavaş uzaxlaşdılar. Ələsgərin əlacı olsaydı, Səhnəbanını gözünnən uzaxlaşmağa qoymazdı. Səhnəbanı tez-tez dönüb Ələsgərə baxırdı. Ələsgər sazı sinəsinə götürdü, görək bu dəfə Səhnəbanıya nə dedi:

Bəzənib, qurşanıb seyrə çıxan yar,
Alagözlü Səhnəbanım, yavaş get!

Bir qıya baxanda öylər yıxan var,
Cəllad olub tökmə qanım, yavaş get!

Mən sana aşiqəm, sən mana xata,
Dahanın bənzəyir qəndə, nabata,
Ləbin tənə vurur abi-həyata,
Qoynu cənnət irizvanım, yavaş get!

Ələsgərəm, oldum dəli, divana
At müjganın, sinəm durub nişana.
Sallanışın bənzər hürri-qılmana,
Kəbəm, qibləm, din-imanım, yavaş get!

Axşam qızdar öylərinə qayıdanda bağda olan əhvalatı danışdılar. Cavahar da nə olmuşdusa hamısını anasına xəbər verdi. O günnən sonra Pullu Məhərrəm Səhnəbanıya öydən çölə çıxmağı, bulaqdan su gətirməyi də qadağan elədi.

Yaz keçdi, yay addadı, payız girdi. Kimin xeyir işi varıydı yavaş-yavaş görməyə başladı. Nişan qoyan kim, toy eliyən kim...

Molla oğlu Əli oğluna toy eliyirdi. Toya Qızılwəngli Aşiq Alıyı təklif eləmişdi. Hələ Aşiq Alı söhbəti başdamamış biri dedi ki, Alməmməd kişinin oğlu özünən yaman söz deyir. Paşanı göndərdilər, gəldi Ələsgəri çağırdı, Aşiq Alının yanına gətirdi. Aşiq Alı Ələsgəri danışdırıb gördü ki, çox mərifətli, qanacaxlı oğlandı. Aşiq Alı saz çaldı, Ələsgərdən xayış elədi ki, oxusun. Ələsgər Aşiq Alının çaldığı havaynan söz oxumağa başladı. Sonra bir-iki qatar da öz sözünnən oxutdu. Gördü ki, doğrudan da, dediklərinə görə varıymış.

Aşiq Alı çalmaxda olsun, Ələsgər oxumaxda, kəndin qız-gəlini dəstə-dəstə toya gəlirdi. Səhnəbanı da qohum-qonşuların qızdarıynan barabar toya gəldi. Səhnəbanı qapıdan girəndə Ələsgər onu gördü, bilmədi ki, oxuduğu sözü necə qurtardı. Səhnəbanı keçib üzü örtülü oturdu. Elə bu

dəmdə Aşiq Alı Ələsgərə dedi:

- Oğul, saz çala da bilirsənmi?
- Bekara dıncıldadıram.
- Buyur görüm, necə dıncıldadırsan.

Aşiq Alı sazı Ələsgərə verdi. Ələsgər sazı alıb, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, çalmağa başladı. Ələsgərin gözü Səhnəbanıdaydı. Gördü ki, dirəyin dibində oturub, əmə üzü ürbənddidi. Ələsgər çoxdan bəri Səhnəbanının üzünü görməyin həsrətini çəkirdi. Aldı görək Səhnəbanıya nə dedi, camahatnan Aşiq Alı nə eşitdi:

A bimürvət, həsrətini çəkməkdən
Yetişmişəm cana üzün bürümə!
İllər ayrısıyıq, fürsət düşəndə
Çəkilib pünhana, üzün bürümə!

Yusif kimi məni saldın azara,
Təbibimsən, eylə dərdimə çara.
Ya buyur cəllada, ya çəkdir dara,
Ya yetir dərmana, üzün bürümə!

Yazıq Ələsgərəm, mən sana qurban,
Xəstəyəm dərdimə gəl eylə dərman,
Sən mələkzadasan, ay huri, qılman,
Gəlmişəm qurbana, üzün bürümə!

Söz tamama yetişəndə Səhnəbanı üzünün bir tərəfini açdı. Ələsgər gördü ki, Səhnəbanı onun sözünü başa düşdü. Bu dəfə aldı görək nə dedi:

Can qurban eyləsən, layıqdı, layıq,
Bir yar ki mətləbi tez qanan ola.
İşarətnən, qaş-gözünən annıya,
Nəinki deməknən söz qanan ola.

Canım qurban olsun o əhli-dilə,
Qaşdarın oynada, gözünnən gülə.
Dilin tərپәнməmiş dərđini bilə,
Qurbanam gözünə, göz qanan ola.

Belə yar yetirə baxtın gövkədi,
Dəsti qana ürəkdəki mətləbi.
Nə lazım dil deyil, tərپətmək ləbi,
Nə keçsə konlunnan düz qanan ola.

Ələsgər söylüyər söz müxtəsərin;
Ağlı kamil ola, kamalı dərin.
Eşidənnər deyər: "əhsən", "afərin",
Əgər məclisində yüz qanan ola.

Aşiq Alı o vaxt Göyçənin ən ustad aşığıydı. Onun bil-mədiyi söz yoxuydu. Ələsgərin oxuduğu sözdərə fikir verdi, gördü kü, çox qiymətli sözdərđi, özü də bu sözdəri elə bur-da dedi. Aşiq Alı belə hazır cavablığı hələ heç kəsə görmə-mişdi.

Çaldılar, oxudular, oynadılar, toy məclisi qurtarandan sonra Aşiq Alı Ələsgərnən barabar onnara getdi. Alməmməd kişiyənən dünyanın gəlmişinnən-getmişinnən söh-bət elədilər. Sabah hamınızın üzünə xeyirriknən açılsın, sa-bah açılarda çay-çörəkdən sonra Aşiq Alı Alməmməd kişi-yə dedi:

– Alməmməd, Ələsgərdən çox yaxşı aşiq olar. Əyər ira-zılaşsanız, onu yanımcax aparıf örgədərəm.

Alməmməd kişi kannan-başnan irazı oldu. Aşiq Alı öz sazını, Ələsgər də öz sazını götürdü, bir neçə hava çaldılar, oxudular. Sonra Aşiq Alı üzünü Ələsgərə tutub dedi:

– Oğul, sözdərin də xoşuma gəldi, oxumağın da, saz çalmağın da. Az kəm-kəsirin var. Onu da tezdiknən düzəl-dərsən. Əmə aşixliğin özgə şərtdəri də çoxdu. De görüm on-

nardan da halısanmı?

– Alı dayı, icazə versən, bildiyim o şərtləri söznən deyərəm.

– Oğul, mən buna çox şad olaram; söznən de. Ələsgər sazı sinəsinə basdı, görək nə dedi:

Aşıq olub, diyar-diyar gəzənin,
Əvvəl, başqa pürkamalı gərəkdi.
Oturub-durmaqda ədəbin bilə,
Mərifət elmində dolu gərəkdi.

Xalqa həqiqətdən mətləb qandıra,
Şeytanı öldürə, nəfsin yandıra.
El içində pak otura, pak dura,
Dalısınca xoş sədalı gərəkdi.

Danışdığı sözün qiymətini bilə,
Kəlməsinnən ləlü gövhər süzülə.
Məcəzi danışa, məcəzi gülə,
Tamam sözü mümmalı gərəkdi.

Arif ola, eyhamınan söz qana,
Naməhrəmnən şərm eyliyə, utana.
Saat kimi meyli haqqa dolana,
Doğru qəlbi, doğru yolu gərəkdi.

Ələsgər, haqq sözün isbatını verə,
Əməlin mələklər yazı dəftərə,
Hər yanı istəsə, baxanda görə,
Təriqətdə bu sevdalı gərəkdi.

Söz tamama yetişəndə Aşıq Alı Ələsgərin boynunu qucaqlıyıb üzündən öpdü, dedi:

– Oğlum, aşıq olana çalıb-oxumaqdan əvvəl bu dedik-

lərin lazımdı.

Aşıq Alı Ələsgəri götürüb, özünən barabar apardı. Onnar gedənnən bir neçə gün sonra Pullu Məhərrəm toy elədi; Səhnəbanıyı ağılada-ağılada oğlu Mustafıya aldı. Leyliyi Məcnunna, Məcnunun Leylidən, Əsliyi Kərəmnən, Kərəmi Əslidən eliyən zalım fələk Ələsgəri Səhnəbanıdan Səhnəbanıyı da Ələsgərdən elədi...

Ələsgər kəndə qayıdanda gördü ki, lələ köçüb, yurdu ağlıyır. Səhnəbanı gedibdi. Kərəm Əslisiz, Əsli Kərəmsiz, Məcnun Leylisiz, Leyli Məcnunsuz yaşaya bilmədi, əmə Ələsgər Səhnəbanısız, Səhnəbanı da Ələsgərsiz yaşadı. Ələsgər 40 yaşına qədər öylənmədi, məclislərdə, qanan adamların yanında öz dərdinnən danışdı, nalə çəkdi. Axırda Cavanşir mahalının Yanşaq kəndinnən Nəbinin qızı Anaxanınnən öyləndi, ömrünün axırına qədər onnan yaşadı, gün keçirib uzun ömür sürdülər. Sizin də ömrünüz uzun, günnəriniz xoş keçsin!..

AŞIX ƏLƏSGƏRİN TÜRKIYƏ SƏFƏRİ

Mənim istəkli dinləyicilərim, qulluğunuza haradan ərz eliyim, Göyçə mahalının Zad kəndinnən. Bu kəndin sakini Göyçə mahalında hörmət sahibi Səməd Ağadan. Bu mahalda heş kəs onun bir sözünü iki eləməzdi. Səməd ağanın Türkiyədə Almurad bəy adında bir dostu varıydı. Günü-nərin bir günü Almurad bəy Səməd ağaya belə bir namə göndərir:

“Hörmətdi qardaşım Səməd ağa, mənə işləmək üçün on, bajarsan on beş nəfər adam göndərməyini xahiş edirəm. Göycəlilər qoçax və bacarıqlıdı. Qazanşdarı da pis olmu-yajax. Səni böyük məhəbbətlə bağrıma basıram, öpürəm“.

Səməd ağa həmin naməni alandan sonra 12 nəfər adam hazırlıyır. Həmin adamların içində Aşix Ələsgərin qardaşı Çovan Məhəmməd də varıymış.

Səməd ağa Türkiyəyə gedən həmin adamlara Almurad bəyin İydir mahalında yaşadığını, böyük fabrik sahibi olduğunu bildirir və bir dostluq naməsi də yazıb həmin adamları yola salır.

Aşix Ələsgərin qardaşı Çovan Məhəmməd həm də aşığıydı. Dərin təbə malik olan Çovan Məhəmməd də saz, söz sənətinin incəliklərini qardaşı Aşix Ələsgərdən öyrənmişdi.

Üç-dörd aydan sonra Çovan Məhəmməddən xəvər gətirdilər ki, bəs deməssənmi, Çovan Məhəmməd Almurad bəyin fabrikində bircə ay işdədi, onnan sonra fəhləliyi buraxıf, aşıxlığa başdadı. Xəvər gətirən adam söylüyür kü, günü-nərin bir günündə eşitdik ki, bir bəy oğluna toy eliyir. Toyu Səlmi Xuraman deyilən bir addı-sannı qadın aşix aparırdı. Çovan Məhəmməd sazını da götürüf bizi çəkə-çəkə həmin toya apardı. Bizi yaxşı qarşılədılar, yer göstərdilər, oturdux.

Çovan Məhəmmədin aşix olduğunu biləndə ona söz verdilər. Yaxşı, xoş avaznan oxudu. Elə ki, Səlmi Xuraman soruşuf öyrəndi ki, Çovan Məhəmməd Aşix Ələsgərin kiçik

qardaşıdı. Qavağa çıxıf dedi ki, aşix, mənnən deyişməlisən. Aşix Ələsgəri çox tərifiyillər. İndi görək ona zərrə qədər oxşarığın varmı?

Əyər sən məni bağıya bildin saz da, mən də səninem. Yox, mən səni bağıladım sazını da əlinnən alıf, səni dustax elijəyəm. Güjü çatsa Aşix Ələsgər gəlif səni xilas eliyər.

Çovan Məhəmməd dedi ki, xanım, əgər mən Ələsgər-dən dərs almışamsa, sana baj verəsi döyüləm. Özü də mana sənin sazın yox, özün lazımsan, sənnən əl çəkəsi döyüləm. Bu sözdəri Çovan Məhəmmədin ağzınnan eşidəndə-məclis əhli uğunuf getdi. Uzun sözün kəsəsi hər-bə-zorbadan sonra möhkəm dəyişdilər, axırda Çovan Məhəmməd Səlmi Xuramanı bağıladı. Bəy ayağa qalxıf Səlmi Xuramanın əlini Çovan Məhəmmədin əlinə verdi, Qazı çağırtdırıf kəvinini də kəsdirdi. Elə o günən sonra Səlmi Xuraman Çovan Məhəmmədi götürüf yoxa çıxdı. Hara getdiyini, harada yaşadığını bilən olmadı.

Çovan Məhəmməd Türkiyədə qalmaxda olsun. Sizə xəvər verim Ağkilsə kəndinin camaatınnan. Aşix Ələsgərin qohum-qardaşları Ələsgərin başına toflaşdı k1, Aşix Ələsgər, hamıya nəsihət verən, yol göstərən sənsən, öz qardaşını niyə itirif-axtarmırsan? Bəlkə, allah eləməmiş onun başında bir iş var. Bütün kənd, qohum-əqraba nigarançılıx içindəydi. Bu dərin məzəmətdən, bu söz-söhbətdən sonra, günnerin bir günü Aşix Ələsgər sazını da götürüf qardaşı Çovan Məhəmmədin sorağınan Türkiyəyə yola düşdü. Elə kənddən bir balaca aralanmışdı k1, bir atdıynan qarşılaşdı. Atdı qoltuğunda saz olan bu adamın aşix olduğunu bilif atı onun qavağında saxladı. Atdı salamlaşdıxdan sonra türk ləhçəsində soruşdu ku, əfəndim, siz bu kənddəmi yaşıyorsunuz?

Ələsgər cavaf verdi ki, bəy əfəndi, bu görünən Ağkilsə kəndində yaşıyram. Atdı üzünü Ələsgərə tutarax yenə soruşdu ku, əfəndim, yanşax Ələsgər də bu göydəmi yaşıyor.

Siz onu tanuyorsunuzmu?

Ələsgər cavaf verir ki, bəli, bəy əfəndi, o, mənin qonşumdu. Yaxşı tanıyıram, gedək evini göstərim.

Hər ikisi qapıya çatanda Aşix Ələsgərin arvadı Anaxanın yamşanarax Ələsgərə tərəf gəlif soruşdu:

– A kişi, nə tez qayıtdın? Bə sən qardaşının dalınnan getmirdinmi?

Ələsgər cavaf verdi ki, o sonrakı işdi, görürsən qonağımız var, sən əl-ayax elə, xörək, hazırı!

Aşix Ələsgərin oğlannarı bayıra çıxdı, Atın başını tutuf qonağı endirdilər, xoşgəldin eliyif, töylüyə çəkdilər, qonağı evə dəvət elədilər. Qonax üzünü Ələsgərə tutarax soruşdu:

– Əfəndim, bəni yanşax Ələsgərnən qonşudurmax istəmiyorsunuzmu? Mənim o yanşağa bir qaç kəlmə sözüm var.

Aşix Ələsgər gülə-gülə qonağa dedi ki, tələsmə, buyur içəri. Elə indicə Ələsgər də gəlir. Hər ikisi qonax otağına keçif əyləşdilər. Qavağa çay gəldi. Ələsgər gördü kü, qonax çox narahatdı, Ələsgəri görməyə tələsir. Onda üzünü qonağa tutuf dedi:

– Bəy əfəndim, indi buyurun, qarşınızda oturan Ələsgər mənəm. Qonax təpədən-dırnağa qədər Aşix Ələsgəri süzərək, heyrətnən ona baxdı. Onun hündür, canı boy-buxunununu, qarayanız sifətini, iri papağını süzənnən sonra onu aşığa oxşatmadı. Ürəyində onu Ələsgərin dalınnan göndərən Rizvan paşıya söydü də.

Qonax bir az qımışarax əlavə elədi:

– Əfəndim, sizdən başqa bu kənddə Göyçəli yanşax Ələsgər genə var, yoxsa təkçə sizsiniz?

Ələsgər arif adamıydı. Gördü kü, qonax onu aşığa oxşatmadı, oydu ku, dedi:

– Bəy əfəndim, neyniyim, olanım bu pəzəfəng boy-buxundu. Günah məndə döyül. Məni yaradandadı. Yaxşı boy-buxun verif, amma rəndəliyif, yanşağa oxşatmıyif, Eybi

yoxdu, nə sözünüz varsa buyurun. Siz axtaran yanşax Ələsgər mənəm. Göycə mahalında yanşaxlar çoxdu, amma mənən başqa ikinci Aşix Ələsgər bulmuyajaxsınız.

Qonağı möhkəm gülmək tutsa da, ürəyində düşündü kü, bu adam nə arif, hər ehyamı, işarəni başa düşən adamdı.

Qonax sözə başdadı k1, yanşax qardaş, bən Türkiyənin İydir elinnənəm. Bəni İydir paşası Rizvan paşa sizin dalınızca göndərif. Rizvan paşanın yaxşı addı-sannı yanşaxları çoxdu. Amma əhd eliyif ki, onun bircə madar balasının toyunu siz eliyəsiniz. İndi gələn həftə onun oğlunun toyudu. Rizvan paşa sizi toya çağırıyor.

Ələsgər dedi:

– Çox yaxşı, allah Rizvan paşanın toyunu mübarək eləsin, elə mən özüm də Türkiyəyə gedirdim. Allah qoysa, savah tezdən yola düşərik.

Nolajax, yox olsun yoxsulluğu. Qonağın adına erkək kəsildi, gözəl məclis düzəldi, çay, çörək, yemək qurtarannan sonra, meydan saza, sözə verildi, qonax gördü kü, allahtala səsi də, saz çalmağı da, Ələsgərə bəxş eliyif. Amma ürəyində dedi ki, ey bunu yaradan, bax bu yanşağa belə söz, söhbət, gözəl saz çalmaq verifsən, bəs niyə boy-buxununu, sirsifətini yaxşı düzəltmiyifsən? Amma öz-özünə təsginlik verdi ki, belə də yaxşıdı, çünki hər iyidin bir nöqsanı olmalıdı, yoxsa allah bizdən azmı bilir? Qonax öz razılığını bildirif, çox məmnun olduğunu söylədi.

Səhər üzünüzə xeyirriknən açılısın. Elə ki, savah açıldı Ələsgər də bir gəhər at minif, qonaxnan Türkiyənin İydir elinə tərəf yola düşdü.

İydir elində aşix Şenniyyin yetirmələrinnən olan, iki aşix da varıydı. Bunnar Türkiyədə ad-san qazanmışdılar. Onnar ustad aşixlar sayılırdılar. Görək bu aşixlar kimləriydi?

Birinci ustat aşix Şenniyyidi, o berrəri də onun yetirmələrinnən olan aşix Səkinəynən, aşix Abdullaydı. Bəli,

əzizdərim, hər üç aşix Rizvan paşanın məclisinə dəvət olunmuşdu. Aşix Şennik məclisdə yad aşix görəndə təəccüfləndi. Onnan, bunnan eşitdi ki, Rizvan paşanın dəvətinən bu məclisə gələn göycəli Aşix Ələsgərdir. Aşix Şennik çox pərt oldu. Öz narazılığını paşaya bildirif dedi:

– Paşam sağ olsun, bəs biz yanşaxların nəyi pisdi ki, bizi bəyənmiyif Qafqazdan göycəli Ələsgəri bizim üstümüzə gətirifsən?

Rizvan paşa dedi:

– Aşix Şennik, mən sizi yaxşı tanıyıram. Aşix Ələsgərin adını sən mənən də yaxşı eşitmiş olarsan. Sizin dördünüz də bu məclisdə iştirak edəcəksiniz. İndi hünəriniz varsa, bu məclisdə bir-birinizə sənətinizin ustalığınızın güjünü sübut eliyin. Kim güjdüdsə qoy hamı ona afərin desin.

Aşix Ələsgər də hiss elədi ki, bu aşixlərin üçü də onun bu məclisə gəlməyinnən narazıdı. Ona görə yaman pərt olmuşdu. Ələsgərin bu vəziyyətini duyan Rizvan paşa irəli yeriyif dedi:

– Aşix Ələsgər, sən burada qərif deyilsən. Sizin adınızı-sanınızı eşitmişik. Heç bir şeydən çəkinmə, bu məclisdə hər kəs öz yanşaxlıx qabiliyyətini sübut etməlidir.

Ələsgər baş əyif razılığını bildirdi. Aşix Şenniyyənin işarəsinə aşix Səkinə məclisin ortasına yeridi. Sazının zilini zil, bəmini bəm eliyif üzünü Rizvan paşaya tutuf dedi:

– Paşam sağ olsun, aslanın örkəyi, dişisi olmaz. Qoy adı Göycə mahalına səs salan Aşix Ələsgər mən qadın yanşaxdan canını qurtara bilsin.

Sonra o, üzünü Ələsgərə tutuf dedi:

– Yanşax, şərtimiz budu ku, məğlub olan sazını təfil verməlidir. Qoyulan şərtə razısanmı?

Ələsgər cavaf verdi ki, xeyr, razı döyüləm.

Səkinə xanım soruşdu ku, nə üçün, razı döyülsən?

Ələsgər cavaf verdi ki, ona görə razı döyüləm ki, mənim sazımı əlimnən alsanız, savah gedif başqa bir saz da ala

bilərəm.

Səkinə xanım dedi ki, onda qoy məğlub olan yanşağın boynu vurulsun.

Ələsgər gülə-gülə dedi:

– Səkinə xanım, mənim boyum iki metirdi. Mənim boynumu vursalar, yenə iki sən boyda qalajam, bəs sənin boynunu vursalar, sən nəyin qalajax?

Məclisdə möhkəm gülüşmə qopdu. Ələsgər dedi ki, paşam sağ olsun, mənim belə bir şərtim var: kim məğlub olajaxsa, sazını təfil verməknən baravar həm də aşix adı əlinnən alınsın. O, bir də məclisə girif aşixlix eləməsin.

Səkinə xanım dedi ki, yanşax, bəlkə burada məğlub oldun, gözdən uzax, könüldən irax bir yerə, elə tutax Göycə mahalına gedif xəlvətcə aşixliğa başdadın, onda neyə?

Ələsgər dedi ki, xanım, bəs mən bu boyda bədəni ona görə saxlamışam ki, hər yetənə məğlub oluf, Göycə mahalına üzü qara qayıdım. Şərtim də budu ku, həmişə qavağa Siz düşəjəksiniz. İndi buyur, nəyin var, döşə gəlsin.

Məclisdə hamıyı gülmək tutdu. Ələsgərin cəsəratinə inanan də oldu, inanmıyan da. Ələsgər sazını düzəldəndə yenə bərkdən məclisdən gülüşmə qopdu. Gördülər ki, qonax aşix solaxaydı.

Alır görək Səkinə xanım Ələsgərə neyə hədə-qorxu gəlir.

Səkinə xanım:

Başına döndüyüm, aşix Ələsgər,
Əbəs yerə bu meydana gəlifsən,
Başını salıfsan böyük qadaya,
Nə cürətnən bu meydana gəlifsən?

Ələsgərin sazının səsi çox güjdüydü. O, solaxay saza bir təzyanə çəkdi ki, Səkinə xanımın sazının sədasi eşidilməz oldu. Aldı görək Aşix Ələsgər Səkinə xanıma necə cavaf verdi:

Aşix Ələsgər:

Al cavavın deyim, ay Səhnə xanım,
Mən bir nərəm mərd meydana gəlmişəm,
Qorxum yoxdu nə sultannan, nə xannan,
Ona görə bu meydana gəlmişəm.

Aldı Səkinə xanım:

Mən bir aj asdanam yaxşı bil, tanı,
Şöhrətim dolaşır cümlə-cahanı,
Səndə yoxdu aşıxlığın nişanı,
Nə hünərnən bu meydana gəlifsən?

Aşix Ələsgər:

Ay qız, gəl dindirmə mən dərdiməndi,
Salma gəl boynuma sözdən kəməndi.
Yüküm duzdan deyil, yaqut, yəməndi,
Sığınmışam ol sübhana, gəlmişəm.

Səkinə xanım:

Səhnə dəyər bağlanacaq yığvalın,
Əzəldən gördüm ki, bəd vurur xalın.
Ay aşix, mən sənnən bir xəvər alım,
Hansı vaxtdan din islama gəlifsən?

Aşix Ələsgər:

Xəvər gətirdilər ərşi-ələdan,
Aləmi qüdrətdən, gəşdi binadan,
Ələsgər xəvərdi qövlü-bələdan,
Ələstundan din islama gəlmişəm.

Hər tərəfdən afərin, afərin, aşix, sədaları göyə bülənd oldu. Səkinə xanım gördü kü, Aşix Ələsgər tərpnəmz qayadı, hər bə-zorbadan bir şey çıxmıyajax. Ona görə keşdi qıfıl-bəndə.

Səkinə xanım:

Soruşum cavaf ver, Aşix Ələsgər,
O, kimdi ki, de nə fikrə duruldu?
Nələr çulğalandı, nə ad qoyuldu,
O, nədi ki, o da, onnan bulundu?

Hamı heyvətən cavaf gözdüyüdü.

Ələsgər:

Al cavavın deyim, a Səhnə xanım,
Haqqın özü düz fikrə duruldu.
Küllü kayınata bir ad qoyuldu,
Abı-atəş, xaki-baddan bulundu.

Aldı Səkinə xanım:

O, nədi ki, neçə gündə yarandı?
O, nədi ki, yerə, göyə dayandı?
O, kimdi alışdı, şəhpəri yandı?
O, kimdi ki, onnan xəbər dar oldu?

Hamı intizar içindəydi ki, görək Qafqaz yanşağı bu suallara düzgün cavaf verə biləcəkmiz. Hamıdan çox Aşix Ələsgərin dalınca gedif, onu məclisə gətirən qonaxnan ev sahibi Rizvan paşa həyəcan keçirirdi. Onnar aşix Ələsgərin məğlub olmasına tərəfdar döyüldülər.

Aldı Ələsgər görək Səkinə xanıma necə cavaf verdi. Tərəfimizdən ərz eliyək, siz də şad olun.

Ələsgər:

O, aləmdi altı gündə yarandı,
Haqq nəzəri yerə, göyə dayandı,
Cəbrail şahpəri alışif yandı,
Sahibi-zamana xəbər dar oldu.

Hər tərəfdən əl çaldılar, afərin səsləri mağarı başına götürdü:

Aldı Səkinə xanım:

O, kimdi ki, kimnən suallar etdi?
O, kimdi ki, kimin ziddinə getdi?
O, kimdi ki, gedif kimdən vəhy etdi?
Səhnə deyər sirri aşikar oldu.

Məclisdə alimlər əyləşmişdi, söz içinnən söz seçirdilər. Hamı diqqətnən cavaf gözdüyüdü.

Ələsgər:

Xudam Cəbrayıldan suallar etdi,
Bir şeytan, Adəmin ziddinə getdi.
Cəbrayıldı Məhəmmədə vəhy gətirdi,
Ələsgərə bu sirr aşikar oldu.

Məclisdə əyləşənlərin Ələsgərə inamı bir az da artdı, ona afərin dedilər.

Rizvan paşa dedi:

– Səkinə xanım, indi icazə ver, bu dəfə də qonax qava-ğa düşsün. Hamı Rizvan paşanın təklifinə razı oldu.

İndi görək Ələsgər Səkinə xanımı necə imtahana çəkir, Səkinə xanım necə cavaf verir.

Aşix Ələsgər:

Mənnən salam olsun, ay Səhnə xanım,
Həqq nə gündə xalq elədi sübhani?
Yer ilə göy nə saatda bəhs etdi?
Yer nə üstə bəndə saldı asmanı?

Səkinə xanım çiyinlərini çəkif maddım-maddım aşix Şenniyyənin üzünə baxdı. Səkinə xanım dedi ki, yanşax, keç

ikinci bəndə, mən bir az fikirəşim. Hamı gülüşdü.

Aldı Aşix Ələsgər:

Asman nə istədi barı xudadan?
Xuda nə istədi ərşi-ələdan?
Kim gəldi, kim apardı, haradan?
Nə surətdə gördü məscit əxsanı?

İkinci dəfə də Səkinə xanım çiyinlərini çəkəndə Rizvan paşa dedi ki, Ələsgər, söylədiyin müəmmaları o biri yan-şaxlar da fikirəşinnər. Ələsgər bığaltı qımışif keşdi sözün o biri xanəsinə.

Aldı Aşix Ələsgər:

Nə ab ilə orda aldı dəstamaz?
Neçə ürkət əda eylədi namaz?
Neçə kimsə, nəyə oldu pişnamaz?
Onlar baqidirmi, yoxsakı fani?

Hamı dərin maraxnan Ələsgərə qulaq asırdı. Amma Səkinə xanıma çirtix vursaydın qanı damardı. Hamı gah Səkinə xanıma, gah da aralı əyləşif, onnara qulaq asan aşix Abdullaynan aşix Şənniyə baxırdı. Onnar da çox pərt olmuşdular.

Aldı Aşix Ələsgər:

Tez versəniz bu sözdərin isbatın,
Nədəndi binası abi həyatın?
Hardadı məskanı mələki möftun,
Bəs o, necə alır insannan canı?

Səkinə lal-dinməz dayanmışdı. Hamı gördü kü, o artıx məğlub oluf. Odu ku, Aşix Ələsgər keşdi qıfılbəndin tafşırma bəndinə:

Aldı Aşix Ələsgər:

Bu təzə kələmdı olsun yəqini,
Kəbəm, qibləm, dinim Məhəmməd dini.
Atam Alməmməddi, Göycə sakini,
Adım Ələsgərđi yaxşı bil tanı.

Hamı əl çaldı, afərin sədası göyə ucaldı. Səkinə xanım sazını Ələsgərin qavağında yerə qoyuf, ona baş əydi. Aşix Ələsgər sazi onun özünə qaytarıf dedi:

– Xanım, tələsmiyin, hələ sizin addı-sannı yanşaxları-
nız durur. Bəlkə onnar məni məğlub elədilər. Siz keçin, ra-
hat əyləşin.

Bu sözdəri eşidən aşix Abdulla bərk qəzəflənif məclisə daxil oldu. Üzünü Ələsgərə tutuf dedi:

– Aşix, bir qadını məğlub eləməyinnən öyünmə. Aşix-
sansa gəl mana cavaf ver.

Aldı görən aşix Abdulla Dədə Ələsgərə nə hər bə-zorba gəlir. Biz deyək, siz də şad olun.

Məndən salam olsun, Aşix Ələsgər,
Buyur bu meydana, ər meydanıdı,
O, nədi ki, həm şirindi, həm ajı?
Bajara bilməzsən nər meydanıdı!

Hamı maraxnan gözdüyüdü kü, görək Qafqaz yan-
şağı ona neyə cavaf verəjək.

Aldı Aşix Ələsgər:

Al cavavın deyim, Aşix Abdulla
Mənim axtardığım nər meydanıdı,
O, dildi ki, həm şirindi, həm ajı,
Bajara bilməzsən zor meydanıdı.

Məclis möhkəm qızıışmışdı. Hamı ağızdan çıxan hər sözü qapıf yemək istiyirdi. Mağarda böyük cannanma varıydı.

Aldı Aşix Abdulla:

Sənət nədi, söhbət nədi, görərsən,
Gül yerinə ala-ula dərərsən.
İndi gəlif mənnən cəngə girərsən,
Onda bilərsən ki, tər meydanıdı.

Ələsgər bir az da qeyizdəndi. Götürdü görək Aşix Abdulluya neyə cavaf verdi. Tərəfimizdən ərz eliyək, siz də xoşbəxt olun.

Aldı Aşix Ələsgər:

Düşübsən əlimə, indi bilərsən,
Tülküsen, aslana sən neyliyərsən?
Nə lazımdı artıx, əskik söylərsən,
Gərkadan hünərim var, meydanıdı.

Məclisdən möhkəm gülüşmə qopdu. Rizvan paşa əlini Ələsgərin kürəyinə vuruf dedi:

– Əhsən, kamalına, yanşax.

Aldı Aşix Abdulla:

Abdullayam Çovankərə elinnən,
Bəd kəlmələr çıxmaz mənim dilinnən,
Pələng olsan qurtarmazsan əlimnən,
Aslan olsan, bura şir meydanıdı.

O boyda-buxunda olan Ələsgər məclisdə elə tərpanirdi, elə bil quş səkirdi. Sazın sədası bütün mağarı doldurmuşdu. Elə bil on saz birdən çalınırdı.

Aldı Dədə Ələsgər:

Bir dağ çəkib mən gedərəm elinnən,
Qayalar sökülür, dağlar selinnən,

Qurtarmazsan Ələsgərin əlinnən,
Hər beşə, şeş duran zər meydanıdı.

Hər tərəfdən onu alqışladılar. Aşix Abdulla gördü kü,
bu tərəpənən çinar deyil. Tez fikrini dəyişdi, qıfilbəndə keşdi.

Görək aşix Abdulla Dədə Ələsgərdən nə soruşur. Tərə-
fimizdən ərz eliyək, sizin də damağınız çağ olsun.

Aldı Abdulla:

Mənnən salam olsun, Aşix Ələsgər,
O, nədi ki, yazılıbdı dörd-iki?
Kim deyib ki, haqq Əlinin işidi,
Günü-gündən haxdı sözü, dörd-iki.

Ələsgər qıfilbəndə diqqətnən fikir verir ürəyində cavaf
hazırlıyırdı. Hamı da maraxnan cavaf gözdüyüdü.

Aldı Dədə Ələsgər:

Al cavavın deyim, aşix Abdulla,
Abi-atəş, xaki-baddı, dörd-iki,
Atalar deyib, haqq Əlinin işidi,
Günü-gündən sözü haxdı gördün ki...

Aşix Abdulla:

Dünya səfasına kimi satdılar?
Şöləsindən onu hardan tapdılar?
Kimlər idi əzəl on bir idilər,
Sonra biri gəldi, oldu on iki?

Hər tərəfdən əl çalır aşix Abdullanı alqışladılar. Bu
alqış sədası Aşix Ələsgəri daha da coşa gətirdi.

Aldı Aşix Ələsgər:

Qardaşları bil Yusifi satdılar,

Şöləsindən ol Kənanda tapdılar,
İmamlardı əzəl on bir idilər,
Sahib-zaman gəldi, oldu on iki.

Aldı aşix Abdulla:

O, kimiydi danışardı hey yalan?
Abdulla, dərsini başatan vuran.
De, neçə cüzv idi ayəti-quran?
Nə vacibdi insanlarda dörd iki?

Aldı Aşix Ələsgər:

O, şeytandı daim danışdı yalan.
Ələsgər mətləbi başatan vuran?
Bil otuz cüzvdü ayəti-quran,
Oruc, namaz borcdu, haxdı dörd, iki.

Hamı Ələsgəri alqışladı. Bütün ülamalar da təsdiq etdilər ki, cavaf düz verilir. Onda Rizvan paşa əl qaldırdı ki, yanşax Abdulla, qoy indi də qonax qavağa düşsün. Hamı bu təklifnən razılaşdı. Ələsgər sazın kökünü dəyişdi. İndi görək Aşix Ələsgər Abdulladan nələri xəvər aldı. Tərəfinnən ərz eliyək, siz də sağ olun, həmişə kefdə, damaxda olun.

Aldı Aşix Ələsgər:

Məğrurluq eyləyib ustadam deyən,
O, hansı ağacdı tağı yeddidi?
O, ağacda bir quş yuva salıbdı,
Çarpaz sinəsinin dağı yeddidi?

Aşix Abdulla daş kimi yerində dondu. Bir gözucu aşix Şenniyyə baxdı, Aşix Şennik də çiyinnərini çəkdi.

Dedi:

– Aşix Ələsgər, keç o biri bəndə. Düzdü, gülüşmə oldu, amma öz aşixlərinin belə dalbadal məğlub olmalarını is-

təmiyənnər də vardı.

Aldı Aşix Ələsgər:

Bir hikmət görmüşəm xəyalım çaşif,
Huş başımnan gedif, dilim dolaşif.
Şahın qulluğunda bir qul əyləşif,
Bədən birdi, əl-ayağı yeddidi?

Abdulla sonrakı bəndə keçməyə işarə elədi.

Aldı Aşix Ələsgər:

Bir ali məclisdə var yeddi sağı,
Dolanır, dövr edir, yox əl-ayağı
Nə bir piltəsi var, nədə ki, yağı,
Şöylə çəkən şux çırağı yeddidi?

Məclisdə hamıyı heyrət bürümüşdü. Aşixlar bir-birinən keçirdi. Görək dədə Ələsgər Aşix Abdulladan dördüncü bənddə nə soruşur? Tərəfimizdən ərz eyliyək, siz də xoşbəxt olun.

Aldı Aşix Ələsgər:

Onun gərdeşində bir azca ləng var,
Aləmə aydı, görünür aşkar.
Bir kasa içində on dörd irəng var,
Qarası yeddidi, ağı yeddidi?

Aldı Aşix Ələsgər:

Ələgər, sözlərin de, müttəsil de.
Nə oldu dəhnədən suyun kəsildi?
İl uzununu o nə cahar fəsildi,
O hansı bağmandı, bağı yeddidi?

Aşix Abdulla əlini qaldırır dedi ki, qardaş, mən məğlub oldum, mən təslim. Bu sözü eşidən aşix Şennik hirsdənif

meydana girdi. Dodaxlarını çiyneyə-çiyneyə Ələsgərə üz tutuf dedi:

– Hə Aşix, meydanı basırıx görüf yaman fironnux eliyirsən ha...

İndi görərsən analar neyə oğul doğuf. Hər tərəfdən onu alqışdadılar. Rizvan paşa Ələsgərə işarə elədi ki, çəkinif eləmə, möhkəm dur. Aşix Şennik alır Dədə Ələsgərə görən neyə hədə-qorxu gəlir.

Aldı Aşix Şennik:

Yaşı ortalanmış belə vaxtında,
Arayıb, bulubdu təzə meydanı.
Bir aşix istərəm pür kamal ola,
Dura mənimilə gəzə meydanı.

Aldı Aşix Ələsgər:

Pünhan yerdə özün aşix sayannar,
Nahaxdan verillər sizə meydanı.
Ustad görüf, aşixlığı danallar,
Onda bax götürər, məzə meydanı.

Aldı Aşix Şennik:

Könlümdə var namus, qeyrət, bir də ar,
Qaynaxsız mədənə olmaz etibar,
İnci, dürrü, yaqut, yəmən məndə var,
Könlüm hökm eyləyir, bəzə meydanı.

Aldı Aşix Ələsgər:

Mən səni görməyə çəkdim intizar,
Dərsini bəyan et, aqıl sənətkar.
Aç, tök mətəhını, sinəndə nə var,
Ayeyi qurannan bəzə meydanı.

Aldı Aşix Şennik:

Aşix Şennik ustad cəfasındadı,
Dəli könlüm eşqin havasındadı,
Ürəyim dəyişmək davasındadı,
Nə üçün vermillər bizə meydanı?

Aldı Aşix Ələsgər:

Özünü çox öyüf, salma dolaşix,
Bil ki, məclisdərə mənəm yaraşix.
Ələsgərnən bajararmı hər aşix,
Hünərnən keş edif gəzə meydanı.

Məclis hər ikisinin möhkəm alqışdadı, amma aşix Şennik möhkəm qorxuya düşmüşdü. Gördü kü, Ələsgəri neyə eşitmişdisə, eləcə də var. Doğrudan da, alınmaz bir qaladı. Odu ku, umudu qıfıləndə qaldı. O, sazını möhkəm zilə çəkif, sağa-sola möhkəm var-gəl elədi. Aldı Aşix Şennik Dədə Ələsgərdən görək nə soruşdu. Dədə Ələsgər ona nə cavaf verdi. Biz də deyək, sizdəri xoşbaxt olun.

Aldı Aşix Şennik:

Mənnən salam olsun, Aşix Ələsgər,
O, kimdi ki, gəzdi tərsi-tərsinə?
Çox oxudu, öz dərşini bilmədi,
Çaşdı yollarını tərsi-tərsinə.

Ələsgər sazını zilə çəkdi. Rizvan paşaya elə gəldi ki, aşix deyəsən dirəndi. Bərkdən qışqırdı:

– Başına dönüm, a Qafqaz yanşağı, möhkəm dayan, sən burada tək deyilsən.

Aldı Aşix Ələsgər:

Al cavavın verim, ay aşix Şennik,
O, şeytandı gəzdi-tərsi, tərsinə.

Çox oxudu, öz dərslərini bilmədi,
Azdı yollarını tərsi-tərsinə.

Rizvan paşa əl çaldı. Ələsgəri gətirən adam onun
səsinə səs verdi.

Aldı Aşix Şennik:

O, kimiydi, dinin, kitabın atdı?
O, kimiydi, dini dindara satdı?
Kim anasın alıf, qoynunda yatdı?
Qalannarı getdi tərsi-tərsinə.

Hamının heyvəti birə-beş qat artdı, öz-özərinə fikir-
rəşdilər ki, bu bəndi Ələsgər açə bilmiyəjək. Məğlub olan
aşixlərin əli göydəydi ki, Allah, Ələsgər bu bəndi açə bilmə-
yəydi. Heç olmasə, Aşix Şennik qalib gələydi.

Aldı Aşix Ələsgər:

Salman idi dinin, kitabın atdı,
Şeytanıydı dini dindara satdı,
Torpaq ana, Adəm qoynunda yatdı,
Qalannarı getdi tərsi-tərsinə.

Bütün məclis əl çalır Ələsgəri alqışdadı. Artıx aşixlərin
umuddarı boşə çıxmışdı.

Aldı Aşix Şennik:

O, nədi ki, ilqar, imanı bilməz?
O, kimdi ki, əjəl amanı bilməz?
O, kimdi ki, daim həyatda qalmaz?
Şennik, nələr gedir tərsi-tərsinə?

Aldı Aşix Ələsgər:

O, ömürdü, ilqar, imanı bilməz,

Əzraildı əcəl amanı bilməz.
Ömür bir bağcadı pozular, qalmaz,
Ələsgər, zamandı tərsi-tərsinə.

Rizvan paşa hər iki aşığa minnətdar rıx elədi, Aşix Şennyə dedi ki, yanşax, daha bu qədər qərıbbasannıx eləməzdər. İndiyə qədər Siz qavağa düşüfsünüz. İndi də sıra qonağındı. Xahiş edirəm, ona icazə verin.

Aşix Şennik naələç razılıx verdisə, dizdəri əsirdi. Dədə Ələsgər Aşix Şennikdən görək nə xəvər alır, Aşix Şennik ona nə cavaf verir. Biz deyək, sizin də damağınız çağ olsun.

Aldı Aşix Ələsgər:

İki bədən gördüm, altmış başı var,
Müttəsildi onda qeyri sirr olur.
İki uruh gərdeş vuruf dolaşır,
Gahdan iki olur, gahdan bir olur.

Hamının diqqəti aşix Şennyə dikilmişdi. Gördülər ki, Aşix Şennik çiyinnərini çəkif kənara çəkildi. Dili tutar-tutmaz dedi ki, Aşix Ələsgər, ikinci bəndə keç. Hamısına birdən cavaf verəjəm. Hamı gülüşdü. Rizvan paşa dedi.

– Eşq olsun Qafqaz yanşağına.

Birisi sultandı, gəzir taxt üstə,
Biri gah sağ olur, gahi də xəstə.
Qojaldıxca olur təzə, növrəstə,
Cavannıxda qoja olur, pır olur.

Ələsgər gördü ki, Şennyin cıncırını kəsilib, cavaf gözdüyüf utandırmadı. Bunu məclis əhli də başa düşdü. Ələsgər dübarə keşdi o biri bəndə.

Yüz səksən qolu var, oynar abınan,
Üç yüz qulamı var san-hesabınan,
Beş kəlmə danışır afitabınan,
Kəlməsində gövhər olur, dürr olur.

Rizvan paşa dedi ki, gözünə dönüm aşıx o birilərini də
de, bəlkə hamısını birdən açajax.

Oxudum yetişdim mən bu hesaba,
Niyyətim ayrıldı, mənzilim Kəba,
On min qırx yol sərin qoyar türaba,
“Mu kəlməsi” rəbbi ilə bir olur.

Ələsgər də bu hesaba yetişdi,
Onu cəm eyləyən bir dənə quşdu,
Gahdan bəzircandı, gahdan dərvişdi,
Gah padişah olur, gah vəzir olur.

Hər tərəfdən alqış, afərin sadələri ətrafa yayıldı. Aşıx-
ların üçü də sazdarını Ələsgərin qavağına qoydular. Rizvan
paşa dedi:

– Yanşax Şennik, indi gördünmü, əsl sənətkar necə
olur? Bax sənəti, hünəri belə sübut eliyəllər.

Aşıx Ələsgər hər üç aşığın sazdarını özdərinə qaytardı.
Dedi ki, mən bura saz almağa gəlməmişəm. Rizvan paşa de-
di ki, məni istiyənnər Ələsgərə namər versin. Hər tərəfdən
pul yağış kimi yağdı.

Ələsgər yığılan dövrəni qardaş kimi dörd yerə böldü.
Rizvan paşa Ələsgərə öz tərəfinnən 50 qızıl onnux verdi.
Aşıx Şennik Rizvan paşadan icazə istədi ki, Aşıx Ələsgərə
həsr etdiyi bir şeri var. Onu məclisə bir də Ələsgərə çatdır-
mağa icazə versin. Görək Aşıx Şennik Dədə Ələsgəri neçə
vəsv eliyir, tərəfimizdən ərz eliyək, siz xoşbəxt olun.

Xidmətində ağır ellər saxlarsan,
Müşgül gündə vüqarını deyəllər.
Dustax azad edif, qollar bağlarsan,
Yaradansan yüz divanı deyəllər.

Gəzdin Qəndahəri, sən Ərdahanı,
Qarsı, Qağızmanı, Bayazat, Vanı,
Göyçə, Şəmkiristan, Şəki, Şirvanı,
Yetirərsən şövkət, şana deyəllər.

Aşix Şennik vəsf eləyir məthini,
Sərraf olan bilir zər qiymətini,
Hər ayamın olar bir Əflatunu,
Zamana sərdarı səni deyəllər.

Hamı alqışdadı. Aşix Ələsgər öz razılığını bildirdi. Rizvan paşanın köməkliyinnən Çovan Məhəmməd də tapıldı, Ələsgər onu Səlbi Xuramannan birrikdə Ağkilsəyə gətirdi. Qohum, qardaş, kəndin, ətraf ellərin saza qiymət verən camaatı yığıldı. Gözəl məclis quruldu, hamı yeyif-içif feyziyab oldu. Onnar yedilər, işdilər, bu qoja dünyadan köşdülər. Sizi sağ oluf salamat qalasıınız!

AŞIQ ƏLƏSGƏR QARABAĞLILARIN YAYLAĞINDA

Mənim əzizlərim, indi sizə haradan xəbər verim. Qarabağın Xanqərvənd kəndindən. Buranın camaatı da göyçəllilər kimi sazı-sözü çox xoşlayır. Məclislərinə aşiq gələndə elə bil, dinə-imana gəlirlər.

Qarabağın camaatı yayda Qonur, Söyüdlü, Göllər yaylağına çıxırdılar. Payız girənə qədər bu dağların cah-cəlalı dillə deyiləsi olmurdu. Hansı dərəyə baxsan, elə bil, bir kənd vardı; alaçıq alaçığa söykənirdi. Gecələr səhərə qədər toy səsi, saz səsi, aşiq səsi dağları başına götürürdü. Çoxları xeyir işlərini yaylaqda keçirdirdi.

Bir ili də Xanqərvəndin adlı – sanlı adamlarından Əhməd bəy, Hacı Baba, Mədinə oğlu Kürd, Baxşalı kişi, Murad kişi, Zamanxan oğlu Məşədi Qara, bir neçəsi də bunlardan başqa toy tədarükü ilə yaylağa çıxdılar.

Camaatın köçü gəlib yaylağa toxtayan kimi, toy eləyəsi adamlar bir yerə yığışdılar, toylara vaxt qoydular. Əvvəlcə Mədinə oğlu Kürd oğlunun toyunu başlamalı oldu. Yaxındakı kəndlərə qonşu yaylaqlara xəbər verildi, nəmər paylandı...

Buranın camaatı Aşiq Ələsgəri çox yaxşı tanıyırdı. İstər aranda, istərsə də yaylaqda toy eləyəndə çox zaman Aşiq Ələsgəri aparırdılar. Əgər Aşiq Ələsgəri tapa bilməsələr, özgə aşiq çağırırdılar.

Aşiq Ələsgərin dalınca atlı göndərmək lazım oldu. Kağız yazdılar, bir cavan oğlana verdilər ki, Göyçəyə yola düşsün. Mədinə oğlu Kürd razılaşmadı, Məşədi Qaranın yanına gəlib dedi:

– A Məşədi, Aşiq Ələsgərin dalınca özün get! Əgər evdə olmasa, yerini öyrən, harada olsa, tap gətir!

Zamanxan oğlu Məşədi Qara Aşiq Ələsgərlə siğə qardaş idi. Bu qış Aşiq Ələsgər Qarabağa getməmişdi. Odur ki,

Qara qardaşını görməyə çox darıxırdı.

Kürd belə deyən kimi Məşədi Qara "baş üstə" deyib, atını mindi, birbaş düz Ağkilsəyə gəldi.

Aşıq Ələsgər qapıda cüt nizamlıydı. Qara qapıya yetişi:

– Salaməleyküm!

– Əleykümsalam!

Aşıq Ələsgər başını qaldırdı ki, Məşədi Qaradır. Bilmədi ki, əlindəki kərkini haraya qoydu. Öpüşdülər, görüşdülər. Dost, qohumların hamısı Qaranın başına yağıldı. Heyvan kəsdilər, yaxşı yemək-içmək düzəldilər. Gəlmişdən-gətmişdən danışdılar. O günü Qara macal tapıb Aşıq Ələsgərə deyə bilmədi ki, nə məqsədlə gəlib. Gecədən xeyli keçənə qədər söhbət elədilər, yatdılar.

Gecə bir yağış başladı, bir yağış başladı ki, gəl görəsən. Səhər açılanda gördülər ki, yağış hələ kəsməyib; yerlə göyün arası tamam qovuşubdur. Qara gördü ki, gediləsi deyil, heç fikrini demədi. O gecə də qaldı, sabah tezdən çox gözəl bir hava oldu. Qara üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Qardaş, xeyir işimiz var, sazını götür gedək!

– A Qara, bəs bilmirsən, mən məhərrəmlikdə bir yana getmirəm.

– Məhərrəmlik çoxdan çıxıb ki.

– Yox, hələ məhərrəmliyin qırxı çıxmağına üç gün var. Üç gündən sonra gedərik.

– Əşi, qırxına bənd olma. Mədinə oğlu Kürd də, Əhməd bəy də nəməri paylayıb. Mən gələndə qonaqları da bir ucdan gəlirdi. Toy sənə məttəldi. Gərək biz dünəndən orada olaydıq.

– A Qara, onda sən get, bu toyu başqa aşıqla yola salın; mən üç gündən sonra gələrəm, o biri toyları mən eləyərəm.

Qara çox pərt oldu. Çırtıq vursan, qanı damardı. Bilmədi ki, Aşıq Ələsgərə nə desin. İncimiş halda Aşıq Ələsgə-

rin oğlu Bəşirə dedi:

– A bala, mənim atımı gətirin!

Bəşir Qaranın atını gətirdi. Qara atın irəşməsinin bir ucunu Aşıq Ələsgərə uzatdı, dedi:

– Tut!

Aşıq Ələsgər ipin ucunu tutanda Qara cibindən bir bıçaq çıxartdı, dedi:

– Əgər mənə getməsən, bu mənə ölümdən betərdi. Qarabağ camaatı bilir ki, biz siğə qardaş. Odur ki, nə cür olsa, səni aparmaq üçün məni göndərirlər. Ya gərək gedək, ya da qardaşlıq ipini kəsirəm.

Aşıq Ələsgər gördü ki, yamanca yerdə axşamlayıb; qardaşlıqdan keçmək olmaz, dedi:

– Gedək!

Aşıq Ələsgərin də atını tövlədən çəkdi. Aşıq Ələsgər sazını da götürdü, yol başladılar Göllər yaylağına. Bir mənzil gedəndən sonra Zod kəndi ilə Zərzəbil kəndinin arasında Qarabulaq deyilən bir otlu yerdə atdın düşdülər ki, atlar bir az otlasın. Aşıq Ələsgər yenə də fikirliydə. Düzdü, gedirdi, amma əlacı olsa, getməzdi. Fikir Aşıq Ələsgərin ürəyini darıxdıranda dayana bilmədi. Sazı köynəyindən çıxartdı, çalmaq istəyəndə Qara dedi:

– Qardaş, bəs bayaqdan məhərrəmliyin qırxını gözləyirdin; indi saz çalmağa tələsiyorsən!

– Evin tikilsin, vürhəvuru görmürsən?!

– Nə vürhəvur?

– Bu saat mənim qəlbimdə iki padişahın davasıdır.

– Hansı padişahların?

– Qulaq as, gör hansı padişahların.

Aşıq Ələsgər belə deyəndən sonra sazı sinəsinə basdı, görək Məşədi Qara nə eşitdi:

Nəfs ilə mərifət durub cahanda,
Mərifət deyir:-Belə kar eyləməyənəm!

Nəfs deyir: – Baxta naqqal sözünə,
Xeyrin gələn yerdə ar eyləməynəm.

Qara indi başa düşdü ki, Aşığı Ələsgərin qəlbində hansı padişahlar dava eləyirmiş. Aşığı Ələsgər o biri bəndi, görək Mərifət nə deyir:

Günahkardı nə ki yoldan azan var,
İki mələk-xeyir-şəri yazan var,
Nəkreyin var, Qıl körpü var, qazan var,
Rövşən yollarını tar eyləməynəm.

Aşığı Ələsgər qışın son ayında bir yana getməmişdi. Ondan sonra məhərrəmlik araya düşmüşdü. Bu il birinci dəfəydi ki, xeyir işə gedirdi.

Aldı Nəfs:

Zimistan çəkmişəm, yeni yaz olub,
Üzüm gözəllərə payəndaz olub,
Sözüm bəyənilib, işim saz olub,
Sən Allah, siftəmi kor eyləməynəm!

Aldı Mərifət:

Haqq bizə göndərib dəlili-ayət:
Oruc tut, namaz qıl, eylə ibadət,
Mehdi divanında olma xəcalət,
Məhşərdə yerini nar eyləməynəm!

Aldı Nəfs:

Sən müstərsən, lovğa-lovğa danışma,
Belə sualları məndən soruşma,
Nə xeyrimə, nə şərimə qarışma,
Qarışsan, çıx, yeri dar eyləməynəm.

Qardaşlıq məsələsi də Nəfsin tərəfini saxladı, Mərifəti kiritdilər. Aşiq Ələsgərlə Məşədi Qara atlarını minib, yollarına davam elədilər. Gəlib Urumbasar gədiyini aşdılar, Söyüdlü yaylağına baxanda gördülər ki, Söyüdlü qəbirstanlıqında böyük yığıncaq var.

Mənim əzizlərim, o gecə Qonur yaylağına çox gücdü yağış yağmışdı. Təzə toyu olmuş bir oğlanla bir qızı da sel aparmışdı. Camaat meyitləri basdırmağa gətirmişdi. Qəbirstanlıqdakı yığıncaq həmin yığıncaq idi.

Aşiq Ələsgərin yolu qəbirstanlıqın yanından keçirdi. Bir də camaat gördü ki, Aşiq gəlir. Ölən oğlanın atası, anası, qohumları başladılar təzədən özlərini döyüb ağlamağa. Oğlanın anası camaatdan ayrıldı, Aşiq Ələsgərin qabağına yeridi, saçını yola-yola dillə ağladı:

– Ay Aşiq Ələsgər, oğlumun toyunamı gəlibsən? Ay Allahı istəyən, mana daha sağlıq lazım deyil, öldürün məni!.. Allah, bu zülmü kimin başına gətiribsən!?

Arvad özündən getdi. Üzünə su səpib ayıltılar. Oğlanın o biri qohumları, atası özlərini döyməkdən haldan-dişdən düşmüşdülər.

Aşiq Ələsgərgil atdan düşdülər, cənazələrə sarı getdilər. bir kişi meyitlərin üzündən örtüyü götürdü. Aşiq Ələsgər gördü ki, oğlan pəhləvan kimi iri gövdəli, enli kürəkli, çatmaqaşlı bir gözəl oğlandır ki, gəl görəsən. Qızın gözəlliyi də ki, dillə deyiləsi deyil. Bunları belə görəndə Məşədi Qara da özünü saxlaya bilmədi; hönkür-hönkür ağladı. Doğrudu, Aşiq Ələsgər ağlamadı, amma dünya gözündə qaranlıq oldu.

Mənim əzizlərim, insan belədir ki, ölü görməyəndə, qəbirstanlıq görməyəndə çox zaman ölmək yadına düşməz. Elə bilər ki, dünya durduqca yaşayacaqdır. Bu pərişanlıqı görəndə Aşiq Ələsgəri də fikir götürdü. Gördü ki, dünya çox vəfasızdı. Nə qədər çalışsan, nə qədər əlləşsən, nə qədər var toplasan, axırı yenə ölümdür; dünyanın malı dünyada qalacaqdır. Aşiq Ələsgərin sinəsi doldu, dərdi tüğyan elədi.

Ona kimi ölen oğlanın atası dilləndi:

– Aşiq Ələsgər, oğlumun ələ keçmədin, çalmanın, oxumadın, tərifi demədin; səsinə eşitmədik. Vay günündə öz ayağınla gəlib çıxıbsan. Allahın bu işinə sən nə deyirsən?!

Aşiq Ələsgər gördü ki, bu kişi söz istəyir. Fikirləşdi ki, gəl ələ söz de, həm qəmli olsun, həm də ölə cavanların atasına təskinlik versin. Sazı köynəyindən çıxartmadı ki, saz çalmaq buradakı adamlara pis gələr. Elə dilcavabı öz könlünə üzünü tutdu, dedi:

Qafil könül, bu nə yoldu tutubsan,
Sərf edirsən nə kamaldı dünyada!?
Dövlətə güvənib, gül tək açılma,
Çox sənin tək güllər soldu dünyada.

Aşiq Ələsgər belə deyəndə kişi dilləndi:

– Aşiq Ələsgər, axı sən Aşiq Ələsgərsən; sazını çıxart, saz ilə de! Oğlumun toyunu eləyə bilmədin, vayını elə!

Kişi belə deyəndə camaat yenə təzədən ağlaşdı. Aşiq Ələsgər sazı köynəyindən çıxartdı, "Hicran Kərəmi" havası ilə görək nə dedi:

Kibridən qəlbində bərkitmə barı,
Top dəyər, dağlar bürcü, hasarı,
Yüz sənin tək ahu gəzən şahmarı
Fələk kəməndinə saldı dünyada.

Guşumda sığradı, sinəmdə dağdı:
Ağıllı unutmaz, neçə ki, sağdı,
Dövlətdən qismətin beş arşın ağdı,
Çəkdiyən qovğadı, qaldı dünyada.

Atalar deyibdi: "Ölüm var ölüm kimi, ölüm var zülüm kimi". Bu cavanların ölümü çox zülümlü idi.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Fələk bəhrəm edib çox nizamları,
Söndürüb zülm ilə yanan şamları;
Hayıf cavanların gül əndamları,
Mara-mura qismət oldu dünyada.

Camaat bu bəndi eşidəndə yenə hönkür-hönkür ağlaşdı. Aşıq Ələsgər yenə fikirləşdi, gəl bunlara de ki, heç kəs dünyada qalası deyil; hamı bu yolun yolçusudur. Mən özüm də bu gün varam, sabah yoxam. Aldı, görək özünün axır günü necə yad elədi:

Yığılar məxluqat, qurular məhşər,
Boyunlarda kəfən, əllərdə dəftər,
Onda vay halına, yazıq Ələsgər,
Özün getdin, sözün qaldı dünyada!

Söz tamama yetişəndən sonra ölüləri dəfn elədilər. Aşıq Ələsgərgil atlarını mindilər, Göllər yaylağına yola düşdülər. Qəbiristanlıqdakı adamlar da ağlaşa-ağlaşa öz yaylaqlarına qayıtdılar. Aşıq Ələsgərgil Göllər yaylağına çatanda gördülər ki, toy adamları gediblər.

– Məşədi Qara arvadından soruşdu:

– Camaat nə zaman gedib?

Arvadı dedi:

– Dünən axşama qədər sizi gözlədilər, gəlib çıxmadınız. Bu gün Aladağlı yaylağına gəlini gətirməyə getdilər. Dedilər ki, Aşıq Ələsgərgil gələndə bizim dalımızca Aladağlı yaylağına gəlsinlər.

Aşıq Ələsgərgil tələsik çay-çörək yedilər, atlarını minib, Aladağlı yaylağına yola düşdülər. Çay Alxashısı kəndinə yetişəndə gördülər ki, qabaqda bir dəstə qız-gəlin, az qalıblar ki, Hacı Ələmşahın körpüsünə çatsınlar. Bunlar da həmin toya gedirlər.

Sel aparan cavanların qəm-qüssəsi Aşığı Ələsgərin əhvalını çox pərişan eləmişdi. Düzdü, toya gedirdi, amma könlü heç açılmırdı.

Qız-gəlinlər Aşığı Ələsgəri görüb tanıdılar. Bir-biri ilə nə danışdırsa, körpünün üstünə çatanda əl-ələ tutub dayandılar. Aşığı Ələsgər dedi:

– A bala, bu tərəfə durun, keçək!

Qızların biri dilləndi:

– Aşığı Ələsgər, bizim üçün bir qatar oxumasan, qoymarıq keçəsiniz.

Aşığı Ələsgər dedi:

Qızlar, tələsiyirik. Gedək, toyda sizin üçün nə qədər desəniz oxuyaram. Heç elə şey olmaz. Burada bizə tərif deməsən, yoldan çəkilmərik. Bizi atla ayaqlayıb keçəcəksinizsə, keçin.

Aşığı Ələsgər gözünü qızlara gəzdirdi, gördü ki, doğurdan da bunlara tərif yaraşır. Yerindən gözəl olan qızlar toy paltarını da kırı geyiblər, olublar, hərəsi bir mələkə. Yavaşca atdan düşdü sazı köynəyindən çıxartdı, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi. Aldı, görək bu körpünün üstündə gözəllərə nə dedi:

Gözüm gördü, könlüm qəmdən ayıldı,
Çıxdınız qarşıma dəstə, gözəllər!
Camalın şöləsi nuri-təcəlla,
Görsə şəfa tapar xəstə, gözəllər!

Qəmgin idim, sizi görüb gülürəm,
Qaşınız qıblədi, səcdə qılıram,
İkram ilə sizə sarı gəlirəm,
Siz də gəlin asta-asta, gözəllər!

Dilavər qızlardan biri dilləndi:

– Aşığı Ələsgər, nə çoxdu bizdə dövlət, Şuşa qalasının

alverçilərində də çit. Hərə bir dəst paltar geyməklə hamı gözəl olmadı ha! Sən gərək buraya yığılanlardan kim gözəldirsə, adını deyəsən.

Aşıq Ələsgər qızların danışığına da fikir vermişdi. Çoxusunun adını eşitmişdi. Eləsi də var idi ki, dost-tanışının qızı idi, adını bilirdi. Aldı, görək bu bənddə gözəllərin hansının adını çəkdi:

Minəş günə bənzər, Əsli bir aya,
Şəms olub, aləmə salıbdı saya.
İncimərəm, qəsəm olsun Xudaya,
Qədəm bassa gözüm üstə gözəllər.

Sizi gördüm, çaşdı ağlım, kamalım,
Güllüyə qurbandır dövlətim, malım.
Olmayaydı bir qocalıq, bir ölüm,
Yaşayaydı bu həvəsdə gözəllər!

Aşıq Ələsgər sazı çıxardıb oxumağa başlayanda qızlar yavaş-yavaş körpüdən çəkilib, yolun qırağındakı göy çəmənliyə toplaşdılar. O tərəfdən gələn adamlar da, bu tərəfdən gələn adamlar da ayağını burada saxlayıb, Aşıq Ələsgərə qulaq asırdı. Nə başınızı ağrıdım, böyük bir məclis düzəlmişdi.

Aşıq Ələsgər aldı sözün tapşırmasını:

Pərzad mələkədi, Gövhər bir xanım,
Görən kimi getdi dinim, imanım.
Yazıq Ələsgərəm, sərgərdan canım,
Qurban sizi kimi dosta, gözəllər!

Elə ki, söz tamama yetişdi. Aşıq Ələsgər gördü ki, sarı geyimli bir gəlin var, boy buxunda, qəddi-qamətdə çox düzgündür. Hörükləri də düz topuğuna dəyir. Amma üzü rü-

bəndilər, sifəti görünür ki, bilə camalı necədir. Aşığı Ələsgər istədi ki, sazı köynəyinə qoya, ona qədər meh əsdi, həmin gəlinin üzündən örtüyü atdı. Aşığı Ələsgər gördü ki, hələ bu gözəllikdə adama rast gəlməyib. Elə bil ki, belindəki qızıl kəmər öz parıltısını gəlinin üzündən alıb. Aşığı Ələsgər sazı sinəsinə basdı, görək bu sarı geyimli gəlini necə tərif elədi:

Cilvələyib, nə qarşımda durubsan,
Canım sana qurban, ay sarı köynək!
Mələksən, çıxıbsan cənnət bağından,
Heç kim olmaz sana tay, sarı köynək!

Doymaq olmaz sənə işvə-nazından,
Fərə kəklik kimi xoş avazından.
Yel vurdu, rübəndi atdı üzündən,
Elə bildim, doğdu Ay, sarı köynək!

Gözəlsən, tərifin düşüb mahala,
Zər kəmər yaraşır qaməti-dala,
Ləb qönçə, diş inci, yanağın lala,
Çəkilib qaşların yay, sarı köynək!

Gərdənə yaraşır qızıl hamayıl,
Görənin ağlını eyləyib zayıllıq,
Həsretin çəkənlər olubdu sayıl,
Yığır qapılardan pay, sarı köynək!

Ona kimi qızlar bir-birinə dedi ki, Aşığı Ələsgər bu tərifini tək cə Salatına deyir. Aşığı Ələsgər bu sarı geyimli qızın adını eşitdi, görək tapşırımda nə dedi:

Tuti dilli, sərv boylu Salatın,
Yoxmu mərhəməti bu səltənətin.

Göndər gəlsin Ələsgərin xələtin,
Eyləmə əməyin zay, sarı köynək!

Mənim əzizlərim, elə ki söz tamama yetişdi, Aşığı Ələsgər istədi ki, sazı köynəyinə qoysun. Bu zaman qızlardan biri hirsli-hirsli dilləndi:

– Düz deyiblər ki, yekə gözdən yiyəsinə xeyir yoxdur. Aşığı üzünü örtülü qızları təriflədi, üzünə tamaşa eləyən əsil gözəlləri görə bilmədi.

Aşığı Ələsgər başa düşdü ki, bu qız nə deyir. Toya gedək, qalanını da orada deyərəm.

– Axı özün deyibsən: "Aşığın nisyəsi..." Elə bu nisyə də o nisyə kimidir. Toyda bizdən gözəl qız görəndə, onu tərifləyəcəksən; heç biz yada düşməyəcəyik. Mənə tərif yarasarsa, bu tərifli qızlarla getmirəm.

Qız belə deyəndən sonra yoldaşlarından ayrılıb, geri qayıtmaq istədi. Qızlar onun qolundan tutub yalvardılar:

– Ay Şəkər, sən getməsən, biz də getməyəcəyik. Hamımızdan sən gözəlsən. Aşığı Ələsgər gördü ki, bu qızın, doğurdan da, küsməyə haqqı var, elə bil ki, qaşını, gözü qələmlə çəkilib. Sazı sinəsinə basdı, görək Şəkərin könlünü necə aldı:

Getmə göz önündən, ay Şəkər xanım,
Könül mayıl olub o qələm qaşa.
Gəl əyləş məclisdə, sən mənim canım!
Mən saz çalım, sən də eylə tamaşa.

Mən aşığı, yasaq yoxdu dilimə,
Şükr eylərəm haqdan gələn zülümə.
Sənin kimi gözəl keçməz əlimə,
Yüz il gəzsən bu dünyanı baş-başa.

Gözəllər sultanı, mələklər xanı,
Qaytarmazlar pərə gələn qurbanı;

Öldür Ələsgəri, qurtarsın canı,
Vay xəbərin göndər qohum-qardaşa.

Söz tamama yetişəndən sonra Şəkər də bu qızlara qoşuldu, gülüşə-gülüşə, danışa-danışa şad-xürrəm yol başladılar Alağalı yaylağına. Aşıq Ələsgərgil də atları minib, birbaş toya tərəf gəldilər. Yaylağa çatanda gördülər ki, qonşu kəndlərdən, yaxındakı yaylaqlardan buraya o qədər adam gəlibdir ki, sayı-hesabı yoxdur. Camaat Aşıq Ələsgəri görəndə çox şad oldu. Məşədi Qaradan o qədər razı qaldılar ki, az qaldılar götürüb başlarında gəzdirsinlər.

Böyük bir mağar tikmişdilər. Axşam oldu, camaat mağara topladı. Bir tərəfdə kişilər, bir tərəfdə arvadlar əyləşdilər. Aşıq Ələsgər sazı götürüb söhbətə başladı. Gözünü gəzdirəndə gördü ki, arvadların içində bir gözəl gəlin əyləşib, Ay kimi dörd tərəfə işıq salır. Nə qədər gözəl görübsə, bundan gözəlinə rast olmayıb. Aldı, görək "Köhnə gözəlləmə" havası ilə nə dedi:

Xəstə könül dərdü qəmdən ayıldı,
Bu gün məclisimə bir can gəlibdi.
Şöləsi aləmi edib münəvvər,
Zahir deyil, özü pünhan gəlibdi.

Onun bu gəlməyi, gör, nəyə bənzər,
Nə xana, sultana, nə bəyə bənzər,
Misirdən gəlmiş bir köynəyə bənzər,
Kənanda Yaquba dərman gəlibdi.

Ələsgər görcəyin candan usanıb,
Camalından şəmsü qəmər utanıb,
Nə behiştə belə qılman yaranıb,
Nə dünyaya belə insan gəlibdi.

Aşıq Ələsgər sözə başlayanda gözəl qızların çoxusu elə hesab elədi ki, tərifi ona deyir. Amma cammat başa düşdü ki, Aşıq Ələsgər kimi tərifləyir.

Aşıq Ələsgər o gecə Qurbaninin nağılını başladı, xoruz banına kimi danışdı, eşidənlərə ləzzət verdi. Camaat aşığa yaxşı dövran pulu yığdı. Pul yığılanda gördülər ki, bir qadın gətirib Aşıq qabağına bir bağlama qoydu. Aşıq Ələsgər soruşdu:

– A bacı, bu nədir?

– Aşıq Ələsgər, adını çəkməsən də, hamı bildi ki, axşamkı tərifi mənim qızıma dedin. Bağlamada elə artıq bir şey yoxdu; bir çuxalıq mahuddur. Sağlıq olsun, arana yönün düşəndə xələtini orada verərik.

O gecə qaldılar, səhər hamınızın üzərinə xeyirliklə açılısın, səhər açıldı. Yemək-içməkdən sonra gəlini atlandırdılar, Göllər yaylağına gəldilər.

Hava çox xoş idi. Gəlin mənzilə çatanda qurban kəsdilər. Aşıq Ələsgər bir neçə oyun havası çaldı, cavanlar oynadı. Camaat halqa vurub əyləşmişdi. Aşıq Ələsgər də dizinin altına bir mütəkkə qoyub, dizi üstə söhbət eləyirdi. Ağsaqqalların çoxusu Aşıq Ələsgərin yanında idi. Dəmirçidamlı Kərbəlayı Ocaqqulu onun sağ tərəfində qəlyan çəkirdi.

Aşıq Ələsgərgilə çay gətirdilər. Aşıq Ələsgər sazını o tərəfə qoydu ki, çayını içsin. Bir də gördü ki, budur bir dəstə qız-gəlin Ələm ağacından bəri töküldü. Amma bunların içində bir gözəl var, iki ağaclıqdan adamın gözünü qamaşdırır. Aşıq Ələsgərin təbi cuşə gəldi, sazını götürəndə Kərbəlayı Ocaqqulu dedi:

– Aşıq Ələsgər, çayın soyuyur, sonra çalarsan.

Elə bil ki, Aşıq Ələsgər onun sözünü eşitmədi. Sazını sinəsinə basdı, görək nə dedi:

Kalvayı, fəhm elə, gör,
Bu gələn insandı, nədi!?
Ay qabaq şölə verir,
Mehri-dirəxşandı, nədi!?
Titrəşir var əndamı,
Dərdlərə dərmandı, nədi!?
Gözləri canım alır,
Afəti-dövrandı, nədi!?
Huridirmi, pəridirmi,
Mələkdi, qılmandı, nədi!?

Camaat gördü ki, Aşiq Ələsgəri qınamalı deyil; doğur-
dan da, zalımın balası elə gözəldir ki, tayı-bərabəri yoxdur.
İsti gündə yoxuşu çıxıb, enişi enib tərleyən qızın al yanaq-
ları bir az da qızarıb. Elə bil ki, təzə açılmış dağ lalasıdır.
Boğazının iki düyməsini açıbdır, sinəsi qüzey qarı kimi ağa-
rır. Ala gözləri az qalır ki, cəllad kimi adamın canını ala.

Aşiq Ələsgər aldı sözü o biri bəndini:

Göz gördü, könül sevdi
Gözlərinin alasını;
Gül görsə xəcil olar
Yanağının lalasını;
Getmə gözüm önündən,
Alım gözüm bəlasını;
Xəstə içsə dirili
Ləbinin piyalasını;
Şirəsi abi-həyat,
Şərbəti-Loğmandı, nədi!?

Dünya təbdil olubdu,
Gözəl biilqar görünür;
Açılıb mərmər sinə,
Aləmə aşkar görünür;

Örtməynən sən üstünü,
Dünya mana dar görünür;
Qoynundu gülşən bağı,
Bir cüt qoşa nar görünür;
Ey Xudaya, sirr qaldım,
Cənnəti-rizvandı, nədi!?

O oradan dedi bu kimdir, bu buradan dedi bu kimdir?.. Tanıyanlar dedilər ki, Güneypəyəli Dilbərdi, filankəsin də gəlinidir.

Aşiq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Bu simi-zənəxdanın
Mirvari xallarına bax;
Bərq verir büllur buxaq,
Savalanın qarına bax;
Çarxı dönmüş fələyin
Sən kəc irəftarına bax;
Fəhm elə, diqqət ilə
Özünə bax, yarına bax;
Çəkilib dal-qaməti,
Sərvi-xuramandı, nədi!?

Dilbər Aşiq Ələsgərin gözünün qabağından sallana-sallana keçdi, qız-gəlinlərin yığıncağına qarışdı. Buradakı qızlar ona dedilər ki, sən oradan çıxandan Aşiq Ələsgər səni tərifləyir. Dilbər də öz tərifinin son bəndinə diqqətlə qulaq asmağa başladı. Aldı Aşiq Ələsgər sözün son bəndini:

Hazarat, haqqa baxın,
Qəlbdən ehsan eləyin;
Mənim bu dərdi-dilimi
Dostlara əyan eləyin;
Ölürəm, mən xəstənin

Dərdinə dərman eləyin;
Aparın Ələsgəri,
Payında qurban eləyin;
Bimürvət. bəlkə, baxa.
Deyə: "Bu,qurbandı, nədi?"

Aşıq Ələsgər o gecə də orada qaldı, Qurbanının nağ-
lının qalanını danışdı.

Camaat 15 gün Aşıq Ələsgəri buraxmadı. O bir-birinin
dalinca altı toy elədi. Sizi də həmişə sazda, kefdə, damaqda
olasınız!

AŞIQ ƏLƏSGƏRİN QARAQOYUNLU SƏFƏRİ

Qaraqoyunnu Mikayıl Alı oğlu yayın oğlan çağında tezdən Göyçə gölünün qırağında olan Toxluca kəndinnən atnan Qaraqoyunnuya qayıdarmış. Toxlucanın yalındakı Meydan düzünə çatanda görür kü, yoldan xeyli aralı çəmənlikdə daşın üstündə bir nəfər əyləşif dincəlir. Yaxınlaşif atdan düşür, salam verif, əleyk alır. Görür kü, bu, qəddiqamətli, göydəli, amma yaşı ötmüş kişinin yanında saz da var. Aşix ixtiyarraşsa da, Mikayıla tanış gəlir. Hərənin könnündən bir tarix keçir. Keçən günneri varaxlıyif bu günə qayıdılar.

Aşix Mikayıldan soruşur:

– Oğul, Göyçədənsənmi? Hara belə, uğur ola?

– Əmi, Qaraqoyunnudanam. Toxlucadan gəlirəm.

Aşix ürəyində: "Yaxşı oldu, təklik də bir şey döy, ha-yan oluf gedərik..."

– Oğul, mən də elə Toxlucadan gəlirəm, yoruldu, qojalix da bir zad döy. Əyləş, dincəl. Mənim də səfərim Qaraqoyunnuyadı. Ama çoxdan yolum bu Meydan düzünə düşmür. Bu yeri könlüm çox istiyir. Murazım vardı. Bura manşır yerdı. Yaxşı oldu, gəldin. Sən də bilsən yaxşıdı... Bax o geniş düzəngahı görürsən. Gör, neyə çəmənazardı. Odu, Şah dağınnan gələn bulax suyu iki yerə bölünür. Yarısı Göyçüyə doğru axıf gedir, yarısı da sola buruluf Qaraqoyunnu dərəsinə tərəf axır. Elə Şah dağı da bax burda qurtarır. Odu, Çəmbərəyin qavağınnan qısır Murğuz başdıyır. Bə burya niyə Şah dağı deyillər, bilirsənmi?... Oğul, Şeyx oğlu Şah İsmayıl buraları tutanda bax burda ordugah qurub, məskən salıv. O zaman Göyçə mahalında Sarıyaquf kəndində çox sayılmış Miskin Abdal addı bir aşix oluf. Miskin Abdalın nəslı ojax oluv. Qapısına ziyarətə gəlirmişlər, ora mənim də yolum düşüv. Ojağa, Miskin Abdalın ağına, kamalına hamı

hörmət edif. Şah İsmayıl Abdalı yanına çağırif sözünü dinniyif, ona hörmət eliyif. Miskin Abdalın aşxılığına fərman verif. Həm də Göyçə camaatına üz tutuf deyif ki, ey Göyçə camaatı, Miskin ojağına hörmət edin, Miskin Abdala inanın.

Fərman Miskin Abdalın adını-sanını daha da artırır. Göyçədə ona çox hörmət eliyillər. Miskin ojağına gedif- gələnlerin sayı daha da artır. İndi də bu ojağı ziyarətəgah kimi qoruyuf saxlıyıllar... Bax, burda Miskin Abdal Şahın adına Şah Xətayı havası bağlıyır, bir də üzünü dağlara tutur.

Qoja aşx əhvalatı danışa-danışa sazı köynəkdən çıxarır, sahmannıyif çalmağa başdıyır.

– Bax, bu "Dağlar"ı Miskin Abdal Şaha qonağ olanda üzünü Şah dağına tutuf deyir:

Məğribdən Məşriqə səf çəkib duruf,
Qüdrətdən çəkifdi baş-başa dağlar.
Qoynunda mehmandı şahı-mərdanım,
Yanaşı qarıyın siz qoşa, dağlar.

O zaman Şah İsmayılın Zülfüqarı Məğribdən Məşriqə işdiyirdi:

Ağ çeşmən sərindən car eylər seli,
Yaşıl tirmə geyər, qurşanar beli.
Dağıstan kölgəsi, zabitə yeli,
Sərin səfalıdı həmişə dağlar.

O zaman Şah Miskin Abdalı Dağıstana buyruğa göndərmişdi. Orda Miskin Abdalın başına çox işlər gəlif. Bu ayrı bir söhbətdi. Ona görə Dağıstanı yada salır:

Nəs illərdən satın aldın nəs günü,
Çağırдын dumanı, tökdün çiskini,

Gözü yaşdı qoydun cüda Miskini
Elə gülə-gülə tamaşa, dağlar.

Aşix Miskin Abdalın sözünü qurtarıf çox kədərrənir. Baharın bu gözəl çağında Aşığın üzünə duman çökür. Aşığın əhvalının çox pozulduğunu gören Mikayıl ürəklənif deyir:

– Ay usta, nooldu sana, niyə belə hala düşdün?

Bulud kimi dolan aşix haçandan-haçana dillənir:

– Oğul, kaş Şah İsmayıl indi sağ oleydi. Yəəsizdik, başsızdım belədi. Gavır İrannan, Turannan gəldi doldu torpağımıza, Ərəseydən də duxavor, malağan gəldi. Odu, bax bir yanı Gədəbəy, bir yanı Çəmbərək-gavır doluf. Qaraqoyunnu dərəsinnən Göyçənin arasına. O tərəfdən də Dilican dərəsinə. Bu yannan Şəmşəddin mahalı gavır tafdağına çevrilif. Erməni arannan bizim aramıza girdi. İngilisdən silah aldı. Göyçüyü də, Qaraqoyunnuyu da topa tutdu, qırdı, qanı axıf bax bu Göyçə dənizinə töküldü. Əl-ayağı tutan, başaran Osmaniya addadı, başarmayan da Kəlbəcərə, Gədəbəyə pənah apardı. Başsızdım belədi, ay oğul. Hökumətimiz olsaydı ordu düzəldər, silah alar, milləti qoruyardı. Mən onunçun bax burda ordugah quran o cavan şahı arzuladım. Tarixdə az-az adam elə qoçax oluv.

Aşıq sazı kökləyə-kökləyə üzünü "Şah dağı"na tutdu:

Aləmdə dastan oluf
Səddin, sorağın, Şah dağı!
Açılıf nərgiz, bənövşən,
Əcəbdi çağın, Şah dağı!
Abi-kövsər kimi axır
Çəsmən, bulağın, Şah dağı!
Hayıf olan, bu çəsmədə
Yoxdu sorağın, Şah dağı!

Müxənnət yaylar köysündə,
Pozar damağın, Şah dağı!

Haqq səni cənnət yaradıf,
Qanan yoxdu, qədrin bilə;
Sədrin badi-səfasından
Xəstə könlüm gəldi dilə;
Mürğtək balü-pər açdım,
Oxudum döndüm bülbülə;
Bir gözəl keçdi qarşıdan
Gözlərindən gülə-gülə;
Dağıtdı ömrüm qəfləsin,
Nə çoxdu yağın, Şah dağı.

Bir tərəfin Çənbərəkdı.
Görənin həvəsi gəlir;
Topaşanda qəflə işlər,
Gəncənin meyvəsi gəlir;
İstanbulun al qumaşı,
Bağdadın xurması gəlir;
Oxuyur türfə gözəllər,
Kəkliktək sədası gəlir;
Aşıq üçün cənnət qoxur,
Daşın, torpağın, Şah dağı!

Xudam səni xoş yaradıf,
Hər kim görsə, xoşlayacaq;
Yay gözəl sehrangahısan,
Qışda maral qışlayacaq;
Yazıq Ələsgər yolunda
Başu can bağışlayacaq;
Aşix sənnən incik gedir,
Ərzi-giley başlayacaq;

Özünə də məlum olsun,
Küsüf qonağın, Şah dağı!

Aşiq Şah dağına dediği sözü qurtardı. Sazı kənara qoydu. Tənbəki kisəsini çıxartdı. Qəlyanı kisənin içərisində gəzdirdi, baş barmağınan tənbəkini bastaladı. Çuvuğu damağına sıxdı. Sonra kisədən qovu daşdarını çıxarıf üst-üstə tutdu, çaxmağı çaldı, qov tüstüləndi, götürüb qəlyanını ağızına qoydu, çuvuğu sordu. Gözünənən bir də dağları dönə-dönə süzdü, köksünü ötürdü. Meydan düzünənən Çənbərək yaylaqları da, Murğuz dağı da, ətrafda neçə dağ, neçə gədik cərgə-cərgə dururdu. Aşix qaşını çatıf qəlyanı yana qoydu, təzədən sazı sinəsinə basdı:

Bir ay yarım nobahardan keçəndə,
Car olur köysündən sellərin, dağlar!
Çalxanır sonalar, çığrışır qazlar,
Zəmzəm zümzüməli göllərin, dağlar!

Hanı mən gördüyüm qurğu büsatlar?!
Dərdi-məndlər görsə, tez bağı çatlar;
Mələşmir sürülər, kişnəşmir atlar,
Niyə pərişandı halların, dağlar?!

Nejə oldu köysündə yaylayan ellər,
Görəndə gözümdə car oldu illər,
Yığılmır üstünə türfə gözəllər,
Sancılmır buxağa güllərin, dağlar.

Hanı mərd iyidlər, boş qalif yurdu?!
Səxavətdə Eldar nurəlanurdu;
Erkək kəsif, ağır məclis qururdu,
Şülən çəkilirdi malların, dağlar!

Gözəllər çeşməndən götürmür abı,
Dad vermir dəhanda kövsər şərabı.
Düşdü xaçpərəstlə pünd inqilabı,
Onunçün bağlandı yolların, dağlar.

Sarınərdən top-tüfəngin atıldı,
Muroy, Murğuz Şah dağına çatıldı.
Bir əmliyin bir tümənə satıldı,
Xəzəl oldu yenə pulların, dağlar!

Kəpəz, Murov, Qonur bir neçə dağ var,
Üstünə nur yağsın ay dəli Qoşqar!
Yayın ortasında yağıdırırsan qar,
Səf çəkmir üstündə sərdarın, dağlar!

Elə ki, şər gəldi, qaraltdı qaşını,
Dumana qərq oldu dağların başını.
Düşəndə qurd ilə ilə kəlbın savaşı,
Uzun çəkir qılı qalların, dağlar!

Halıyam ellərin mən naləsindən,
Yatmırdılar bir-birinin bəhsindən,
İyid nərəsindən, güllə səsindən
Dəyməmiş tökülür kalların, dağlar!

Həsənnənə, Həsənbaba qoşadı,
Xaçbulaq yaylağı xoş tamaşadı.
Arsız aşiq elsiz niyə yaşadı?!
Ölsün Ələsgər tək qulların, dağlar!

Aşix sözünü qurtardı. Elə bil dolan bulud boşaldı.
Mikayıl bir səmtə çəkilib aşığın haldan-hala düşdüyünə alt-
dan-altdan tamaşa eliyirdi. Cıqqırını da çıxartmırdı. Təzə-
dən qəlyanı damağına aparın aşix dedi:

– Oğul, bavat sözü aşiq xəlvətə çəkilib deyir. Mərəkə arasında fikir dolaşır. Mən də elə oxuduxlarımı ovadan-ovaya gedəndə, dincələndə fikrimi cəmləşdirif demişəm...

Oğul, Miskin Abdalın əhvalatı uzundu. Dağstanda da, Göyçədə də, İranda da çox bəlalər çəkif, çox dəyanətli, ağıllı, kamallı adam oluf. Hə... bir az yüngülləşdim. İndi gedə bilərik.

Aşiq "Ya Allah"- deyif ayağa qalxdı. Balaca həyvəsini çiyinə atdı. Sazı ələ aldı. Burdan enif dağın ətəyinə düşdülər... Bura Dəmirri damı deyəllər.

Mikayıl dedi:

– Ay ustad, indi atı min, bəəxki söhbətinin dalını yavaş-yavaş danış. Gedək.

Aşix "sağ ol, oğul" – deyif atı mindi, yola düşdülər. Aşix ürəyində də oğlana minnətdarlıq elədi. Nə fikir rəşdisə, dönüf oğlannan soruşdu:

– Oğul, heş soruşmadım, Qaraqoyunnu gərək ki, on-on iki kənddi.

– Usta, düz deyirsən, elə irili-xırdalı on iki kənddi.

– Sən hansı kənddənsən, oğul?

– Bizim kənd Əmirxeyirdi. Burdan birinci ovadı. Bir az da aralı Bəryavaddı. İkisi bir kənd sayılır. Hamısı bir-birinə yaxındı. Bax, o görünən dağ Cantəpədi. Onun ətəyində Əmirxeyirdi.

– Ay oğul, orda Mələk adında bir gəlin var. Hajı Alı qızı deyəllər. O neyədi?

Mikayıl söhbəti zarafata döndərif dedi:

– Aşix, kənddə bir kişi tapmadınmı soruşasan?

Söz aşığı bərk tutdu. Atı saxlıyif düşdü.

– Bala, mərdimazarı axtarmaxnan ha döy. Özü ayağınnan gəlif səni tapır. Mən daha gedəsi olmadım. Ama, ürəyimə bir qatar söz gəldi, onu deyim, sonra ayrılax.

Aşix sazı çıxardıf köksünə sıxdı:

Könlümün şişəsi saqın ki, sınar,
Toxunarsa ayna daşa, dayanmaz.
Əl dəyməmiş yaralarım sızıldar,
Vursan sinə üstə maşa, dayanmaz.

Xəstə könül istər narı görəndə,
Ya dost dostu, ya yar yarı görəndə.
Bülbül gül üstündə xarı görəndə,
Qan ağlar, ruxsarı yaşa, dayanmaz.

Ələsgər də nazlı yara qul ola,
Yanıf cismi ataşına gül ola,
Canı çıxar dərd ürəkdə bol ola
Qəm qalxıf başından aş, dayanmaz.

Mikayıl yenə zarafatınnan qalmır. Aşığa deyir:

– Ay bava, indiyə kimi sən danışdın, mən də qulağ asdım. Bu azca vaxt sənən çox şey öyrəndim. Çox sağ ol, Ələsgər bava, nəmərimi kənddə verəjəm. Qaldı Mələyə, Mələk mənim doğma mamamdı (Qaraqoyunnuda atanın bəjisinə mama deyillər). Mən, soruşduğun Hacı Alının oğluyam, adım da Mikayıldı. Mamam Mələk həmişə toylarda sən oxumağınnan danışır. Mamam qoçalıf, dərd qəddini əyif. Səni Mələyin yanına aparajam.

Mikayıl "atı min" deyif üzəngiyi basdı.

– Ay qırışmal, bə bəəxdən niyə demirsən? Böyük oğlan olufsan. Mən sizdə olanda sən uşağıydın.

– Ələsgər bava, sən soruşmadın, mən də demədim.

Ələsgər dinməz-söyləməz atın belinə qalxdı. Yola düşdülər.

Ələsgər niyə Mələyi soruşurdu?

Mələk Qaraqoyunnudan Göyçüyə gəlin getmişdi. Ələsgərin dostunun oğluna. Toylarını da Ələsgər eləmişdi. Addı-sannı bir ailənin gəliniydi. Mələk, doğrudan da, göy-

dən enmiş mələyə bənziyirdi. Göyçədə ərə getdiyi ovada qəddi-qaməti, şux geyimi, ağıl-kamalıynan seçilirdi... Qızıl üstə ilan qıvrılıf yatan kimi Mələyin də xoşbəxt yuvasının damında elə bil, zəhərri ilan qəsdə durufmuş... Mələyin bir övladı olmadı. Bunu ərə getdiyi ev özünə dərd eləmədi. Pund davası düşdü. Göyçədə dağılan tifaqın biri də Mələyin isti yuvası oldu. Kafirrər Mələyin ərini öldürdülər, qaynatası Haji Məhəmməd birtəhər Mələyi aradan çıxartdı. Qaraqoyunnuya, atası evinə göndərdi. Özü də bu dərdə dözmədi, ürəyi partıdı.

Ələsgər Haji Məhəmmədnən yaxın dostuydu. Öyündə neçə yol çörək kəsmişdi. Mələyə də öz gəlini kimi çox hörmətnən yanaşırdı. Qoşduğu tərifnamədə də onun bir el gözəli kimi mərifətini vəsf eləmişdi. Ələsgər bu dağılan xanımın uçuf gedən Mələyini beş-altı ildi görmürdü... İstiyirdi dönüf kefini-halını soruşsun...

Mikayıl dedi:

– Ay bava, daa sən mənim qonağımsan. İstiyirəm əvvəlcə yolüstü Pirqulunun yaylağına dönək, burda yaxındadı.

– Yaxşı olar, a bala, maa Pirqulunun qardaşı Ocaxqulu ismarış yolluyuf. Onun xeyir işi var. Dönək deyirsən, dönək.

Mikayıl Aşix Ələsgəri Cantəpənin ətəyinə, Pirqulunun yatağına gətirdi. Pirqulu Ələsgəri görəndə əvvəl gözünə inanmadı, dinməz-söyləməz yaxınnaşif qucaqladı. "Xoş gəldin" – dedi. Sonra dönüb Mikayıla:

– Ə... Mikayıl, sən nə yaxşı iş gördün... Bax, nəmərin məndə, gedəndə atın tərkinə bir erkək bağıyarsan. İndi durma, əl-əyax elə, vaxtında gəlifsiniz. Sürü elə təzə gəlif günorta sağımına. Pirqulu Ələsgərin ayağının altında erkək kəsdi. Çovannar əl-ayağa düşdülər. Ocax çatıldı. Qazan asıldı. Çovan bozartması, kavaf... Ələsgər dedi:

– Ay Pirqulu, kavaf yeyən vaxtım getdi. Doxsanı öt-

müşəm. Bozartmayı həll bişir, dişdərim laxlayıf.

– Ay Pirqulu, bax, o zirvənin adı nədir?

– Ələsgər əmi, ora Sarıbulax dağının tacıdır. Adına Çalmalı deyillər.

– Əyə, ona bax, yaratdığına şükür, İlahi! Elə bil, başı duvaxlı gəlindi. Ətəyində qatır-qatır qayalar belinin kəməri, meşələr də ətəyinin qırçınarıdır. Ay bala, sizin dağların bəzəyi ayrı cürdü.

– Ələsgər əmi, qaçaxları bax o meşələr saxlıyır. Bax o Sarıbulağın ətəyindəki sal qayalığa Kərəm qayasını deyillər. Rus qazaxları imkan vermədi. Yığışif İrana getdi. Qara Tanrıverdi, Qandal Nağı, qardaşı Nəvi hələ də bu dağlardadır. Arada dəli Alı da görünür... Ay Mikayıl, oğul, sazin gəti, uşaxlara bir ağız oxuyax, ertəykən yola düşək.

Ələsgər dönüf uşaxlara dedi:

– Ay balalar, büyün mənimki dağlardandır. Heç fikrimdən ayrılmır.

Ələsgər sazı köksünə basdı:

Bahar fəsli, yaz ayları gələndə,
Süsənni, sünbüllü, lalalı dağlar.
Yoxsulu, ərbabı, şahı, gədanı,
Tutmaz bir-birinnən aralı dağlar.

Xəstə üçün tərəsində qar olur,
Hər cür çiçək açır, lələzar olur,
Çeşməsinnən abi-həyat car olur,
Dağıdır möhnəti, mələli dağlar.

Ələsgər dağların tərifini deyif qurtardı. Ama, Cantəpənin ətəyi, Pirqulunun yaylağı Ələsgəri ovsunnamışdı. Yaylağın hansı tərəfinə baxırdı: dağ, meşə, bulaxlar, çəmənlik. Dönüf Pirquluya dedi:

– Oğul, buralar məni laf heyran eliyif, öz yaylaxlarımız yadıma düşdü. İndi qulaq as (Paşa köşdü havasında).

Gözəllər seyrangahısan,
Görüm səni var ol, yaylaq.
Açılsın gülün, nərgizin,
Təzə, murğuzar ol, yaylaq.

Gözüm qaldı siyah teldə
Bülbül öldü, meyli güldə,
Kimsəm yoxdu qürbət eldə
Sən mənə qəmxar ol, yaylaq.

Mən səni görənnən bəri,
Sinəm oldu qəm dəftəri,
Yazıx Aşiq Ələsgəri
Öldür, günahkar ol, yaylax.

Çovanlar Ələsgərə dönə-dönə "sağ ol" – dedilər. Ələsgər sazı köynəkliyif Pirquluynan, uşaxlarnan görüşüf, sağollaşdı. Pirqulu Ələsgəri yola salıf dedi:

– Ələsgər əmi, siz gedin kəndə. Mən də əttik gətirim gəlim. Mikayıl Ələsgəri gətirdi kəndə, Mələyin yanına. Mələk Ələsgəri görəndə əvvəl-əvvəl özünü itirdi. Belə bir görüş gözdəmir. Özünü ələ alıf kövrələ-kövrələ dedi:

– Xoş gəlıfsən, ay mənım Ələsgər əmım, bə əmi də gəlinini beləmi axtarar? – deyif, Ələsgərə sıgındı. Ələsgər Mələyi balası kimi bağrına basdı, saşdarını sığallıyif öfdü. Beləcə kirpiklərini bir-neçə dəfə sıxdılar, dəsmal çıxardıf sildilər. Mələk dedi:

– Di, keş, rahatdan. Mən də çay-çörək hazırıyım.

– Qızım, Pirqulunun yatağında doyunca çörək yemişik. Eləjə çay içəjəm.

Mikayıl zarafata saldı:

– Ələsgər əmi, bu da Mələk mamam.

– Ay Mələk, sənın bu qardaşın oğlu yolda mana yaman sataşdı. Ama mərd oğlandı, günahınnan keşdim.

Mikayıl:

– Ələsgər bava, Meydan dağında mən sənə nəmər söz vermişdim. Bax, indi də sən mana nəmər borşdusan. Mamnan səni görüşdürdüm.

– Oğul, deyəsən borc-borcu ödədi...

Ələsgər çay içif dincəldi. Axşam Asdanalioğlu Ocaxqulu gəldi, Ələsgərnən görüşdü. "Xoş gəldin" elədi, dedi:

– Ələsgər əmi, ismarışım sana çatdımı?

– Çatdı, oğul, yol uzaxdı. Mən də ki, görürsən, zamana bir yannan, yaş bir yannan qəddimi əyif. Punt davasınan bəri Qaraqoyunnuya gələ bilmirdim. Ama, büyün hamısının əvəzini çıxdım. Gedək, xeyir işimizə başddıyax.

– Gedək, Ələsgər əmi, qonşu kənddəre adam göndərmişdim. Demişdim ki, xeyir işə Ələsgər də gələjək. Sənin adını eşidən kimi tökülüşüf gəliflər. Gözdüyüllər.

Ocaxqulu Ələsgəri böyük oğlu Alının kiçik toyuna ismarramışdı. Ələsgər elə bil həsrətində olduğu Qaraqoyunnu camahatınnan görüşə gəlmişdi. Axşamnan başdıyan, Ələsgər gejë yarıdan keçənə qədər oxudu. Söhbət elədi. Elə ovaynan dərddəşdi. Mikayıl Ələsgərə dedi:

– Ələsgər bava, indi də gərək Mələk mamama dediyin tərifnaməyi oxuyasan, özü də burada. Elə bil hamı bunu gözdüyürdü:

– Oğul, bunnan mənnən əl çəkəjəksənsə oxuyum. Nə deyirəm.

Ələsgər Şah meydanında olan əhvalatı Şah İsmayılın Miskin Abdalın görüşünü, axırda da Mikayılın olan zara-fatını söylədi. Sonra keşdi Mələyin tərifinə. Biz deyək, siz var olun:

Mən səni bənzətmişəm
Huriyə, qılmana, Mələk!
Gözdərin cannar alır,
Qəmzən səkir qana, Mələk!
Qaşın qüdrətdən çəkilif,

Oxşuyur kamana, Mələk!
Xalının bir dənəsin
Vermərəm cahana, Mələk!
Üzün görüf ayrı düşən
Qalar yana-yana, Mələk!

Əslin düz, nəsilin yaxşı,
Olmuşam elinə mayıl.
Oxuyan şeyda bülbüllər
Bağında güllər a mayıl.
Tutiyi-şirin zəban
Olubdu dilinə mayıl.
Həftərəng-mürği-tovuz
Pərişan telinə mayıl.
Zülfünən tor qurufsan
Alıcı tərlana, Mələk!

Gözəllər dəstə-dəstə
Qulluğuna sana gəlir.
Ağa, rəiyyət, bəy, gəda
Əmrinə fərmana gəlir.
Aşix, alim, molla, seyid
Dad çəkir, amana gəlir.
Dəlilər dəxil düşür,
Mərizlər loğmana gəlir.
Xəstədi, Ələsgəri
Sən yetir dərmana, Mələk!

Ələsgər oxuduxca Mələk kirpiklərini sıxır, yaş yanax-
larına süzülürdü.

Qaraqoyunnuda pul az işdiyərdi. Xeyir-şərə iri mal,
qoyun xərşdiyərtilər. Astanalı uşaxları kimsi cöngə, kimi
dana, 7-8 iri heyvan cəmliyif Aşix Ələsgəri elə Mikayılın
özünən Göyçüyə yola saldılar. Mikayıl Ələsgəri düz Ağkil-
siyə qədər ötürüf geri qayıtdı.

AŞIQ ƏLƏSGƏRİN DƏLİ ALININ TOYUNA GƏLMƏSİ

Əvvəlcə bir ustad kəlamı deyək:

Huş verin, eşidin arif olannar,
Bu əziz kalamdı bir hekayətdi,
Rəbiyə əvvəlin düşənbəsində
Məhəmməd peyğəmbər Mehraca getdi.

Cəbrayıl buyurdu mindi büraqa,
Bir damin içində getdi İraqa,
Tez çatdı Qüdəsə düşdü bir ağa,
Ənbiyə ərbahi pişvazın etdi.

Məhəmməd Mehracda qıldı namazı,
Haqqa duva həm eylədi niyazı,
Həsərətə əsməna düşdü avazı,
Üç kimsə danışdı bu Məhəmmədid.

Məhəmməd onlara vermədi cavab,
Versəydi hünbətə çəkərdi əzab,
Cəbrayıl buyurdu eylədi xitab,
İkisi kişidi biri övrətədi.

Oradan səhraya oldu iravan,
Gördü gəldi qarşısına bir cavan,
Salam verdi, dedi: xoş gəldin mehman,
Hünbətə nəbiyə, bu bir mədətədi.

Göydə üç dəniz durur müallaq,
Bir məlagə vardı talımı mərzaq,
Yetmiş min başı var yaradıb Gəllaq,
Həmdi ilahiyyə sirri qüdrətədi.

Adəmi Nuhnəbi İsanı gördü,
Davudu, İbrahim, Musanı gördü,
Xəlili Süleyman Yahyanı gördü,
Mustafa buyurdu hax mübibətədi.

Məşər günü bizə edən şəfayət,
Mələgül mövtilə eylədi söhbət.
Yanıdadı hərbi əzimi dıraxt,
Loha nigahbandı bərcə heyrətədi.

Mindi Rəf-rəfə eylədi hesab,
Bir ləhzədə keçdi yetmiş min hicab.
Pərdəyi hicabdan olundu xitab,
Xaliq nəbisini orda öyrətədi.

Bir nida eşitdi Məhəmməd çaşdı,
Lütor dəryasınnan bir damla işdi.
Doxsan min kəlamı orda danışdı,
Ərz etdi tavaqqam səndən hünbətədi.

Alimi adildi o Kərəm kanı,
Qadiri həyyasdı yoxdu məkanı,
Mürüddü, müdrügdü saxlar Bəhmanı,
Mütəggəlm sadıq, həm şafayətədi.

Bəli, gələk mətləv üstünə. Aşix Ələsgər oğlu Bəşirin böyük toyunu eləmək niyyətindəydi. Qardaşı Məşədi Salaha çağırır məsdəhat elədi. Ələsgər bir az ordan-burdan danışıf mətləv üstünə gəldi. Üzünü Məşədi Salaha tutuf dedi:

– Qardaş, Bəşirin toyun eləmək istiyirəm. Sən də əmi-si kimi öz fikrini de, görək neylirik, neyə eliyirik, toyu havaxt başdıyax!

Məşədi Salah dedi:

– Allah mübarək eləsin. Ancaq mənim deməyim birçə

odu ku, bizim mal-qaramız yaylaxdan taxıl yerinə gəlmiyif. Heyvannar hələ ətini tutmuyuf. Bir az gözdüyək. Həmi də səni yaylaxlarda toy-düyünə dəvət eliyillər.

Özü də qoy əlində bir qədər pulun-paran olsun. Sən Ələsgərsən. Sənin toyuna gələnin sayı-hesavı olmuyajax. Bəşir də bizim nəşildə hamının istəklisidi.

– Düz deyirsən, onda günü savah atdanım bir Xaşbulax yaylağına qalxım. Görüm, allah nə qismət eliyir. Səhər Aşix Ələsgər atdanıf Xaşbulaq yaylağına tərəf qalxır. Qonur dağına yaxınlaşanda görür kü, qavaxda qayanın başında bir adam əlində beşaçılan oturuf. Ələsgər öz-özünə dedi:

– Ay allah, sən özün saxla. Bu nə yol adamıdı, nə də atı-zadı var, nə də çovandı. Çovan olsaydı qoyunu-quzusu olardı. Bu deyəsən xatalı adama oxşuyur. Buna bir yüz metir qalmış həməən adam qışqırdı:

– Ayə, o çiyindəki nədi?

Ələsgər dedi:

– A qardaş, çiyindəki sazdı. Özüm də ziyansız adamam, aşığam.

Həmin adam dedi:

– Atının başına bir az çək, özü də mana yaxşı qulaq as, gör nə deyirəm:

Atdan düş. Bax o tüstü gələn yeri görüsənmi düz get oraya. Orda adamlar sana bir neçə gəlmə söz deyəjəklər sonra çıxıf gedərsən.

Ay qardaş, mənim orda nə işim var, qoy çıxım yolumnan gedim.

Dedi:

– Ayə, başımı ağrıtmə, vallah güllüyə hayfım gəlir, yoxsa başına bir güllə sıxaram.

Aşix Ələsgər gördü bu qan-qan deyir. Ələci kəsildi. Atdan düşdü, atını yedəglədi düz o tüstü gələn yerə gəldi. Gördü kü, bunnar bir neçə adamdı hamısı yaraxlı-yasaxlı. Qavax dəsi bunnara salam verdi.

Ələsgər dedi:

– Bağışdıyın, məni yuxardan göndərdilər.

Bunnar hamısı gülüşdülər. Ələsgər pərt oluf dedi:

– Vallah mana dedilər ki, get orda sənnən bir neçə söz soruşuf buraxajaxlar.

Ələsgərdən soruşdular:

– Ay aşix, adın nədi, hansı tərəfdənsən?

Ələsgər dedi:

– Qardaş, adım Ələsgərdir özüm də Göyçədənəm.

Ona dedilər:

– Hə lap yaxşı, gəl otur biznən bir tikə çörək yeginən.

Ələsgər gördü kü, bir dananı kəsif ağaşdan asıflar burda kavava qoyma deyif yeyillər.

Ələsgər deyir, baxıf gördüm bura xatalı yerdi. Ona görə dedim:

– Başınıza dönüm, iştaham yoxdu. Qoyun mən çıxım yolumnan gedim.

Bu adamların içində bir nəfər varıydı. Gördüm bunarın hamısı bu nə deyirsə ona baxıllar.

Həmən adam mana dedi ki, keç otu. Qismət üstə gəlifsen.

Onsuz da boğazım tikilmişdi. Çörək yeməyə halımmı varıydı?! Nə isə əlaşsız qalif oturdum. Deməli, adım Ələsgərdir. Özün də Göyçədənsən. Sənnən başqa Göyçədə Ələsgər addı aşix varmı? Yoxsa adı dillərdə əzbər olan Ələsgər sənənmı?

Ələsgər gülümsüyüf dedi:

– HələlİK, mənəm.

Elə isə sazını çıxart, bizim bu yoldaşlara bir ağız söz oxu. Görürsən biz çöl adamlarıyız. Hər zaman toy-nişan görə bilmirik.

Baş üstə deyif, sazımı çıxartdım. Amma sazı köklüyə-köklüyə fikirşirdim ki, ayə mən nə oxuyum ku, bunnarın xoşuna gəlsin. Gözəlləmə oxusam, deyəjəklər burda gəlin,

qızımı var, bir əməlli şey oxu. Kərəmi oxusam, deyəcəklər bu nədi burda ağlaşma qurursan. Koroğludan oxusam beyin-nəri qızıl dəvə salajaxlar, arada ya mənim də sazım qırılax, ya da özümə də bir şugutma gülləsi dəyəcək. Bir də fikirşif gördüm kü, bunnarın içində bir nəfər var, sarıyan yağız adamdı. Dəli Alının bunun nişannarı bunda görünür. Öz-özümə dedim ki, yaxşısı budu Dəli Alının adına bir söz deginən. Allaha pənah, nə olar-olar. Əyər Dəli Alının dostu olar, daha yaxşı. Mana nəmər verər. Yox, düşməni olar, məni öldürərsə yer qulaxlıdı. Dəli Alı eşidif qanımı alar. Yox, Dəli Alının özü olarsa, onda da laf yaxşı olar, baxtım gətirər. Sazın zilini zil elədim, bəmini-bəm. Belə başdadım.

Gün kim aləmi tutufdu adın,
Dağların sultanı, xanı Dəli Alı.
Xaliqi ləmyəzəl verif muradın,
Artırif şöhrəti-şanı Dəli Alı.

Elə bunu demişdim biri qalxıf dedi:
– Ələsgər, bir de görüm Dəli Alıyı tanıyırsanmı?
Ələsgər deyir:
– Yox, a başına dönüm. Bəlkə elə Dəli Alı sənsən?
Başqa biri qalxıf dedi ki, kişinin sözünü niyə kəsirsən?
Qoy sözünün dalını desin!
Ələsgər aldı sözün o biri xanəsini:

Qəzetdə söylənir şöhrəti, bəsi,
Gün kimi aləmi tutufdu səsi,
Atdan uryadnikdən keçən gülləsi,
Çöldə vurdu bir çovanı Dəli Alı.

A kişi, bax bu yalan oldu. Noldu atılan bir güllə atnan-uryadnikə, sonra da gedif çovana dəydi. Bu yalanı niyə danışırsan?

Axı, a başına dönüm. Eşitmişəm ki, Dəli Alının dəsdə-sinnən pristafın atışması başdıyanda bir çovanın əlində tü-fəng oluf, özünü bir qayanın oyruğuna verif. Hərdən-bir-bir güllə pristavın dəstəsinə, birini də Dəli Alının dəstəsinə atır. Dəli Alı görür kü, bu şərxtayı güllədi. Dəli Alı elə gözdüyür kü, pirstav gəlif o baravara çatanda aynalıynan elə nişan alıf k1, atdığı güllə atın qaşqasınan çıxıf uryadnikin ürəyinnin çovanı qayanın hoyruğunda o dünyalıx eliyif.

Amma gördüm, Dəli Alının nişanası olan adam gülümsüyür. Hərdən də deyir kişiyi incitmiyin.

Həmən adam bir də soruşdu:

– Bə onun özgə nəyini eşidifsən?

Aldı Ələsgər sözün o biri xanələrində görək nə dedi:

Dərsini alıfdı ərşi əladan,
Xof eyləməz Xeybər kimi qaladan,
Olan zəlzələdən, gəzən bələdan,
Hifz eyləsin Kərəm kanı Dəli Alı.

Süzəni götürüf minəndə ata,
Fələk əhsan deyir boya, busata,
Nərə çəkif təpinəndə saldata,
Tək qaytarır yüz düşmanı Dəli Alı.

Ələsgərin toy işi var əlində,
İşi təhər tapmadı Göyçə elində,
Onun kimi mərd iyidin yolunda,
Qurvandı aşığın canı Dəli Alı.

Həmin o adam ayağa qalxıf məni bağına basıf, öpüf dedi:

– Aşix Ələsgər, adını eşidif üzünü görmədiyin Dəli Alı mənəm. Mən də sənin adını eşidif üzünü görməmişdim. Səni çox arzulayırdım. O dediyin təriflərə mana layıx olduğu-

nu bilmirəm. Yaxşı yerdə əlimə düşmüşən. Sənnən tanış olmağımə çox şad oldum.

Dəli Alı civinnən bir yaylıx çıxartdı. Üzünü yoldaşdırına tutuf dedi:

– Belə tərifi, belə də nəməri olmalıdı. Əlinizi bir civinizə salın.

Nə olajax, hərəsi civinnən bir iri kisə çıxardıf yaylığın üstünə bir neçə çervan tulladı. Dəli Alı yaylığı qavağına çəkif dedi:

– Aşix Ələsgərə özü bəsti deyənə kimi bu qızıl onnuxdan tulluyun.

Aşix Ələsgər, mənim səxavətimi sonra görərsən. Bax bu bajım oğlu Zeynalabdının on-on beş günə toyudu. Allah qoysa, onda şəyirdərini də gətirərsən Qoşqarın bu ətəyi indi mənim oylağımdı. Get dincəl, on beşinci günü səni gözdüyürəm.

Aşix Ələsgər axşam olmamış evə qayıtdı. Qardaşı dedi:

– A qardaş, həmişə yoldan sağlıqnan gələsən, bə niyə qayıtdın Ələsgər dedi:

– Allah elə iras saldı k1, atalar düz deyif, toya, ev tikməyə allah özü şərikdi gedif. Dəli Alının həm özünən, həm də başının dəstəsinən tanış oldum. On beş günən sonra Dəli Alının bajısı oğlu Zeynalabdının böyük toyu olajax. Qardaşı dedi:

– Ayə, a qardaş, sənin qaçax-quldurnan nə işin var.

Ələsgər dedi:

– Qaçaxlarda olan səxavəti kimnən görmüşəm. Allah onnarın başınan bir tük də əksik eləməsin.

Xülasə, 15 günnən sonra Aşix Ələsgər Aşix Əsədnən Aşix Nəcəfi də götürüf Xaşbulağa gəldi. Gördülər alaçixlar hazırranıf. Cavannar üçün bir qonaxlar üçün başqa bir alaçix qurulu. Dəli Alı əmir verif bir sürü toğlu qırdırif. Qoşqarın qoluna dağıtdırif k1, qurdun-quşun da qoy qarnı doysun. Hər tərəfdən qonaxlar çağırılıf, çoxlu hökumət adam-

ları da dəvət olunuf. Dəli Alı dedi:

– Mənim toyumda gərək qeyri-hərəkət olmasın. Ona görə ki, toyumuzun aşığı adını eşidif üzünü görmədiyimiz Aşix Ələsgərdir. Ona hörmət hamımızın borcudu. Bu toyda köhnə haqq-hesafı unudulmalı, hamı bu toyu bir qardaş kimi başa vurmaldı. Kimin kimnən nə haqq-hasavı varsa, sonra hesafılaşar!

On beş gün şülən çəkildi, hər yannan qonaxlar tökülüf gəldi. Dəli Alıyan Qandal Nağının arası bir atın üstündə dəysə də, yenə də dost kimi toya dəvət olunmuşdu. On beş gün çalmaxda, oxumaxda oldux. Çox təm-taraxlı bir toy oldu. Toyun axırncı günü bəy tərifi deyif, gözaydınnığı verənnən sonra dedim:

– Ay qardaş, indi icazə ver, biz də gedək.

Dəli Alı dedi:

Aşiq Ələsgər, incimə bir işi bilmək istiyirəm ki, görüm bu toydan nə qədər nəmər yığılıf. Bilmək istiyirəm, görüm bu nəmər sənən mənim adıma layix olufmu, yoxsa yox.

Mən üzümü Əsədə tutuf dedim:

– Əsəd, a bala, o pulunuzu bir sanıyın.

Alı əmin onun miqdarın bilmək istiyir.

Tökdülər sanadılar. 950 çervon oldu.

Dəli Alı dedi:

– Aşix Ələsgər, halal xoşunuz olsun. Amma sizin zəhmətinizi heş bir pulnan ölçmək olmaz.

Ələsgər deyir:

Allah mübarək eləsin, on toyun pulunun almışix.

Dəli Alı dedi:

– İndi getsəniz yaxşı yol, qalsanız gözümüz üstə yeriniz var. Görüşüf, halallaşif yola düşdük. Sizə kimnən deyim, Qaçax Məşədi Yolçudan. Onnar toya Ələsgərgildən bir neçə saat sonra gəllər.

Görüşüf-öpüşənnən sonra Məşədi Yolçu deyir:

– Ay Dəli Alı, aşixnan zurnaçı hanı?! Gəlsin, nəmərre-

rini alsınnar.

Dəli Alı deyir:

– Ayə, mənim aşığım, zurnaçıma nəmər verən olsaydın belə gejkiməzdin. On beş gündü burda aşığın sazın səsi, sözü dağları lərzəyə salmışdı.

Sənin toyuna gəlif çata bilməyimin səvəvi atışmada, vuruşmada olmağımızdı. Ayə, aşixların kimiydi?

– Aşixlarım Göyçəli Aşix Ələsgər, bir də şəyirddəri Əsədnən Nəcəfiydi.

Dövrən-zad nə oldu?

– Nə olajax, allah qonaxları və eli şən eləsin. 950 çervon apardılar.

– O pulun hamısını aşığa verdiniz?

– Ay dəli oğlu, dəli aşığın pulunu da alallarmı?

İndi gör mən neyə alıram! Ay Dəli Alı, ağlın yoxdu. Atalar deyiflər yarğan uçdu, toz qopdu. Qaçığın ölümü bir quş ölümü kimi bir şeydi. Aşix Ələsgər əlinə düşmüşdü. Elə bir dastan bağladardım k1, gəl-görəsən. Sənin də adın tarixdə qalardı.

Ay dəli, aşixlar neçə saat olar k1, çıxıflar.

950 çervon bu saat onnarın əllərinən alınar. Onda biləllər ki, bu qədər pulu elə-belə aparmax olmaz. Bu saat zincirri yolunnan gedif onnarın qavağını kəsərəm. Mən bilirəm necə tərif yazdırmax lazımdı.

Dəli Alı qardaşı Asdana dedi:

– Aya, atını min, o dəlidi. Gedif kişiyi incidər. Tez tərən, özünü çatdır onnara.

Aşix Əsəd dedi:

– Ay ustad, ürəyim yaman döyünür. İnanmıram k1, bu pulu aparıb xarşdı yax.

Aşix Ələsgər dedi:

– Ay bala, niyə elə deyirsən? Vallah bu toyun sədası hər yanı tutuf. Bu Səvət keşməzdən sağ-salamat addasax, bu pul bizim olajax.

Əsəd dedi:

– Nəysə mən inana bilmirəm. Əgər kimsə bizim qavağımızı kəssə demiyəy ki, Dəli Alının toyunna gəlirik. Bizi qırdırarsan. Sana nə var gününü görüf, devranını sürüfsən.

Elə bunu demişdilər ki, tərپənmə-tərپənmə sözdərin-nən atdar ürküf ayax saxladı. Üz-gözünən zəhrimar yağan bir atdı onnara qışqırdı:

– Tökülün, əllərinizi yuxarı qaldırım. Deyin görüm, hardan gəlif, harya gedirsiniz?!

Aşix Əsəd qorxa-qorxa dedi:

– A qardaş, bilmirsənmi aşix ya toydan, ya da nişan-nan gələr!

Həmin atdı dedi:

– Yaxşı, deyin görüm kimin toyunna gəlibsiz?

Əsəd dedi:

– Yaylaxda bir cavanın toyuydu.

Atdı bir də soruşdu:

– Bə adı, sanı nəydi.

O birsi dedi:

– Bir belə dur görüm, bunnlar düz danışmax istəmir. Hərəsinə bir güllə vurajam.

O birisi dedi:

– Aya, güllə çöləmi tökülüf. Üçünə yanaşı qoyuf bir güllə vurajam. Yaxşı, deyin görüm kimin toyuydu?

Ələsgər deyir:

– Fikirrəşdim, ölmək ölməkdi xırıllamax nədi? – Də-məli, belə! Onda sizin yaxşı pulunuz olar! Biz də çöl adamı-yıx, bizim də payımızı verin.

Ələsgər dedi:

– Kimin civində savaş pullar vardı, çıxardıf dedi:

– A qardaş, puldan ötrü bizi niyə qırırsınız? Alın da.

– Yox zəhmət çəkmə, onu qoyun civinə, uşağınızın ya-nına əli boş getməyin. O, 950 qızıl çərvon hansınızdadı? Onu bəri çıxarın.

Ələsgər dedi:

– Ahan, görünür bunnarı Dəli Alının özü göndərif, gedin bir belə pulu əllərinən alın, gətirin. Yoxsa, bunnlar nə bilillər bizdə nə qədər pul oluf.

Çıxartdı pulun hamısını verif, dedi:

– İndi qoyun, çıxax gedək.

Yolçu dedi:

– Hələ harasıdı. Sizdən sorğu-suallar alajıyıx. Düzünü desəniz, sizə dəymiyəjiyik. Yox, düz deməsəniz özünüz bilirsiniz, üçünüzün bir güllə payınız var.

– A qardaş, nə sorğu-sual, qoyun gedək, allah xətrinə.

Deyin görüm, o Dəli Alı kimiydi ki, on beş gün toy elədi. Onun toyuna kimlər gəldi, kimlər iştirak elədilər.

Aşiq Əsəd dedi:

– A kişi, hökümət tərəfinnən də adamlar varıydı. Onların adını deməynən qurtaran döyül. A başına dönüm, nə təhər deyim, saznanmı, söznənmi, yoxsa dil cavavımı deyim.

– A kişi, həm saznan, həm də söznən.

Ona kimi Asdan da gəlif çıxdı. Gördü kü, aşıqların pullarını əllərinən alıf, özdərini də möhkəm qorxudular. Asdan qəzəflənif dedi:

– A kişi, adam belə işmi eliyər? Ayıfıdı.

Yolçu dedi:

– Sənin işin yoxdu? Sən də qardaşın Dəli Alı kimi qanırsan. Yavaş görüm, qoy mən işimi qurtarım, sonra baxarıx. Ələsgər üzünü Əsədnən Nəcəfə tutuf dedi:

– Əminizin sazi çıxdı, qorxmuyun. Görək nə deyir, biz də tərəfinnən ərz eliyək kefiniz kök, damağınız çağ olsun.

Alır müxəmməsnən!

Dəli Alı bir səd açıf,
Şah Abbas devranı kimi;
Dünyanı dövr eliyif,
Dağların tərlana kimi;

Yanında yoldaşları var,
Azərbaycan xanı kimi;
Zeynalabdı bəy bəzəndi,
Misirin sultanı kimi.
72 millət gəldi,
Ərəsət divanı kimi.

Neçə çinovniglər gəldi,
Çox ağır keçdi yığnağı;
Şəmkirdən düyüsü gəldi
Sarı yaldan gəldi yağı,
Aləm çırovğan göründü,
Xoddandı çıl-çırağı;
Bir yanı Qanıx qavrı,
Bir yanı Qoşqarın dağı;
Hər yana qəflə işlədi,
Xodgar bəzircanı kimi.

Günün günorta vaxtında,
Gəldi Alının dəstəsi;
Hər birisi bir iyiddi,
Bir qoşunun sərgərdəsi;
Gördüm asmana dayanıf,
“Öldürrəm”, “öldürrəm” səsi;
Yaponyadan tufəng gəlif,
Yeddi ağaş vurur gülləsi;
Zərbinnən dağlar titrədi,
Bərgin diraxşanı kimi,

Cəfər ağa bir iyiddi,
Girəndə meydan içinə;
Səyrəşir patronnarı,
Batıfdı al qan içinə;
İsgəndər tək səd salıfdı,

Yeddi Dağistan içinə;
Zərrəcən qorxu bilməz,
Girsə yüz düşmən içinə.
Tüp dağdır, ordu pozur,
Qüdrətin asdanı kimi.

Yolçu soruşdu:

- Bə Alının özü nə iş görürdü, bostan qarоğuluydu-
mu? Ələsgər sazı sinəsinə sıxıf dedi:
- Tələsmə, indi deyəjəm, nə iş gördüyünü:

Alı məclisə gələndə,
Mətəl qaldım işdərinə;
Atanın sərdar oğludu,
Sərim qurvandı sərinə.
Səxavətdə əla gördüm,
Yazdım Hatəm dəftərinə,
Şavaşa beşdik qızıl,
İşdədi qəpik yerinə,
Neçə mücrülər açıldı,
Sərrafın tükanı kimi.

İçlərində bir Seyid var,
Onnara rəhbər gimidi;
Sofulu qara Musa,
Hünərdə Sərdar kimidi;
Qızıl Hajılı Allahverdi,
Maliki Əjdər kimidi,
Sağ olsun İsmayılı,
Nərəsi Heydər kimidi;
Xanbulaxda meydan açdı,
Koroğlu meydanı kimi.

Alı məclisə gələndə,

Nəsrin ziyanın görmədim;
Beş yüz erkək qırıldı,
Toğlunun sanın bilmədim.
Nisyə qalan xələtdərin,
Doğru, yalanın bilmədim,
Erkək yanyana döşəndi,
Minanın qurvanı kimi.

Beçara, fağır Ələsgər,
Gəldin, getdin hər nə isə,
Hax səni sərraf yaradıf,
Qanan yoxdu qədrin bilə.
Tat oğlu Bala Məşədi,
Onnar gələndə məclisə,
Hamıdan çox pul verdilər,
Qızillarnan doldu kisə,
Aşıxlar güzəran tapdı,
Bəylər güzəranı kimi.

Söz tamama yetdi. Məşədi Yolçuynan Asdanın şirin-şirin söhbət elədiyini görən Ələsgər dedi:

– Ay Aslan, verdiyiniz pulu orda deyərdiniz verərdik, daha bizi niyə qanbağır eliyirsiniz.

Asdan dedi:

– Ələsgər əmi, vallah elə döyül. Bu Məşədi Yolçu bir az şərxtata adamdı. Bizi bağışda. Məqsədimiz bir tərif de-dirtmək idi, alın pulunuzu.

Xülasə, Ələsgərnən şeyirdləri qaçaxlarnan öpüşüf görüşüf halallaşdılar. Söhbət də bu yerdə tamam oldu.

AŞIQQƏLƏSGƏR YANŞAQDA

Mənim əzizlərim, sizə hardan xəbər verim, kimdən deyim? Göycə mahalının Ağkilsə kəndində, Aşıq Ələsgərdən.

Aşıq Ələsgər el arasında yaxşı bir aşıq kimi tanınandan sonra çoxları toy eləyəndə Aşıq Ələsgəri aparırdı. Ələsgərin aşıqlığı ilə bərabər, onun xasiyyəti, mərifət-qanacağı hamıya xoş gəlirdi. Onda bir xüsusiyyət də var idi ki, deməzdi bu ağadı, bu bəydi, bu rəncbərdi, bu varlıdı, bu kasıbdı... Kim onu toya, ayrı xeyir işə çağırırsa, "yox" deməzdi. Odur ki, hamı onun xətrin çox istəyirdi.

Onu da deyim ki, Aşıq Ələsgər qırx yaşına çatmışdı, amma hələ evlənməmişdi. Səhnəbanıdan əli üzüləndən sonra, elə bil, baxtından küsmüşdü. Atası, anası, o biri qohumları nə qədər öyüd-nəsihət eləyirdilərsə də, beyninə batmırdı.

Bir gün Aşıq Ələsgər səfərdən qayıdanda, yenə qohum-qardaş başına yığıldı. O, səfərdə gördüklərini danışdı. Sonra sazını götürdü qızlara, gəlinlərə dediyi tərifləmələrdən oxudu, hamıya ləzzət verdi.

Gecənin bir vaxtına qədər çaldılar, oxudular. Qonuşu dağılıb evlərinə gedəndən sonra Alməmməd üzünü Ələsgərə tutub dedi:

– Oğul, sənin evlənmək vaxtın keçir. Aranı, dağı gəzirsən, nə qədər gözəl qız görürsən, çoxuna da tərifləmə deyirsən; gəl daşı ətəyindən tök, bu bəyəndiyin qızlardan birini al!

Ələsgərin anası Pərizad da Alməmmədin sözüne qüvvət verdi:

– Oğul, o biri qardaşların da böyüyüb. Sən evlənmə-sən, səndən keçib onlar da evlənməyəcək.

Alməmməd bir də dilləndi:

– Oğul, Allaha şükür, indi səni hamı tanıyır. Kimə ağız açsaq, kimin qızını istəsək, bizə "yox" deməz. Nə qədər adlı-sanlı adam varsa, o da bizə qohum olmağı canına şay bilər.

Ələsgər yenə ata-anasını cavabsız qoydu. Bircə bunu dedi ki, hələ evlənməyin vaxtı deyil.

Bir müddət də keçdi. Bir gün Kəlbəcərin Yanşaq kəndindən Söyün bəy adam göndərdi ki, Aşıq Ələsgər, xeyir işimiz var; xahiş eləyirik, sazını da götürüb gələsən!

Aşıq Ələsgər elə o günün səhəri tezdən həmin adamla bərabər Yanşağa yola düşdü.

Söyün bəy Göyçənin Zod kəndindən olan Səməd ağanın bacısı Xırda xanımın əri idi. O, Göyçəyə gələndə həmişə Səməd ağanın qonağı olardı. Səməd ağa da Aşıq Ələsgəri çağırırdı, yaxşı bir məclis düzəldərdi. Söyün bəy Aşıq Ələsgəri çox xoşlayırdı.

Aşıq Ələsgərgil Yanşağa çatanda gördülər ki, Söyün bəy onların yolunu gözləyir. Xoş, beş, on beş... Görüşdülər, öpüşdülər...

Toy Söyün bəyginin qohumlarının idi. Toya hələ iki gün var idi. Söyün bəy heyvan kəsdirdi, yaxşı çay-çörək hazır elədilər, dost-qohumları, qonu-qonşuları Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşidib onlara yığıldı. Yedilər, işdilər. Sonra Aşıq Ələsgər sazını götürdü, onlara yaxşı söhbət elədi, hamı razı qaldı.

Axşamnan bir az keçmiş qonu-qonşu hərə öz evinə getdi. Aşıq Ələsgərlə Söyün bəy söhbət eləyirdilər. Bir də gördülər ki, siçanlar evin küncələrində o tərəf-bu tərəfə qaçışır. Söhbət dəyişildi siçanın üstünə. Xırda xanım da söhbətə qarışdı. Siçanların palazı, xalı-gəbəni, yorğan-döşəyi doğramasından; yağ dərilərini, motalı murdarlamasından, sandığın içində olan puxça paltarlarını külə döndərməsindən, kəndiləri deşib, taxılı daşmasından yanıqlı-yanıqlı şikayətlənirdi.

Doğrudan da, o ili bar Yanşaqda yox, elə hər yerdə siçan o qədər artmışdı ki, öhdəsindən gəlmək mümkün deyildi. Göyçədə də vəziyyət belə idi. Quyunun ağzını açırdılar ki, siçan taxılı yarıdan keçirdib.

Birdən Aşıq Ələsgər gözünü gəzdirəndə gördü ki, pişik bir qədər aralıda oturub bunlara tamaşa eləyir. Dedi:

– Sizin bu pişiyiniz, bəs, nə iş görür ki, siçan bu qədər artıb?!

Söyün bəy dedi:

– Pişik gündə bir-ikisini öldürməklə başamı gələr!? Çöllərdə də qarışqa kimidi. Bu il taxılın yarısı da ələ gəlmədi.

Gecədən xeyli keçmiş o biri evdə yer düzəltdilər ki, Aşiq Ələsgər yatsın. O, bir çimir almışdı-almamışdı baxdı ki, şıqqıltı gəlir. Fikir verəndə gördü ki, pişikdi. Burdan vurur, ordan çıxır, ordan vurur, burdan çıxır, o evə gedir, bu evə qayıdır... Xülasə, pişiyin şıqqıltısı-tıqqıltısı Aşiq Ələsgəri yatmağa qoymadı.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılınsın, sabah açılanda Aşiq Ələsgər gördü ki, pişik gecə 18 siçan öldürüb, gətirib onun yatağının ayaq tərəfində cərgə ilə düzüb.

Aşiq Ələsgər bunu Söyün bəyə dedi. Söyün bəylə Xırda xanım gəlib baxdılar, məəttəl qaldılar. Xəbər qonşulara çatdı. Hamı gəlib baxdı, pişiyin bu hərəkətinə təəccüb elədilər. Onlar pişiyin bu qədər siçan öldürdüyünə təəccüb eləmidilər; ona təəccüb eləyirdilər ki, niyə cərgə ilə düzüb? Bir də, niyə Aşiq Ələsgərin yerinin ayaq tərəfinə düzüb?

Söyün bəy dedi:

– Aşiq Ələsgər, indiyə qədər pişik niyə belə hünər göstərmirdi!? Öldürdüyü siçanları sənin yerinin ayaq tərəfinə düzməkdə onun məqsədi var.

Hamı gülüşdü.

Aşiq Ələsgər gördü ki, doğrudan da, pişiyə tərif yarasır. Sazı götürdü, simləri düzəltdi, tərifə başladı, görək necə başladı; bu gecəki əhvalatı görək, neçə nəzmə çəkdi. Biz də saz ilə deyək, şad olun.

Dad! Siçanın əlindən
Yetişmişik cana, pişik!
Dünyanı bizdən öteri
Döndərib zindana, pişik!
Dağıdıb kəndləri,
Dadanıb yaxtana, pişik!

Doğrayıb zər libası,
Eyləyib əfsana, pişik!
Alagöz gəlinləri
Qoyub yana-yana, pişik!

Birisi boz dikqulaq,
Birisi qonur, balaca;
Dərmə-qayıq farmaşın
Hər yanından açıb baca;
Bezinən irəftardı,
Qumaşınan düşüb ləcə;
Harda görsə zər, ziba,
İstifa, tirmə, alaca,
Biləsən nə hal kəsir
Döşəyə, yorğana, pişik!

Nə qədər əlləşirəm,
Bu məluna yoxdu çara;
Gündüzdər pünhan olur,
Gecələr çıxır aşkara;
Çırağı yandıranda,
Qaçır, soxulur divara.
Dağıdıb quyuları,
İndi daraşib anbara;
Müxtəsər, ruzumuzu
Döndəribdi qana, pişik!

O gödək, zalimü fasiq
Belə bir azar elədi;
Aləmə gen dünyanı
Bizdən ötrü dar elədi;
Hamı dərddən ziyada
Bu dərd mana kar elədi;
Dərdli yağ dərilərin,
Xumları murdar elədi;

Axşamadək evlərdə
Qurulur zasdana, pişik!

Bu sözləri eşidəndə,
Pişik bir tufan elədi;
Şeşəltdi bığlarını,
Gözləri rövşan elədi;
Ay qaranlıq gecədə
Yüz dəfə çövlan elədi;
Qisasa qisas aldı,
Bir qana yüz qan elədi;
Gördüm, on səkkizini
Düzübdü yan-yana pişik!

Aşıq Ələsgər gördü kü, adamlardan bir az aralıda, di-
varın üstündə pişik rahatca əyləşib, saza qulaq asır. Aldı,
görək bu dəfə nə dedi:

Yatmadım sübhə kimi,
Mən baxdım gilü-qalına;
Öyrənib xəsyətini,
Bələd olmuşam halına;
Ədəbinən əyləşibsən,
Səd afərin kamalına!
Aləmin padişahı
Dəstini çəkib dalına;
Qaynağın poladlanıb,
Dönübsən aslana, pişik!

Mən səni iyid bildim,
Verdim aran-dağı sana;
Çadırı, alaçığı,
Eyvanı, otağı sana.
Müxtəsəri, vəssalam,
Budu sözün sağı sana:

Gözəllər əsirgəməsin
Pendiri, qaymağı sana;
Yeyəsən nəmilərdə,
Dönəsən sultana, pişik!

Söhbətə qulaq asanlardan biri dilləndi:

– Xırda xanım, Aşıq Ələsgər pişiyinizi belə ki, təriflədi, xələti nə olacaq?

– Evdə bir çuxalıq göy mahud var. Onu xələt verirəm.

Aşıq Ələsgər dedi:

– O çuxalıq mənim dediyim tərifin xələtidir. Ən böyük mükafat hünər göstərənindir.

Söyün bəy dedi:

– Hünər göstərəni nə ilə mükafatlandırmaq olar?

– Onda qulaq as!

Aldı, görək Aşıq Ələsgər nə dedi, ordakılar nə eşitdi:

Xanım xələt bağışladı,
Ələsgər yazdı dəftərə;
Göndərərəm tüllablara,
Məlum olsun hər şəhərə;
İyiddi, ölməyincə
Arxasını qoymaz yerə.
Pristav qubernata,
Qubernat yazsın sərdərə;
İnşallah, nişan verər
Sana divanxana, pişik!

Mənim əzizlərim, elə ki söz tamam yetişdi, hamı Aşıq Ələsgərə dönə-dönə "sağ ol!" dedi. Aşıq Ələsgər sazı köynəyinə qoyanda, qonu-qonşu da öz evlərinə getdi.

O günü axşam elədilər. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın! Sabahısı günü toy başladı.

Camaat bu iki gündə pişikdən, Aşıq Ələsgərin onu tərifləməsindən danışdı. Axşam məclis qurtaranda Aşıqdan

xahiş elədilər ki, pişiyə dediyi tərifi oxusun. O, camaatın xahişini yerə salmadı.

Yanşaqda nə qədər adam varıydısa bu məclisə cəm olmuşdu. Kişilər bir tərəfdə, arvadlar da bir tərəfdə əyləşmişdilər.

Ağsaqqalların məsləhəti ilə Aşiq Ələsgər Abbas Tufarqanlının dastanını başladı. Camaat elə diqqətlə qulaq asırdı ki, gecənin necə keçdiyindən xəbərləri olmadı. Bir də baxdılar ki, xoruz banladı. Aşiq Ələsgər söhbəti burda saxladı, qalanını sabah gecə danışacağını bildirdi.

Onu da deyim ki, Aşiq Ələsgər məclisə göz gəzdirəndə gördü ki, arvadların arasında, dirəyin yanında bir gözəl əyləşibdi, gəl görəsən. Elə gözəl var ki, baxırsan camaldan yaxşıdı, amma duruşu, tərپənişi, baxışı, bildirir ki, diyişdi. Aşiq Ələsgər görür ki, bu gözəl o gözəllərə bənzəmir. Görkəmindən bilinir ki, qanacağı, mərifəti yerindədi.

Aşiq Ələsgərin fikrindən keçdi ki, bu gözələ bir tərifi desin. Amma dastanın arasına belə söz salmaq istəmədi. Həm də Söyün bəydən onun kim olduğunu öyrənmək üçün tərifi o biri axşama saxladı.

Məclis dağılandıdan sonra Söyün bəy yenə Aşiq Ələsgəri evlərinə apardı. Aşiq Ələsgər gecə rahat oldu. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılınsın! Sabah çay-çörəkdən sonra Aşiq Ələsgər Söyün bəyə dedi:

– Söyün bəy, maşallah, Yanşağın da qız-gəlinləri çox gözəldilər.

– Aşiq Ələsgər, bunlar ki, gözəldilər, bəs niyə birini tərifi etmədin? Yoxsa, tərifi layıq olanı yoxdu?

– Niyə yoxdu, var. Çoxusu tərifi layıqdı. Axşamkı məclisdə dirəyin yanında əyləşən gözələ də ki heç söz ola bilməz. Duruşu, tərپənişi də xoşuma gəldi. Saza-söhbətə qulaq asmağından da gördüm ki, həm də əhli-haldı.

Aşiq Ələsgər Söyün bəyin danışığına qulaq verən Xırda xanım söhbətə qarışdı; üzünü Söyün bəyə tutub dedi:

– Anaxanımı deyir.

Söyün bəy də Xırda xanımın sözünü təsdiqlədi, sonra dedi:

– Anaxanım bu tərəflərdə bir gözəldi. Hayıf ki, yazığın baxtı gətirmədi.

– Nə olub?

– Bədbaxtı bir gözəl, qoçaq oğlana vermişdilər. Bir il çəkmədi, oğlan allah rəhmətinə getdi. Ondan bəri də 3-4 ildi ki, neçə yerdən istəyirlər, baxtından kəsüb, ərə getmək istəmir. Qardaşları, ata-anası nə qədər öyüd-nəsihət eliyirlərsə də qız elə dediyini deyir.

Söyün bəy belə deyəndə, Aşıq Ələsgərin öz baxtından küsdüyü yadına düşdü. Ata-anasının öyüd nəsihətləri, yalvarışları gəldi durdu gözünün qabağında. Bircə bunu dedi:

– Söyün bəy, Anaxanımı qınama.

Bu söhbətdən sonra Anaxanım Aşıq Ələsgərin gözündə ucaldı, daha da gözəlləşdi...

Dastanın sonrasını eşitmək üçün camaat axşam olmağı gözlədi. Elə ki, şər qarışdı, camaat mal-heyvanını rahat elədi, yenə toy evinə topladılar.

Aşıq Ələsgər gördü ki, Anaxanım yenə dünənki yerində əyləşib, Ay kimi işıq salır. Aşıq Ələsgər dastandan qabaq bir-iki qatar oxudu, sonra gözucu Anaxanıma bir də baxdı, aldı, görək nə dedi, camaat nə eşitdi:

Bir gözüm var sana pünhan deməli,
Qail olsan, deyim, gül sana qurban!
Nə müddətdi həsrətini çəkirəm,
Söyləyim dərdimi bil, sana qurban!

Cünun olduğunu hər mahal bildi,
Dərd məni söylətdi, dünmanlar güldü.
Bivəfa qızlardan əlim üzüldü,
Eylərəm canımı, dul, sana qurban!

Bu bəndi deyəndə Söyün bəy də, Xırda xanım da başa düşdülər ki, Aşığı Ələsgər bu sözü Anaxanıma deyir. Anaxanı özünü də bir şey hiss eləyən kimi oldu.

Aşığı Ələsgər aldı sözünü tapşırmasını:

Ələsgəri gözdən qoyma irəğa.
Konul tab gətirməz dərdi-fərağa.
Leyli kimi vədə versən bulağa.
Məcnun tək gözlərəm il, sana qurban!

Anaxanı yəqin elədi ki, Aşığı sözü buna deyir, həm də vəfalı olacağını bildirir.

Harda qalmışdısa, Ələsgər dastanı ordan başladı danışmağa. Camaat bir də gördü ki, yenə nağılın şirin yerində xoruz banladı. Aşığı Ələsgər söhbəti dayandırdı, sabah gecə nağılı qurtarmağına söz verdi.

Məclis dağıldı, hərə öz evinə getdi.

Aşığı Ələsgərlə Söyün bəy evə gələndə Söyün bəy məsələni açdı:

– Aşığı Ələsgər sən o sözü Anaxanıma dedin. O özünü də bunu başa düşdü. Sən nə vaxta kimi subay qalacaqsan!? Fikrindən keçirsə, Anaxanıma sana "yox" deməz. Qardaşları da canla-başla bu qohumluğa razı olacaq.

Aşığı Ələsgər dedi:

– Görək.

Aşığı Ələsgərlə Söyün bəyin bu gecəki söhbəti bu "görək"lə qurtardı.

Belə xəbər tez yayılan olur. Xırda xanım bu məsələni Anaxanıma çatdırdı. O, nə "hə", nə "yox" bir söz demədi. Bircə onu dedi ki, qardaşlarım bilər. Bu söz onun elə "hə" deməyi idi.

Axşam camaat yenə toy evinə yığışdı. Aşığı Ələsgər dastanı səhərə qədər söyləyib qurtardı, camaat çox razı qaldı.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılısın! Sabah tezdən Söyün bəy Aşığı Ələsgəri çox hörmətlə yola saldı; camaat nə

qədər dövrən pulu yığmışdısa, onu bilmirəm, Söyün bəy nökrənin qabağına beş erkək qatdı ki, bunu Göyçəyə – Aşiq Ələsgərgilə apar.

Aşiq Ələsgər Söyün bəyə əl verib xudafizləşəndə Söyün bəy dedi:

– Aşiq Ələsgər, Anaxanım kimi adam tapmaq çətindi. Yolunu gözləyəcəm.

Aşiq Ələsgər Yanşağdan şad-xürrəm Göyçəyə qayıtdı. Yenə qohum-qardaş axşam onun başına topladı. Yedilər, içdilər...

Aşiq Ələsgər həmişə səfərdən gələndə soruşurdular ki, təzə söz deyibsənmi? Əgər beşik olsaydı, həmin sözləri onlara oxuyardı. Bu dəfə başına toplaşanlara pişiyin əhvalatını danışdı, onun tərifini oxudu, xeyli gülüşdülər. Məşədi Salah soruşdu:

– Ay qağa, ayrı söz demiyibsən?

Aşiq Ələsgər bir az duruxdu, dilini sürüyə-sürüyə "yox" dedi. Başa düşdülər ki, ayrı söz də deyibdi. Əl çəkmədilər. Anaxanıma dediyi sözü də dedirdilər.

Alməmməd gördü ki, işlər düzəlib. Axşam qonuşu öz evinə gedəndən sonra Alməmməd dedi:

– Oğul, Allaha şükür, görürəm ki, tərif dediyin qızı bəyənibsən. Günü sabahdan bu işin dalına düşmək lazımdı.

Pərizad da ərinin sözünə qüvvət verdi. Aşiq Ələsgər daha dillənib bir söz demədi. Evin külfətinin hamısı şad oldu.

Bir müddət keçəndən sonra Alməmməd bir neçə adamla Yanşağa getdi. Söyün bəyi də götürdü, özünü Anaxanımın atası Nəbi kişinin qapısına yetirdi.

Qonaqları çox yaxşı qarşıladılar, Anaxanımın "hə"sini verdilər.

Alməmməd kişi hazırlıq gördü, toy çaldırmasa da, "peyğəmbəri" qaydada yaxşı toy elədi, Anaxanıma Aşiq Ələsgərə gətirdi. Allah hamını öz arzusuna yetirsin!

Mənim əzizlərim, deyərlər ki, gəlinin günü qayınata

evində nə qədər xoş keçsə də, yenə gözü bir müddət atası evində olar. Bir də deyirlər ki, "doğma yurd şirin olar". Anaxanım Yanşağı, qohum-qardaşını, bir yerdə gün keçirdiyi qız-gəlinlərlə görüşmək arzusunu bilən Aşiq Ələsgər onu bir neçə dəfə atası evinə aparmışdı, həftələrlə orada qalmışdılar.

Anaxanımın Yanşaqdakı qohumları, qardaşları – Rüstəm, Aslan, Kalvayı Zeynal onun xətrini çox istəyirdilər. Onlar da tez-tez Göyçəyə gəlib, bacılarına baş çəkirdilər.

Ağkilsə ilə Yanşağın arası bir günlük piyada yoludu. Hər saathına gedib-gəlmək də olmurdu. Qışda qar yolları bağlayanda bağlardan aşmaq hər oğulun işi deyildi...

Anaxanım Yanşağı yaddan çıxartmadığı kimi, onun qardaşları da Anaxanımı yaddan çıxara bilmirdilər.

Bir gün Anaxanımın qardaşlarının fikrinə gəldi ki, Aşiq Ələsgər qış aylarının çoxunu aranda aşılıqda keçirir. Bizim də Göyçəyə gedib-gəlməyimiz çətinə düşdü, bacımız darıxır. Yaxşısı budur ki, Ələsgərlə Anaxanımı köçürüb Yanşağa gətirək. Alməmməd kişinin evi Ələsgərsiz də dolanar.

Qardaşları fikirlərin Anaxanıma bildirdilər, Anaxanım da Aşiq Ələsgərə dedi. Ələsgər razılaşmaq istəmədi. Amma Anaxanım ona tez-tez ağız açdı, dilə tuturdu, razı salmağa çalışdı. Bir gün belə, beş gün belə, axırda Ələsgər razılaşmalı oldu.

Anaxanımın Niyar adlı bir qızı da var idi. Bir gün Kalvayı Zeynal Ağkilsəyə gələndə, Ələsgərin razılığını bildi. Onlara kömək elədi, köçürdü Yanşağa apardı.

Kalvayı Zeynal evlərinin bir gözünü Aşiq Ələsgərgilə verdi. Buranı səliqə-sahmana salıb, yaşamağa başladılar.

Aşiq Ələsgər əkin-biçin vaxtı əlini işdən üzmədi. O, qara işdə işləməsə, rahat ola bilmirdi. Yanşağa gələndən sonra da yer əkib-becərmək fikrinə düşdü. Anaxanımın qardaşları bunu biləndə, Ələsgəri qınadılar. Rüstəm dedi:

– Allaha şükür, gül kimi sənətin var; əkin sənənin nəyinə lazımdır!? Taxıl əkməsən, dolana bilməyəcəksən!?

– Əkinsiz də yaxşı dolanaram; amma bir məsələ var ki, işləməsəm dura bilmirəm.

– Axı, taxıl əkininin vaxtı keçibdi, onda gərək darı əkəsən; darı əkininin vaxtına hələ var.

– Darı əkərəm.

– İndi boş yer hardadı ki, əkəsən!? Hamısını şumlayıb səpiblər.

– Özüm əkiləsi bir yer tapıb, orada qurdalanaram.

Rüstəm gördü ki, hardan deyir, Ələsgər ordan kəsir; daha söz güləşdirmək istəmədi. Bircə onu dedi ki, özün bilərsən.

Aşıq Ələsgər kəndin ətrafını dolandı, özü axtardı, axırda Yuxarı Yanşağın dəyirmanının qabağında əkiləsi bir yer seçdi. Başladı buranı ayaqla belləməyə. Axşamın, sabahın sərinində bir ay burada əlləşdi, yeri yaxşı şumladı. Sonra darını səpdi. Sığalladı. Ora sututası yer deyildi. Gördü ki, il quraq keçsə, darı yanacaq. Düsəri götürdü, başladı yuxarı tərəfdən, çaydan əkin yerinin üstünə arx çəkməyə. Darı göyərənə qədər on beş gün Fərhad kimi külüng vurdu, daşı, qayanı yardı, arxı da başa çatdırdı. Darı üzünü alandan sonra onu yaxşı suladı, arxayın oldu.

Toy eləmək istəyənlər Aşıq Ələsgəri Göyçədə axtardı. Yanşaqda tapırdılar. Yaylaq vaxtı idi. Qarabağ camaatının çoxu xeyir işlərini yaylaqda keçirirdilər.

Aşıq Ələsgəri toya aparırdılar. Xeyir işlər bir-birinin dalınca olurdu. Aşıq Ələsgər vaxt tapıb, evinə baş çəkə bilmirdi. Yaylağa çıxanda belə bir qayda var: hər kimin ki, xeyir işi olasıdı, növbəyə qoyurlar. Hamı bilir ki, filan ayın filan günü filankəsin xeyir işi olacaq. Daha heç kəs növbəni qabaqlaya bilməz.

Xeyir işlər bir-iki gün ara verəndə Aşıq Ələsgər evlərinə gəlirdi. Hər dəfə gələndə darıya baxmağı yaddan çıxartmırdı. Birində gördü ki, darı su istəyir, suladı. Bir dəfə gələndə gördü ki, hava yağarlıq keçdiyinə su istəmir, həm də elə gəlişib ki, elə bil, Tanrı bunu qəsdən belə bitirib; heç kə-

sin zəmisi belə deyil.

Mənim əzizlərim, onu da deyim ki, Aşıq Ələsgər darı yerini şumlayanda yerin ortasında bir qozqara kötüyü var idi. Ağacı adamın dizi bərabəri yuxarıdan kəsmişdilər, o yenə şiv verib budaqlamışdı. Aşıq Ələsgər işlədiyi müddətdə bu kötüyün kölgəsində çörək yeyib, qəlyan çəkib dincələrdi. Kötük həm də ona bir növ həyan olmuş, yoldaşlıq etmiş.

Aşıq Ələsgər yenə gəlib kötüyün kölgəsində əyləşdi, bir qəlyan çəkdi, xeyli istirahət elədi. O, zəmidən ayrılmaq istəmirdi. Durub evə gələndə üzünü Qozqara kötüyünə tutub dedi:

–A kötük, darını sana tapşırıram, yaxşı gözlə!

Aşıq Ələsgər evə gələndə darının çox yaxşı gətirdiyini Anaxanıma da dedi və ona da tapşırırdı ki, arada bir baxsın.

Aşıq Ələsgər yenə yaylaqlara qayıtdı. Toy sahibləri onu gözləyirdilər. Bir qədər keçəndən sonra Ələsgər Yanşağa gələndə Kalvayı Zeynalla birlikdə gedib darıya baxdı. Darı qarğı kimi durmuşdu. Kötüyün gölgəsində əyləşdilər, bir qədər söhbət elədilər. Kalvayı Zeynal dedi ki, darının vaxtına hələ on beş gün var.

Aşıq Ələsgər yenə yaylağa qayıtdı. On-on beş gün toy məclisləri keçirəndən sonra Yanşağa gələndə zəmiyə baxıb gördü ki, darı çardağ kimi qızarır. Yəqin elədi ki, yetişib. O birdən-ikiyə darı əkib becərməmişdi hardan, biləydi ki, yetişib, ya yetişməyib. Sən demə hələ yaxşı yetişməyibmiş.

Gecə qonu-qonşu Aşıq Ələsgərin başına toplaşdı. Aşıq Ələsgər yenə sazını götürdü, çaldı, oxudu, hamının qəlbini şad elədi. Sazı köynəyinə qoyanda cavanlardan xahiş elədi ki, darını biçmək üçün sabah köməyə gəlsinlər. Cavanların hamısı birağızdan dedilər ki, səhər tezdən bizi darı zəmisinin içində görərsən.

Hərə dağılıb öz evinə getdi.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılınsın! Sabah açılında Aşıq Ələsgər Anaxanıma dedi:

– Xörək qayır, fəhlələrə aparım.

Anaxanım qazanı asdı. Yaxşı bir plov bişirdi. Ələsgər xörəyi götürüb yola düşdü. Zəmiyə yaxınlaşanda gördü ki, cavanların hərəsi bir yumşaq daşın üstündə rahatca əyləşiblər. O elə başa düşdü ki, zəmini biçmək üçün haqqında danışmadıqlarına görə cavanlar əllərini işə vurmaq istəmirlər. Aşıq Ələsgər gəlib çatdı.

– Salaməleyküm.

– Əleyküməsalam.

– Uşaqlar, niyə mətəlsiniz?

Cavanların ağsaqqalı dilləndi:

– Ələsgər əmi, darı hələ göydü.

Aşıq Ələsgər darıdan bir sünbül qoparıb ovcunda ovxaladı, dəninə baxdı. Sonra yaxınlıqdan keçən bir kişiye göstərdi. O kişi də dedi ki, göydü, beş-altı gün gözləmək lazımdı.

Aşıq Ələsgər süfrə açdı, cavanları məcburi süfrənin qırağında əyləşdirdi. Onlar çəkinə-çəkinə plovu yedilər. Bayaqqı oğlan yenə dilləndi:

– Ələsgər əmi, nə zaman darını biçmək istəsən, biz hazır.

Cavanlar gedəndən sonra Aşıq Ələsgər darını yenə bir-iki adama göstərdi, hamısı dedi ki, göydü.

Aşıq Ələsgər qab-qazanı yığışdırıb, dəstərxanın arasına bağladı, götürüb evə qayıtdı.

– Anaxanım soruşdu,

– Ələsgər, niyə tez qayıtdın?

– Biçəsi olmadıq.

– Niyə?

– Dedilər göydü.

– Kim dedi?

– Hər kimə göstərdimsə, dedi göydü. Beş-altı gündən sonra biçərik.

Aşıq Ələsgər yenə yaylağa qayıtdı.

Mənim əzizlərim, Aşıq Ələsgər yaylağa qayıtmaqda olsun, sizə Yanşaqdan deyim. Aşıq Ələsgər gedən gününün

səhəri Yanşağın yaylağından camaat mal-heyvanını da gətirib kəndə gəlməyə başladı. Kənddə hamı arpa, buğda, darı zəmisini biçib, məhsulunu götürmüşdü. Aşıq Ələsgər hamıdan gec əkdiyinə görə, bircə onun darı zəmisi bitili idi. Yaylaqdan gələn mal-heyvanın çoxu buraxma idi. Bir də baxırdım, qoyun-keçi özünü verdi darının içinə. Axşam kimin bir danası qarıya gəlmirdisə, gedib darının içində axtarırdı. İnsafı olanlar darının içində heyvan görəndə qovurdu. Bununla başamı gələrdi!? Gərək bir adam əlində ağac, gecəgündüz darının yanında dayanaydı. Saxsağan, qarğa, siçan da bir tərəfdən öz işini görürdü. Xülasə, üç-dörd günün içində darıda tutar qalmadı.

Aşıq Ələsgərin bu dəfə yaylaqdan qayıtması düz bir həftə çəkdi: yetti ötüb, səkkiz deyən günü Yanşağa gəldi. Çay-çörəkdən sonra Anaxanıma dedi:

– Gedim darıya baxım, görüm yetişibmi?

Aşıq Ələsgər uzaqdan zəmiyə baxanda gördü ki, darı heç əvvəlkinə oxşamır. Elə hesab elədi ki, yetişib deyə belə görünür. Gəlib çatandan gördü ki, darı nə gəzir; yel vurub, yengələr oynayır. Kosa saqqalı kimi bir dəstə burda qalıb, bir dəstə orda. Onların da çoxusunun başı yoxdu; quş aparıb...

Aşıq Ələsgər ordan kor-peşman evə qayıtdı. Anaxanım soruşdu:

– Ələsgər, darı biçiləsidimi?–

– Darının əsil biçiləsi vaxtıdır.

– Sabah fəhləmiz olacaqmı?

– Fəhlə lazım deyil. Özüm tək bəsəm.

Anaxanım təəccübləndi:

– Onu tək biçib, haqq eləyə bilərsənmi!?

– Əkəndə niyə tək əkə bilirdim!? Biçəndə tək biçə bilməyəcəm!?

Anaxanım gördü ki, yox, burda bir iş var. Ələsgər düzünü demir. Bu dəfə yalvarıb soruşdu:

– Ələsgər, sən allah, de görüm nə olub?

– Əgər mana kömək eləmək istəyirsənsə, sabah kilimdən-zaddan götür, gedək darının yanına, orda bilərsən nə olub.

Anaxanım əl çəkmədi, Ələsgər darının başına gələn əhvalatı ona danışdı. Anaxanım çox peşmanladı. Bir azdan sonra dilləndi:

– Onda daha orya nəyə gedirik ki?!

– Yox, Anaxanım, gedib ələ gələnini yığmasaq, başımıza qaxınc olar. Bu töhməti götürmək olmaz. Elə neçə ki dünya var, danışıb üstümüzə gülərlər...

Anaxanım da hərdən bir gəlib zəmiyə baxırdı. Ağına gəlməzdi ki, bu bir həftənin içində darı Ələsgər deyən kökə düşə. Səhər tezdən durdu, çörək-xörək hazır elədi, bir də bir kilim götürüb, zəmiyə getdilər. Anaxanım zəmini görəndə qurudu. Darı nə qədər yeyilmişdi, yeyilmişdi; qalanını da mal-heyvan çıxayıb yerə yapışdırmışdı. Biçiləsi deyildi, gərək yolunaydı.

Xülasə, darının biçiləsi yerlərini biçdilər, yolunası yerlərini də yolub, bir yerə topladılar. Gəlib Qozqara kötüyünün kölgəsində çörək-xörək yedilər. Bir az dincələndən sonra kilimi sərtilər, darıdan dəstə-dəstə kilimin üstünə tökdülər. Ələsgər əlinə bir paya aldı, döyməyə başladı, döy ki, döyəsen. Anaxanım da döyməyə kömək elədi. Döyüb qurtarandan sonra sovurdular. Baxıb gördülər ki, az miqdarda məhsul oldu.

Aşıq Ələsgər qəlyanını doldurdu, gəlib Qozqara kötüyünün dibində əyləşib çəkməyə başladı. Bir qədər fikrə gəndəndən sonra gördü yox, darının əhvalatı uzun haqq-hesab oldu. Ürəyinə bir neçə xanə söz gəldi. Darı döydüyü payanı götürüb sinəsinə basdı, görək nə dedi, Anaxanım nə eşitdi. Biz də saz ilə deyək şad olun:

Arpadan, buğdadan çıxmışdı əlim,
Zəhmət çəkdim, dedim bir az darı olsun.
Yolmasın yolmaqdan qırıldı belim,
Bundan gələn xeyir zəhrimar olsun!

Aşıq Ələsgər bu bəndi deyəndə eşitdi ki, hardansa həzin səs gəlir. O tərəf-bu tərəfə diqqət eləyəndə gördü ki, Qozqara kötüyünün üstündəki şivlərdi. Yel əsdikcə onlar səslənirlər, özü də bunlar elə-belə səslənmir, nə isə deyirlər. Aşıq Ələsgər fikir verəndə gördü ki, onun bu şikayətinə Qozqara kötüyü cavab verir. Görək necə cavab verir:

Aşıq, nə meydanı yalqız alıbsan,
Söz deyim sözünə barabar olsun.
Nahaq qalı, ortalığa salıbsan,
Elə iş tut, ondan xeyir kar olsun!

Belinən bu yeri əkdim bir aydı,
Sulamaqdan su da qalmadı çayda.
Biçdim, döydüm, darım oldu bir bayda,
Qoy söyləyim mahallarda car olsun!

Aldı Kötük:

Əfsana sözləri danışma barı,
Eşidənlər səni görərlər karı.
Sən orya səpmişdin bir istil¹ darı,
Umudluydun, ondan bir tağar² olsun!?

Aldı Aşıq Ələsgər:

Hər kimə göstərdim, dedilər göydü,
Eşidib bilənlər çox mana söydü.
Dən tutan yerlərin sağsağan döydü,
Qarğaynan siçanın üzü qara olsun!

Aldı Kötük:

Eşidənlər qınamasın bizləri,
Sən də sal bordağa kal-öküzləri,

-----
1. İstil – bir girvənkə (400 qram)

2. Tağar – yüz batman (600 kiloqram)

Qoş kotanı, çevirginən düzləri,
Günlüyün birindən bir anbar olsun.

Aşiq Ələsgər gördü ki, Kötük yaman haqlı söz deyir.
Aldı sözün tapşırmasını:

Ələsgər, başına qəhətdi peşə!?
Darı əkib yeməyibsən həmişə.
Sazı bas sinənə, təcnisdən döşə,
Yığ ruzunu, verən ellər yar olsun!

Görək Qozqara kötüyü sözünü necə tamamladı:

Qara kötük deyər, tükənsin sözün,
Bu ilki işlərdən nə qorxub gözün.
Bir qızındı, bir arvadın, bir özün;
Üç adamnan dünya sana dar olsun!

Aşiq Ələsgər də, Anaxanım da gördülər ki, Qozqara kötüyünün dediyi çox haqlı, həm də çox töhmətli söz oldu.

Aşiq Ələsgər öz ürəyində bir az özünü danladı. Axı bu zəhmətlə niyə darı əkirdin ki, başına da bu iş gəlirdi. Sənin nə dolanmaz başın vardı!..

Darı zəmisinin yanından evə gələn kimi Aşiq Ələsgər dedi:

- Anaxanım, hazırlaş!
- Şələ-barxananı yığışdır, Göyçəyə qayıdaq!

Anaxanım Aşiq Ələsgərin sözünü daha çevirmədi. Ev-eşiyi yığışdırdılar, elə həmin günün səhəri köçüb, Ağkilsəyə gəldilər.

Bundan sonra Aşiq Ələsgər harada toy eləyirdisə, darının əhvalatını danışdırıb, ləzzət alırdılar.

Allah heç kəsin zəhmətini itirməsin! Allah hamının öz qazancını özünə qismət eləsin! Allah heç kəsi öz doğma yurd-yuvasından eləməsin!

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ HƏCƏR XANIM

Mənim əzizlərim, sizə haradan xəbər verim, Göyçə mahalının Qızılvang kəndindən. Qızılvang kəndindən kimdən, İsgəndər kişidən. İsgəndər kişinin iki yaxşı oğlu var idi; birinin adı Məhəmməd, o birinin adı Məmmədsöyün. Amma Həcər adlı bir qızı var idi, çox təhərsiz gözəl idi.

Həcər 12 yaşına çatanda qızılgül kimi açırdı. 14 yaşına yetəndə dilə-dişə düşdü, kəndin cavanları ona aşiq oldular. 16 yaşında onun gözəlliyinin səs-sorağı bütün Göyçəyə yayıldı. Doğrudan da, Həcər bir gözəl olmuşdu, bir gözəl olmuşdu ki, gəl məni gör, dərdimdən öl; əlini vurma, gəndə durma. Aya deyirdi sən çıxma, mən çıxacam, Günə deyirdi sən çıxma, mən çıxacam. Kəndin cavanları deyirdilər ki, bizə yemək-içmək verməyələr, amma qoyalar Həcərin xətti-halına, gül camalına doyunca tamaşa eləyək.

Həcərgilin kəndində Mirzə adlı bir qoçaq oğlan var idi. Bir gün bunlardan Həcəərə elçi gəldi. Amma Məhəmməd Həcəri çox bikef gördü, atasına dedi:

–Ata, görürsən ki, qızı istəyən çoxdur; qız kimi bəyənsə, ona verək.

İsgəndər kişi razılaşdı, Mirzəgilin elçiləri məyus qayıtdılar.

Məhəmməd adlı bir oğlan da var idi, bu da Həcərin dərdindən ölürdü. Mirzəgilin elçiləri qayıdan kimi o, elçi göndərdi. Məhəmməd Mirzədən çox şəxsiyyətli idi. Elə hesab elədilər ki, Mirzəyə vermədilər, yəqin ki, Məhəmmədə verərlər. Qız buna da razılıq vermədi. Bu elçilər də kor-peşman geri qayıtdılar.

Atalar deyibdir: "Qız ağacı – qoz ağacı, hər yetən bir daş atar". Elçilər gedib-gəlməkdən yolları yağır elədilər, Həcər heç kəsi bəyənmədi ki, bəyənmədi.

Bir gün qəza işi əydi, Həcərin qardaşlarının əlindən xata çıxdı, ikisini də tutdular. Məhəmməd qalaya getmə-

mişdən əvvəl İsgəndər kişiye dedi:

– Yeddi il bir iyidin ömrüdür, deməyin ki, adamımız tutulub, Həcər kimi bəyənsə ona verərsən.

Həcəri də ayrıca çağırıb dedi ki:

– Bizim qayıtmağımızı gözləyib, ömür-gününü çürütmə. Özün öz vəkilsən; kim xoşuna gəlsə, ona gedərsən.

Bəli, Həcərin qardaşları getdi, qaldı köməksiz, İsgəndər kişi o qədər vuran-tutan adam deyildi. Cavanların bəziləri fikirləşdilər ki, Həcəri götürüb qaçsınlar. Bu məsələ qonşudan-qonşuya gəlib Həcərin qulağına çatdı. Həcər utanmağı yerə qoydu, atasına dedi:

– Kəndin içində özgə söz danışirlar. Birdən axmağın biri gəlib qolumdan tutar, yaxşı olmaz, get mənə silah al.

İsgəndər kişi maldan-puldan verdi, bir onatılan tapança aldı. Kənddə bunu eşidən cavanlar elə kiridilər ki, elə bil qurbağanın gölünə daş atdılar.

İndi sizə kimdən xəbər verim, Göyçənin Alçalı kəndində Dünyamalı bəydən. Dünyamalı bəy atan, vuran, varlı-karlı bir adam idi. Elə ki, Həcərin tərifi eşitdi. Arvadı ikiləmək fikrinə düşdü. Atını minib, birbaş İsgəndər kişinin evinə gəldi.

Aradan bir az keçəndə İsgəndər kişi soruşdu:

– Bəy, nə əcəb, siz də bizi yada salıbsınız?

– İsgəndər kişi, sözün doğrusu, sənın qızın Həcərdən ötrü gəlmişəm.

– Bəy, yaxşı eləyib gəlibsən, amma bir söz deyə bilmərəm, amma işin axırını fikirləşməyibsən.

– İşin axırı nə təhərdir ki?

– Sənın boy-buxununa, qoçaqlığına, ad-sanına söz ola bilməz. Amma arvad-uşağın var. Mən sənə "hə desəm, evinə ziddiyyət düşəcək. Ah-nalə də qoymaz ki, biz xoşbəxt olaq. Sən bu fikrindən əl çək".

Dünyamalı bəy nə dedisə, Həcər cavabını verdi, sözünü kəsdi. Dünyamalı bəy atını minib, kor-peşman geri qa-

yıtdı.

İndi sizə kimdən xəbər verim Məşədi İsədən. Məşədi İsə 18 kəndin qılavası idi. Eşitdi ki, Qızılvangdə genə bir gözəl peyda olub, strajpikinə dedi:

– Bu saat atları minib, gedək; əvvəl xoşla, olmasa zorla o qızı gətirək.

Məşədi İsəgil atlandılar, birbaş Qızılvangə. Bunlar kəndə yetişməkdə, Həcər də damın üstündə olmaqda. Atları İsgəndər kişinin qapısına tərəf sürdülər. Həcər bunları belə görəndə dedi:

– A qardaş, bura el yolu deyil; el yolu odur ha.

Məşədi İsə dilləndi:

– El yolunu bizə göstərmə, İsgəndər kişinin evini göstər.

– İsgəndər kişinin evi elə budur.

Həcər evə getdi, İsgəndər kişi atlıların qabağına çıxdı. Məşədi İsənin atının cilovundan tutdu.

– A Məşədi İsə, niyə düşmürsünüz, düşün.

– A İsgəndər kişi, düşməyəcəm. Açığı gəlmişəm ki, verdin, Allah əmri ilə, vermədin, yan dəmiri ilə qızın Həcərin aparam.

İsgəndər kişi kövrəlib dedi:

– A Məşədi İsə, kaş mənim oğlanlarım da burada olaydı, atışaydınız, vuruşaydınız, onları öldürəydin, qızı da aparaydın, mənə o qədər kar eləməzdi. İndi oğlanlarım qalada, bu saat özüm də eləyəm ki, bir dul arvad da qızı mənim əlimdən zorla alıb aparar. Elə deyil ki, mən sənə meydana girəm. İş qalib öz namusuna; zorla aparırsan, apar.

İsgəndər kişi belə deyəndə Məşədi İsə çox pis oldu, dedi:

– A İsgəndər kişi, yan dəmirini boşladım; allah əmri ilə qızını mənə verərsənmi?

– Qızın ixtiyarı özündədir. Atdan düş, danışdır. Əgər getsə, mən nə deyirəm ki.

Atdan düşdülər, içəri getdilər. İsgəndər kişi Həcərin yanına gəlib dedi:

– Qızım, bu gələn Məşədi İşədir. Özü də 18 kəndin qılavasıdır. Gəl gör sözün nədir.

Həcər içəri gəldi, qonaqlara "xoş gəldin" elədi, soruşdu:

– Nə yaxşı gəlibsiniz?

– Ay qız, buraya gələn sənin dədənin qara qaşına, ala gözüne tamaşa eləməyə ha gəlmir; gələnin hamısı səndən ötrü gəlir. İndi de görüm, mənə sözün nədir?

– A Məşədi İşə, eşitmişəm, çox qoçaq adamsan. Yaşının keçməyini hesaba almazdım, amma deyəsən səndə hərdəmxəyallıq var.

– Ay qız, hərdəmxəyal olduğumu hardan bilirsən?!

– Ondan bilirəm ki, anadan olanda adını qoyublar "İşə". Bir az böyüyəndə sən bu adla razılaşmayıbsan; uşağının boğazından kəsib, ziyarətə gedib olubsan "Məşədi İşə". Bu ad da qalıb bir tərəfdə; Nikolayın nişanını salıbsan boyuna, olubsan qlava. İndi sənin adın üçdür. Sabah da birini qondaracaqsan. Bundan bilirəm ki, sən hərdəmxəyalsan. Mən sənə gedə bilmərəm.

Məşədi İşəyə belə cavab qaytaran olmamışdı. Həcərin sözü ona güllə kimi dəydi. Bunlar da atlarını minib geri qayıtdılar.

Məni əzizlərim, indi işə kimdən xəbər verim, İrəvanlı Ələsrəf bəydən. Ələsrəf bəyin sürü ilə qoyunu, naxırla malı, sandıqla qızılı var idi. Özü də hələ evlənmemişdi. Həcərin tərifini eşidən kimi atını mindi, bir heybə qızıl götürdü, tüfəngi də çiyinə salıb, birbaşa Qızıləngə gəldi.

Həcər qapı-bacanı süpürürdü. Gördü ki, qonşuluqdan biri İsgəndər kişinin evini xəbər alır. İrəli yeridi ki, bir yaraşlıq oğlandır, amma başı yaylıqla sarıqlıdır (Oğlan kürd idi. Kürdlərin bəziləri papaq əvəzinə başını sarıyır). Həcər elə hesab elədi ki, oğlan atdan yığılıb, ona görə başını sarı-

yıbdır. Tez gəlib atasını çağırtdı. İsgəndər kişi çölə çıxdı. Oğlan atdan düşdü, içəri keçdilər, Həcər də bunların yanına gəldi. İsgəndər kişi soruşdu:

– Oğul, nə yaxşı gəlibsən?

– A İsgəndər əmi, buraya gələn nədən ötrü gəlir? Mibnib gəldiyim at köhləndir. Heybədəkinin hamısı da qızıldır. Bir də bu "aynalı"dır, yüz də patronu var. Bircə "hə" desən, bunların hamısını qoyub gedəcəm. Nişanı, toyu bu gecə eləyərəm, o da mənim işimdir.

İsgəndər kişi meylləndi, Həcərin üzünə baxdı. Amma əlacı olsa "hə" deyərdi. Həcər atasının fikrini başa düşdü dedi:

– Oğlan, çox yaraşlıq, boy-buxunlu, mallı-pullu oğlansan. Amma bir iş var: əgər biz evlənsək, uşaq sahibi olacağın. İndi, bəlkə, birdən mal-dövlət əldən getdi. Onda mənim də başımda yaylıq var, sənindir də. Bəs, onda axırımız necə olar?!

Ələsrəf bəyin dillənməyə təhəri olmadı. Atını minib geri qayıtdı.

İndi Həcərə "Həcər" demirdilər, hər yerdə "Həcər xanım" deyirdilər.

Bəli, mənim əzizlərim, Göyçənin Kəsəmən kəndindən olan cavanlar sözbir elədilər ki, sıra ilə gedək, hamımız özümüzü Həcər xanıma göstərək, bəlkə, bizim birimizi bəyənə, bizim kəndə düşə. Elə bunun özü də bir addır.

Cavanların içində Məhəmməd adlı şəxsiyyətli bir oğlan var idi, amma kasıb idi, yaxşı paltarını da yox idi. Kimin yaxşı paltarını var idi gətirdi, kimin yaxşı çuxasını var idi gətirdi... Məhəmmədi bəzədilər, başına bir çal papaq qoydular, yüz manat pulla Qızılvəngə yola saldılar.

Məhəmməd Qızılvəngə yetişdi. İsgəndər kişinin qapısında atdan düşdü. İsgəndər kişi onun əlindən tutub, halını xəbər aldı, sonra soruşdu:

– A bala, nə yaxşı gəlibsən?

Məhəmmədin dili tutar-tutmaz dedi:

– İsgəndər kişi, Ələsrəf bəyin boş qayıtmağından çox kəmşavağat olmuşdu. Odur ki, təzə gələnlərin üzünə baxmaq da istəmirdi.

Oğlana dedi:

– A bala, birdəfəlik bilin ki, qızın ixtiyarı özündədir. Elə bu dəmdə Həcər xanım evdən çıxdı İsgəndər kişi:

– A bala, gör bu oğlan nə deyir? – elədi, öz işinin dalınca getdi.

Həcər xanım baxdı gördü ki, bu oğlan sir-sifətdən düzgündü, amma əynindəki paltarın heç biri yaraşmır (Andıra qalsın özgənin paltarı; kimisi uzun gəlir, kimisi gödək gəlir, bəzi yeri gen olur, bəzi yeri dar olur, xülasə, kənardan baxan kimi məlum eləyir ki, özgənidir). Həcər xanım da başa düşdü ki, əynindəki paltar özünün deyil.

Həcər xanım oğlanı içəri təklif elədi. Məhəmməd atı pəyəyə bağladı, otağa gəldilər. Bir az o yandan-bu yandan söhbət elədilər, oğlan mətləbi açdı:

– Həcər xanım, bu atı da, yüz manat da pul "hə" deməyinə gətirmişəm.

– Çox yaxşı eləyibsən. Qal, bu axşam söhbət eləyək.

Məhəmməd elə başa düşdü ki, iş düzəlib. Öz-özünə dedi: "məni də bəyənməyəndə, bəs kimi bəyənəcək!"

Axşam oldu, çay-çörək gətirdilər. Oğlan iştahla çörək yedi, çay içdi; elə bil ki, qaynatasının evidir. Sonra Həcər xanım oğlanı tutdu danışığa. O qədər danışdı ki, baxdı gördü oğlanın başı gedib-gəlir, dedi:

– Məhəmməd, deyəsən yuxun gəlir, gəlsən yerini salım yatasan.

– Həcər xanım, salırsan, sal.

Həcər xanım yer düzəltdi. O biri evə getdi. Oğlan papağını çıxartdı, ağac çarpayının başına keçirdi, paltarını soyundu, yerinə uzanan kimi başladı xoruldamağa. Həcər xanım iynə-sap gətirdi papağı götürdü, ağ sapla papağın

içindən bir belə sıriq getdi, bir də belə. Öz-özünə dedi ki, əgər başa düşsə, bu çal-çarpaz bağıdır, onun sinəsinə çəkmişəm. Həcər xanım papağı yerinə qoydu, gedib o biri evdə yatdı.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah açıldı. Məhəmməd yerindən durdu, tələsik paltarını geyindi, papağı başına qoydu. Həcər xanım otağa gələndə dedi:

– Həcər xanım, bəs mənə sözün nə oldu?

– Get bir xəbər göndərərəm.

Məhəmməd çay-çörəyə də qalmadı. Atını mindi, yol başladı Kəsəmənə.

Məhəmməd Kəsəmənə gəlməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, kəsəmənliyərin yerdə qalanlarından. Gördülər ki, Məhəmməd axşam qayıtmadı, kimi dedi: yəqin qız söz verdi, Məhəmməd də Kəvərə parça, toy ayınoyunu almağa getdi. Kimi dedi: paltarı, pulu götürdü qaçdı, xərcləyəndən sonra qayıdacaq. Kimi dedi: bəlkə, qızın bəyəndiyini bildilər, qızı istəyənlər yolda-izdə öldürüblər. Xülasə, camaat yüz xəyal elədi.

Kəsəməndə Əbdüləzim adlı yaraşlıq bir oğlan da var idi. Əbdüləzimi bəzədilər. Bunun da cibinə yüz manat pul qoydular, yola saldılar. Tapşırdılar ki, Məhəmmədi tapsa, qız Məhəmmədi bəyənmiş olsa, bu yüz manatı xərcləsinlər. Yox, əgər qız Məhəmmədi bəyənməyibsə, Məhəmməddəki yüz manatı da alsın, bu getsin, bəlkə Həcər xanım bunu bəyənə.

Əbdüləzim Basarkeçərə çatanda Məhəmmədlə qabaqlaşdı.

– Əyə, Məhəmməd, çox şükür, sağ-salamatsan. De görüm, iş nə təhər oldu?

– Balam, qız məni axşamdan lap yaxşıca bəyənmişdi, bilmirəm arada nə mərdimazarlıq eləyən oldusa, sabah, deyəsən fikrini dəyişdi.

– Əyə, bəs nə dedi?

– Dedi ki, get bir xəbər göndərərəm.

– Sənin işin düzəlməyib. Allahı çağırım, mən gedim. Geyiminin hamısı yaxşıdır, amma papağım köhnədir, Papağın ver, başıma qoyum.

Papaqları dəyişdilər. Əbdüləzim Məhəmmədəki yüz manatı da aldı. Məhəmməd Kəsəməyə qayıtmaqda olsun, Əbdüləzim Qızıləngə getməkdə.

Həcər xanım bulaqdan su gətirirdi. Bir də gördü ki, bir atlı düz onlara sarı gəlir, nə at o atdır, nə adam o adam, amma papaq həmin papaqdır. Atlı qapıda İsgəndər kişi ilə salamlaşdı. Aradan nə söhbət keçdisə, ikisi də Həcər xanıma baxmağa başladı. Həcər xanım gəlib çatanda İsgəndər kişi dedi:

– Qızım bu oğlan səndən ötrü gəlib.

– Çox yaxşı eləyib, atdan düşsün.

– Oğlan sevincək atdan düşdü. Həcər xanım sənəyi evə qoyub qayıtdı. Əbdüləzim ürəkli-ürəkli dedi:

– Həcər xanım, "hə" deməyinə iki yüz manat pulla bu atı gətirmişəm.

– Özün çox yaxşı oğlansan, pul gətirməsən də olardı. Geyiminə də söz ola bilməz. Papağın lap xoşuma gəlir. Allah qoysa qardaşlarım gələndə bu papaqdan hərəsinə birini tikdirəcəm. Ver bir onun dərisinə baxım.

Oğlan papağı verməyə bilmədi. Həcər xanım papağın dərisinə baxmaq bəhanəsi ilə içinə baxdı, şübhədən çıxdı. Papağı qaytarıb dedi:

– Oğlan, deyəsən sizin tərəflərdə malınızda, geyiminizdə ayrı-seçkilik yoxdur. Mən sənə gedə bilmərəm.

Elə bil ki, Əbdüləzimi götürüb, qaynar qazana basdılar. Ağ bir, qara iki dillənə bilmədi. Suyu süzülənə-süzülənə qayıtdı.

Mənim əzizlərim, indi sizə haradan xəbər verimi. Göyçənin Söyünqulağalı kəndində Hacılıoğlu molla Balıdan.

Molla Balı qardaşı Abbasa toy eləyirdi. Atlı göndərdi

ki, Aşıq Ələsgəri toya gətirsin. Bu zaman Kəvərdən Molla Balıya teleqram gəldi ki, pulunuz gəlib, gəlin aparın.

Molla Balı çox varlı adam idi. Elə olur ki, birdən şəhərə min əyəc-erkək göndərirdi. Bu il də Göyçənin Qayabaşı kəndindən olan Hacı Xıdıroğlu İsgəndərlə güclü mal-qoyun aparıb satmışdılar, hərəsinin 9 min manat pulu olmuşdu. Yolda-izdə oğrunun-quldurun qorxusundan pulu Bakıdan poçta salmışdılar, özləri arxayın kəndə gəlmişdilər. İndi Kəvərdən gələn həmin pulun teleqramı idi. Hacı Xıdıroğlu İsgəndər Qayabaşı kəndindən Söyünqulağalı kəndinə gəldi. Molla Balının da atını yəhərləyib çölə çəkirdilər ki, Aşıq Ələsgər gəldi.

Molla Balı Aşıq Ələsgərə dedi:

– Aşıq Ələsgər, bizim pullar gəlib, biz onun dalınca gedirik. Sən rahat ol. Allah qoysa, axşama Kəvərdəyik, sabah bu vaxtı burada. Gələn kimi toyu başlayırıq.

Molla Balıgil atları minib, Kəvərə yol başladılar. Atları bərk sürdülər, günortadan xeyli keçmiş Kəvərə çatdılar. Yetirən kimi pulu alıb geri qayıtdılar. Günbatanda Yarpızlı kəndinə yetişdilər. Gecə qonaqçı evində Həcər xanımın söhbəti ortalığa düşdü. Yarpızlı ilə Qızılvingin arası yaxındır. Ona görə İsgəndər kişinin evinə gələn elçilərdən yarpızlılar halı idilər. Molla Balıgil danışılanların hamısına diqqətlə qulaq asdılar. Səhər tezdən atları minib, yola düşdülər. Kənddən azca aralanmışdılar, Molla Balı İsgəndərə dedi:

– A İsgəndər, dünyanın azını da gördük, çoxunu da. Süleymana qalmayan dünya bizə ha qalmayacaq. Bu gün-sabah yıxılıb öləcəyik, dünyadan nə aparacayıq!? Gəl bu on səkkiz min manatı Həcər xanımın yolunda qoyaq, hansımızı bəyənsə alağ.

– A Molla Balı, lap ürəyimdən xəbər verdin. Elə mən istəyirdim ki, ağzımı açım, sən məndən qabaq dilləndin.

Bunlar da atları sürüb, Qızılvingə gəldilər. İsgəndər kişinin evinə yaxınlaşanda bir qadın rast oldu. Molla Balı

dedi:

– A bacı, İsgəndər kişinin evi hansıdır?

– Qardaş, o ev İsgəndər kişinin evidir, damın üstündəki də İsgəndər kişinin qızı Həcər xanımdır.

– A bacı, sən də ol qiyamətin günü bizim bacımız, bir söz desək, gedib Həcər xanıma deyərsinizmi?

– A qardaş, özgənin sözünü özgəyə deməyə nə var; nə deyirsiniz gedim deyim?

– Həcər xanıma de ki, o Söyünqulağalı Hacıaloğlu Molla Balıdır. Bu saat yanında on səkkiz min manat pul var. Elə bilməsin ki, pulu buncağazdır; Söyünqulağalıdan Qızılvəngə qədər yüzlüyü düzdürərəm, onu üstü ilə aparıram. Gör mənə sözü nədir.

Həcər xanımla bunların arası yaxın idi. Danışdıqlarının hamısını yaxşı eşitməsə də, üzlərini aydın görürdü. Qadın gəlib Molla Balının dediyini Həcər xanıma çatdırdı. Həcər xanım atlılara bir də diqqətlə baxdı, nə isə qadına dedi. Qadın geri qayıtdı:

– A qardaş, Həcər xanım deyir ki, o kişi cavan vaxtında çox yaxşı imiş. Əgər vaxtı keçməyə idi, pulu-zadı da lazım deyildi; canla-başla gedərdim. Bu gündən sonra o, alnını yerə qoyub, əllərini göyə qaldırıb, "Allahü-əkbər deyəcək, mən də deyib-gülmək istəyəcəm. Onunla mənimki tutmaz".

İsgəndər Molla Balıdan bir az cavan idi. İrəli yeridi dedi:

– Bacı, on səkkiz min manat da mən gətirmişəm; gör mənə sözü nədi.

Qadın qayıdıb İsgəndərin də sözünü Həcər xanıma dedi. Həcər xanım bir qədər ucadan dilləndi:

– Get, ona de ki, qabaqkının gözəl qəddi-qaməti var, qadının qayıtmasını gözləmədilər. Atların başını döndərdilər, ölüləri ölmüş kimi kor-peşman kəndə tərəf üz qoydular. Günorta olmamış Söyünqulağalıya çatdılar.

Camaat gördü ki, Molla Balıgil çox məyusdur.

Soruşdular ki, yoxsa qaçaq-quldura rast gəldiniz?

Molla Balı dedi:

– Kaş, yolda bizi öldürüb, pulumuzu da aparaydılar, amma başımıza bu iş gəlməyə idi.

Molla Balı başlarına gələnə danışdı. Biri dedi, Məşədi İsayə belə deyib... Xülasə, Həcər xanım kimə nə demişdisə, hamısını bu məclisdə danışdılar.

Aşıq Ələsgər iki gün yolda qaldı, ağır məclis keçirdi evlərinə qayıtdı. Yolda fikir elədi ki, Həcər xanım bəyi bəyənmir, qlavanı bəyənmir, mollanı bəyənmir, hacını bəyənmir, məşədini bəyənmir, taciri bəyənmir, bəs kimi bəyənəcək. Yəqin ki, bunun meyli aşıqdadır. Get, bir bunu yoxla.

Aşıq Ələsgər evə çatan kimi dəllək çağırırdı, saqqalbaşını yaxşı düzəltdirdi, getməyə hazırlaşdı.

Böyük oğlu Bəşir Aşıq Ələsgərdən soruşdu:

– Ay dədə, haraya gedirsən?

– Oğul, Qızılvəngə gedirəm; toya çağırıblar.

Aşıq Ələsgər atını mindi, sazını çiyinə saldı, yol başladı Qızılvəngə. Yolda üst-başına fikir verdi, gördü ki, hər geyimi yaxşıdır, amma məsti bir az köhnə kimidir.

O zaman Şuşa qalasından Həmid adlı bir çəkməçi var idi. Basarkeçərdə işləyirdi. Həmidin gəldiyi bir ilə yaxın olardı, amma Aşıq Ələsgəri görməmişdi. Arzu eləyirdi ki, bir onun məclisinə düşəydi. Bir də gördü ki, bir canlı kişi gəldi, çiyində də saz var.

– Salaməleyküm!

– Əleykümsalam!

– Usta, hazır məstin var?

– Bəli, var.

– Zəhmət çək, bir cüt mənə ver.

Yeddi cür hazır məst var idi. Heç biri Aşıq Ələsgərin ayağına olmadı, xırda gəldi.

Aşıq Ələsgər dedi:

– Usta, bir təzəsini tik.

Həmid Aşıq Ələsgərin ayağının ölçüsünü götürdü.

Aşıq Ələsgər soruşdu:

– Usta, nə zaman hazır olacaq?

– Sabah bu zamana hazır eləyəcəm.

Aşıq Ələsgər gördü ki, iki gün burada gözləyə bilməyəcək. Öz-özünə dedi ki, əşi kimdi sənin ayağına diqqət eləyən, elə belə gedim. Həmidə dedi:

– Usta, onda məsti tik, sabah bu zaman gəlib apararam. Amma məsti əməlli tikərsən, altına padoş qoyarsan, üstü də ki yaxşı xromdan olacaq.

– Baş üstə!

O zaman məstin birinin şahıya tikirdilər, Aşıq Ələsgər bir manat verdi.

Həmid soruşdu:

– Əşi haralısan?

– Ağkilsədənəm.

– Adın nədir?

– Ələsgərdir.

Həmid axtardığını tapmışdı. Heç işin üstünü vurmadı.

Aşıq Ələsgər atını minib, Qızılvəngə yola düşdü. Həmid o saat nə qədər xromu var idi, nə qədər padoşu var idisə, gətirdi, seçdi, bir cüt sən deyən məst tikdi. Aşıq Ələsgər verən manatı da içinə qoydu, götürüb saxladı. Bir cüt də dağarcıqdan boyanma dəridən çələvi bir məst kimi şey kökərtlədi, bunu da götürüb saxladı.

Həmidin müştəriləri çox idi. Tez-tez onun yanına gəlib-gedirdilər. Gördülər ki, Həmid əlindəki işi yarımçıq qoydu, iki cüt məst tikdi. Birini elə tikdi ki, lap qızqaytaran; o birini başından elədi. Ermənilərdən biri soruşdu:

– Usta, nə təhər şeydir ki, əlinin işinin ikisi bir-birinə oxşamadı?

Həmid məsələni açdı:

– O məstin ikisini də Aşıq Ələsgərə tikdim. Elə mən onu görmək istəyirdim, Allah öz ayağı ilə yetirdi. Deyirlər,

çox hazırcavab aşıqdır. Mən onu sınaacam.

– Həmid, qəza səni dolaşdırıb. Özünü biabır elətdirəcəksən. O, çox belə sınaqlardan çıxıb.

– Biabır elətdirsəm də, sınaacam.

– Yaxşı, nə zaman gələsindir?

– Sabah bu zaman.

Bu məsələ ağızdan-ağıza yayıldı. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılın, sabah açıldı. Basarkeçərin saz-söz həvəskarları çəkməçinin yanına yığıldılar, Aşiq Ələsgərin yolunu gözləməyə başladılar.

Mənim əzizlərim, bunlar Aşiq Ələsgərin yolunu gözləməkdə olsunlar, sizə Aşiq Ələsgərdən deyim.

Aşiq Ələsgər atını sürüb, Qızılvəngə yetişdi. Qızılvəngəli Aşiq Usuf Aşiq Ələsgərin şeyirdlərindən idi. Aşiq Ələsgər birbaşa Aşiq Usufgilə gəldi. Aşiq Usuf onu çox böyük hörmətlə qarşıladı. O saat bir erkək kəsdi, yemək-içmək hazırlatdı. Aşiq Ələsgərin gəldiyini bilən qonşular oraya topladılar. Aşıqlar bir qədər çaldılar, oxudular, bir xeyli də o yandan-bu yandan söhbət elədilər, axşam oldu. Adamlar dağılandıqdan sonra Aşiq Usuf dedi:

– Ələsgər əmi, nə yaxşı gəlibsən?

– A bala, Həcər xanımı görməyə gəlmişəm. O nə qədər artıq adamdır ki, heç kəsi bəyənmir, hərədə bir eyib tapır.

– Ələsgər əmi, o kişi kimi bir qızıdır, dilinin də qoruq-qadağası yoxdur. Gedərsən, sənə ağır cavab qaytarar, el içində yaxşı olmaz.

– Yaxşı ola, yaxşı olmaya, gərək onu görəəm, sözümü deyəm.

Aşiq Usuf gördü ki, Aşiq Ələsgər əl çəkəsi deyil, dedi:

– Ələsgər əmi, İsgəndər kişi sınıqçıdır. Sabah mən qolumu boynumdan asım, guya ki, at yıxıbdır. Gedək İsgəndər kişinin yanına. Onda yəqin ki, Həcər xanımı görəcəksən. Nə sözün olsa, deyərsən.

Aşiq Ələsgər bu fikirlə razılaşdı. Gecə yatdılar, sabah

tezdən çay-çörəkdən sonra Aşiq Ələsgər sazını götürdü, Usuf da qolunu boynundan asdı, İsgəndər kişigilə getdilər.

İsgəndər kişi Aşiq Ələsgəri görəndə həddindən artıq şad oldu. Xoş, beş, on beş... Qonaqları içəri təklif elədi. Həcər xanım sənəyi götürüb, su gətirməyə getdi. Aşiq Ələsgər İsgəndər kişiyə dedi ki, Usuf atdan yığılıb, onun qoluna bax.

İsgəndər kişi Usufun qolunu yoxladı, dedi:

– Qırığı yoxdur, bir az ağrıyıbdır. Heç bir şey olmaz.

İsgəndər kişi Aşiq Ələsgərin nə fikirlə gəldiyini bilmədi, qızından giley eləməyə başladı; elçilərin gəlib-getməyindən uzun-uzadı danışdı.

Həcər xanım sudan qayıtdı, çay-çörək hazırlamağa başladı. Məhlənin adamları Aşiq Ələsgərin buraya gəldiyini eşitdi, İsgəndər kişinin evinə topladılar. İsgəndər kişi vəziyyəti belə görəndə Aşiq Ələsgərə dedi:

– Aşiq Ələsgər, camaat buraya nədər ötrü yığılıb?

Aşiq Ələsgər cavab vermək əvəzinə, sazı köynəyindən çıxartdı. Çalmağa başlayanda Həcər xanım da gəlib, məclisin bir tərəfində dayandı, diqqətlə tamaşa eləməyə başladı. Aşiq Ələsgər nə qədər gözəl görmüşdüsə, beləsini görməmişdi. Aldı, görək Həcər xanıma nə dedi, ordakılar nə eşitdi:

Həcər xanım, qaşın, gözün təhrində
Xətt yazsam, Quranda ayə düşərmi?!
Götürsən niqabı mah camalından,
Hüsnün nuri-təcəllaya düşərmi?!

İsgəndər kişi sazdan-sözdən o qədər başı çıxan adam deyildi. Gördü ki, Aşiq Ələsgər Həcəri tərifləyir çox şad oldu. Həcər xanım sözə diqqətlə qulaq asırdı. Bu bəndi eşidəndə qızılıgül kimi açıldı. Aşiq Ələsgər qızı belə görəndə belə fikirləşdi ki, gəl sözünü bir az açıq de, görək nə cavab verir. Aldı sözün o biri bəndini:

Saxlasan, qapında mən ollam nöker,
Dişlərin mirvari, dodadıǵn şəkər.
Səni sevən bu dünyadan əl çəkər,
Daha qeyri təmənnaya düşərmi?!

Gözəl arif olub mətləb qanmasa,
Yayınıb, yaşınıb, daldalanmasa,
Aşiq muştəq olub, gəldi yanmasa,
Bir bu qədər ilticaya düşərmi?!

Həcər xanım bir kəlmə də olsun dillənmirdi. Elə bil ki, sözlərin hamısını sinəsinə yazırdı. Aşiq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Qamətin mələkdi, hüsnün pəridi,
Könül gözlərinə çox müştəridi.
Camalın şoxundan cismin əridi,
Zülfündən üstünə saya düşərmi?!

Yazıq Ələsgərin var etiqadı,
Möhr olunub gözəlliyin baratı.
Cismin sadağası, hüsnün zəkəti
Sayıl olan binəvaya düşərmi?!

Söz tamama yetişən kimi Həcər xanım gülə-gülə o biri evə getdi. Aşiq Ələsgər elə hesab elədi ki, iş düzəldi. Sazı köynəyinə qoydu, Usufa dedi ki, gedək. Məclis dağıldı. Aşiq Ələsgər Usufgilin qapısına çatanda dedi:

- A bala, atı çölə çək.
- Əşi, nə danışırısan, bu gün qal.
- Qalmağa təhərim yoxdu, gedəcəm.

Aşiq Ələsgər atı mindi, yola düşdü. Yol uzununu toy tədarükü fikirləşə-fikirləşə gəlirdi. Basarkeçərə çatanda məst yadına düşdü, atı sürdü çəkməçinin yanına:

– A usta, məst hazırды?

– Gətir görüm.

Aşıq Ələsgər gördü ki, çəkməçinin yanında bir məclisin adamı var. Erməni dostlarından Səfəroğlu Hovanes, Ağabəy, Aspadur, Yanıq Tatos, Qara Tatos-zad hamısı burdadır. Bilmədi ki, nə işdir. Çəkməçi dağarçıqdan tikdiyi məsti Aşıq Ələsgərə uzatdı.

– Buyur.

Aşıq Ələsgər məsti əlinə aldı, gördü ki, çəkməçi buna kələk gəlib, dedi:

– Usta, axı biz belə danışmamışıdıq. Sən söz verdin ki, yaxşı məst tikəsən.

– Yaxşı məst deyil, bəs nədir?! İki gündür bunun üstündə əlləşirəm.

– Əlləşməyinə bir söz demirəm, amma bir şey tikə bilməyibsən.

– Əşi, xoşuna gəlir, pulunu ver, apar; xoşuna gəlmir, başqasına sataram.

Aşıq Ələsgər gördü ki, dillə dava çəkmək olmayacaq. Çəkməçi pulu da danmaq fikrindədir. Yavaşca sazı köynəyindən çıxartdı. Sazın səsini eşidən kimi bazarda nə qədər adam var idisə, hamısı oraya yığıldı. Aşıq Ələsgər görək çəkməçiyə nə dedi, qulaq asanlar nə eşitdi:

Danışdıq, barışdıq mərhəmət ilə,
İnciklik araya qatma, hayıfsan!
Sən tacir olmazsan bir manat ilə,
Namusu, qeyrəti atma, hayıfsan!

Həmid dedi:

– Əşi, nə manat?!

– Oğul, dünən verdiməyim manatı deyirəm, da!

– Əşi, sən havaxtı mənə pul verdin? Düzdür, əlində bir manat pul var idi, yenə qaytarıb cibinə qoydun. Elə bilibsən

ki, mənə verdin.

Aşiq Ələsgər aldı sözünü o biri bəndini:

Mövlan məni nəzərimdən salmayıb,
Huşum cəmdi, aqlım heç azalmayıb,
Fani dünya Süleymana qalmayıb,
Oyan, bu qəflətdən, yatma, hayıfsan!

Siz təlaş eylərsiz iynə-biz ilə,
Bizim barat gəlib-gedir yüz ilə.
Əyri ol əyriylə, düz ol düz ilə,
Hər yetəni sən aldatma, hayıfsan!

Həmid dedi:

– Allah xatirinə, pulunu da istəmirəm, məsti apar,
yaxamdan əl çək!

Aşiq Ələsgər gördü ki, bu, çox ağır söz oldu. Haraya
gedəsən, hörmətin başdan artıq ola, bir çəkməçi səni biabır
eləyə...

Aldı sözünü o biri bəndini:

Düşəndə məclisə, ağır yığnağa,
Bizə hörmət qoyur irəncbər, ağa...
Söz uzansa, həcv çıxar qurşağa,
Sözün dalın çox uzatma, hayıfsan!

– Ay camaat, görün bu məstin malından yaxşı mal var
ki, aşiq bunu bəyənmiş?!
Aşiq Ələsgər aldı, görək tapşırmasında nə dedi:

Qəsəm olsun xudkeşlərin sərinə,
Yalan söz iyidi salar dərinə.
Köhnə dağarcığı tumaş yerinə
Aşiq Ələsgərə satma, hayıfsan!

Söz tamama yetişdi. Aşıq Ələsgər gördü ki, buradakı dost-tanışların hamısı gülür. Özgə zaman olsaydı, işə qarışardılar, ona tərəfdar çıxardılar. Başa düşdü ki, burada bir iş var.

Həmid o biri məsti çıxartdı:

– Aşıq Ələsgər, sənə qurban olum, mənim gəzdiyim elə bu idi. Buyur, məstini götür.

Aşıq Ələsgər məsti aldı. Baxdı gördü ki, zalım oğlu məsti elə tikib ki, elə bir heç üstündə əl gəzməyib, iki göz gərək tamaşa eləyə. İçinə baxanda gördü ki, həmin verdiyi manat içindədir. Manatı çıxartdı, neylədisə, Həmid almadı, dedi:

– Sənə peşkəş tikmişəm. Amma qadan alım, bu söz burada qalsın, özgə yerdə oxuma.

– Qorxma, toydan başqa heç yerdə oxumaram.

Aşıq Ələsgərin bu sözünə də hamı gülüşdü. Səfəroğlu Hovanes Aşıq Ələsgəri evlərinə təklif elədi. Aşıq Ələsgər getmədi dedi ki, tələsiyəm, vacib işim var.

Aşıq Ələsgər atını mindi, birbaşa Ağkilsəyə gəldi.

Ağkilsə kəndinin qonşuluğundakı Zod kəndində Bəhlul adlı bir kişi var idi. O həmişə qoyun alveri ilə məşğul olurdu. Aşıq Ələsgər kəndə çatan kimi Bəhlula xəbər göndərdi ki, 5-10 heyvan satacam, səhər gəl, sövdələşək.

Mənim əzizlərim, zodlu Bəhlula xəbər getməkdə olsun, sizə deyim Həcər xanım gördü ki, Aşıq Ələsgər çox şaddır. Aşıq Ələsgərgil gedəndən bir qədər sonra Həcər xanımın ağına gəldi ki, Aşıq Ələsgərə bir cavab vermədim. O bədbəxt özgə xəyala düşəcək. Hörmətli adamdır ki, el içində sonra biabır olacaq. Yaxşısı budur ki, nə deyəcəksənsə, kağıza yazdır, xəlvətcə özünə göndər, qoy rahat olsun. Qonşuluqdan bir uşaq göndərdi ki, get, buraya bir molla çağır.

Bir evdə yığıncaq var idi. Kəndin oxumuşlarının hamısı burada idi. gəldi, yığıncağın ayağından dedi ki, Həcər

xanım bir molla çağırır. Məclisdə bir oxumuş adam var idisə də durdu, beş oxumuş adam var idisə də. Bir-birinin dalınca Həcər xanımgilə yüyürdülər. Həcər xanım bunları belə görəndə dedi:

– Mən birinizi çağırmışam. Bu qədər adam nə gəzir?

Biri irəli yeriyib dedi:

– Həcər xanım, oğlan demədi ki, Həcər xanım hansımızı çağırır, ona görə hamımız gəldik.

Molla Məmməd adlı biri var idi, çox yaxşı da xətti var idi, həm də əhli-hal idi. Həcər xanım bunu saxladı, qalanları getdilər.

Molla Məmməd kağız-qələm hazır elədi. Həcər xanım dedi, Molla Məmməd gözəl xətlə yazdı, bir paketə qoydu. Həcər xanım paketin üstünə yazdırdı ki, "çatacaq Ağkilsə kəndində Aşiq Ələsgərə."

Bivədə idi. O günü Həcər xanım bir adam tapıb kağızı göndərə bilmədi. Sabah tezdən gördü ki, tanımadığı bir oğlan qonşu evdə atının belindəki yükü açdı, ev sahibindən bir qədər pul aldı. Atını minib getmək istəyəndə Həcər xanım irəli gedib soruşdu:

– A qardaş, kirəçisən?

– Bəli, kirəçiyəm.

– Hansı kənddənsən?

– Böyük Qaraqoyunludanam.

– Adın nədir?

– Camaldır.

– Camal, Ağkilsə ilə sizin kəndin arası yaxındırmı?

– Bəli, yaxındır.

– Kirəçilik eləyən günü nə alırsan?

– Nə bilim, olur da, altı abbası, bir manat alıram.

– Camal, həm evinizə gedərsən, həm də bu kağızı aparıb Ağkilsədə Aşiq Ələsgərə verərsən. Al, bu da bir manat sənin zəhmət haqqın.

Camal gördü ki, bu elə bir gözəl qızıdır ki, yemə, içmə,

bunun xətti-halına, gül camalına tamaşa elə.

– Əşi, pul-zad lazım deyil, apararam.

Həcər xanım pulu güclə verdi.

Camal kağızı da, pulu da cibinə qoydu, ata dəydi.

Camal Ağkilsəyə gəlməkdə olsun, sizə xəbər verim

Aşiq Ələsgərdən .

Aşiq Ələsgər tezdən çobana tapşırmışdı ki, qoyunu kəndin qırağında otar, müştəri gələcək, heyvan satacam.

Zodlu Bəhlula xəbər yetişdi. Gün bir az qalxmışdı, Bəhlul gəldi.

– Salamələyküm!

– Ələykəssalam!

– Aşiq Ələsgər, heyvan satacaqsan?

– Bəli, satacam. Bir az pul lazımdır. Əgər alacaqsansa, heyvanlar kəndin qırağındadır, gedək, bax.

Aşiq Ələsgərlə Bəhlul getdilər sürünün yanına. Aşığın nə qədər heyvanı olacaq idi ki! Aşiq Ələsgər bir–bir qoyunları göstərdi, Bəhlul hamısına baxdı. Bu zaman Aşiq Ələsgər gördü ki, Hüseyinqulağalı yolu ilə bir atlı gəlir. Atlı gəlib arxa çatanda gördü, başladı arxla enişə onlarla tərəf getməyə. O saat Aşiq Ələsgərin ürəyinə damdı ki, bu atlıda bir xəbər var. Bəhlula dedi ki, heyvanlara baxdın, gedək, qiymətini evdə danışaq.

Atlı bunlardan qabaq çatdı, çatan kimi də qayıtdı. Aşiq Ələsgər Bəhlulu otağa apardı, özü evə getdi. Gördü ki, oğlu Bəşir əlində bir kağız oxuyur, amma gah gülür, gah rəngi qaçır.

– Oğul, nə kağızdır?

– Nə kağız olacaq!? Durdun, durdun, saqqalının ağ vaxtında özünü biabır elətdirdin.

– Oğul, kağızı kətirən kim idi, göndərən kimdir?

– Qaraqoyunlu Camal gətirdi, göndərən də Həcər xanımdır.

Belə deyəndə Aşiq Ələsgərin dizi qırıldı. Ona qədər

Aşıq Ələsgərin qardaşı Məşədi Salah evə gəldi. Aşıq Ələsgər dedi ki, qonaq var, otağa get. Məşədi Salah gedəndən sonra dili tutar-tutmaz Bəşirə dedi:

– Oğul, oxu görüm, nə yazıb?

Bəşir kağızı oxumağa başladı, görək nə oxudu, biz də sazla oxuyaq, siz qulaq asın:

Loğmandan kəs olan, nütfədən əyri,
Yüz dərs alsa, pür kamala yetişməz.
Bir qul düz dolansa haqqın yolunda,
Qəza tapmaz, ona bəla yetişməz.

– Oğul, burada nə var ki! Bu, çox nəsihətli sözdür. O biri bəndini oxu görüm.

Bəşir o biri bəndini oxudu:

Gər hökmün işləsə qaf ilə Qafa,
Bihuda xərc çəkmə, əfsana cəfa.
Qəvvas tapar tənə satar sərrafa,
Nə aşığa, nə abdala yetişməz.

Aşıq Ələsgər gördü ki, Həcər xanım burada yaman toxunub. Həm də işarə eləyib ki, fikrini dəyişdirib, özünü xərcə-borcə salma, düzələsi iş deyil. O saat yadına Bəhlul düşdü.

Bəşir sözün o biri bəndini oxudu:

Eşit bu sözləri, saxla yadigar,
Gözəllərdə həya, iyidlərdə ar.
Axmaq köpək qaysavadan pay umar,
Nahaq düşüb o xəyala, yetişməz.

Aşıq Ələsgər gördü ki, zalımın qızı bu bənddə lap belinin nəziyindən vurub. Bəşir də çox pərt olub dedi:

- Bunumu istəyirdin!?
  - Hə, a bala, burada bir balaca toxunub.
  - Balaca yox, lap yekəcə toxunub; lap biabır eləyib.
- Bəşir sözünü o biri bəndini oxudu:

Qəza insanatı tənabdan asar,
Leyli-nahar-muştu cəhd eylər kəsər,
Əjdaha ayaqdan kəsər sərasər,
Əlləşər, barmağı bala yetişməz.

– Ay dədə, mən bundan bir şey başa düşmədim. De görüm, nə deyir?

– Oğul, bu bəndin mənası çox dərinidir. El arasında deyərlər ki, Əzrayıl bir qızmış dəvə donunda insanı qovar ki, öldürsün. İnsan hayana qaçsa, dəvə dalınca gələr. İnsan axırda gəlib bir quyunun yanına çıxar. Görər ki, quyunun üstündə ağaca bağlı bir kəndir var. Kəndirdən tutub aşağı sallanar ki, dəvədən canını qurtarsın. Bu zaman görər ki, bir ağ siçan gəlib kəndiri kəsməyə başladı. Aşağı baxar ki, quyunun dibində bir əjdaha var, ağzını açıb ki, düşən kimi onu kamına çəksin. İnsan gözünü quyunun qırağına gəzdirəndə görər ki, bir göl arısı burada yuva salıb. Bu zaman insan dəvəni də yadından çıxardır, siçanlar kəndiri kəsməyini də, quyunun dibindəki əjdahanı da; çalışar ki, arının yuvasından bal çıxardıb yesin. Başı o qədər qarışar ki, siçanlar kəndiri kəsər. İnsan gumbultu ilə quyunun dibinə düşər. Oğul, ağ siçanla qara siçan gündüz ilə gecədir ki, insanın ömrünü kəsir. Əjdaha cəhənnəmdir ki, ağzını açır, hazır durub, gözdüyür ki, kəndir üzölsün. Quyunun qırağındakı arı yuvasında olan bal da dünya malının şirinliyi deməkdir. Dünya malı insanı aldadar, ölümü, cəhənnəmi yadından çıxardar. Bir gün yıxılar ölər. Oğul, bir də burada onu deyib ki, qəzadan qaçıb qurtarmaq olmaz. Hayana getsən, nə tədbir görsən, ölüm insanın boynunda haqqdır. Buna əlac

olmaz.

–Dədə, afərin bu qızın kəlamına, çox qiymətli sözdür.

–Oğul, o biri bəndini oxu görüm!

Bəşir sözün tapşırmasını oxudu:

Var Həcərin gözəllikdə isbatı,
Zər libasa naxış vurur xəyatı,
Olar gözəllərin xümsü, zəkati,
Cavana yetişər, çala yetişməz.

Söz tamama yetişdi. Aşıq Ələsgər gördü ki, Həcər xanım onun qocalığına da işarə eləyib, lap ümidi üzüldü, Bəhlulun yanına qayıtdı. Bəhlul dedi:

– Əşi, haraya getdin, gəl qoyunların qiymətini de, tələsiyirəm. Qoyunun biri gedirdi beş manata, Aşıq Ələsgər dedi yeddi manata. Nədir ki, almasın. Bəhlul nə qədər elədisə, Aşıq Ələsgər aşağı enmədi. Bəhlul çıxdı getdi.

Aşıq Ələsgər Bəşirin yanında özünü vermədi, Həcər xanım onun ciyərinə dağ çəkmişdi.

Gün gəldi axşam oldu. O gecə ilan vuran yatdı, Aşıq Ələsgər yatmadı. Özü-özünə deyilməyə başladı: "Belə də iş olarmı! Sən Aşıq Ələsgər olasan, mollaya, alimə, müctəhidə cavab verəsən, bir qız səni abırdan sala!"

Aşıq Ələsgər tezdən durdu, atını yəhərlətdi ki, yola düşsə, Bəşir soruşdu:

– Ay dədə, haraya gedirsən?

Aşıq Ələsgər istədi ki, bu məsələni heç kəsə bildirməyə, Bəşirə dedi:

– Toya çağırıblar.

Bəşir gördü ki, dədəsi toya çağırılana oxşamır, dedi:

– Düzünü de görüm, haraya gedirsən?

Aşıq Ələsgər gördü cidanı çuvalda gizlətmək olmaz. Bu məsələ açılacaq, dedi:

– Həcər xanımla deyişməyə gedirəm. Allah ya ona ve-

rər, ya mənə!

Bəşir üzəngisini basdı. Gülümsünüb dedi:

– Yaxşı yol! Amma gözlə ki, dünənki muştuluq olmasın.

Aşiq Ələsgər yol başladı Qızılvəngə.

Mənim əzizlərim, Aşiq Ələsgər Qızılvəngə getməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, Qızılvəngədə Məşədi Əhməddən.

Məşədi Əhməd oğluna toy eləyirdi. İstədi ki, toyu başlaya, camaat bir səslə dedi ki, əgər Aşiq Ələsgəri gətirməsən, sənə toyuna gəlməyəcəyik. Məşədi Əhmədin əlacı kəsildi, atını mindi, yol başladı Ağkilsəyə. Qoşabulaq suyunda Aşiq Ələsgərlə qabaqlaşdılar.

– Salaməleyküm!

– Əleykəssalam!

Məşədi Əhməd başladı Allaha şükür eləməyə. Aşiq Ələsgər soruşdu:

– Əşi, nə olub, de görüm?

– Aşiq Ələsgər, oğlumun toy yuxası bişib, sənə məəttəlilik. Bu gün burada olursan, sabah Qarabağda, biri gün Qazaxda... səni evdə tapmağıma heç ümidim yox idi. Ona görə şükür eləyirəm ki, Allah səni yolun ortasında mənə yetirdi. De görüm, haraya gedirsən?

– Mən də elə düz sizin kəndə gedirəm.

– Xeyir ola, nə işdən ötrü gedirsən?

– Bilmirsənmi, sazlı gedəndə xeyir olar. Sözün doğrusu, Həcər xanımla deyişməyə gedirəm.

– Aşiq Ələsgər, Həcər xanım bilsə ki, sən onunla deyişməyə gəlibsən, sənə meydanına çıxmaz. Yaxşısı budur ki, sən heç işin üstünü vurma, toyu başla. Mən Həcər xanımlı da toya gətirdim. Nə sözün var orada de.

Aşiq Ələsgər bu fikirlə razılaşdı. Gedib toyu başladı. Həcər xanımlı da toya gətirdilər. Bundan əvvəl toyda kişilərin, arvadların mərəkəsi ayrı olardı. Aşiq Ələsgər kişilərin

mərəkəsində bir neçə qatar oxuyandan sonra dilavər qadınlardan biri xəbər gətirdi ki, Həcər xanım deyir ki, bizi allah yaratmayıb?! Aşıq Ələsgər gəlsin, bir az da bizim üçün oxusun. Həcər xanımın məqsədi Aşıq Ələsgəri görüb, onun hərəkətindən bilmək idi ki, görsün yazdırıb göndərdiyi söz xatirinə dəymiş ki.

Aşıq Ələsgər arvaddarın məclisinə gələndə gördü ki, Həcər xanım tovuz kimi bəzənib. Başda əyləşib. Amma ağ ipək qoftanının altınnan tapançanın ucu görünür. Aşıq Ələsgər tapançanı görəndə bir az ehtiyat elədi. Amma baxdı ki, Həcər xanım acıqlı adama oxşamır. Fikirləşdi ki, Həcər xanım qorxmur ha. Əgər o günü sözlərim xoşuna gəlməsəydi, gülə-gülə getməzdi. Ola bilər ki, kağızı istəməyənin biri Həcər xanımın dilinnən yazar göndərər. Yaxşısı budur ki, hələ deyişmək fikrindən əl çək. Bundan soruş ki, axı sənın ərə getmək vaxtın keçir, bu qədər istəyənnən niyə birini bəyənmişən.

Aşıq Ələsgər sazın zilini-zil, bəmini-bəm, sinəsində müstəkəm elədi, görək Həcər xanıma nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdi:

Bilmirsənmi, subay gəzmək günahdı,
Şəriətlə, yol-ərkana nə dedin?!
Hər könül özünə bir padişahdı,
Sındırdın, döndərdin, qana, nə dedin?!

Həcər xanım başa düşdü ki, Aşıq Ələsgər bu sözləri buna deyir. Diqqətlə qulas asmağa başladı. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Yüz iyiddən birin bəyən, boyun əy,
Gələnin, gedənin az qəlbinə dəy.
İmirzə, Məhəmməd, Dünyamalı bəy
Az qalıb eşqindən yana, nə dedin?!

Aşığam, gedirəm hər xeyir-şərə,
Eşitcək vəsfini yazdım dəftərə.
O gümüş vəznəli gələn bəylərə,
Bilirsənmi sən zənana nə dedin?!

Aşıq Ələsgər gördü ki, Həcər xanım gülümsünür. Öz-özünə belə mülahizə elədi ki, o kağızı mənə özgə adam yazıbmiş. Başladı ürəyində deyilməyə: "Camalın kağız gətirən evi yırılsın. Bircə ayaq gec gəlsə, heyvanları satmışdım, işim də düzəlmişdi. Bir də mən Bəhlulun dalınca necə adam göndərəcəm..." Götürdü sözün o biri bəndini:

Kəsəmənli nə cür geyir papağı,
Sənə nə dəxli var, bimürvət yağı?!
Onların köysünə çəkibsən dağı,
Heç sağalmaz o nişana, nə dedin?!

Həcər xanım gördü ki, Aşıq Ələsgər burada haqlı danışmır. Özünü saxlaya bilmədi, qızılquş kimi yerindən durdu, Aşıq Ələsgər elə hesab elədi ki, Həcər xanım onu tapanca ilə vurmaq istəyir. Bir az geri çəkildi. Həcər xanım utanmağı yerə qoydu dilləndi:

– Aşıq, niyə mənə suala tutubsan?! Qəbahətini qanmayanlara nə deyəcəksən de, bir hesabdır. İndi qulaq as, gör nə deyirəm.

Həcər xanım hörüklərindən birini ayırdı, sinəsinə basdı, Aşıq Ələsgərin çaldığı hava ilə başladı:

Arif olan bu sözlərə inansın,
İzin verib ata-ana, deyirəm.
Anlamaz anlasın, qanmayan qansın,
At sürməsin bu meydana, deyirəm.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Məşəd İsə səni görməyə,
Kimin nə həddi var, qəlbinə dəyə,
Baş əymir sərdara, sultana, bəyə,
Söylə görüm, o tərlana nə dedin?

Aldı Həcər xanım:

İnanma hədyana, lafi-kəzzafa,
Bu sevdaya düşən heç tapmaz şəfa.
Əlac haqqa qalıb, insaf – sərrafa,
Yetirsin gövhəri kana, deyirəm.

Ona qədər kişilərin məclisinə xəbər oldu ki, Həcər xanım Aşiq Ələsgərlə deyisir. Kimi saxlamaq olardı; hamı gəlib qulaq asmağa başladı.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Bilmirsən, ərz edim, olgunan halı,
Onlara möhtacdı Göyçə mahalı;
Sana muştəq oldu bəy Molla Balı,
İsgəndər tək ac aslana nə dedin?!

Aldı Həcər xanım:

İşim yoxdu dövlət ilə, var ilə,
Əhdim var xudayi-kirdigar ilə.
Gül xar ilə uymaz, tərlan sar ilə,
Qarğa qonmaz gülüstana, deyirəm.

Aşiq Ələsgər fikirləşdi ki, xalqın dərdi sənəmi qalıb; öz mətləbini de, gör nə cavab verir. Aldı tapşırmasını:

Ələsgər də hər elmdən halıdı,
Mövla baratıdı, öz kamalıdı.

Çəkdiyim özgənin qilü-qaladı,
Axırında, mən cavana nə dedin?

Həcər xanım Aşığı Ələsgərin fikrini əvvəlcədən başa düşmüşdü. Gördü ki, burada lap ağ elədi. Fikirləşdi ki, qanana bir işarə bəsdir, acılı söz nəyə lazım. Aldı görək Aşığı Ələsgər nə cavab verdi:

Mən Həcərəm, əbrü ətlaz geyməyəm,
Öz-özümə sultan mənəm, bəy mənəm.
Şövq əhlisən, xətirinə dəyməyəm,
Səhv düşübsən sən pırana, deyirəm.

Söz tamama yetişdi. Aşığı Ələsgər üzünü camaata tutub dedi:

– Mən bu yaşa gəlmişəm. Hələ belə tutarlı cavab eşitməmişəm. Həcər xanım məni bağladı.

Həcər xanım yerindən dilləndi:

– Yox, ay Aşığı Ələsgər, səni heç kim bağlaya bilməz. Mən qıfılənd deyib səni aciz qoymamışam ha.

– Həcər xanım, mən qıfıləndlə bağlamağı hesab eləmirəm. Ola bilər ki, biri yerdən, göydən cənnətdən, cəhənnəmdən sual verə, o biri cavabını bilməyə. Bu tapmacadır. Aşıqlıq aləmində əsil bağlamaq odur ki, birinin oxuduğu sözün qafiyəsində ondan yaxşı, sanballı söz deyəsən. İnsaf məqamına qalanda, sən sözün mənəkindən qiymətli-dir. Ona görə dedim ki, məni bağladın. Bu gündən belə mən sənə atanam, sən də mənə qızım. Kimi ürəyin istəsə, ona gedərsən, toyunu da mən özüm eləyəcəm. Amma gününü keçirtmə.

– Ələsgər əmi, bilirəm nə deyirsən. Bu qədər istəyinin birini bəyəndim, ancaq əhdim var.

Aşığı Ələsgər bildi ki, Həcər xanım qardaşlarının gəlməyini gözləyir, dedi:

– Qızım, Allah əhdinə çatdırsın!

Aşiq Ələsgər o gecə Qızılvəngdə söhbət elədi, səhər evlərinə qayıtdı.

Mənim əzizlərim, gün o gün oldu ki, Həcər xanımın qardaşlarının ikisi də sağ-salamat qayıtdılar.

Qızılvəngin özündən Musa adlı bir oğlan var idi. Atmaqda, vurmaqda, iyidlikdə o qədər adı-sanı yox idi, amma ağılda, mərifət-qanacaqda tək bir oğlan idi. Bunların elçiləri gəldi, Həcər xanımı ona verdilər, Toy tədarükü görüləndə Həcər xanım qardaşı Məhəmmədə dedi:

– Toyu Aşiq Ələsgər eləyəcək.

Atlı göndərdilər, Aşiq Ələsgər gəldi, toyu başladı. Üç gün üç gecə Tufarqanlı Abbasın nağılını danışdı. Məclisin axırında Həcər xanımgilə xoş gün dilədi, uzun ömür arzuladı.

Həcər xanımla Musa ömürlərinin axırına qədər şad və xoşbəxt yaşadılar. Siz də ömrünüzün axırına qədər şad və xoşbəxt yaşayasınız!

AŞIQ ƏLƏSGƏRNƏN AŞIX NƏSİVİN QAVAXLAŞMASI

Ustaddar əvvəl ustadnamə deyəllər. Biz də sizə bir ustad kəlamı söyləmək istiyərdik:

Qəm çəkmə dəli könlüm,
Qurğu, güman bizimdi,
Du cahanın, yek sərvəri,
Axirət zaman bizimdi;
Qorxmayan puli sırat,
Üçbayıranıdan,
Məhşər günü şəfaqəti,
Dərdə dərman bizimdi.

Ağam çəkdi Zülfüqarı,
Nimşaq elədi dağı;
Çaldı dəstin pənc yerdən,
Car eylədi bulağı.
Qırx məqamda əyləşmişdi,
Bir gecənin qonağı;
Fərda dedi: imşər hamı,
Şahı mərdan bizimdi.

Yüz iyirmi dörd min Nəbi,
On iki imamınan,
Çahardahi məsumu gör,
Quruluf nizamınan;
Məkkə, Mədinə, Kərbala,
Şahı Xorasannan,
Tut məshəbi, doğru yolu,
Dini-iman bizimdi.

Hamı düşdü bu təşvişə,
Həm Məhəmməd, Mustafa,

Cəbrayıl nazil oldu,
Söylədi salam səfa.
Haqq-təaladan vəhy gəldi,
Həbibim, düşmə xofa,
Bu ziyafət düzdü bilin,
Doğru mehman bizimdi.

Ay müştəri, gəl irəli,
Yaxşını, yamanı gör;
Diqqətlə fəhm elə bir,
Göyçəli Bəhmanı gör;
Bir qətrəsən dur yerində,
Qarşıda ümmanı gör;
Həqiqətin dəryasıyam,
Bəhri ümman bizimdi.

Qulluğunuza ərz eliyəjəm Ağbaba mahalında Aşix Nəsifdən. Aşix Nəsif anadangəlmə iki gözünən məhrum oluf. Ancax Allah ona çox şeylər bəxş eliyif: həm gözəl səsi, iti hafizəsi oluf, həm də bədahətən şerlər deyif.

Özü də çox hirsdi, həm də haytalı bir aşix oluf. Aşix Nəsivin qorxusunnan Ağbaba mahalına yad yerdən aşix gələ bilməzmiş. Onnan icazəsiz kim gəlsəydi, sazı əlinnən alınardı. Aşix Nəsivin yaşadığı kəndin adına Güllükənd deyirdilər. Həmin kənddə iki qardaş bəy varıydı. Birinin adı Yusif bəy, o birisinin adı isə Həsən bəyiidi. Yusif bəyin bir oğlu, Həsən bəyin də bir qızı varıydı. Yusif bəy qardaşının qızını öz oğluna nişannamışdı. Vaxt vədə gəlif toy çatanda, qardaşdar məsləhət eliyillər ki, gedək İrəvan şəhərinnən toyumuza lazım olannarı alax. Gəlif toyumuzu Allahın izninnən başdıyax.

Xülasə, bunnar gəllilər İrəvan şəhərinə. Şəhərdə gəzəndə görüllər ki, böyük bir draxtındı, gözəl bir aşix səsi gəlir.

Yusif bəy deyir:

– Qardaş, yaxşı oldu girək içəri. Bir az bu aşığa qulaq asax. Bunnar içəri girəndə gördülər ki, ucaboylu, iribədənni bir aşıxdı. Baxdılar k1, camaat bunu heyrannıxnan dinniyir. Birinnən soruşdular ki, bu aşığın adı nədi?

Dedilər:

– Bu çox addı-sannı aşıxdı, göyçəli Aşix Ələsgərdir.

Yusif bəy qardaşına üz tutdu:

– Nə gözəl oldu, indi onu toyumuza dəvət eliyərik.

Həsən Yusifə dedi:

– İşin birini bilirsən, birini bilmirsən.

Yusif soruşdu:

– Bilmədiyim nədi, ay qardaş?

Həsən dedi:

– Bilmədiyin odu ku, kəndimizdəki aşix Nəsivi görünür sən yaxşı tanımırsan. İndi bunu biz aparanda Aşix Nəsif eşidif gələjək və onnan deyişəjək. Kim bilir bu işin axırı nəynən qurtara bilər?!

Yusif bir az sərt dəşif dedi:

– Ay qardaş, nə ola bilər, sən qızının toyuna Aşığı Nəsivi gəti, mən də oğlumun toyuna Aşix Ələsgəri aparajam.

Həsən çiyini çəkif dedi:

– Çox yaxşı, ay qardaş, Allah xeyir versin. Onda toyumuzun vaxtını aşıxnan danış.

Əlqərəz, Aşix Ələsgər məclisini qurtarannan sonra ona yaxınnaşif tanış oldular.

Yusif bəy Aşix Ələsgərə dedi:

– Ustad, biz Ağbaba mahalınnanıx. Allah hamıya toy qismət eləsin. Oğlumun böyük toyuna səni məsləhət görürük, gedərsənmi?

Ələsgər razılıx verdi. Toyun vaxtını təyin elədilər. Yusif bəy dedi ki, on beş günnən sonra onu Ağbaba mahalında qarşılajax. Danışdılar, barışdılar. Sonra halallaşif hərəsi öz evinə yola düşdü. Vaxt gəlif tamam oldu. Toy başdandı. Qız evinin məclisini Aşix Nəsif aparırdı. Orda da adət

eləymiş üç geję qız evində toy olardı, üç geję də oğlan evində. Ancax adətdəri beləydi ki, üç gün aşix çalif oxuyardı, axırınıcı günü həm toy yiyəsinin, həm də aşığın nəmərinin yığardı.

Üçüncü gejęydi ki, Aşix Nəsif çox həvəsnən çalif-oxuyurdu. Çünkü nəmər günüydü. Aşix Nəsivi bir oğlan gəzdirərdi. Aşiq Nəsif oğlannan soruşdu:

– Ay bala, hancarı mana sağ ol deyən yoxdu.

Oğlan dedi:

– Ay kişi, kim var k1? Dörd divara çalif-oxuyursan.

– Ay bala, camahat neję oldu?

Neję olajax, a kişi? Oğlan evində toy başdanıf. Deyilər qəribə bir aşix gətiriflər. Camahat da iki-bir, üç-bir tökülüf oraya getdi.

– A bala, bə mənim devranımı yığmamış niyə getdilər?

– Nə bilim a kişi, niyə getdilər?

– Zərər yoxdu a bala, sən get o aşığın adını örgən, gör boy-buxunu nejędi, gəl mana de.

Oğlan gəlif gördü kü, bir iri bədənni kişidi. Birinnən adını soruşdu.

Oğlan gedif aşığın kim olduğunu soruşanda dedilər:

– Bu göyçəli Aşix Ələsgərdir.

Oğlan gördü kü, başında bir yekə bir papaxdı, əynində darxalix çuxa, belində də qurşax. Oğlan görüf-əşitdiklərini gəlif aşix Nəsivə danışdı:

– Adı Ələsgərdir, özü də deyillər ki, Göyçə mahalınıandı.

– Hə, indi, a bala, məni oraya apar. Allah ya ona verər, ya da mana. Aşix Ələsgər məclisdə şirin oxuduğu yerdə bir də gördü kü, əlində saz, süyürmə qılinc bir aşix içəri girdi. Aşix Ələsgər gördü kü, bu aşix gözdərinnən məhrumdu. Dedilər ki, bu bizim ən məşhur aşığımızdı, həm də şairriyi var. Ələsgər özdüyündə fikirşədi ki, gərək mən bu kənddə aşix oluf, olmamağınını örgənəydim, bu mənim günahımdı.

Ələsgər üzünü aşix Nəşivə tutuf dedi:

– Aşix qardaş, xoş gəlifsən.

Nəşif qəzəfli-qəzəfli dedi:

– Xoş gəlif gəlmədiyimi indi bilərsən.

Məclis əhlinin çoxu dedi:

– Nəşif yaman hirsdi gəlif. Aşix Ələsgərin qəlbinə toxunar. Bu heç yaxşı olmaz.

Amma çoxu da deyirdi:

– Hə, deyəsən, burda deyişmə olajax.

Amma neyə olajağın kim bilirdi?

Ona kimi ev yiyəsinə xəvər verdilər ki, aşix Nəşif sənin aşığının üstünü yaman kəsdirif. Özü də çox ajıxlı gəlif. Usuf bəy gəlif Nəşivə xoş gəlifsən, – deyif, yer göstərdi.

Nəşif dedi:

– Çox sağ ol. Hələ mənim kəndimə mənən icazəsiz aşix gəlməmişdi. Amma, sən gətirdin. İndi aşığının gününə baxarsan.

Usuf bəy dedi:

– Ay aşix Nəşif, sən mənim toyumu eliyifsən, oğlumun sünnət toyunu eliyifsən. İndi də camaat bir başqa aşığa qulaq asanda dünya dağılajaxmı? Səni dünya malınan qəni eliyəjəm. Amma bu aşixnan işin olmasın. Həm qonağımdı, həm də gözəl aşıxdı.

– İndi onu mən yaz pencəri kimi sıxaram, suyu çıxar. Onda o da bilər ki, mən kiməm!

Aşix Ələsgər gülümsüyüf dedi:

– Ay aşix Nəşif, el arxası çimən olar. Allah eli var eləsin. Gəl baravar bu məclisi yola salax. Hər kəsin öz qisməti var. Toyda adam-adamın xətrinə dəyməz. Düzdü mənim də günahım var. Sən də belə süyürmə qılinc gəlməməliydin.

Aşix Nəşif dedi:

– Yüz yalvarsan da xeyri yoxdu. Allah bu gün ya sana verəjək, ya mana.

Camaatın nəyinə lazımdı. Allahvera, iki aşix bir-birini

didif-parçalasın. Təki onnar ləzzət alsın. Toydakılardan bəzisi Nəsivi, bəzisi də Ələsgəri haxlı sayırdı.

Nəsif sazının zilini-zil, bəmini-bəm, sinəsinə müstəkəm eliyif aldı görək Aşix Ələsgərə neyə-hərbə zorba gəldi:

Bir aşix gəlibdi Güllü kəndinə
Xoşa gəlmir nə avazı, nə səsi.
Heyif ki, görmürəm boy-busatını,
Deyillər seyiddi, ağır nəfəsi.

Aşix Ələsgər dedi:

– Ay Nəsif, qoy qazan örtülü qaynasın. Gəl daşı ətəyinnən tök. Sən mana toxunma.

Nəsif daha qızışif dedi:

– Yox, aşixsansa sözüümün cavavını ver:

Aldı Aşiq Ələsgər:

Fəhmi kora verib, zehni üstəlik,
Xaliqin zəlilə budu müjdəsi,
Mərđi mərđ öldürsə intizar qalmaz,
Kişiyə dəyməsin namərđ gülləsi!

Aldı Nəsif:

Nə saz çala bilir, nə də oxuya,
Yun tökün qavağna keçə toxuya,
Qonax edin pendir, lavaş, yuxuya,
Bəlkə dola dağarcığı, kisəsi.

Aşix Ələsgər incisə də özünü o yerə qoymuyuf sazısinəsinə sıxdı. Gülə-gülə dedi:

Çox düz deyirsən, doyannan sonra mən təzədən qırxtikə pendir, çörək yeyirəm.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Toxunmaram sənin kimi zəlilə,
Yanamaynan onun, bunun əliylə,
Fikir ver söhbətə, sözə, dəlilə,
Eşidənin sənə gəlsin həvəsi.

Aldı Nəsif:

Nəsif hər kim ilə açsa meydanı,
Ona dar eliyər bu gen dünyanı,
Müsafirdi ona verin dövranı,
Bəlkə çoxdu nəticəsi, nəvəsi.

Aldı Ələsgər:

Ələsgər Məcnun tək dağlardan aşır,
Müxənnət görüncə xəyalı çaşır.
Pay yığmaq, ay yazıx sana yaraşır.
Çünkü yoxdu gözlərinin giləsi.

Sazı keşdi başqa bir hər-bə-zorbaya. Aldı görək neyə başdadı:

Sədamı eşidən yeddi ağacdan,
Xof edif qayıdar, buraya gəlməz,
Meydanıma gələn, keçər cəngimə,
Nə eyni açılmaz, nə üzü gülməz,
Gözdərin silməz.

Aldı Ələsgər:

Sazımı götürüf girrəm meydana
Gəl eyliyək bəhs.
Əyər sən toxunsan, mən də toxunnam,
Şəriyyətdə halal-qisasa-qisas,
Qoy ucalsın səs.

Aldı Nəsif:

Ayə oxumayan bilməz Quranı,
Yadınnan çıxarmaz şəri-şeytanı.
Tanımıyan şer, sənət, ustanı,
Suala cavabı tez verə bilməz
Utanıf ölməz.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Çəkilib qamətin min ayə billəm,
Oxudum dərşimi min aya billəm,
Pirimdən dərş aldım min ayə billəm,
Bir sözünə min söz deyim dəsbədəs,
Dur yerində pəs.

Aldı Nəsif:

Mən gəzirəm kamil aşıx cəngini,
Tərəzidə qaldırıram səngimi.
Soyaram livasın, allam dəngini,
Nəsif hər yetənnən çörəyini bölməz,
Bağrını dəlməz.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Aşıx gərək bu meydanda bir qala,
Eşq atəşin bir ətəklə, bir qala,
Ələsgər di Xeybər kimi bir qala,
Aləmə bəllidi bu nitqi həvəs,
Danışma əbəs.

Nəsif baxdı hər bə-zorbadan bir şey çıxmadı. Odu ku,
keçdi qıfıl bəndə.

Aldı görən nə dedi:

Sərini qarşımda nişanə qoyan,
Doqquz nədi sənətinnən xəvər ver.

Neçə doqquz bir-birinə bağlıdı,
O doqquzun qüdrətinnən xəvər ver.

Ələsgər fikirrəşdi ki, ayə 7 yer, 7 göy var! Bə bu doqquzdar nədi? Çox fikirrəşdi genə bu doqquzdardan heç bir şey annamadı. Hirsinnən gözdərinə qan sağıldı. Usuf bəy çox narahat oluf Nəsivə dedi:

– Ay Nəsiv, axı qonax pisikəndə ev yiyəsi onnan qavax pisikir.

Nəsif dedi:

– Sənətini yaxşı bilmir, mən neyniyim.

Aşix Ələsgər o saat ilmənin uyuğunu tafdı. Ayə, bu başı batmış doqquz deyə bu sazdan danışır.

Ələsgər sazı sinəsinə basıf aldı görək nə dedi:

Al cavavın deyim, ay aşix Nəsif,
Əlindəki doqquz sazı qavaxda,
İki doqquz bir-birinə bağlıdı,
Dindirəndə xoş avazdı qavaxda.

Aldı Nəsif sözün o biri xanəsini:

Neçəsi birrəşif tapıf neçə yol,
Neçə qardaş onu eliyif qəbul,
Neçə şah vəziri qavağında qul,
Bu sənətin hikmətinnən xəvər ver.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Doqquzu birrəşif tapıf üçcə yol,
On barmaq o kökü eyliyif qəbul.
Yetmiş beş havadı, şah pərdəyə qul,
Doqquz aşix sim tarazdı qavaxda.

Aldı Nəsif:

Doqquzu danışif bilsən nə dildə?
Neçəsi birrəşif cəm oluf əldə.
Neçə qavırğadı birrəşif beldə,
Nəsif deyər hikmətinnən xəvər ver.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Danışar doqquzu desən nə dildə,
On barmaq cəmləşif bilginən əldə,
Doqquz qavırğadı birrəşif beldə,
Ələsgər, eyliyər nazdı qavaxda.

Camaat yerbəyerdən dedi:

– İndi aman ver, birini də Ələsgər desin.

Aşix Nəsiv dedi:

– Mən nə deyirəm ki?

Aşix Ələsgər fikirreşdi ki, ayə, bunun gözü görmür, ağı kəsmir. Allahın xoşuna gəlməz ki, bunu çətinə salım. Gəl bunun əlindəki qəlyanı bir müəmma elə. Bunu qəlyanının imtahana çək. Qəlyan bütün günü əlindədi yaqın ki, əlamətdərini bilər.

Aldı Ələsgər görək nə soruşdu. Biz deyək, siz də eşidif şad olasınız.

Bu gün bir sirr gördüm, qıldım aşıkar,
Ən şirin neməti zəhərdir onun,
Bircə bulağı var iki cür suyu,
Biri cöhər, biri qəhərdir onun.0

Nəsif onu gəzdirən oğlana dedi:

– Ayə, bir qəlyanı doldur mana ver.

Adamlar dedilər:

– Deyəsən işdər şuluxdu, Aşix Nəsif qəlyanı doldurur.

Aşix Nəsivin duruxduğunu görəndə Aşix Ələsgər dedi:

– Nəsif, cavab verə bilirsən, yoxsa əlinin dalını yerə qoyursan?

Nəsif dedi:

– Hamısını de. Fikirrəşif birdən açajam.

Ələsgər aldı sözün o biri xanələrini:

Çoxuna xoş gəlmir onun nəfəsi,
Dağlasan başını heç çıxmır səsi,
Sinədə baş verir onun meyvəsi,
Kim yesə, axşamı səhərdi onun.

Qəribə gözəldi, çoxdu neştəri,
Kim öpsə ləbinnən qalmaz dişdəri,
Kim tapmasa, bu dediyim işdəri,
Əhvalı bir qeyri təhərdi onun.

Yaman sehrikardı sevdilir özün,
Dağlıyan başın, didəsən gözün,
Arifə əyandı, Ələsgər, sözün,
Hər kim tapsa səri gövhərdi onun.

Ələsgər adını eşidən kimi elə bil yuxudan ayıldı. Usuf bəyi yanına çağırif dedi:

– Ayə, bu yoxsa adı dillərdə dastan olan göyçəli Aşix Ələsgərdir?

Usuf bəy dedi:

Guya bilmirsən. Bə savahdan deyişirsən. Görmürsənmi, belə bir sənətkar yalnız Ələsgər ola bilər.

Nəsif üzünü Ələsgərə tutuf dedi:

– Aşix Ələsgər, mən gözdən məhrum adamam. Niyə elə müəmma deyif məni el içində xar elədin

Ələsgər gülümsünüf dedi:

– Ay Nəsif sən mana sazdan dedin. Mən də əlindəki qəlyannan.

Nəsif dedi:

– Ələsgər indi ki, belə oldu xahiş eliyirəm, bunu heş yanda danışmayasan.

Ələsgər dedi:

– Ay Nəsif, arxayın ol, söz burda qalmıyajax. Bir toyda, bir də nişanda danışajam.

Məni incitməkdə nəydi məqsədin,
Düşürmə yadına gor başı batmış,
Doqquzdan danışdın xəyalım çaşdı,
Gətirdin gözümə tor başı batmış.

Mənimlə başladın yamanca çəngə,
Əl atdın silaha, topa, tufəngə.
Dəryanın divində gəzən nəhəngə,
Heç atarmı naşı tor, başı batmış.

Ələsgərə verdin çətin sualı,
İnan k1, bir müddət dəyişdi halı,
Söylərəm eşitsin Göyçə mahalı,
Təntitmişdi məni kor başı batmış.

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ ŞƏMKİRLİ AŞIQ HÜSEYNİN GÖRÜŞÜ

Mənim əzizlərim, sizə hardan xəbər verim, Azərbaycanın Şəmkir mahalından. Şəmkir mahalında kimdən, şəmkirli Aşiq Hüseyndən.

Şəmkirli Aşiq Hüseyn çox qabil sənətkar idi. Onun bilmədiyi söz, öyrənmədiyi dastan yox idi. Aşiq Hüseyn Tufarqanlı Abbasa, Qurbaniyə, Xəstə Qasıma bərabər şair idi. Toy məclislərində aşıqların oxuduqları sözlərin çoxu şəmkirli Aşiq Hüseyndən olardı.

Aşiq Hüseyn həm də çox mərifətli, hər şeyin yerini bilən bir el ağsaqqalı idi. Hamı istəyirdi ki, onun toy şənliyini Aşiq Hüseyn yola salsın. Aşiq Hüseyn dastanları elə şirin danışır, sözləri elə məlahətlə oxuyurdu ki, onun məclisində olan cavanlar aşiq olmaq həvəsinə düşərdi. Aşıqlıq öyrənmək istəyənlər arzu eləyirdilər ki, nə olaydı, nə olaydı, şəmkirli Aşiq Hüseynə şəyird olaydı. Ermənilərdən də bir çox cavanlar Aşiq Hüseynə şəyird olmağa çalışdılar...

Şəmkirli Aşiq Hüseynin vaxtında Göyçə aşıqları məclislərdə ən çox Aşiq Ələsgərin sözlərindən oxuyurdular. Şəmkir, Qazax, Şınıq mahallarına gedən Göyçə aşıqlarından məclisdəkilər xahiş eləyirdilər ki, bir söz başqa aşıqdan oxuyanda, birini də Aşiq Ələsgərdən oxusunlar. Aşiq Ələsgərin sözləri Azərbaycan torpağının hər tərəfinə yayılmışdı.

Şəmkirli Aşiq Hüseyn də Aşiq Ələsgərin sözlərini eşitdi; gördü ki, çox qiymətli sözlərdir. Onun təcisləri Aşiq Hüseyni elə tutdu ki, onlardakı ustalığa heyran qaldı. Dodaqdəyməzlərini eşidəndə, hələ heç bir aşıqda rast gəlmədiyi belə sözlər Aşiq Hüseyni heyretə saldı. Özü də bu cür sözlər düzəltdi və gördü ki, bu, çox çətin işdir; hər aşiq bunu bacarası deyil. Odur ki, Aşiq Ələsgərlə görüşmək həvəsinə düşdü. Amma xeyli müddət gözlədi, Aşiq Ələsgərin yönü Şəmkirə düşmürdü ki, görüşələr.

O vaxt Göyçə mahalında Alı, Ələsgər, Məhərrəm, Musa, Alışan, Qəhrəman, Qasım, Mehdi, Qulu, Qurban, Nəcəf, Əsəd, Yunus kimi adlı-sanlı aşıqlar var idi. Bunların hamısı ustada qulluq eləmiş, aşıqlıq elmini tamam kamil öyrənmişdilər. Amma Göyçədə elələri də var idi ki, öz-özünə saz çalmağı öyrənmişdi və bir neçə qatar da söz əzbərləyib, ortalığa düşmüşdü ki, mən də aşığam. Belə aşıqlardan biri də Hüseynqulağalı Aşiq Mikayıl idi.

Aşiq Mikayıl üç-dörd il idi ki, saz götürüb, aşıqlıq eləyirdi. Ancaq Göyçədə şətəli o qədər də işləmirdi. Tanınmaz yerlərə gedər, səsinə güc verər, qəpik-quruş yığardı.

Bir gün Aşiq Mikayıl sazını götürüb, o kənd mənim, bu kənd sənin, gəzə-gəzə gəlib Gədəbəyə çıxdı. Bir toy məclisində Aşiq Mıqıçla rastlaşdılar.

Aşiq Mıqıç Şəmkiqli Aşiq Hüseynin şəyirdi idi. O, Şəmki mahalının Çardağlı kəndindən idi. Erməni olsa da, türkcə çox düzgün və gözəl oxuyurdu. Amma onda bir xasiyyət var idi ki, tanımadığı aşiq görəndə, onu pisikdirməyə çalışardı.

Aşiq Mıqıç bu məclisdə bir-iki qatar oxuyandan sonra, ustadının bir bağlamasını dedi və Aşiq Mikayıldan tələb elədi ki, cavabını versin. Mikayıl qaldı məəttəl, nə qədər fikirləşdisə də, bir yana yoza bilmədi. Mıqıç Mikayılın sazını aldı, dedi:

– Nə zaman bağlamanı açdın, onda gəlib sazını apararsan!

Mikayıl bağlamanı ordakıların birinə yazdırıb, cibinə qoydu, kor-peşman Göyçəyə qayıtdı. Evə gələndən sonra da nə qədər fikirləşdi, bir şey çıxmadı. Dost-tanışına üz tutdu, açma bilmədilər. Elə hesab elədirlər ki, dolaşdırmadı, sözün kökü yoxdu. Mikayılın əlacı kəsildi, Aşiq Ələsgərin yanına gəldi. Aşiq Ələsgər elə hesab elədi ki, Mikayıl ona şəyird olmağa gəlib. Çay-çörəkdən sonra Aşiq Ələsgər soruşdu:

– Mikayıl, nə yaxşı gəlibsən?

Mikayıl başına gələnı olduđu kimi danıřdı. Ařıq Ələsgər onu bir az danladı ki, niyə ařıqlıđı ustaddan öyrənməmiş çöllərə düşüb, özünüzü də, Göyçəni də biyabır edirsiniz!? Mikayıl dilləndi:

– Ələsgər əmi, bağlama deyil, ađlına gələnı yalandan qurařdırıb. Sözüň kökü yoxdur, dolařdırmadır.

Mikayıl kađızını cibindən çıxarıb, Ařıq Ələsgərə verdi. Ařıq Ələsgər üzünü ođlu Bəřirə tutdu:

– Ođul, al oxu görüm.

Bəřir kađızını oxumađa bařladı. Biz də sazla oxuyaq, řad olun:

Bu gün bir heyvanat gördüm,
Zənbur kimi řan verir;
Xörəyi yük ilə gəlir,
Nəfəsi duman verir;
Dindirirsən danıřmađa,
Nalə verir asmana;
Nə yerdədi, nə göydədi,
Sədri üstə yan verir.

Bir bařı var, bir ayađı,
Gör neçə barmađı var;
İki qolu, bir bođazı,
Tək bircə dodađı var;
Əyləřibdi bir məqamda,
Hər yanda oylađı var;
Qoy eşitsin, hamı bilsin,
Hər gələnə nan verir.

Gəl biçərə Ařıq Hüseyn,
Qıl sözünü müxtəsər;
Onun adı gur gələndə,
Olur dəli, dəngəsər;

Eşidənlər, fikir verin,
Bu sözümə sərbəsər;
Əgər ki, ağam olmasa,
Sidqinə güman verir.

Mənim əzizlərim, elə ki, söz qurtardı, Aşiq Ələsgər
üzünü Mikayla tərəf tutub, acıqlı-acıqlı dilləndi:

– Sən deyirsən bu sözün evi yoxdur! Ustada belə qiymət verirlər!? Gör sadə bir şeyin üstündə nə gözəl bağlama düzəldib!

– Ələsgər əmi, sən allah, nəyin üstündə düzəldib?

Aşiq Ələsgər Mikayla cavab vermədi. Sazı dirəkdən endirib, köynəyindən çıxartdı, zilini zil, bəmini bəm elədi, düzəltdi. Bəşirə dedi ki, kağız-qələm gətir. Bəşir kağız-qələm gətirdi. Aşiq Ələsgər sazı sinəsinə basdı "Osmanlı divanisi" havası ilə görək nə dedi, Bəşir nə yazdı. Biz də sazla deyək şad olun:

Gələndə ustad kəlamı,
Köhnə yaram qan verir:
Mövcə gəlir bəhri-çəşmim,
Qətreyi-baram verir.
Dənəni torpaq içində
Göyərdir kani-kərəm;
Bir mələk müqərrər olmuş,
Bizlərə ərzan verir.

Aşiq Ələsgər üzünü Bəşirə tutub dedi:

– A bala, yazdınmı?

– Ay Dədə, yazdım.

Aşiq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Anlamaz, nadan eşitsə,
Deyər hədyandı bu söz;

Əhli-irfan məclisində
Ləlü mərcandı bu söz.
Müxtəsəri, türki-zəban,
Bil, "dəyirmandı" bu söz;
Ab şəcərə, ahən səngə,
Gör, necə cövlan verir.

Mikayıl dilləndi:

– Ələsgər əmi, fikirləşdim, çox fikirləşdim, amma dəyirman heç ağıma gəlmədi.

– Səndə ağıl var ki, ağına da gələ!

Aşiq Ələsgər aldı sözün o biri xanəsini:

Şindandan dən gəlməyəndə,
Düşər bir qeyri hala;
Dahanından ataş qalxar,
Ah çəkər, eylər nala.
Qəzəbindən ləngər verər
Həm qabağa, həm dala;
Hay verdikcə alov səpir,
Dud qalxır, duman verir.

Mikayılın əl-ayağı yerə dəymirdi. Bu bəndi eşidəndə dilləndi:

– Şad ol, Ələsgər əmi!

Aşiq Ələsgərin Mikayıla bərk acığı tutmuşdu. Onun təlim-tərbiyəsiz saz götürüb aşiq sənətini biabır eləməsini Aşiq Ələsgər heç cür bağışlaya bilmirdi. Mikayılın ona "sağ ol!" deməsindən də acığı gəlirdi. Əyər evi olmasa idi, ona bir-iki çırpardı da...

Aşiq Ələsgər aldı sözün o biri xanəsini:

Haydı kola, xıncır oğlu,
Şindi durma qarşıda!

Paşol, molçi! İdi, durak!
Səni verrəm padsuda!
Oxuram "innəfətəhna",
Mətləb allam yuxuda;
Şahi-Mərdan nökrəiyəm,
Dərsimi pünhan verir.

Soruşur Aşiq Ələsgər;
Dərsi kimdən almıSız?
Əbəs yerə saz götürüb,
Elə qovğa salmıSız;
Üç kəlmə sözdən öteri
Siz ki, mətəl qalmıSız,
Nahaqdı qürbət vilayət,
Sizlərə dövrən verir.

Bəli, mənim əzizlərim, elə ki, söz tamama yetişdi, Mikayıl söyüşü, hədə-qorxunu eşitməzliyə vurdu. Sözü üzün köçürtdürüb cibinə qoydu. Elə bil ki, dünyanı buna bağışlayıbdılar.

Aşiq Ələsgər soruşdu:

– Mikayıl, bu sözü götürüb nə edəcəksən?

– Aparıb Mıqıça verib, sazımı alacam.

– Bundan sonra yenə aşıqlıq edəcəksən?

– Bəli, edəcəyəm.

– Yox, sənın aşiq olmağına hələ çox var. Get bir ustada qulluq elə, bilmədiklərini öyrən, kəm-kəsirini düzəlt.

– Kimin yanına getdim, şeyird götürmədi.

Aşiq Ələsgər bir az yumşaldı:

– Səndə ki, aşıqlığa həvəs var, mən öyrədərəm. Get sazını al, qayıdanda mənim yanına gələrsən.

Mikayıl sevinə-sevinə evlərinə getdi. Səhər tezdən yol başladı Çardaqlıya. Soruşub Mıqıçın evini tapdı. Qonşuluqdan bir oğlan gedib Mıqıçı çölə çağırdı Mıqıç çölə çıxanda

gördü ki, Mikayıl gəlib. Əlindən tutub əhvalını soruşdu, evə təklif elədi. Mikayıl evə getmək istəmədi. Qonu-qonşu məsələdən halı oldu ki, Mıqıçın bağladığı aşıq gəlib. Bir göz qırpımında buraya bir məclisin adamı topladı. Qonşuluqdan ağsaqqal bir erməni Mikayılı da, Mıqıçı da evlərinə apardı. Mikayıl kağızı çıxartdı. Oxudular gördülər ki, Mıqıç məclisdə oxuduğu bağlamanın cavabıdır. Özü də çox ustalıqla açılib. Mıqıç Mikayılın sazını özünə qaytarmaq istəmədi, dedi:

– Bağlamanı sən açmış olsaydın, sazını verərdim. Aşiq Ələsgər açıb, sazı verməyəcəm.

Mıqıç belə deyəndə həmin ağsaqqal erməni işə qarışdı:

– Aşiq Mıqıç, bağlama sənin olsaydı, sən deyən idi. Bağlama özgənindi, o da gedib özgəyə açıdırıb. Oğlanın sazını özünə ver.

Aşiq Mıqıç gördü ki, bu, çox tutarlı söz oldu. Dinməz-cə Mikayılın sazını özünə qaytardı.

Mikayıl sazını götürüb, birbaş Göyçəyə gəldi. Gələn kimi özünü Aşiq Ələsgərin yanına yetirdi. Aşiq Ələsgər Mikayılı yanında şeyird saxladı.

Mənim əzizlərim, Mikayıl Aşiq Ələsgərin yanında şeyird qalmaqda olsun, sizə deyim şəmkirli Aşiq Hüseyn-dən. Mıqıç sözü götürdü, ustadının yanına getdi. Məsələni Aşiq Hüseynə danışdı. O, bu işə görə Mıqıçı bir az danladı. Sonra bağlamanın açmasını oxutdurdu. Mıqıç elə hesab edirdi ki, ustadı bağlamanın açılmasına pərt olacaq. Amma belə olmadı; Aşiq Hüseyn bu cavabdan razı qaldı. Mıqıç dedi ki, Aşiq Ələsgər bağlamanı çox gözəl və düzgün açıb. Aşiq Hüseyni razı salan bir də o idi ki, Aşiq Ələsgər özündən yaşca böyük olan ustada ehtiram göstərmiş, onun bağlanmasını ləl, mərcan kimi qiymətləndirmişdi. Aşiq Ələsgərin bu mərifəti Aşiq Hüseynin onunla bölüşmək həvəsini bir qədər də artırdı.

Aşiq Hüseyn çox arzu edirdi ki, Aşiq Ələsgər Şəmkir

tərəfə gəlsin, görüşsünlər. Amma Aşığı Ələsgər gəlmirdi ki, gəlmirdi...

Aşığı Hüseynin səbri kəsildi. Bir istədi ki, kağız göndərib, Aşığı Ələsgəri çağırtdırsın, amma bu fikirdən tez əl çəkdi. Ona görə ki, bağlamanın açılmasından sonra çağırtdırmaq onu meydana çağırmaq kimi başa düşülərdi. Çox götür-qoydan sonra belə qərara gəldi ki, özü Aşığı Ələsgərlə görüşə getsin.

Bəli, mənim əzizlərim, payız getdi, qış gəldi, qış hər-ləndi yaz oldu. Günlərin bir günü Aşığı Hüseyn atını mindi, sazını da çiyinə saldı, Göyçəyə yola düşdü. Gəlhagəl, gəlhagəl, axşam tərəfi gəlib Ağbulaq kəndinə yetişdi. Ağbulaq kəndində Aşığı Hüseyni tanıdılar. O gecə onu saxladılar, yaxşı söhbət elətdirdilər. Sabah hamımızın üzünə xeyirlik-nən açılınsın, sabah Aşığı Hüseyn yola düşəndə Kalvayı İrvaham soruşdu:

- Aşığı Hüseyn, Allah qoysa, səfərin harayadır?
- Aşığı Ələsgərlə görüşməyə gedirəm.
- Xahiş edirəm, qayıdanda bizi görməmiş olma!
- Baş üstə!

Gün xeyli qalxmışdı. Aşığı Hüseyn Göyçə dənizinin kənarı ilə yol başladı Ağkilsəyə. Yaz ilə yayın arası idi. Küləksiz, sakit hava Göyçə dənizini aydın bir güzgüyə döndərmişdi. Göydəki ağ buludların, Göyçəni hasarlayan sıra dağların şəkli bu güzgüdə əks olunubdu.

Aşığı Hüseyn dağlara, dağın sinəsində otlayan qoyun sürülərindən, göz işlədikcə uzanan taxıl zəmilərinə, yolun sağ-solunda əlvan xalı kimi sərilmiş çiçəklərə baxdı, öz-özünə dedi: "Nə gözəl, nə göyçək yerdir! Bəlkə, bu yerin adı əvvəldən "Göyçə" yox, "Göyçək" imiş"...

Aşığı Hüseyn lap yavaş-yavaş gəlirdi. Atına bir qamçı da vurmurdu. Hansı kəndə çatanda qabaqdakı kəndin adını xəbər alırdı. Qaraiman kəndilə Canəhməd kəndinin arasında atdan düşdü. At doyunca otladı. Sonra atını minib,

yoluna davam elədi. Canəhməd kəndinə çatanda bir kişiye rast oldu.

– Salaməleyküm!

– Əleykəsalam!

– Bu kəndin adı nədir?

– Canəhməd.

– Ağkilsə kəndinə hələ çoxmu var?

– Bu yol ilə düz get. Üç kənd keçərsən, dördüncü kənd Ağkilsədir.

– Sağ ol!

– Yaxşı yol!

Aşıq Hüseyin atını sürdü Ağyoxuşu, İnekdağını keçdi, günbatanda Zoda kəndinə yetişdi. Kilsənin yanına çatanda gördü ki, 5-6 adam söhbət eləyir.

– Salaməleyküm!

– Əleykəsalam!

Molla Mehdi Aşıq Hüseyinin atını cilovundan tutdu. Əlini Aşıq Hüseyinə uzatdı:

– Aşıq Hüseyin, xoş gəlibsən!

– Xoşbəxt olasan!

– Atdan düş!

– Sağ ol! Ağkilsəyə gedəcəm.

– Əşi, elə də şey olarmı ki, Aşıq Hüseyin öz ayağı ilə gəlib bizim kəndə çıxa, biz də onu gecə vaxtı yola salaq!?

Oradakı adamların hamısı söhbətə qarışdı, Aşıq Hüseyini buraxmadılar. Molla Mehdi Aşıq Hüseyini evlərinə apardı, bir erkək kəsdi. Onun qonu-qonşusu topladı, məclis düzəldi. Aşıq Hüseyin sazını köynəkdən çıxartdı, bir neçə qatar oxudu, yaxşı bir şənlik oldu.

Bəli, mənim əzizlərim, Aşıq Hüseyin Zoda söhbət eləməkdə olsun, sizə deyim Aşıq Ələsgərdən. Aşıq Ələsgər həmin gecə Aşıq Hüseyinin gəlməyini yuxuda gördü.

Dağ otu biçilirdi. Aşıq Ələsgər də biçinə gedirdi. Bu gün o, biçinə getmədi. Arvadı Anaxanım onun yanına gəlib

dedi:

- A kişi, camaat biçinə getdi, sən niyə yubanırsan?
  - Arvad, mən bu gün getməyəcəm.
  - Niyə?
  - Bu gün Şəmkirli Aşıq Hüseyn bizə qonaq gələcək.
- Anaxanım daha bir söz soruşmadı. Başladı ev-eşiyi səliqəyə salmağa.

Aşıq Ələsgər qardaşı Məhəmmədi yanına çağırıb dedi:

- Məhəmməd, durma, get yaylaqdan heyvan gətir.
- Ay qağa xeyirdirmi?
- Bu gün Şəmkirli Aşıq Hüseyn bizə qonaq gələcək.
- Ay qağa, kim dedi?
- Yuxuda görmüşəm. Sən durma, get heyvan gətir.

Gerçək olar, qonağımıza kəsərik, qonaq gəlməsə, özümü zə kəsərik.

Məhəmməd at mindi, heyvan gətirməyə getdi.

Aşıq Ələsgər qapı-bacada hərlənib, qonağın yolunu gözləməyə başladı. Bir də gördü ki, Zod yolu ilə bir atlı gəlir. Atlı gəlib kəndə yaxınlaşanda yolun qırağında yer sulağan Məşədi Paşanın yanında dayandı. Nə danışdırsa, Məşədi Paşa əlini kəndə tərəf uzatdı. Sonra atlı yenə yoluna davam elədi. Aşıq Ələsgərin ürəyinə damdı ki, Aşıq Hüseyn olacaq. Damın üstündən aşağı düşdü, qonağı qarşılamaq üçün yola tərəf getdi. Qarama deyilən suyun yanında birbirinə çatdılar. Aşıq Ələsgər gördü ki, boz atlı, qara yapıncılı, sarıyağız, qırmızı saqqal, üzündə tək-tək çopuru olan bu nurani kişi həmin yuxuda gördüyü adamdır. Aşıq Hüseyn dilləndi:

- Salaməleyküm, ay Aşıq Ələsgər!
- Ələyküməsalam, ay Aşıq Hüseyn!
- Əy, xalası göyçək, sən nə bildin ki, mən Aşıq Hüseynəm?

– Bacısı göyçək, bəs, sən mənim Aşıq Ələsgər olduğumu nədən bildin?

– Mən iki gündür, soraqlaşa-soraqlaşa gəlirəm. İndi də o yer sulayan qonşudan soruşdum, dedi ki, o ev Aşiq Ələsgərin evidir, damın üstündəki də Aşiq Ələsgərdir.

– Sənin də gəlcəyini mənə demişdilər.

Aşiq Hüseyn təəccübləndi; Aşiq Ələsgərlə görüşəcəyi barədə Zodda bir söz deməmişdi. Ağbulaqla arasına da bir-günlük yoldur. Bəs, bu xəbəri Aşiq Ələsgərə kim gətirmiş olar?!

Aşiq Hüseyn atdan düşdü, görüşdülər, öpüşdülər...

Aşiq Ələsgərlə Aşiq Hüseyn danışıq-danışıq evə tərəf gəlməyə başladılar. Bunlar qapıya çatanda, Məhəmməd də çatdı. Məhəmməd əlini Aşiq Hüseynə uzatdı:

– Hüseyn əmi, xoş gəlibsən!

– Xoşbəxt olasan! A bala, sən mənim "Hüseyn əmi" olduğumu haradan bildin?

– Vallah, Hüseyn əmi, qağam dedi ki, Şəmkirli Aşiq Hüseyni yuxuda görmüşəm; bizə qonaq gələcək. Bu heyvanı da ona görə gətirtirdi.

Aşiq Hüseyn şübhədən çıxdı, daha heç bir söz demədi. Məhəmməd heyvanı kəsdi, soymağa başladı. Aşiq Ələsgərlə Aşiq Hüseyn evə keçdilər. Çay-çörək hazırlandı. Yedilər, içdilər. Axşam oldu. Camaat Aşiq Hüseynin gəldiyini eşitdi. Aşiq Ələsgərin evində məclis quruldu. Bir qədər keçəndən sonra Aşiq Hüseyn dedi:

– Aşiq Ələsgər, sazını götür, bir-iki qatar oxu.

– Ay Hüseyn əmi, camaat mənim oxumağımı çox görüb. Bu gün sənin səsinə eşitmək üçün buraya yığılıblar. Yaxşı olar ki, özün bir-iki kəlmə deyəsən.

– Aşiq Ələsgər, camaat mənim səsimi eşitmək istəyirsə, mən də sənin səsinə eşitmək istəyirəm. Gəl ikimiz də oxuyaq.

– Məclisdəkilər bu təklifə çox razı qaldılar. Aşıqlar sazlarını götürdülər, çalib-oxumağa başladılar. Ustad aşıqların sözlərindən bir qədər oxuduqdan sonra Aşiq Hüseyn dedi:

– Aşiq Ələsgər, sənın yaxşı-yaxşı sözlərin gəlib qulağıma çatıb. Bir az da özündən oxu.

– A Hüseyın əmi, siz kimi ustadın yanında üzə çıxası elə sözüm yoxdu. Sən öz sözlərindən oxusan, bizim üçün də xoş olar.

– Eləsə ikimiz də özümüzdən oxuyaq.

Aşiq Ələsgər başa düşmüşdü ki, Aşiq Hüseyın bunun şələsini yoxlamağa gəlib. Yoxlamamış əl çəkməyəcək. Odur ki, dedi:

– Hüseyın əmi, məsləhət sizindir.

Aşiq Hüseyın aldı, görək nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdi:

Analar oğlan doğanda
Qoy doğsun oğlanı mərd;
Atası kamil olan
Tez tapar dövranı mərd;

Axşamadək ac da qalsa,
Bir tikə yalqız yeməz;
Gedəni yoldan qaytarar,
Xub saxlar mehmanı mərd.

Aşiq Hüseyın sözü dilcavabı deyəndən sonra Aşiq Ələsgər dedi:

– Hüseyın əmi, mənim də bu qafiyədə "Mərd" sözüm var. İcazə versən, mən də onu oxuyaram.

Çox şad olaram, buyur.
Aldı Aşiq Ələsgər:
Altı gündə xəlq eylədi
Aləmi sübhanı mərd:
Aya, Günə qərar qoyub,
Dolanıb dünyanı mərd.

Məhəmməd şəninə endi
Doxsan min kəlmə tamam;
Osman yazdı, cəm eylədi
Otuz cür Quranı mərd.

Aldı Aşıq Hüseyin:

Bir mərd ilə ülfət qılan
Axır bir gün mərd olu,
Namərd ilə ilfət qılan
Çöl-biyaban dərd olu,
Namərd bir mehman görəndə
İki gözü dörd olu,
Mərd çəkər alar əlindən,
Gen açar süfranı mərd.

Aldı Aşıq Ələsgər:

İbrahimi-Xəlilullah
Əhd-peyman eylədi;
Çıxartdı Mina dağına,
Oğlun qurban eylədi;
Həcər yandı, nalə çəkdi,
Ahü fəğan eylədi,
Bar ilahim kərəm qıldı,
Göndərdi qurbanı mərd.

Aldı Aşıq Hüseyin:

Aşıq Hüseyin deyər,
Namərd binişan olu;
Bir məclisdə namərd olsa,
Məclis pərişan olu.
Mərd bir məclisə varanda,
Məclis ürövşan olu;
Hər yerdə bir xanə yapar,
Gəşt eylər cahanı mərd.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Ələsgər adın qurbanı,
Ya Məhəmməd Mustafa!
Şəninə ayə xətm oldu,
Ət-ətasan, qul kəfa.
Dinini aşkar eylədi,
Mümkirə verdi cəfa;
Qılıncı mərd, qüvvəti mərd,
Atı mərd, meydanı mərd.

Sözlər tamam olanda, Aşıq Hüseyn dilləndi:

– Sağ ol, Aşıq Ələsgər! Sözüün çox xoşuma gəldi.
Qiymətli sözdür.

– Hüseyn əmi, sənin sözünün isə heç əvəzi yoxdur.
Mənim sözüm hara, sənin sözün hara!? Mənim sözüm mol-
lalardan eşitdiyim hədisdir, amma səninki ustadnamədir,
nəsihətdir.

Aşıq Hüseyn başqa bir söz başladı. Aşıq Ələsgər də həmin qafiyədə ona münasib söz oxudu. Sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü ...hər iki aşıq bir-birin sözlərini tərifləyə-tərifləyə 7-8 qatar özlərindən söz oxudular. Hər dəfə Aşıq Hüseyn sözün birinci bəndini deyəndən sonra Aşıq Ələsgərdən soruşdu ki, bu qafiyədə də sözün varmı? Aşıq Ələsgər deyirdi ki, var. Aşıq Hüseyn yəqin elədi ki, Aşıq Ələsgər sözlərin çoxusunu buradaca bədahətən dedi.

Camaat çox diqqətlə qulaq asırdı. Axşama qədər ot biçən adamların yorğunluğundan əsər-əlamət qalmamışdı. Aşıq Hüseyn üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Aşıq Ələsgər, sənin dodaqdəyməz sözlərini də eşitmişəm. İndiyə qədər heç bir aşıqda belə sözlər yoxdur.

Söz deyəndə dodaqların bir-birinə dəyməməsi çox çətin işdir. Mən də belə bir söz düzəltmişəm. Gör xoşuna gəlirmi?

– Hüseyn əmi, bizim üçün çox xoşdur, buyur.

Aşıq Hüseyn indiyə qədər heç kəsin yanında oxumadı-

ğı"Ay eylər qıj-qıj" dodaqdəyməz təcnisini oxumağa başladı, görək necə başladı. Deyək şad olun:

Qış çilləsi, Xıdır İlyas gələndə
Hərlənər gərdişi, ay eylər qıj-qıj.
Qış ayından yaz ayına keçəndə
Ərşdən neysan yağar, ay eylər qıj-qıj.

Aşiq Hüseyin sözü dilcavabı deyəndən sonra Aşiq Ələsgərdən soruşdu:

- Aşiq Ələsgər, buna oxşar sözün yoxdur ki?
- Hüseyin əmi, bu sözünü də aşıqlardan eşitmişdim.

Çox xoşuma gəldi. İstəmədim ki, tək oxuna, bunu da cütləmişəm. İcazə versən oxuyaram.

Aşiq Hüseyin az qaldı ki, Aşiq Ələsgərin yalanının üstünü açsın. Deyə ki, bu söz hələ heç kəsə məlum deyil. Bir təhər özünü saxladı. Ürəyində gülümsünüb dedi:

- Əgər cütləmişənsə, oxumağın çox yaxşı olardı.

Aşiq Ələsgər sazı sinəsinə basıb başladı, görək necə başladı:

Qeyz eyləyər, çən çəkilər dağlara,
Qəhrindən yelləri ay eylər qıj-qıj.
Qarşı gəlsə həsrət çəkən yar yara,
Ağlı çaşar, səri ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşiq Hüseyin:

Açıqlandın əğyara: "nəsən ki!"
Eşqin artdı, hey yanınan, nə səngi
Ayaqda şəcəri ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Şin şəhər axtarar, şəcərə dəyər
Şeytan şər eyləyər, şəcərə dəyər.
Daşar çaylar qalxar şəcərə dəyər
Hərlənər daşları, ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Hüseyin:

Ağılkarlar hey çəkərlər xəyatı,
"Hey" "yey"indən al dərsini xəyatı.
Sədairlər qayırlar xəyatı,
Çarx hərlənər, səsi ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Aşıq çaşsa, dildə qara qar qalar,
Dağlar sinəsində qara qar qalar.
Gəştə çıxsə ərşə qara qarğalar,
Qalar qanadların, ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Hüseyin:

Yeni sən, canana qarşı gələndə,
Saxla səadəti qarşı gələndə.
Aşıq Hüseyinin yarı qarşı gələndə,
Ağılı sərindən ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Yazıq Ələsgər, əlin yetmə nə nara,
Nə həsrət çək, nə ah eylə, nə nara.
Nə insandı səngi salır nə nara,
Qaynadar dərya tək ay eylər qıj-qıj?

Gecə yarıdan keçmişdi. Camaat söhbətdən ayrılmaq istəmirdi. Aşıq Hüseyin Aşıq Ələsgərə dedi:

– Aşıq Ələsgər, bir dodaqdəyməzim var. Onu da eşitmək istəyirsənmi?

– Hüseyin əmi, sənin sözlərin bir-birindən gözəldir. Görürsən də! Camaat sabah işə gedəcəyini də yaddan çıxardı. Hamı səni eşitmək istəyir.

Aldı Aşıq Hüseyin, görək bu dəfə nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdi. Deyək şad olun:

Sən şəyirdsən, hey deyirlər:
Dərs al ərəkanda, gədə!

Həqiqətdən dıŕarısan,
Keçirsən yandan, gədə!

Aŕıq isən, saz çalırın,
Ŗər ilə işin nədir?!
Dəryalardan xərac alsın,
Həya qıl kandan, gədə!

Aŕıq Hüseyn bu bəndi deyəndən sonra üzünü yenə
Aŕıq Ələsgərə tutdu:

– Aŕıq Ələsgər buna oxŕar sözün varmı?

– Hüseyn əmi, var.

– Onda de gəlsin!

Aldı Aŕıq Ələsgər:

– Gizli sirrin nahaq yerə
Gizlətdin xandan, gədə!
Ah çəkər, nalə eylərsən,
Can gedər candan, gədə!
Etıqadla, sidq dillə
Çağır ŕahlar ŕahını,
Nahaq işdi, dilək dilər
İnsan insandan, gədə!

Aldı Aŕıq Hüseyn:

Səyyad isən, seyrə çıxsan,
Gəŕt elə dağlara sən;
Eŕq əhlisən, axtarğınan
Yetiŕəsən yara sən.
Eŕq ataŕı canda getsin
Getsən hər diyara sən,
Arı təkı hey sızılada,
Ŗirə çək ŕandan, gədə!

Aldı Aşiq Ələsgər:

Al çətirin, çıx səhraya,
Sal sərinə sayə, gəz;
Qədər sənə gəzəcəkdir,
İstər gir dəryaya gəz.
Sakin əyləş sin içində,
Həqiqətdən ayə gəz;
Ağ eylə sinən aynasın
Şəri-şeytandan, gədə!

Aldı Aşiq Hüseyn:

Hüseyndən kənar hərlən,
Səni salar əngələ.
Yenə dağlar nalə çəkir,
Çiskin gələ, çən gələ.
Əzrayıl nər kişidi,
Sinən çəkər çəngələ,
Keçərsən xirdar əlinə,
Addadar sandan, gədə!

Aldı Aşiq Ələsgər:

Ələsgərlə danışanda,
Al əlinə saz, danış;
İnci, səni istəyənlə,
Eylə ərki-naz, danış;
Əyləşəndə ağır əyləş,
Danışanda, az danış;
Eşidənlər "əhsən!" desin
Sana hər yandan, gədə!

Sözlər tamama yetişəndən sonra Aşiq Hüseyn üzünü camaata tutub dedi:

– Camaat, icazə versəniz, söhbətimi qurtarardım. Siz də işdən gəlibsiniz, sabah da işə gedəcəksiniz.

Ağsaqqallardan biri dilləndi:

– Bəs, Aşıq Hüseyinlə Aşıq Ələsgərin söhbətindən doymaq olar!?

Aşıq Hüseyin gördü ki, camaat yerindən tərpənmək istəmir, dedi:

– Yaxşı, oxu deyirsiniz, oxuyaq.

Aşıqlar bu dəfə başqa ustadların sözlərindən oxumağa başladılar. Bir neçə qatar oxumuşdular, xoruz banladı.

Aşıq Hüseyin gülümsünüb dedi:

– Yenə oxuyaqmı?

Bayaqki kişi gülə-gülə cavab verdi:

– Çox sağ olun! Xoruzun əmrindən çıxmaq olmaz.

Camaat istədi ki, aşıqlara dövrənpulu yığsın, Aşıq Hüseyin razılaşmayıb dedi:

– Mən buraya qazanca gəlməmişəm; Aşıq Ələsgərlə görüşməyə gəlmişəm. Məqsədim ancaq bu idi. Çox sağ olun!

Camaat şad-xürrəm dağılıb evlərinə getdi.

Aşıq Ələsgər Aşıq Hüseyini bir neçə gün də qonaq saxladı, yaxşı hörmət elədi. Aşıq Hüseyin yola düşəndə qucaqlaşib öpüşdülər...

Aşıq Hüseyin gəlib kəndinə çatanda gördü ki, camaat onu gözləyir. Molla Əli soruşdu:

– Aşıq Ələsgəri görə bildinmi, necə aşıqdır?

Aşıq Hüseyin Ağkilsədə olanların hamısını bunlara danışandan sonra dedi:

– Aşıq Ələsgər kimi aşıq hələ dünyaya gəlməyib. İndən belə də gəlməyinə inanmıram; o, haqq aşığıdır...

Aşıq Hüseyinin belə deməyi onun hörmətini daha da artırdı. O gecə onu Ağbulaqda saxladılar, məclis qurdular, çox razı yola saldılar.

Bu əhvalatdan sonra harada söz düşdüsə, Aşıq Hüseyin Aşıq Ələsgəri, Aşıq Ələsgər də Aşıq Hüseyini təriflədi.

**AŞIQ ƏLƏSGƏRNƏN
MİR MƏCİD AĞANIN GÖRÜŞÜ
(Rəvayət)**

Göyçədə payızın yır-yığış zamanıydı, ot biçilif tayalanıf, taxıl xırmannarda döyüluf başa çatırdı. Göyçədə ilin yarıdan çoxu qışın payına düşürdü. El-ova qışa ehtiyat görürdü kü, təzə urzu çıxana qədər ehtiyatdı olsun. Yoxsa qonum-qonşu yanında başın aşağı, üzün qara olardı...

Ələsgər elə-ovaya arxalansa da, heş vaxt ehtiyatını əlinnən verməzdi. Təsərrüfatda, ev-eşikdə çox səliqəli-səhmannıydı. Toya, xeyir işə getmiyəndə həyət-bajasını səhmana salar, dirrik işdərinnən məşğul olardı.

Aşix bu gün də axşamüstü həyətdə məşğuluydu. Gördü bir atdı onnara doğru gəlir. Gejə yuxusunu da yaxşı görmüşdü. Atdı düz Ələsgərə yaxın gəlif atdan düşdü. Yaxınlaşif ədəf-ərkannan salam verdi:

– Salam, Ələsgər əmi! Xoş gördük!

– Əleykümə salam, oğul! Xoş günün olsun!

– Ələsgər əmi, Kəvərdən sizə salam-duva gətirmişəm.

– Çox sağ ol oğul, salam göndərən sağ olsun. Yaqın seyid uşaxlarınnan olar. Oğul, atı uşaxlar rahatdıyar, gedək evə, uzaq yoldan gəlifsən, həm də bir əməlli-başdı danış görüm seyid uşaxları neşədi?

– Ələsgər əmi, seyid uşaxlarının xeyir işi var, tədarük görüluf, səni gözdüyüllər, savah gərək yola düşəsən. Gəldim bu ismarışı sana çatdırım. Burada da qohumlarım var, istiyirəm onnara da bir baş çəkim. Gərək mana icazə verəsən.

Ələsgərin qapısınnan qonax qayıtmazdı. Oğlan üzür diliyif, Ələsgərnən əl tutuf getdi. Ələsgər axşamnan yol tədarükü gördü. Ələsgərin yola hazırlandığını görən oğlu Bəşir dedi:

– Ay dədə, hara hazırıraşsan?

– Oğul, Kəvərdən ismarış gətiriflər. Seyid uşaxlarının xeyir işi var, gərək gedəm.

Bəşir soruşdu:

– Dədə, bə seyid uşaxları İrəvanda yaşamıllar?

– Oğul, dayıları İrəvanda yaşayıllar, orada da mülkləri var, Kəvərdə də. Amma Mir Hüseyn ağa Kəvərdə olur. Beş oğlu var. Mir Mahmud, Mir Əli, Mir Abbas, Mir Həmid, Mir Məcid. Oxumuş uşaxlardı. Ataları onnara hər elmi örgədif. Quranı kamil bilillər. Mənim də çoxdan Kəvərə yolum düşmür. Kəvər camahatı da onların xətrini çox istiyir.

Ələsgər səhər tezdən tavar sazı götürüf ata süvar oluf, Kəvərə yola düşdü.

Ələsgərin xasiyyətiydi, çağırıldığı toyda, xeyir işdə nə oxuyajaxdısa, məclisi neyə yola verəjəkdisə, əvvəlcədən bunnarı sahmannıyardı. Bir də getdiyi ovada, eldə bütün dost-tanışdarına mütləq baş çəkərdi.

Ələsgər yolboyu seyid uşaxları haqqında düşünə-düşünə gedirdi. Bir vaxt ayılanda gördü kü, Kəvərə çatıf. Atını seyid uşaxlarının həyətinə sürdü. Mir Mahmud ağa, Mir Əli ağa, Mir Abbas ağa, Mir Həmid ağa, Mir Məcid ağa Ələsgəri hörmətnən, izzətnən qəbul elədilər. Köhnə dost kimi Ələsgərnən qucaqlaşif köyrəldilər də. Uzax yoldan gələn Ələsgər yaxşıca dincəldi. Samavar dəmləndi, süfrə açıldı, köhnə, şirin söhbətdər başdadı.

Ələsgəri seyid uşaxlarının bajıları oğlu Nəcəfin toyuna çağırımışdılar.

Ələsgərin keçirdiyi toy həmişə toydan çox bayrama çevrilif. El-ova eşidəndə ki, toyu aşix Ələsgər aparır, çağırılan da, çağırılmıyan da tökülüf gəlirdi. Aşix Ələsgər bir həftə Kəvərdə qaldı, toyu başa vurdu. Mir Məcid ağa onu buraxmıyif dedi:

– Yorulufsan, iki-üç gün dincəl. Neçə vaxtdı Kəvər tərəfə gəlmirsən. Bir az söhbət eliyək. Bu dünyanın işi məni aşmır, Ələsgər. Bu ermənilər köşkün adıynan gəlif dədə-bava yerrərimizdə özdərinə yurd-yuva tikillər, bunun axırı hara gedir?..

Ələsgər iki gün də qalif çoxdan tanıdığı, söz-söhbətinə, biliyinə, mərifətinə, kamalına, şairlik qabiliyyətinə hörmət elədiyi, ehtiram bəslədiyi Mir Məcid ağaynan çox söhbətdə elədi. Gah dərddəşdilər, gah da saza dil verdilər. Mir Məcid ağa saz çalmırdı. Amma yaxşı təbi varıydı. Saz dinəndə özünü saxlaya bilməyif bədahətən gözəl şerrər söylüyürdü.

– Ay Mir Məcid ağa, yaş səksəni haxlıyır. Yaddaş əvvəlki tək iti döyül. Bu dediklərimizi uşaxlara de, yazsınar.

Ələsgərin adətiydi, həmişə qarşidakını qavağa verərdi, sınaqdan keçirərdi.

İndi də adətinə xilaf çıxmıyif dedi:

– Mir Məcid ağa qavağa düş, başda görək.

Mir Məcid ağa Ələsgərin sözünü yerə salmıyif başdadı:

Mir Məcid Ağa:

Xidafət mülkünün şahənşahının,
Üç yüz altmış altı qulamı vardı.
On iki köşküydü, qırx səkkiz hücrə,
Üç əzim şəhrində nizamı vardı.

– Ağa, yaxşı başdadın. İcazə ver, sorğunun cavavını deməyə çalışım. Görüm razı qalajaxsanmı?

Aldı Aşıq Ələsgər:

Rişeyi-nöbubət, nəslə əlaya
Əysik qulun ərzi-salamı vardı.
Üç yüz altmış altı gündü, qırx səkkiz həftə,
On iki ayın üç əziz bayramı vardı.

Mir Məcid Ağa:

Bir gülşəndə gördüm beş qönçə xəndan,
On iki dəstə gül, on dördü reyhan.
Bir çeşməsin gördüm, nurdan da əlan,
Yüz iyirmi dörd min sucamı vardı.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Beş-pənci-ali-əbadı əzimi əziz,
On iki imam, çardəh məhsim düpbədüz,
Yüz iyirmi dörd min peyğəmbərimiz,
Hər birinin ayrı məqamı vardı.

Mir Məcid ağa:

Mir Məcidəm, gördüm əcəb mötəbər,
Altı min altı yüz altmış altı dər,
Altmış pəncərədi, yüz on dörd minbər,
Otuz sütun üstə davamı vardı.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Altı min altı yüz altmış altı gül,
Yüz on dörd surədi quran, yəqin bil,
Altmış nisbi, otuz cüzi müttəsil,
Doxsan min kəlmədə tamamı vardı.

Mir Məcid ağa:

Bir mehrabda gördüm əcayib quran
On yeddi səhifə, on səkkiz xoş han,
İyirmi sətirdi, əlli bir bəyan
Beş cildin içində tamamı gördüm.

Aldı Aşiq Ələsgər:

Elmi ibadətədi əcayib Quran
On yeddi rükətdi, on səkkiz xoş han,
Əlli bir sünnətdi, yerbəyer qılan,
Məxrəci, səqqəsi, iqdamı vardı.

Mir Məcid ağa:

Əgər əsli-nəslim bilmək etsə çak,
Gördüm ki, dür etsin dövrünü əflak!
İrəvan, Mir Məcid-seyyidi-qəmnak,
Bisəmər-bisəmər kəlamı vardı.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Ələsgərəm, qəmdən olmaram azad,
Haqqı mizan, sirat, puli-qiyamat,
Üsyan, tuğyan, çaşqın, düşkün, bisavad,
Ah çəkmək dilimdə müdamı vardı.

Mir Məcid ağanın "İrəvan-Mir Məcid-Seyyidi qəmnak" sözünə rəğmən-İrəvana yolunuz düşürmü? – deyə Ələsgər xəvər aldı.

– Dayımız Fazil ağanın uşaxları sağ-salamatdılar. Rəhmətdik özü Nəcəfə getdi qayıtmadı. Orda haqqa qovuşdu. Gediş-gəlişimiz var. İrəvandakı mülkümüzə görə bizi İrəvannı kimi tanıyıllar el-ova arasında.

Ələsgər Kəvərdə iki gün də dincəlif, dost-tanışnan görüşüf Ağkilsiyə döndü. Mir Məcid ağaynan qardaşdarı onu böyük hörmətnən, izzətnən yola saldılar.

AŞIQQƏLƏSGƏRLƏŞAİR NAĞI

Mənim əzizlərim, sizə haradan xəbər verim, Şəmsəddin mahalından. Şəmsəddin mahalında Şərif adlı bir bəy var idi. Onun atası varlı bəylərdən biri idi. Şərif bəyin evlənmək vaxtı çatanda atası öldü. İki ilin içində qonu-qonşu, nökrənaib mal-dövləti elə dağıtdı ki, Şərif bəyin bircə "bəy" adı qaldı; necə deyərlər "quru bəy" oldu. Amma yenə də camaat ona "Şərif bəy" deyirdi. Adam kasıb olanda nə olar, bu zalım oğlunun adamlığı, qanacaq-mərifəti də yox idi. Danışanda dəvə-dəvədən dəm vurardı.

Bir gün Şərif bəy evlənmək fikrinə düşdü. Kimin qızını istədisə, vermədi. Şərif bəyin xasiyyətini bilənlər ona qızını verərdi!? Axırda özü kimi bir kişinin qızı ilə evlənməli oldu.

Aşıq Ələsgərlə şəyirdi Aşıq Usuf Şəmsəddin mahalına getmişdilər. Toyların birində Şərif bunlara rast oldu. Xahiş elədi ki, Aşıq Ələsgər, filan vaxt toy eləyəcəm, bir yana getməyin! Bunu eşidənlərdən, Aşıq Ələsgəri tanıyanlardan çoxusu dedi ki, o hüllükbazın birisidir; sən onun toyuna getmə. Amma Aşıq Ələsgərdə belə bir xasiyyət var idi ki, istər ağa olsun, istər nökrə olsun, istər varlı olsun, istər yoxsul olsun, hamının toyuna gedərdi. Şərif bəyə də söz verdi ki, dediyin vaxt sizdə olaram.

Aşıq Ələsgərgil söz verdikləri vaxt Şərif evinə getdilər. Bəyin toy tədarükü hələ düzəlməmişdi. Aşıq Ələsgərə dedi ki, üç gündən sonra toyu başlayacam. Şərif bəy əskik işlərinin dalınca getdi. Evdə də Aşıq Ələsgərgilə hörmət eləmədilər. Bəyin anası aşıqların "tez gəlməsinə" bir az donquldandı da. Kəndin qanan adamları aşıqları evlərinə apardı, yaxşı hörmət elədi.

Üç gündən sonra toy başlandı. Şərif bəy özünə layiq toy da elədi. Heç bilmədi ki, bu altı gündə Aşıq Ələsgərgilin vəziyyəti necə keçdi. Toydan sonra Şərif bəy bu aşıqları evə apardı. Anası qonaqlara çay-çörək qoydu. Çörək, nə çörək,

darı fətiri. Sonra da bir dəsmal gətirdi ki, bu da sazın toy xələti. Aşıq Ələsgər gördü ki, yox, Şərif bəy aşıqları sarıdı. Neçə ilin aşığı idi, başına belə bir iş gəlməmişdi. Daha bilmədi ki, Şərif bəyin elə qandıdığı bu qədərdir.

Aşıq Ələsgər oradan durandan sonra Şərif bəyə bir həcv dedi. Həcv iki günün içində oradakı kəndlərin hamısına yayıldı. Şərif bəy də bu həcvi eşitdi, qaldı yana-yana. Şərif bəy kimi adam Aşıq Ələsgərə nə edə bilərdi ki?

Aşıq Ələsgərgil daha orada qalmadılar, toyun sabahısı günü kefləri pozğun halda Göyçəyə qayıtdılar.

Şərif bəy baş qaldırıb kənd içində gəzə bilmədi. Axırda Yekallar kəndinə gəldi. Şair Nağını tapdı, yalvardı ki, gərək Göyçəyə bir həcv deyəsən! Sən demə, Şair Nağı da ağıldan bir az yuxa imiş. Ağılına gələnı yazdı, söyüşlə, lata-yırla Göyçəni həcv elədi. Nədənsə, həcv yaman tez yayılan olur. Beş-on günün içində yaxın kəndlərin hamısı eşitdi ki, Şair Nağı Göyçəni yaman bəzəyib.

Bəli, mənım əzizlərim, indi sizə hardan xəbər verim, Göyçənin Ağbulaq kəndində Molla Əli, bir də Kalvayı İrvaham adlı iki kişi var idi. Bunların ikisi də dana alveri ilə məşğul idilər. Deməli, payız olanda gedib oradan-buradan ucuz qiymətə dana alırdılar, qışda bir təhər saxlayıb, yaza çıxarırdılar. Payıza dönəndə dananın hərəsi olurdu bir cöngə. Aparırdılar şəhərlərdə birə-beş qiymətinə satırdılar.

Kalvayı İrvaham ilə Molla Əli dana almaq üçün Şəmsəddin mahalının Yekallar kəndinə gəlmişdilər. Bir evdə yığıncaq var idi. Molla Əligil də burada idilər. Ona kimi Şair Nağı da gəldi buraya. Bir az o yandan-bu yandan söhbət eləyəndən sonra bəzədiyini de, qulaq asağ dedilər!

Şair Nağı başladı, görək nə başladı. Biz sazla deyək, siz qulaq asın:

Düşəsiniz Şəmsəddinin əlinə,
Tərən kimi sizi yola, göyçəli!

Kənd içində olanda diliniz ötür,
Çöldə dönürsünüz mala, göyçəli!
Molla Əli ilə Kalvayı İrvaham bir rəng aldı, bir rəng
verdi. Amma dillənib heç biri bir söz demədi.
Şair Nağı sözü başlayanda qoşma ilə başlamışdı, dalı-
nı çevirdi müxəmməsə:

Cavanları qulampara,
Qocaları felmanıdı;
Ayaqlarında çöpük corab,
Çarıqları kalmanıdı;
Oxşayırlar persoylara,
Haranın müsəlmanıdı;
Səhər-səhər püş səbət
Alırlar dala göyçəli.

Ağbirçək qarıları
Baş-başa kərmə çatırlar;
Ağsaqqal qocaları
Təndirə saşqı atırlar;
Yığırlar hamısı
Kürsünün altda yatırlar;
Ala qarğa kimi püşü
Dağıdır çölə göyçəli.

Molla Əligil elə olmuşdular ki, çırtıq vursan, qanları
tökülərdi. Şair Nağı aldı o biri bəndini:

Göyçəlinin qalağına;
İrisini arvadlar döşünə yığır,
Xırdasını balağına;
Hər yerin nəcis eyləyər,
Qanmırlar murdar, təmiz,
Vururlar şələ göyçəli.

Ayıflarına kor olmurlar,
Bəyənmişlər bizim şoru;
Südün üzünü alırlar,
Suyu qalır qabda duru;
Qısqırmış pendir tuturlar,
İtə versən, it quduru;
Vurmaram dilə, göyçəli!

Yalıya oğlu Şair Nağı
Düşürmə onların yadına;
Ocaqlarına.....
Həsret qalıblar oduna;
Mən söymüşəm.....
Şəmsəddin əşrəfidir,
Siz qara pul, a göyçəli!

Söz tamama yetişən kimi bəziləri güldü; qanan adamlar Şair Nağını məzəmmət elədilər ki, bu, yaxşı iş deyil! Molla Əli ilə Kalvayı İrvaham nə çörək yedi, nə də çay içdi. Oradan durdular, bilmədilər ki, nə eləsinlər. Çox fikirdən sonra belə məsləhətləşdilər ki, sözü yazıb, Aşıq Ələsgərə aparsınlar. Bəlkə, bu işə Aşıq Ələsgər bir əncam çəkə. Kəndin içində bir oğlan uşağına rast gəldilər. Molla Əli onu yanına çağıraraq dedi:

- A bala, oxuyubsanmı?
- Oxumuşam, indi də oxuyuram.
- Haraya qədər oxuyubsan?
- Altıncı baba qədər.

Molla Əli əlini cibinə saldı, bir qədər xırda pul çıxartdı, dedi:

– Al bu on şahını, get Şair Nağının yanına, Göyçəyə dediyi sözü yaz gətir. Gələndə on şahı yenə verəcəm.

Oğlan pulu aldı sevinə-sevinə getdi. Bir azdan sonra əlində kağız qayıtdı. Oxudular, gördülər ki, olduğu kimi

yazıbdır. Uşağa on şahı verdilər, özləri də dana-zad almadılar, düz birbaşa Ağbulağa qayıtdılar.

Molla Əli Aşıq Ələsgərlə çoxdan dost idi. Götürdü Aşıq Ələsgərə belə bir məktub yazdı: "Ey nuri-çeşmanım Aşıq Ələsgər! Atam öldü, sarsılmadım; qardaşım öldü, korşumadım; oğlum öldü, porşumadım; amma Yekallar kəndində başımıza bir iş gəldi, bu dərdlərin hamısından bətər oldu. Bir məclisdə "Şair Nağı" deyilən, bizi də pisənmədi, Göyçənin adına bir həcv dedi. Ölüm bizə fərz oldu. Vuruş meydanı olsa, öluncə vuruşardım. Söz meydanında Göyçənin kilidi sənsən. Şair Nağının dediyi həcvi yazıb sənə göndərirəm. buradan beləsini sən özün bilərsən..."

Molla Əli Şair Nağının həcvinin üzünü köçürdü, yazdığı kağızın arasına qoydu, Kalvayı İrvahama dedi:

– Bu kağızı kimdən göndərək?

Kalvayı İrvaham dedi:

– Heç kimə vermək olmaz; mən özüm aparacam.

Kalvayı İrvaham atını mindi, yol başladı Ağkilsə kəndinə.

Payız günü idi. Hava qaraldı, yağış başladı, dalını qara çevirdi. Kalvayı İrvaham yağış-qar vura-vura günortadan xeyli keçmiş Ağkilsə kəndinə çatdı. Aşıq Ələsgərin evini xəbər aldı, atını sürdü qapıya. Aşıq Ələsgərin qardaşı Məhəmməd qapının qarını kürüyürdü.

– Salamələyküm!

– Əleykəsalam!

– Aşıq Ələsgərin evi buradır?

– Bəli, buradır, düş!

Kalvayı İrvaham atdan düşdü, içəri keçdilər. Məhəmməd çay-çörək hazır elətdi. Çay qabağa gələndə Kalvayı İrvaham soruşdu:

– Aşıq Ələsgər hanı?

Məhəmməd cavab verdi ki, Kəlbəcərə gedib.

Kalvayı İrvaham əlini dizinə vurdu:

– Bay sənin! Zəhmətin necə hədəf getdi!
– Əşi, Aşiq Ələsgər evdə yoxdu. Evi, qohum-qardaşı buradadır. Nə mətləbə gəlibənsən, düzələr. Daha niyə vayısdanırsan!

– Mənə Aşiq Ələsgərin özü lazımdır.

Məhəmməd elə hesab elədi ki, toy işləri var, ona görə Aşiq Ələsgərin dalınca gəlibdir. Qonağı sakit eləmək üçün dedi:

– Əşi, çayını iç, Allah kərimdir!

Ona kimi Aşiq Ələsgərin qardaşı Məşədi Salah, Xəlil, oğlu Bəşir qapıdan girdilər, qonaqla görüşüb əyləşdilər. Çay içdilər, çörək yedilər. Amma gördülər ki, qonağın boğazından çörək getmir, çox fikirlidir.

Məşədi Salah soruşdu:

– Kalvayı, nə fikir eləyirsən?

– Məşədi, fikirdir, bəs fikir deyilmi. Oradan buraya Aşiq Ələsgərin dalınca gəlmişəm, baxtımdan, o da evdə yoxdur.

– Toyunuz havaxt başlayır?

– Əşi, nə toy, nə filan! Mənim başıma gələn iş sənə başına gəlsə, bir saat da durub dincələ bilməzsən.

– Əşi, başına nə iş gəlib?

Kalvayı İrvaham Yekallar kəndində başlarına gələn əhvalatı Məşədi Salahgilə nağılladı. Sonra da Molla Əli yazdığı kağızı çıxartdı. Məşədi Salah kağızı Bəşirə verdi, dedi:

– Oğul, oxu görüm, nə yazılıb!

Bəşir Molla Əlinin məktubunu da, Şair Nağının həcvinini də oxudu. Bir az gülüşdülər, bir az da pərt oldular.

Kalvayı İrvaham dilləndi:

– İndi görün mənim yerimə siz olsanız, fikir eləyərsiniz, yoxsa, eləməzsiziz!?

Məhəmməd dedi:

– Əşi, bu barədə heç fikir eləmə. Aşiq Ələsgər burada

yoxdursa da, onun qohum-qardaşı buradadır. O içən sudan biz də içmişik. Allahın köməkliyi ilə Şair Nağının cavabını biz də qaytara bilərik.

Kalvayı İrvaham az qaldı ki, Məhəmmədi qucaqlayıb öpə:

– Ay sənin dilinin qadasın alım! Mənim istədiyim də elə bu deyilmi!?

Məhəmməd üzünü Bəşirə tutub dedi:

– Kağız-qələm gətir!

Bəşir kağız-qələm hazır elədi. Məhəmməd götürdü, görək nə dedi, Bəşir nə yazdı:

Eşitmişəm, hədyan yazıb
Bizim mahala Yahyaoğlu;
Altmışında zurna tapıb,
İstəyir çala Yahyaoğlu;
Gözünü tikib harama,
Baxmır halala Yahyaoğlu;
Qızların odun şələsin
Alırlar dala, Yahyaoğlu!

Yahya oğlu Şair Nağı
Bəyənmir kürsü,təndiri;
Odun şələsi çəkməkdən
Çiyninin kəsib kəndiri;
Dədən Yahya çox yeyibdi,
Murdarramaynan pendiri;
Altını qala, Yahyaoğlu!

Səhər-səhər xörəyindir,
Pencər, kəngər, kortun, çaşır,
Qıjı, giriş, cincilim,
Sündürük həddindən aşır;
İçirsən darı hörrəsi,

Saqqalın, bığın bulaşır;
Görən deyir: "Ağzını sil,
Batıbdır yala, Yahyaoğlu!"

Mən deyirəm bu sözləri,
Çünki sən düşəsən başa;
Yeyirsən darı cadını,
Qursağında dönür daşa;
Bu oldu bədələ bədəl;
Göyçəliynən bəsə girdin,
Çox çəkərsən cəngü cədəl;
Gizlənmə tülkü kimi,
Çənbərək meydanına gəl;
Şairliyin isbat olsun,
Düşsün mahala, Yahyaoğlu!

Kalvayı İrvahamın əl-ayağı yerə dəymirdi; elə sevinirdi ki, elə bil, bütün dünyanı buna bağışlayıblar. Bu bəndi eşidəndə özünü saxlaya bilmədi:

– Ay sənin başına dönüm, bax belə ha!
Məhəmməd aldı sözün tapşırmasını:

Sözümdə rəkkik tutma,
Həm çobanam, həm naşıyam;
Müxənnətə xan olmaram,
Mərd yolunun peşkaşıyam;
Öz adım Məhəmməddir,
Ələsgərin qardaşıyam;
Nə sözün var, əsirgəmə,
Göndər dal-dala, Yahyaoğlu!

Elə ki, söz tamama yetişdi, Məhəmməd dedi:
– Bəşir, oxu görüm, necə yazıbsan!
Bəşir sözü oxudu, xeyli gülüşdülər. Hərəsinin qabağı-

na yenə bir istəkan çay gətirdilər. Birdən Məhəmməd dilləndi:

– Aha, qağam gəldi.

Məşədi Salah dedi:

– Nə bildin gəldi?

– Eşikdə ayağının qarını çırpdı. Qağamdan başqa, heç kəsin ayağının səsi içəridə eşidilmir.

Bir də gördülər ki, Aşiq Ələsgər qapıdan girdi. Xoş, beş, on beş!

Öpüşdülər, görüşdülər. Aşiq Ələsgər çuxasını çıxartdı, əl-üzünü soyuq su ilə yudu, gəlib əyləşdi. Ona da bir stəkan çay gətirdilər.

Birdən aşiq Ələsgərin gözü Bəşirin əlindəki kağıza sataşdı.

– A bala, o nə kağızdır?

– Məhəmməd əmim Şair Nağıya deyib, odur.

– Şair Nağı kimdir?

Bu dəfə Kalvayı İrvaham dilləndi. Yekallar kəndinə getməklərindən başladı, başlarına nə gəlmişdisə, hamısını təzədən Aşiq Ələsgərə nağılladı.

Aşiq Ələsgər əvvəl Molla Əli yazdığı kağızı Bəşirə oxutdurdu, sonra Şair Nağının yazdığı həcvi oxutdurdu, gülümsünüb, dedi:

– Zalım oğlu lap aşıqlığına vurub. Sən yazdığını oxu, görüm necədir?

Bəşir Məhəmməd dediyi həcvi də oxudu. Qurtarandan sonra Aşiq Ələsgər başını buladı:

– Yox, bu olmadı. Bu sözü göndərsək, biz də olarıq Şair Nağının tayı. Özgə yerə göndərilən sözdə belə latayır, belə hədyan lazım deyil. Qabaqkını söysən də gərək mərifətlə söyəsən.

Ona qədər bir qab xörək gətirib Aşiq Ələsgərin qabağına qoydular. Aşiq Ələsgər qabı Kalvayı İrvahamın qabağına sarı elədi. Kalvayı İrvaham dedi ki, biz bu saat yemişik,

sən ye. Aşıq Ələsgər xörəyi qabağına çəkdi, iştahla yedi. Sonra da üstündən bir stəkan qaynar çay içdi, üzünü Bəşirə tutdu:

– Oğul, sazı mənə ver, özün də kağız-qələm götür!

Aşıq Ələsgər belə deyəndə hamı bildi ki, nə deyir. Bəşir sazı Aşıq Ələsgərə verdi, özü də kağız-qələm hazır elədi. Aşıq Ələsgər sazın zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkam elədi, aldı görək Şair Nağıya nə dedi, Bəşir nə yazdı:

Qarışdırma Şəmsəddini, Göyçəni,
Kəndindən kəndimə yaz, Şair Nağı!
Hərca dilin salar bəlaya səni,
Çox da bilsən, danış az, Şair Nağı!

Arvadlar ki, əlin vurur qalağa,
Yuyarlar, gün vurur, çıxardar sağa.
Xub yaraşır sənin kimi ulağa,
Noxta, torba, palan, biz, Şair Nağı!

Bu bəndi deyəndən sonra Bəşirdən soruşdu:

– Oğul, yazıb çatdırı bilirsənmi?

– Ay Dədə, lap sənə bərabər gedirəm. Sən de gəlsin!

Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Bir ocaqlı, hədyan demə təndirə,
Dədən çox yeyibdi, söymə pendirə,
Qəza vurdu, başın keçdi kəndirə,
Sağlıqdan ümidin üz, Şair Nağı!

Göyərrib gicitkan, baş verib çaşır,
Doldur dağarcığı, Göyçəyə aşır.
Elə billəm qoca çaqqal ulaşır,
Olsa sənin kimi yüz Şair Nağı!

Şəmsəddin iyiddir aləmdə məşhur,
Aldədədə olur möcüzat zühur.
Əl çəkmərəm səndən dəm olunca sur,
Vaxt ikən qəbrini qaz, Şair Nağı!

Söz tamama yetişəndən sonra Aşiq Ələsgər Bəşirə dedi:

- Oğul, oxu görüm, düzmü yazıbsan!
- Ay Dədə, qurtardın?
- Qurtardım.
- Bəs tapşırması hanı? Nə bilsinlər ki, kimin sözüdür?
- Oğul, elə kimin sözü olduğunu bilməsələr yaxşıdır.

Bu sözdə də hədyan var. Hələ oxu görüm, nə təhər yazıbsan! Bəşir yazdığını oxudu. Gördülər ki, çox düzgün yazıb. Düzdü, Aşiq Ələsgər bu sözü qurtarmışdı, amma Şair Nağıya deyiləsi sözünü hələ qurtarmamışdı. O, yenə üzünü Bəşirə tutdu:

Oğul, kağız-qələmini götür, bu dəfə tapşırmalı söz deyəcəm.

Bəşir kağız-qələmini götürdü. Aşiq Ələsgər sazı sinəsinə basdı, görək bu dəfə nə dedi:

Bir adamsan, bir adama namə yaz,
Mahalı incidib, eldən danışma!
Ara qarışdırma, ay səmi diraz!
Kar çıxmaz qovğadan, daldan danışma!

Göyçənin qonağa çoxdu hörməti,
Qaysava, qayğanaq verir ləzzəti.
Plov, dolma, kabab, əmliyin əti...
İnsaf eylə, tək motaldan danışma!

Kalman çarıq bizə adəti-nasdı,
Müsəlmana persoy deyən xənnasdı.

Ulağın eşşəkdi, yükün kirbasdı,
Əbrü ətlaz, tirmə, şaldan danışma!

Əgər şairsənsə, gəl eyləyək bəhs,
Bir sözünə min söz deyim dəsbədəs.
Himarın dümbündə lağəri-məqəs,
"Zənbur mənəm", deyib, baldan danışma!

Bu bəndi deyəndə Məhəmməd də güldü, Bəşir də. Qalan adamlar da bunlara baxıb gülüşdülər. Aşiq Ələsgər özü də güldü. Məhəmməd dedi:

– Ay Qağa, bəs deyirdin ki, özgə yerə göndərilən sözdə söyüş, latayır, hədyan yaxşı deyil.

– Əvvəla, buradakı söyüş təkcə Şair Nağını tutur; elə, mahala söymürəm. İkincisi, bir az örtülü söyürəm. Çox adam bilməz ki, nə deyirəm. Şair Nağı oxuyanda hesabını qanacaq.

Kalvayı İrvaham dilləndi:

– Səni mənə yetirən Alaha qurban olum! Əsirgəmə, de gəlsin!

Aşiq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Neçə aşiq qaçırılmışam meydandan,
İstəsən birbəbir keçirim sandan.
Gətirib kəngərdən, içib ayrandan
Coşub kərgəndən, fildən danışma!

Aşiq Ələsgər üzünü Bəşirə tutdu:

– A bala, yazdınmı?

– Ay Dədə, yazdım.

– Deyim, tapşırmasını da yaz!

Aşiq Ələsgər aldı, görək sözün tapşırmasını necə dedi:

Adım Ələsgər, mərdi mərdanə
On iki şeyirdim işlər hər yana.
Tülküsen, aslanla girmə meydana,
Danasan, sürtünüb, kaldan danışma!

Bəli, mənim əzizlərim, elə ki söz tamama yetişdi, Aşıq Ələsgər bu sözü də Bəşirə oxutdu. Gördü ki, çox düzgün yazıb.

Bəşir Aşıq Ələsgərin dediyi sözlərin ikisinin də üzünü çox səliqə ilə köçürtdü, Kalvayı İrvahama verdi. Kalvayı İrvaham pul kisəsini çıxartdı, ağzını açdı, kağızı içinə qoydu. Aşıq Ələsgər Kalvayı İrvahamdan soruşdu:

– A Kalvayı, bu sözləri kimdən göndərəcəksən?

– Molla Əli ilə bərabər özüm aparacağam.

– Aparıb kimə verəcəksən?

– Düz Şair Nağının özünə.

– Yox Şair Nağıya verməyin; Özgə adama verin. Əgər siz Şair Nağıya versəniz, sözləri üzə çıxartmaz. Amma özgə adama versəniz, camaat eşidəcək, Şair Nağının da qulağına çatacaq.

– Bəs kimə verək?

– O mahalda sazı-sözü qanan, mərifətli, qanacaqlı adamlardan Nəsif bəy, bir də Usuf bəy adlı iki qardaş var; aparıb onlara verərsən.

Aşıq Ələsgər fikirləşdi ki, Molla Əligil kağızı oraya çatdırandan sonra söz yayılacaq. Ola bilər ki, Şair Nağı bu sözlərin üstündə Molla Əligili incidə.

Yaxşısı budur ki, gəl qonaqları amanatla.

Aşıq Ələsgər yenə sazını götürdü, Bəşirə dedi:

– Oğul, kağız-qələmini götür, birini də yaz!

Bəşir kağız-qələmini götürdü. Görək bu dəfə Aşıq Ələsgər nə dedi, Bəşir Nəsif bəylə Usuf bəyə nə yazdı:

Bir şair çıxıbdı Yekəallardan,
Bəyənməyib göyçəlinin kərməsin.
Simeh tapıb, heç qurtarmaz azardan,
Onun dərdin heç gözəllər görməsin.

– Oğul, yazdın?

– Ay Dədə, yazdım.

Aşiq Ələsgər aldı, görək bu bənddə Molla Əligili bəylərə necə tapşırdı:

Birisi molladı, biri kalvayı,
Haqq özü buyurub mehmana sayı.
Adı şair, özü himarın tayı,
İncidib, qonağa zəhmət verməsin!

Molla Əlinin məktubu Aşiq Ələsgərin yadından heç çıxmırdı. Şair Nağının Molla Əligili o məclisdə pisikdirməsi Aşiq Ələsgərə çox yoxuş gəlirdi.

Aşiq Ələsgər aldı görək sözünü necə tamamladı:

Molla Əli naməni yazandan bəri,
Bu söz çox incidir qul Ələsgəri,
Tavaqqam var, Şəmşəddinin bəyləri,
Acıqlanın çal köpəyə, hürməsin!..

Aşiq Ələsgər sazı köynəyinə qoydu, Bəşirə dedi:

–Oğul, Şair Nağının yazdığı həcvin də üzünü köçürt, bu sözlərin içinə qoy. Nəsif bəygil bilsinlər ki, bu sözlər onun cavabıdır.

Bəşir Şair Nağının yazdığı sözün də üzünü köçürtdü, Kalvayı İrvahama verdi. Kalvayı İrvaham yenə kisəsini çıxartdı, bu kağızları da kisənin içinə qoydu.

Elə bil ki, dünya varının hamısını Kalvayı İrvahama bağışlamışdılar. İstədi ki, yola düşə, qoymadılar ki, axşamdı. O gecə keçdi, şəhər hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın,

səhər açılan kimi Kalvayı İrvaham yol başladı Ağbulağa. Ağbulaqdan Molla Əlini də götürdü, Şəmsəddin mahalına getdilər. Nəsif bəylə Usuf bəyi tapdılar, kağızı verdilər, başlarına nə gəlmişdisə, başdan ayağa hamısını bunlara danışdılar.

Nəsif bəygil şair Nağını çağırırdı. Fikirləşdilər ki, birdən başqa adam "Şair Nağı" adı ilə o həcvi yazmış olar, nahaq yerə bunu incidərik.

Nəsif bəy dedi:

–Şair Nağı, eşitmişik, Göyçəyə bir yaxşı həcv deyibsən; onu oxu, qulaq asaq!

Şair Nağı elə hesab elədi ki, həcv onların xoşuna gəlib. Ona görə yazdığı həcvi ürəkli-ürəkli oxudu.

Usuf bəy hirsli-hirsli dilləndi:

–İndi qulaq as, gör Aşiq Ələsgər sənə nə yazıb?

Aşiq Ələsgərin göndərdiyi sözləri oxudular. Şair Nağı qıpqırmızı qızardı. Usuf bəy Aşiq Ələsgərin sözünün bir bəndini təkrar bir də oxudu:

Bir adamsan, bir adama namə yaz,
Mahalı incidib, eldən danışma!
Ara qarışdırma, ay səmi diraz!
Kar çıxmaz qovğadan, qaldan, danışma!

– Şair Nağı, get, bu sözləri yadında yaxşı saxla! Bir də belə iş tutsan, qulağından elə dartaram ki, "səmi diraz" olarsan!

ANAXANIMIN KÜSMƏYİ

Aşıq Ələsgər Eldar yaylağından təzəcə Ağkilsə kəndinə qayıtmışdı. Camaat yığılıb, onun yanına gəldi. Aşıq Ələsgər başlarına nə gəlmişdi, hamısını danışdı. Şeyirdi Aşıq Usuf Aşıq Ələsgər bu səfərində nə qədər söz demişdisə, hamısını əzbərləmişdi. O, sazı köynəyindən çıxartdı, ustadının qızlara, gəlinlərə dediyi tərifləri oxudu, camaata ləzzət verdi. Aşıq Ələsgərin arvadı Anaxanım da bu tərifə çox diqqətlə qulaq asdı.

Aradan iki gün keçdi. Elə ki, axşam oldu, çıraqlar yandı, Aşıq Ələsgər sazın açılan simlərinin yerinə təzəsini qoşdu. Saz nizamlanandan sonra Anaxanım dedi:

– Ələsgər, gəzmədiyən yer qalmadı, tərif demədiyən də gözəl. Nə olar, mənə də bir tərif deyəsən!

Aşıq Ələsgər zarafatla dedi:

– Anaxanım, tərif dediyim gözəllər mənə xələt verir, sənə tərif desəm, mənə nə verərsən?

– Evimdə nə var, ondan.

– Onda dur, bir ballı qayğanaq bişir yeyim, huşum cəmləşsin, deyim.

Aşıq Ələsgər belə deyən kimi Anaxanım yerindən durdu, ocağı qaladı, bir tava qayğanaq bişirdi, dəridən beçə bəli çıxartdı, qayğanağın üstünə tökdü, külfətçiliklə yedilər. Çay gətirdi, içdilər, sonra sazı Aşıq Ələsgərə verdi. Aşıq Ələsgər sazı aldı, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, görək arvadını necə təriflədi:

Ala gözlü, nazlı dilbər,
Elindən xəbərin varmı?
Dörd bir yanın bağça, söyüd,
Gülündən xəbərin varmı?

Elə ki, Aşıq Ələsgər sözün bu bəndini oxudu, Anaxa-

nım iki dəfə "sağ ol" dedi. Aşıq Ələsgər gülümsündü:

– Arvad, bu da olsun sənın tərifin.

– A kişi, sözü yarımçıq qoymayacaqsan ha! Hələ nə deyibsən ki!? Qalanını de.

Aşıq Ələsgər gördü Anaxanıml əl çəkmiş, götürdü o biri bəndini:

O zaman ki, gəldim sizə,
Mayıl oldum qaşa, gözə,
Zibilin çıxıbdı dizə,
Külündən xəbər in varmı?

– A kişi, deyəsən axı, burasını yaxşı demədin? Zibil nə idi ortalığa qatdın!?

– Arvad, söz düz gəlmirdi, ona görə elə dedim.

– A kişi, sən Allah, sabah onun orasını düzəlt. El içinə çıxası deyil.

– Baş üstə, sabah bir qayğanaq da bişirərsən, düzəldərəm. Ancaq gəlsənə daha demiyəm. Huşum yaxşı gətirmir, qorxuram yaxşı deyə bilmərəm.

– A kişi, qorxma, de. Amma bu dəfə yaxşı de!

Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

O vədə ki gəlin oldun,
Qabırğası qalın oldun,
Qaynanana zalım oldun,
Dilindən xəbər in varmı?

Bu bəndi deyəndə Anaxanımdan başqa hamı gülüşdü. Aşıq Ələsgər götürdü o biri bəndini:

Daha düşübsən hənəkdən,
Suyun qurtarıb sənəkdən,
Məmənl çıxıbdı köynəkdən,
Tulundan xəbər in varmı?

Bu bəndini deyəndə yenə bərk gülüşdülər. Anaxanım lap pərt oldu. Üst-başına baxanda gördü ki, uşağı əmizdirəndən sonra köynəyin yaxası açıq qalıb. Yaxasını düymələyəndən sonra acıqlı-acıqlı dilləndi:

– Daha mən bu evdə dura bilmərəm; kağızımı ver, çıxıb gedəcəm! Otuz ildir, sənə ev düzəldirəm, uşaq saxlayıram; bu da mənəim eylədiyimin əvəzi!.. Evindən bir şey də aparmaram; dədəm evindən gətirdiyimi sabah bir ulağın belinə qoy, mənə yola sal, gedəcəm!

Aşıq Ələsgər Anaxanımın xətrinə dəydiyini bilirdi. Amma onun bu sözlərini gerçək hesab eləmədi, aldı o biri bəndi:

Ələsgərlə çəkmə dava,
Ariflər baxsın hesaba;
Cehizindir qırıq tava,
Malından xəbər varmı!?

Elə ki, söz tamama yetişdi, Aşıq Ələsgər gördü ki, Anaxanımın halı hal deyil, dedi:

– Arvad, mən sənə dedim ki, huşum gətirmir, razılaşmadın.

– Anaxanım dinib cavab da vermədi.

– Anaxanım iki gün kəsülü durmuşdu ki, qardaşı Kərbəlayı Zeynal gəlib çıxdı. Amma Anaxanımın Ələsgərdən kəsülü olduğunu bilmədi. Sabahısı kovxa Aşıq Ələsgəri çağırtdırdı. Bu zaman Kərbəlayı Zeynal da getməyə hazırlaşdı. Anaxanım qardaşına dedi:

– Mən də gedəcəyəm.

Sual-cavabdan sonra Zeynal məsələni başa düşdü, bacısını çox danladı, öyüd-nəsihət verdi, olmadı. Qəsdən yubandı ki, bəlkə, Aşıq Ələsgər gələ çıxa. Amma Aşıq Ələsgər gəlmədi ki, gəlmədi. Əlacı kəsildi, yola çıxmalı oldular.

Günortadan xeyli keçmiş Aşıq Ələsgər evə gəldi. Gəldi

gördü ki, nə Kərbəlayı Zeynal var, nə də Anaxanım...

Anaxanım elə hirslənmişdi ki, kiçik oğlu Talıbı da nənnidə qoyub getmişdi. Aşıq Ələsgərin qardaşı arvadları uşağa baxırdılar. Amma altı aylıq uşağa anasından başqa kim baxa bilər? Uşağın səsi kəsilmirdi. Aşıq Ələsgərin əlacı kəsildi, Kərbəlayı Zeynalgilin dalınca yol başladı Yanşağa. Sazını da götürdü ki, bəlkə, sazın gücünə qaytara. Gethaget, gethaget, Arıqallarda Kərbəlayı Zeynalgilin dalından çatdı. Bir az Kərbəlayı Zeynala məzəmmət elədi. Kərbəlayı Zeynal işarə elədi ki, gör özün yola gətirə bilərsənmi? Aşıq Ələsgər dillə nə qədər dedisə, Anaxanım yola gəlmədi. Aşıq Ələsgər gördü ki, olmayacaq, sazı köynəyindən çıxartdı, görək Anaxanımı qaytarmaqdan ötrü nə dedi:

Gözəllər sultanı, mələklər şahı,
Alagöz cananım, getmə, amandı!
Dərdindən xəstəyəm, çəkirəm ahı,
Ölürəm, loğmanım, getmə, amandı!

Camalın göyçəkdi bayram ayından,
Görən doymaz qamətindən, boyundan.
Layiq deyil qurban kəsəm qoyundan,
Sana qurban canım, getmə, amandı!

Anaxanımın küsməyə haqqı var idi. Gözəllikdə Aşıq Ələsgərin tərif dediyi gözəllərdən heç də əskik deyildi. Mərifət-qanacaqda da Ağkilsə kəndində bir adam idi. Əlinin işi, qabiliyyəti də çox gözəl, çox səliqəli idi. Bu səbəblərə görə qonu-qonşu onun hörmətini saxlayırdı. Qaynı uşaqları da Aşıq Ələsgərə "dədə" dedikləri kimi, buna da "ana" deyirdilər. Anaxanım Aşıq Ələsgərdən tərif istəyəndə elə hesab eləmişdi ki, doğurdan da, onu tərifləcəkdir. Tərifin əvəzinə onu pisləməsi Anaxanıma xoş gəlməmişdi: "qabırğası qalın oldun, qaynanana zalım oldun" deməsi də ki onu yandırıb-yaxmışdı...

Sözün bu bəndini deyəndə Anaxanım dilləndi:

– Dünəndən bəri "mələklər şahı" olmuşam!? Özünü qurban eləmə ki, qayıdası deyiləm!

Aşıq Ələsgər fikirləşdi ki, gəl günahını boynuna al, de ki, sənə zarafat eləmişəm, bağışla. Aldı görək bu dəfə nə dedi:

Mən sana nə dedim, ay mina gərdən,
Kəsmə məhəbbətin gəl Ələsgərdən,
Günahkar qulunam, salma nəzərdən,
Kərəmli sultanım, getmə, amandı!

Söz tamama yetişdi, Anaxanım yola gəlmədi ki, gəlmədi. Kərbəlayi Zeynal da nə elədi, olmadı. Kərbəlayi Zeynal Aşıq Ələsgərə dedi:

– Ələsgər, indi qayıtmağından keçdi. Qoy kəndə çatsın, qonu-qonşu bir az danlasın, sən də sabah gəl, görək nə edirik.

Kərbəlayi Zeynal ilə Anaxanım Yanşağa getdilər, Aşıq Ələsgər Qanlıkəndə qayıtdı. Gecə Qara Mərdanın evində qaldı. Sabah açılarda sazını da götürdü, üz qoydu Yanşağa.

Aşıq Ələsgər birinci dəfə idi ki, Anaxanımın xətrinə dəymişdi. O da zarafat eləmişdi; elə bilmişdi ki, o da bu sözə güləcək, çıxıb gedəcək. Nə biləydi ki, bu sözün, bu zarafatın üstündə başına nə həngamə gələcək. Arvadlar var ki, gündə əri döyür, söyür, sabah da yadından çıxardır...

Aşıq Ələsgər gəlib Yanşağa yetişəndə gördü ki, Kərbəlayi Zeynal qapıda onun yolunu gözləyir. Görüşdülər, içəri keçdilər. Aradan bir az keçmədi ki, Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşitdi, camaat da yığıldı. Hamı işdən halı oldu. Nə qədər öyüd-nəsihət elədilsə, Anaxanım yola gəlmədi. O, evin bir küncündə yönü o tərəfə oturmuşdu; heç Ələsgərin üzünə də baxmırdı. Axırda Aşıq Ələsgərin əlacı kəsildi, sazı köynəyindən çıxartdı, görək bu dəfə Anaxanıma nə dedi, oradakılar

nə eşitdilər:

A bimürvət, axı səndən öteri
Ah çəkməkdən bağırim qana dönübdü!
Qədd əyilib, gül irəngin saralıb,
Xəzan dəymiş gülüstana dönübdü!

"Sağ ol"un biri bir qəpiyə çıxdı. Amma Anaxanım dinib danışmırdı. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Dindirirəm, danışmırsan, gülmürsən,
Xəbər alıb, ev halını bilmirsən,
Endiribən məclisimə gəlmirsən,
Yoxsa taxtın Süleymana dönübdü?!

Dal gərdəndə siyah zülfün hörübsən,
İnkər eyləməynən, ilqar veribsən,
Yazıq Ələsgərdən üz döndəribəsən,
Ya baxt yatıb, ya zamana dönübdü.

Elə ki, söz tamama yetişdi, Anaxanım ağladı. Doğurdan da, bu vaxta qədər Aşıq Ələsgərlə Anaxanım çox məhəbbətli dolanmışdılar. Aşıq Ələsgərin "üz döndəribəsən", "baxt yatıb" deməyi Anaxanımı ağladırtdı. Ustadın fikri də ki, Anaxanımı heç rahat olmağa qoymurdu. Anaxanım üzünü Aşıq Ələsgərə tutub soruşdu:

– Görəsən uşaq necə oldu!?

– Nə bilim, mən də sənə bərabər evdən çıxmışam. Mən evə gələndə gördüm ki, ağlayır. Öydən çıxanda da çırçır çığırırdı.

Bu dəfə Anaxanım Aşıq Ələsgərdən bərk tələsməyə başladı. Camaat dağılan kimi, Anaxanımla Aşıq Ələsgər Yanşaqdan Göyçəyə yol başladılar.

Mənim əzizlərim, Qarabağın Qərvənd camaatı Söyüd-

lü yaylağında idi. Qərvənddə Zamanxan oğlu Məşədi Qara ilə Aşiq Ələsgər siğə qardaş idilər. Qara da həmişə yaylağa çıxardı.

Söyüdlüyə yaxınlaşanda Aşiq Ələsgər dedi:

Arvad, gəl bu tərəfki yol ilə gedək.

– A kişi, niyə?

– Əgər bura ilə getsək, bizi tanıyacaqlar, yubanacayıq.

Aşiq Ələsgərgil bu biri yol ilə getməkdə, Zamanxan oğlu Məşədi Qara da həmin yol ilə Göllər yaylağından Söyüdlü yaylağına gəlməkdə; birdən-birə qabaqlaşdılar. Xoş-beş, on beş...Görüşdülər. İş tərs gələndə gəlir. Əgər düz öz yolları ilə getsə idilər, bəlkə də, heç tanıyana rast olmayaydılar.

Məşədi Qara Aşiq Ələsgərgili məcburən öz alaçıqlarına apardı. O saat bir heyvan kəsdi, yaxşı kabab bişirdilər. Sizdən də xoş, yedilər, içdilər, axşam oldu. Obadakı adamlar Aşiq Ələsgərin gəldiyini eşitdi, Qaranın alaçığının qabağına topladı. Aşiq Ələsgər sazını köynəyindən çıxartdı, bir-iki qatar oxudu. Sonra sazını köynəyinə qoydu, dedi:

– Bağışlayın, bir az yorulmuşam.

Oradakı adamlar bir az da o yandan - bu yandan söhbət elədi, sonra çıxıb hərəsi öz alaçığına getdi.

Aşiq Ələsgər gördü ki, bunlar buraya gələndən bir gəlin qonaqlara qulluq eləyir; həm çox gözəldir, həm də çox mərifətlidir.

Məşədi Qara üç alaçıq qurmuşdu. Biri qonaq alaçığı idi, o birilərində özləri olurdu. Yatmaq zamanı gələndə həmin gəlin gətirdi qonaq alaçığına iki yer saldı. Birini Aşiq Ələsgərə, birini də bir özgə qonağa. Anaxanım o biri alaçıqda rahat oldu.

Aşiq Ələsgər yatağına uzandı, amma yatmadı, evin fikrini eləyirdi. Bir kişi də gəldi o biri yerin üstünə. Dalınca da həmin gəlin gəldi, onun qulağına pıçıldadı:

– Aşiq Ələsgərdən ayıbdır; mən o biri alaçıqda yatım.

Kişi yaşlı idi, gəlin cavan. Sən demə, gəlin bu kişinin arvadı imiş.

Kişi dedi:

– Mən Aşığı Ələsgər-zad qanmıram. Mən harda yatıram, sən də orda yatacaqsan.

Kişinin bu sözlərini Aşığı Ələsgər də eşitdi. Gəlin çox xəcalətləndi, alaçıqın qapısından çıxdı. Kişi elə hesab elədi ki, arvadı onun sözünə baxmadı. Dalınca çıxdı, bir odun parçası götürdü, geridən bunun təpəsinə... Gəlin çığırdı, yıxıldı. Gəlinin çığırtısına o biri alaçıqdan gəldilər. Gördülər ki, gəlin bu ilmi ölüb, bildirmiş. Özündən gedib. Gəlinin üzünə su səpib ayıtdılar. Aşığı Ələsgərdən başqa, heç kəs bilmədi ki, kişi gəlini nə üstə bu kökə salıb. Bir qədər kişini danladılar. Dərd Aşığı Ələsgərin ürəyini dağıdırdı. Ara sakit olandan sonra baş tərəfdən sazı götürdü, sinəsinə basıb, görək nə dedi:

Kamil ovçu ölməyincə usanmaz,
Əldən qoymaz belə sərxoş maralı.
Eşq oduna düşən aşkara yanmaz,
Pünhan-pünhan mənim kimi saralı.

Sazın səsi gələndə yenə Aşığı Ələsgərin başına toplaşdılar. Bir kişi dedi:

– Aşığı Ələsgər, bəs bayaqdan deyirdin yorulmuşam; bu nə söhbətdir?

– Bu söhbət özümündür, dərdimi danışırım. İstəyirsiniz, siz də qulaq asın.

Aşığı Ələsgər aldı sözün o biri xanəsinə:

Öldürsələr, qorxum yoxdu qanımdan,
Yolunda durmuşam başu canımnan.
Tərk oldum vətəndən, xanimanımdan,
İnsaf deyil, gəzmə məndən aralı!

Aşiq Ələsgərəm, söylənir adım,
Budur ürəyimdə mətləb-muradım:
Sənin ərin ölsün, mənim arvadım,
İkimiz də qalaq yashı, yaralı!

Aşiq Ələsgər sözü tamam eləyəndən sonra sazı köynəyinə qoydu. Yenə hərə öz alaçığına getdi.

Sabah açılan kimi Aşiq Ələsgər yerindən durdu. Anaxanımı çağırdı ki, getsin. Anaxanım alaçıqdan çıxıb cavab vermədi. Elə hesab elədi ki, Anaxanım hələ yuxudan ayılmayıb. Amma ilan vuran yatmışdı, Anaxanım yatmamışdı; heç paltarını da soyunmamışdı. Aşiq Ələsgər o biri alaçığın qarısına yaxınlaşdı, bir qədər də ucadan səsləndi:

– Arvad, dur gedək!

İçəridən Anaxanımın acıqlı səsi eşidildi:

– Mən gedəsi deyiləm!

– Əşi, dəli olma, dur gedək!

– Əgər dəli olsam, mən də öz ərimlə xalxın arvadına qarğayardım.

Aşiq Ələsgər bildi ki, azar arvadın harasından dəyib. Özünü o yerə qoymadı, dedi:

– Nə qarğamaq, nə filan, dur gedək. İndi çağa öldü.

Anaxanım çox hirslənmişdi. Aşiq Ələsgər nə qədər yalvar-yaxar elədi, olmadı. O daha bir kəlmə də dinib, Aşiq Ələsgərə cavab vermədi. Aşiq Ələsgər gördü ki, yaman pis yerdə axşamlayıb. Fikirləşdi ki, yenə, bəlkə, Anaxanımı saz ilə yola gətirə. Anaxanımın könlünü almaqdan ötrü görək bu dəfə "İran gəraylısı" havası ilə nə dedi, səhər tezədən ayılanlar nə eşitdilər:

Gəl, ey mehri-məhəbbətim,
Üzün məndən niyə döndü?
Ağzı şəkər, ləbi qəndlim,
Üzün məndən niyə döndü?

Anaxanım yenə dillənmədi. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Ayrılıqdan ölüm yeydi,
Həsrətin qəddimi əydi.
Nə dedim, xətrinə dəydi,
Üzün məndən niyə döndü?

Aşığa yoxdu qadağa,
Müştaqdı dilə, dodağa.
Ələsgər sana sadağa,
Üzün məndən niyə döndü?

Söz Anaxanımın heç halına da təsir eləmədi. Aşıq Ələsgər cavab vermək əvəzinə, üzünü Məşədi Qaraya tutub dedi:

– Qara qardaş, səni and verirəm Allaha, gör Yanşaq tərəfə gedən varmı; mən qayıdacam.

Aşıq Ələsgər gördü ki, ayrı nə desə, qayıdası deyil; bir-cə çarəsi qalıb ki, o da günahını boynuna alıb, üzr istəməkdir. Aldı görə bu dəfə Anaxanıma nə dedi:

Ala gözlüm, səndən ayrı düşəli,
Hicranın qəmiylə kef eyləmişəm.
Ah-vay ilə günüm keçib dünyada,
Qəm satıb, dərd alıb, nəf eyləmişəm.

Səndən ayrı şad olmuram, gülmürəm,
Canımdan bezmişəm, ölə bilmirəm.
Nə müddətdi qulluğuna gəlmirəm,
Bağışla təqsirim, səf eyləmişəm.

Anaxanım dilləndi:

– Məndən ayrı ki, gülmürdün, bəs axşam dediklərin nə

idi? Niyə mənə qarğayırdın?!

Aşıq Ələsgər gördü ki, özgə sözü yoxdur, aldı görək Anaxanıma nə cavab verdi:

Həsərət qoyma gözü gözə, amandı!
Yandı bağrım, döndü közə, amandı!
Keçən sözü çəkmə üzə, amandı!
Hədyan danışmışam, laf eyləmişəm.

Anaxanım bu dəfə üzünü Aşıq Ələsgərə tərəf çevirib, dedi:

– Yaxşı, mənə qarğayırdın, qarğayırdın; bəs o kişiyyə niyə qarğayırdın?

O ki səni bir ziyana salmamışdı!?

Aşıq Ələsgər aldı, görən Anaxanımın bu sualına nə cavab verdi:

İnsafdımı, gülə həmdəm xar ola!?
Tülək tər lan ovlağında sar ola!?
Ələsgər istər ki, bir bazar ola,
Seçmişəm gövhəri, saf eyləmişəm.

Məni əzizlərim, elə ki, söz zamana yetişdi, Anaxanım gördü ki, Ələsgər günahını boynuna aldı, kişiyyə qarğamaqla da könlündən özgə bir şey keçirmiş, bir az yumşaldı. Evin, uşağın fikri də bir tərəfdən onu Ağkilsəyə meyilləndirdi. Məşədi Qara da xahiş elədi. Anaxanım onun xahişini yerə salmadı.

Aşıq Ələsgər Anaxanım Məşədi Qaragillə xudahafizləşib, Ağkilsəyə yol başladılar.

İndi Aşıq Ələsgərgil Ağkilsəyə gəlməkdə olsun, sizə haradan xəbər verim, Ağkilsədən.

Aşıq Ələsgər Anaxanımın dalınca gedəndən sonra qonqu-qonşu hərə bir söz dedi. Kimi dedi: Aşıq Ələsgər Anaxanıma bu gün qaytarıb gətirəcək; kimi dedi: Aşıq Ələsgər

Anaxanımı boşayıb gələcək. Bir gün gözlədilər, Aşiq Ələsgər gəlmədi, iki gün gözlədilər, gəlmədi. Üçüncü gün qorxuya düşdülər ki, Aşiq Ələsgərin başına görəsən nə iş gəldi. Salahla Xəlil hazırlaşdı ki, dallarınca getsinlər, bir də gördülər ki, Qarabulaq yolu ilə budur gəlirlər. Gəlib evə çatanda Anaxanımın gözü uşağı axtardı. Gördü ki, nənnidə yatıb. Qıyıb qaldırmadı.

Aşiq Ələsgərin zarafatca arvadına söz dediyini, bundan ötrü Anaxanımın küsüb getdiyini camaatın hamısı eşitmişdi. Elə ki, Aşiq Ələsgərgil gəldilər, qonu-qonşu topladı, danışdılar, gülüşdülər... Məşədi Cabbar Anaxanımın qulağı eşidə-eşidə Aşiq Ələsgərə zarafatla dedi:

– Ay Ələsgər, sənə arvadımı qəhəddir!? Bu ki səni bu qədər incidir, boşa, özgəsini al da!..

Bu sözə hamı gülüşdü, Anaxanım dönüb, əyri-əyri ona baxdı.

Aşiq Ələsgər sazı köynəyindən çıxartdı. Sinəsinə basdı, görək buraya yığılanlara nə dedi:

Hərcayının, dilbilməzin ucundan,
Dönə-dönə nə ziyana düşmüşəm!
Doymaq olmaz gözəllərin boyundan,
Pərvanə tək yana-yana düşmüşəm.

Ona qədər uşaq yuxudan ayıldı. Anaxanım onu çox həsrətliliklə qucağına götürdü. Elə bil ki, bir ildir ayrılıbdır. Aşiq Ələsgər gördü ki Anaxanımın başı qarışır uşağa, aldı sözün o biri bəndini:

Dövlətim çox oldu, qıymadım pula,
Kor oldu gözlərim, yapışdım dula.
Nə ölür, nə itir, canım qurtula,
Məcnun kimi biyabana düşmüşəm.

Məşədi Cabbar yenə dilləndi:

– Boşa da!.. Bu saat kimi istəsən sənə gələr. Daha niyə biyabana düşürsən ki!?

Anaxanım gördü ki, Aşıq Ələsgər zarafat eləyir, dedi:

– Boşayaydı da!.. Çıxıb dədəm evinə getmişdim ki!

Aşıq Ələsgər aldı sözün axırıncı bəndini:

Ələsgərəm, incimişəm yarımından,
Aləm yatmaz mənim ahü-zarımdan.
Boşasam, qorxuram oğlanlarımdan,
Boşaya bilmirəm, qana düşmüşəm.

Elə ki, Aşıq Ələsgər sözünü tamam eylədi, məclisdəkilərin hamısı gülüşdü. Bildilər ki, Aşıq Ələsgər bu sözü zarafatla deyir; arvadını boşamaq heç onun fikrinə də gəlməz.

Aşıq Ələsgərlə Anaxanım ömürlərinin axırlarına qədər bir-biri ilə məhəbbətli dolandılar. Siz də həmişə yoldaşınızla məhəbbətli olasınız, Aşıq Ələsgərgil kimi uzun ömür sürəsiniz.

AŞIX ƏLƏSGƏRİN QARABAĞ SƏFƏRİ

Bismillahir rahmani rəhim! Allah, Məhəmməd, ya Əli.

Qulluğunuza ərz eliyəjəm Aşix Ələsgərin Qarabağ səfərinnən. Qarabağda Xanqərvəndi kəndinnən, Xan Qərvəndində kimnən, Ədilbəydən. Ədilbəy öz kəndinin namusdu, qeyrətədi bir kişisiydi. Günnərin birində gəndin ağsaqqalı, qarasaqqalı yığılıf Ədil bəyin yanına gəlif dedi:

– Bəy, bilirsənmi yanına nə üçün gəlmişik?

Bəy dedi:

– Deyin, mən də bilim. Ağsaqqallardan biri boğazını arıtdıyıf dedi:

– Bizim kəndin axundu yoxdu. Sən hər yerdə tanınmış, addı-sannı hörmətədi bir şəxssən. Yaxşı olar kı, kəndimiz üçün bir savaddı axund gətirəsən. Həm bizim uşaxlarımıza dərs verər, həmi də xeyir-şərimizin ağsaqqalı olar.

Ədil bəy dedi:

– Nə olar çox yaxşı məsləhətədi. Mənim Ərdəbildə yaxşı tanışdarım var. Onnara bir məktub yazaram kı, bir savaddı axund göndərsinnər.

Xülasə, məktub yazılır. Ədil bəyin dostdarı Hacı Alı adında bir nəfəri göndərillər. Axund gəlir Xanqərvəndinə. Yəni Ədil bəyin evinə. Ədil bəy Axund üçün bir ev təşkil eliyir və kəndin adamlarını yığır bir yerə ki, sizin dediyinizə mən əməl elədim. İndi Siz də uşaxlarınızı oxumaq üçün axundun yanına göndərin. Özü də mənim xətirəm üçün onun hörmətini saxlıyın. Bir də gi, elə eləmiyin ki, o, adam burda qəriflik çəksin. O, nə desə bizim üçün qanun olmalıdı. Hamı bir səsənən Ədil bəy baş üstə – deyir.

Bəli, axund bu minvalnan qaldı burada. O, yavaş-yavaş varrandı. Hələ gəndin bir para adamlarına sələmnən pul da verdi. Axund kəndə gələnnən sonra toylarda aşix zurnaçı, xanəndə gələ bilməzdi. Axund deyirdi ki, aşix gələn kəndə 40 gün məleykə gəlməz. O kənddə bin-bərəkət olmaz.

Onu da deyim ki, aşix adı gələndə axundun cini başına yığılırdı. Az qalırdı kişi dəli olsun.

İndi sizə Ədil bəydən xəvər verim. Ədil bəy oğlunun böyük toyunu eləməg niyyətindəydi. Allah hamıya oğul-qız toyu qismət eləsin. Ədil bəy kəndin hörmətdi adamlarını çağırif məsləhət elədi ki, toyu burdamı, yoxsa yaylaxda, yəni Alagöllər yaylağındamı eliyəg. Çox çək-çevirdən sonra toyun yaylaxda olunması məsdahat bilindi.

İsmayıl addı bir oğlan ayağa qalxıf dedi:

– Ədil bəy, istər kənddə elə, istər yaylaxda. Oğlunun toyuna heş kim gəlmİYƏjək. Ona görə ki, toyda tək yemək-İçmək şərt deyil. Toyun yaraşığı aşıxdı, zurnadı. Ədil bəy, sən bizim kəndin yaraşığı olmusan. Hamının toyuna kömək əlini uzatmısan. Kənd adamlarının arzusudu ku, Ədil bəyin oğlunun toyunu gərək Göyçəli aşix Ələsgər eləsin.

Ədil bəy dedi:

– A bala, çox sağ ol. Axı, birini bilirsən, birini bilmirsən. Aşix Ələsgərin mollalara dediyi həcv gəlİf axundun qulağına çatıf. O, Ələsgəri yerdə yox, göydə axtarır. Yaxşı Ələsgəri gətirdik. Axund gəlİf Ələsgəri sual-cavava tutdu. Özünüz bilirsiniz gi, Hacı Alı axund elm dəryasıdı. Sual verdi, Ələsgər də ona cavaf verə bilmədi. Onda eşİdən-bİlən deyəjək ki, Ədil bəy Ələsgəri qəsdnən gətirdİf ki, axund onu pisikdirsin. Ataların belə bir sözü var. Bir evin qonağı pisikəndə ev yiyəsi onnan qavax pisikir.

İsmayıl dedi:

– Ədil bəy, sən onnan sarı fikir eləmə. Nə axund Ələsgərin üzünü görəjək, nə də Ələsgər axundun.

– Ay bala, o neyə ola bilər?

– Ədil bəy, el köçünnən on gün qavax biz gedİf bir neçə adamnan yaylaxda toy alaçığını qurajıyıx. El dağa çıxanda artıx toyxana hazır olajax. Özünüz bilirsiniz ki, axund eldən 5-10 gün sonra yaylağa çıxır. O gələne kimi Allahın köməyİnnən biz toyumuzu eliyərik.

– Oğlum, bəs Aşix Ələsgəri kim çağırırsın.

– Ədil bəy, bilirsən ki, kəndin hörmətli ağsaqqallarınan olan Məşədi Qaraynan Ələsgər qardaş kimidilər. Məşədi Qara kişini göndərərək aşix Ələsgəri dəvət eliyər.

Bəli, Məşədi Qara Ədil bəyin xahişinə görə aşix Ələsgəri toya dəvət eləmək üçün Göyçə mahalına yola düşür. Gəlif aşix Ələsgərnən görüşür. Ələsgər deyir:

– Xoş gəlmisən, qardaşım. Buyur, uzax yoldan gəlifsən bir az naharran.

– Yox, qardaş, mən nə yeyəsiyəm, nə də içəsi.

– Aya, a qardaş, bu nə sözdü.

Qara bilirdi ki, Məhərrəmliyin qırxı çıxmamış. Ələsgər toya getmir. Məhərrəmliyin qırxı çıxmağa isə 3 gün varıydı.

– Əgər mənim sözüm yerə düşsə, mən sənə nə çayını içənəm, nə çörəyini yeyən. Mənim mətləbimə bəli de. Çayını da içərəm, çörəyini də, hələ kavavını da yeyərəm.

Məni Ədil bəy göndərif, oğlunun böyük toyunu eliyir. Hamımızın arzusudu ku, bu toyu sən eliyəsən. Axı, bizim camaat sənə adını eşidif üzünü görmüyüf.

Ələsgər dedi:

– A kişi, təkə həmişə toy olsun. Allah qoysa gedərik, ay Məşədi Qara.

Məşədi Qara kişinin bir gülünnən elə bil min gül açıldı. Dedi:

– Çox sağ ol, Ələsgər, Çox sağ ol, qardaş. Onda uşaxlara de atdarımızı yəhərrəsinnər, gedək. Aşix Ələsgər sazını götürüf, atına süvar olan məqamında atdan düşdü.

Məşədi Qara dedi:

– Qardaş, niyə düşdün.

Ələsgər dedi:

– Qoy görək, bizim qavağımıza çıxannar bir-birini qırıllar.

– Görək bunnar nə deyir.

Məşədi Qara dedi:

– Ayə, burda sənnən mənnən başqa kim var k1?
–Görmürsən nəfsnən mərifət qavağımızı kəsif bir-
birini qırır.

–Ayə, qardaş, mən görmürəm.

Dedi:

– Onda mən deyim, sən qulaq as.

Ələsgər aldı görək nə dedi:

Nəfsinnən, mərifət girdi cahada,
Mərfət dedi: belə kar eləməynən,
Nəfis dedi: baxma nəqqal sözüne,
Xeyrin gələn yerdən ar eləməynən.

Üç ay zimistandı indi yaz oluf,
Üzüm gözəllərə payandaz oluf.
Sözüm bəyənilib işim saz oluf,
Sən Allah siftəmi kor eləməynən.

Yola gəlsin nəki yoldan azan var,
Nəkreyin var, qıl körpü var, qazan var.
İki mələk xeyri-şəri yazan var,
Ərəsətdə yerim nar eyləməynən.

Məşədi Qara dedi:

– A kişi, onların sözünə baxma. Nə günahları var yük-
lə mənim boynuma. Yolumuz uzaxdı, yolçu yolda gərək..

Ələsgərlə lovğa-lovğa danışma,
Sən arif deyilsən sual soruşma,
Nə xeyrimə, nə şərimə qarışma,
Qarışsan yerimi dar eyləməynən.

Ələsgər dedi:

– Qardaş, sən qəlbin sınıncə düşmanın boynu sınınsın,

gedək.

Gəldilər. Gördülər ki, alaçıxlar quruluf, toyxana bəzənif, el-oba intizarnan aşix Ələsgəri gözdüyür. Ələsgərgil atdan düşən kimi Ədil bəy onnan təmənnəşdi. Ayağının altında qurvannar kəsildi. Ədil bəy Ələsgəri bağına basıf dedi:

– Şükür Allaha, əhdimə çatdım.

Kənd camaatı bir-bir gəlif Ələsgərnən görüşürdü. Xülasə, toy başdandı. Ədil bəyin hər tərəfdən qonaxları varıydı. Şəmşəddin mahalının, Gəncəbasarın, Qarabağ elatının ən möhtəvər adamları toyda iştirak eliyirdi. Deyillər: çuğul nə ölüf, nə də ölmüyəjək. Bunnar tez-tələsik Hajalı axunda xəvər verdilər ki, Ədil bəy oğlunun toyuna bilirsənmi kimi gətirif? Göyçəli Aşix Ələsgəri.

Axund dedi:

– O mollalara həcv yazan Ələsgəri?

Bəli, həmin Ələsgəri.

Bunu eşidən Axund atdanıf, yaylağa gəlir. Yolda özünə onu asıf-kəsir. İndi mən səni aftafanın geninnən salıf darınnan çıxardaram, onda bilərsən mollalara sataşmağın axırı n olur.

Məclisin şirin yerində Ədil bəyə dedilər ki, axund gəlir. Bunu eşidən Ədil bəy Ələsgərə dedi:

– Bir saatdığa sazını yerə qoy.

Camaat da, Ələsgər də bir təhər oldu.

Ələsgər dedi:

– Ədil bəy, yoxsa məclisinə layiq olmadıx?!

Ədil bəy dedi:

– Yox, Ələsgər, bir adam var. O, bir az oturuf gedəjək. Onnan sonra başdıyarsan.

Bu məqamda axund məclisə daxil oldu. Hamı ayağa qalxıf ona yer göstərdi. Camaat başa düşdü kü, Ədil bəy axunda görə deyirmiş. Məclisdə bir qədər məxşuşdux yarandı. İsmayıl üzünü axunda tutuf dedi:

– Axund, bu camaat sənin ayağına qalxdı. Amma sən

bir dəfə də onnara minnətdarlıq eləmədin. İndi mən sənə bir-neçə sualıma cavaf istiyirəm.

– Buyur, oğlum, yaqın şəriyyətdən olar.

– Sən mana de görüm, bu saat özünü harada hiss eliyirsən?

– Allah mübarək eləsin. Ədil bəyin toy məclisində.

– Çox sağ ol. İndi de görüm, bu toyda nə lazımdı?

– Yemək, içmək, danışmaq, oğlum.

– Bəs niyə demirsən çalmaq-oxumaq.

Sən gələndə Ədil bəy Aşiq Ələsgərə dedi ki, sən sazını yerə qoy. Bir adam var, o gedənə qədər sazını dilləndirmə.

– Hansı Ələsgəri deyirsən? Yoxsa, o mollalara həcv yazan Ələsgər buradadı?

– Kimdi o?

Aşiq Ələsgər ayağa duruf dedi:

– Sənin axtardığın göyçəli Aşiq Ələsgər mənəm.

– Səni mən göydə gəzirdim, yerdə əlimə keşmişən.

Sənin deməyinnən belə çıxır ki, molla, axund olmamalıdı?

– Yox, axund indi deyərəm, nə demişəm.

İsmayıl dedi:

– Ələsgər əmi, bizim bu axunda bir yaxşı dərs verərsən.

Ələsgər aldı görən nə dedi. Biz deyək, siz də eşidif feyziyab olasınız.

Can deməknən cənnət can əskik olmaz,
Məhəbbət artırar, könül xoş eylər.
Çor deməyin nəfi nədi dünyada,
Abad könülləri pərişan eylər.

Məzəmmət eyləmə mən beynəvanı,
Səhibi səltənət gövhərin kanı,
Mənim sözü, yoldan azan molla
İnşallah qaytarıf müsəlman eylər.

Kərəmdən kəm səxavətdən az olar,
Nakəs adam danışıxdan saz olar,
Nütfəsindən qatan şeyitbaz olar,
Mərd də sığıdırmaz nahax qan eylər.

Mən istərəm alim, mömün, yüz ola,
Meyli haqqa, doğru yola düz ola,
Dilinən zəbanı üz bə-üz ola,
Ələsgər yolunda can qurban eylər

- Axund qardaş, mən bax belə demişəm.
Axund üzünü Ələsgərə tutuf dedi:
- Sən həyatda nəyəsə aşıq olufsanmı?
- Qulaq as deyim:

İftida əlifdən dərsim olanda,
Ələst aləmində demişəm bəli,
Həqiqətdən iki gözəl seçmişəm,
Birisini Məhəmməddi, birisini Əli.

Əlidən dərs aldım eylədim əzbər,
Yerlərin sütunu göylərə ləngər,
Fatimeyi Zəhradı şəfayi mənşər,
Onu seçdim gözəllərin-gözəli.

Həsən müştəbanın çoxdu hörməti,
Yerlərin güşvərəsi, ərşin zinəti,
Məhşər günü darda qoymaz hümməti,
Əsgəri qucağında şah Hüseyn gəli.

Xaliqu ləmyəzəl, vahidi yekday,
Xudam qüdrətindən verib kamal pay.
Oxu əlif beyi, eylə haqqı-say,
Arif seçər əbcətinən cəm əli.

Axund dedi:

– Nə ola saz çalmıyasan, səni bir ilə axund kimi tanıdaram. Amma saz çalmaxnan günah eliyirsən.

Ələsgər dedi:

– Yanılırsan, axund qardaş, qulaq as sözümün o biri xanəsinə.

Günahım dəryadı özüm qanmışam.
Tutduğum işlərdən çox usanmışam.
Püşdi pənahına daldalanmışam.
Adım Ələsgərdir, əslim Göyçəli.

Axundun yanında bir cavan oğlan varıydı işi-peşəsi axundun kitablarını gəzdirməyəydi. Axund işarə elədi ki, bala, kitabları gətir mana,

Axund dedi:

– Aşix, indi sana bu kitablardan suallar verəjəm. Onda sənün yükün bəlli olajax.

Ələsgər dedi:

– Axund, qulaq as, gör nə deyirəm.

Ələstüdən bəli dedim,
Əcəb xoşhaldı yüküm.
Bir gözəlin aşiqiyəm,
Vəsfı camaldı yüküm,
Həm dayazdı, həm dərinədi,
Həm şirində, həm ajı.
Zəhmətdə zəhri zəlal,
Ləzzətdə baldı yüküm.

Axund, mən könüllər xoş eliyirəm, əyri yolnan gedəni sözümünən düz yola qaytarıram, ev tikif, qan barışdırıram.

Nütvəsindən əyri olan,
Tez göstərə isbatın

Hər ağac kökdən göyərər,
Hər meyvə gözdər zatın
Hərçayı hədyana sayar,
Naşı bilməz qiymətin.
Əhli-ürfan məclisində,
Gövhər misaldı yüküm.

Gəl beçarə Aşix Ələsgər,
Sığın şahi Heydərə,
Onun damənindən tutan,
Heç vaxtı yanmaz nara.
Pirim mana nüsrət verdi,
Bu gün çıxdım bazara.
Sərrafisan al xırd eylə,
Gör necə maldı yüküm.

Axund "Tətil-məna" kitabını çıxarıf o üz, bu üzünə
varaxlıyıf dedi:

– İndi mana de görüm, cisminmi qavax yaranıf, yoxsa
ruhunmu?

Ələsgər dedi:

– Sağ ol. Mana elə bir sual verdin ki, laf ürəyimnən
oldu. Mən deyim, sən də bilmədiyini öyrən.

Ədil bəyin bir gülünnən min gül açıldı.

Dedi:

– Sağ ol Ələsgər, səni min yaşa!

Aldı Aşiq Ələsgər:

Bəli deyib yol ərkana gəlmişəm,
Nəş olub sinəmdə eşqin kitabı,
Çeşmi nibubətə aşiq olmuşam,
Bir suala verrəm neçə cavavı.

Axundun sümüyü bir balaca sanşdı. Qurumuş dodax-

larını yalıyif dedi:

– Aşix, çeşmi-nibubət dedin. Nə olan şeydi?

Ələsgər dedi:

– Peyğənbər sələvətullahın iki gözünün gözəlliyi, bir də mehri çeşli-nübubətdi. Bunu sən gərək biləydin, axund.

Gövhər sözüm məclislərə yayılı,
Arif olan mətləb qana, ayılı,
İbadət əhli də mömün sayılı,
Səxavətin onnan çoxdu səvabı.

İsmayıl Aşix Ələsgərə yaxınnaşif dedi:

– Ələsgər əmi, bu axundun əməllərinnən bir balaja sənə xəvər verim. Onu bil ki, bu kəndin adamlarının çoxunun bu axunda sələm borcu var.

Haxdı sözüm, yetirəsən isbata,
Yemə rivə, meyl eləmə qıyvata,
Şəryətdə haramdı zina ləffəta,
Onnan bəd yazıllar xəməri şərabı.

Axund ürəyində dedi: Mənim sələmə pul verdiyimi görən buna kim xəvər verir?

Gəl xalqınnan utan, mənnən utanma,
Səgərə l motunu heç səhli sanma,
Miyata qayı l ol, qafil dolanma,
Haxdı sırat, suval qəvir əzabı.

Dəyəndə yarpağa səsdənər guşun,
Fəhm elə cəm olsun idragı huşun,
Sürülür karvanın çökür tay-tuşun,
Fərmanı qüdrətin budur xitabı.

Aldanıfsan nə isə tapıfsan hava,
Elə iş tut olsun dərdinə dava,
Aşix Ələsgər di zari biynava,
Aşixsan, qanmamısan hesabı.

Axun dedi:

– Aşix, elmin qırx qapısı var. Otuz doqquzunu aşsan da, səni birində dayandırajam.

Ələsgər gülümsüyük dedi:

– Axund, xatircəm olma, elə açar var k1, qırx qapının qırxına da düşür. Məni dəmirçi kimi tanıma, bir qulaq as gör nə deyirəm:

Ahəngər deyiləm naşı bəzircan,
Gözüm dürdanədə a yəndədi,
Sinəmdədi eşqin şirin çeşməsi,
Ləzzəti meyl edif ay əməndədi.

Yox sazımın nə pərdəsi, nə simi,
De kim çalır, nə tərpedir o simi,
Füzuli, Firdovsi, Hafiz, Nəsimi,
Onnarın yazdığı aya, məndədi.

Kişi gərək zəhmət çəksin, dər salsın,
Ad qazansın, süfrə salsın, dər salsın.
Dərsi azlar Ələsgərdən dər alsın,
Altı min, altı yüz, ayə məndədi.

Axundun dalağı yaman sanşdı. Fikirrəşdi ki, deyəsən bu aşix-zad deyil. Kitaflları ayə-ayə bilir. Məclis əhli dedi:

– Axund, deyiflər adın nədi, Rəşid, birni de, birni eşid. İndi Aşix Ələsgər də bir-neçə kəlməynən sənin torvanı yoxlasın. Axund çar-naçar razılaşdı.

Ələsgər sazının zilini zil, bəmini bəm eliyif aldı görək

nə dedi:

Sənnən xəvər alım, ay duran alim,
Gəl ikimiz bu qurannan danışax.
Ələstü əlada, qövlü bələda,
İnsan ruhu yaranannan danışax.

Təmisər balığın qədəri nədi?
Nə yeyir, nə içir mədarı nədi?
Haqqın qapısının açarı nədi?
Onu açır bağliyanan danışax.

Arifsənsə bu sözdərə gözəl ol,
İstiyirsən sən nöbəni əzəl ol,
Bilirsənsə forsiyatı qəzəl ol,
Ərəbxansan gəl qurannan danışax.

Ələsgər, qəm etmə xuda Kərimdi,
Yetmiş iki dilin hansı qədimdi?
Həzrəti Musanın anası kimdi?
Bir xəbər ver o, dövrannan danışax.

Axund bəyə üz tutuf dedi:

– Mən qalmağallı olan yerdə dura bilmirəm. Mana icazə ver, istiyirəm gedim.

Camaat dedi:

– Axund əmi, axı suallar cavafsız qaldı, indi haraya qaçırsan? Axund burnunda mızıllıyır dedi:

– Eşiyə çıxım, bir az havamı dəyişim, başım yaman ağrıyır.

Ələsgər dedi:

– Bilirəm qayıtmayajaxsan. Bu sözü də eşit, sonra gedərsən.

Alır Ələsgər:

Bəxtim tərəqidə, işim tənəzzül,
İki sifət bir iqbala sığışmaz,
Şəriyəti anna, mərifəti qan,
Şəri, böhtan doğru yola sığışmaz.

Nadansan, qanmırsan xeyri, şərini,
Tərsə oxuyaram xoş dəftərini,
Tanı adamını, bil müştərini,
Qarğı mızraq qıl çuvala sığışmaz.

Ələsgərə satma bu işvə, nazı,
Heç kim olmaz belə işdən irazı,
Çağır köməyinə min axund, qazı,
Şişər başın bu mahala sığışmaz.

Axund arxasına baxa-baxa qaşmağa başladı. Məclisdəkilər axundun arxasınca bir xeyli güldükdən sonra Aşıq Ələsgər məclisi əvvəlki qaydasınnan davam etdirdi.

Həmişə sizdəri də şənniklərdə görmək istiyirəm. Burada söz tamama yetir. Biz də məclisi bu müxəmməsnən tamamli yax.

Aləmləri xəlq eyliyən,
Sən yetiş imdada bu gün,
Nəqafıl qarşımıza,
Çıxdı mələkzadə bu gün,
Göz gördü gül camalın,
Könül içif bada bu gün;
Can cəsətdən ayrılır,
Gedir bu sevdada bu gün.

Ovcuyam, görməmişəm,
Mən belə sərxoş maralı;

Tökülüb şahmar zülfü,
Bürüyübdü qəddi dalı.
Hüsnüdə Züleyxa kimi,
Loğmana bənzər kamalı,
Solmasın gül yanağı,
Pozulmasın bu cəlalı,
Mələklər amin desin,
Ərşi müəllada bu gün.

Ələsgərəm, mən deyirəm,
Pərvana əfsana yanır,
Eşqidən bir od düşüf,
Cismim o mərdana yanır;
Bir xəyalım Kərəmə;
Biri Şeyx Sənana yanır.
Qəlbimdə yas tuturam,
Məcnuna, Fərhada bu gün.

AŞIX ƏLƏSGƏRİN İRƏVAN SƏFƏRİ

Aşıxlar həmişə söhbətdən qavax ustadnamə deyəllər.
Biz də deyək, Sizi şad-xoşbəxt olasınız.

Ağıldan kəm, huşdan çaşqın, dildən küt,
Naqəbil kəlməsi biysəmər mənəm.
Məcnun kimi viranələr küncündə,
Səryandar səhrayı qələndər mənəm.

Cavannıx vaxtında müşgül hal oldum,
İblis əməlində pür kamal oldum.
Qəza vurdu sin içində lal oldum,
Hər sözü dillərdə bir dəftər mənəm.

Sənətin məsihəti yoxdu savabı,
Suval üçün dilim tutmur cavabı.
Ədalət hakimin payı türabı,
Kamil ustalara qul kəmtər mənəm.

Dolandım dünyanı gəzdim əfsana,
Tab oldum nəfisə uydum şeytana.
Xeyr əməlim yoxdu mərdi mərdanə,
Günahkar, günahkar, günahkar mənəm.

Dünyanın çivəsi aldatdı məni,
Unutdum üqbani, tutdum dünyanı,
Sonradan annadım cahanmış fani,
Bu fanidən köçən Ələsgər mənəm.

Allah ustaddara rəhmət eləsin.

Kələg mətləf üstünə. Aşix Ələsgərin bir neçə şeyirddəri
oluf: Daşkənddən Aşix Nəcəf, Qaraqoyunnudan Aşix Əsəd,
Zoddan Aşix Qulu, Aşix Ağayar, Aşix Mikayıl və başqaları.

Ustadın Qara Nağı addı bir şeyirdi də oluf. Bunun yaxşı səsi-avazı, çalif-oxuması varıymış. Amma yaxşıynan-yamanı annamaxda bir balaca çətinniye oluf. Günnərin bir günündə Göyçə kənddərinin birində böyük bir toy məclisində görüllər ki, bunun gözəl oxuması var. Bir nəfər Aşix onnan hal-əhval tutduxdan sonra soruşur:

– Ay Aşix, Nağı neçə ildi ki, Aşix Ələsgərə qullux eliyirsən?

– Üç il var.

O, Nağıya deyir:

– Hələ neçə il də ona qullux eləməlisən, nə qədər də qalmalısan?

Nağı deyir:

– On il də qullux eləməliyəm.

– Bay evini Allah tiksin, deməli ömrünün yarısını Aşix Ələsgərə qul olmalısan.

Həmin adam soruşur:

– Bax bu döyran k1, yığıldı onnan sana nə qədər pay ayırır.

Nağı diyir:

– Mana hələ pul düşmür.

– Ayə, niyə düşmür, oxumağın hamısını sən oxudun. Ay yazıx, sənın ağlın-zadın yoxuymuş ku. Sonra o üzünü yanındakı adamlara tutuf dedi:

– Aya, bir buna baxın, bu oxumağın, bu çalmağın qavağında deyir mənə pul zad düşmür. Ay evin yıxılsın, sən bilirsənmi sənın adın-sanın hər yana yayılıf. Bir neçə gün mən İravana mal aparmışdım, satmağa. Mənnən soruşdular:

– Qardaş, hansı mahaldansan.

Dedim:

– Ağrın alım, Göyçə mahalınnam.

– Deyillər Aşix Ələsgər Nağı adında gözəl bir şeyirdi yetişdirif. Görəsən, onu biz tərəflərə toylara, nişana gətimək

olarmı?

Dedim:

– Aya, ay qardaş, niyə olmur. Mən ona deyərəm. Gəlif sizdərnən tanış olar. Aşix Nağıyı mən yaxşı tanıyıram. Bizim yaxın kənddə olandı. Ayə, aqlın olsun, səhərdən sazını götür get. Bu sənət ki səndə var, hara getsən səni qızıla bəliyəjəklər. Sən ömürrük aşix Ələsgərə qulmu olmalısən?

– Düz söz nə deyim. Bu toydan sonra icazə alıf gedərəm.

Toyu qurtardılar. Gəldilər ustasıgilə. Nağı üzünü Aşix Ələsgərə tutuf, utana-utana dedi:

– Ustad, sana bir söz deməg istiyirəm. Ama sən Allah məni bağışda, bu günnən ustad çörəyini mana halal elə.

– Ayə, nə çörək, nə halal, sən dəlimi olufsan, başına atmı təpif, nədi? Sonra bir az da əsəbiləşif dedi:

–Sözünün Məmmədqulusunu deginən.

Nağı çox çətinniknən, dili tutar-tutmaz dedi:

İstiyirəm deyəm daha mən artıx aşığ kimi çalmağı da, oxumağı da bajarıram. Mümkünsə mənə icazə verginən gedim.

Ələsgər mətləvi annıyif dedi:

– Hə, görürəm səni kimsə tovluyuf. Çünki görüf kü, sənin aqlında nə isə çatışmazdıx var. Ay bala, Aşix Əsəd, Aşix Nəcəf kimi adamlar on il qalanda sənin kimi başı boşdar 20-30 il qalmalıdı. İndi ki belə oldu, getginən. Ama, nəbadə bir yerdə və heş kimin yanında demiyəsən ki, mən Aşix Ələsgərə qullux eləmişəm. Çünki hələ sən bu sənətin sirrərini öyrənmiyifsən.

Könül qulluq elə kamil ustada.

Ustad görmüyənin işi xam qaldı.

Getginən, bir dara düşüf üstümə qayıdanda mən səni qəbul eləmiyəjəm.

–Xülasə, Nağı sazını götürüf üz çevirir İrəvan mahalına. Gəlir İrəvan şəhərinə, bir draxdına girir ki, çay içsin,

çörək yesin. Baxıf görür kü, burda şahzadə oğlannar əyləşif. Bu adamlar da görüllər ki, bu cavan aşix buralar adamı döyül.

Bunnardan biri Nağıdan soruşur:

– Aşix qardaş bağışdıyım, hansı diyardansınız və adınız nədir?

– Ağrın alım, Göyçə mahalınnanam. Adım da aşix Nağıdı, özüm də Aşix Ələsgərin şeyirdiyəm. Burda oturan adamlardan birisi ayağa qalxıf dedi:

– Aşix qardaş, mənim də adım Məmməd bəydir. Xahiş eliyirəm, sazınızı çıxarıf, bizə bir-iki hava çalıf oxuyasınız. Təki Allah sizi sazdı-sözdü eləsin.

Nağı dinməz-söyləməz sazını çıxardıf Aşix Ələsgərdən bir neçə söz oxudu. Onun sazı, avazı Məmməd bəyin çox xoşuna gəldi. O, üzünü aşix Nağıya tutuf dedi:

– Qardaş, laf yerinə düşdü. Sazını köynəyinə qoy gedək, bizim bir balaca şənniyimiz var. Nağı nə deyəkdi ki... Elə burya onun üçün gəlməmişdimi?! Xülasə, onnar Aşix Nağıyı da götürüf Məmməd bəyin evinə gəldilər. O geje Aşix Nağı məclisi çox gözəl yola verdi. Onun çalıf-oxumağı hamının xoşuna gəldi. Məmməd bəy dedi:

Aşix Nağı, bu gündən belə sən mənim həm dostum, həm də qardaşımsan. Mənim nə qədər qohum-əqrabamın xeyir işi varsa, onun aşığı sən olajaxsan.

Bəli, Məmməd bəyin adına görə Nağıyı gündə bir yerə məclisə dəvət eliyillər. Nağı həm gözəl oxuyurdu, həm də hər neyə olsa o Aşix Ələsgərin şeyirdiydi.

Bir ay ərzində Nağı hər gün toyda-nişanda oluf. Çoxlu pul qazanır.

İndi sizə kimnən deyim, bu mahalın iki aşix Əsədullaşın, o aşix Cəfərqulu addı iki aşığınnan. Bunnar görüllər ki, ayə toy-nişan vaxtıdı, ama bunnarı heş toya-nişana çağırın yoxdu. Aşix Əsədulla deyir:

– Ay bala, ay Cəfərqulu bu nə işdi bu camaat bizi niyə

toya-nişana çağırır. Cəfərqulu deyir, ay rəhmətliyinin oğlu, bilmirsənmi burada Göyçə mahalının Nağı addı bir aşix gəlif, özü də Məmməd bəyin ən yaxın dostudu. Ona görə də Məmməd bəyin xətrinə hamı toya onu aparır. Aşix Əsədulla deyir:

– Ay bala, bəs biz neyniyək?

Cəfərqulu deyir:

– Nə bilim, neyniyək? Çox sinənə döyürsən ki, şairəm. Gedək onnan deyişək. Allah ya ona verər, ya da bizə. Əsədulla deyir:

Düz deyirsən, ay bala. İran tərəfdə Dollu Əvzər, Türkiyə tərəfdə Aşix Şennik, Göyçə mahalında Aşix Ələsgər. Getməyə bir yer yox. Qalırdı bura. Onu da bu gəlif əlimizdən alır. Deyillər o bu günnəri Uluxannı kəndində toydadır da. Sazdarımızı götürək gedək.

Bəli, Aşix Əsədullaynan şeyirdi Cəfərqulu əllərində siyirmə qılınc özdərini məclisə salıllar. Məmməd bəy gördü ki, Əsədulla ilə Cəfərqulunun bıçax vursan qanı çıxmaz. Əsədulla üzünü Məmməd bəyə tutuf dedi:

– Məmməd bəy, bu günnəri sənin aşığının deyişə-jiyik. Məmməd bəy dedi:

– Ay Aşix Əsədulla, axı bu qonaxdı, həm də mənim dostumdu. Əsədulla dedi:

– Bə, sənin dostun heş bir soruşmadı ki, bu mahalın aşığı var, ya yox?

Camaatın nəyinə lazım iki aşix bir-birini qırsın. Onnara lazımıydı ki, ləzzət alsınlar.

Aşix Nağı dedi:

– Məmməd bəy, Aşix Əsədulla düz deyir.

Xülasə, bunnar sazdarını bir-birinin üstünə köklədilər. Əsədulla Nağıya bir müəmma dedi. Nağı mat-məttəl qalif sazı Əsədullaya təhvil verdi. Məmməd bəyin pisikdiyini görüf aşix Əsədulla dedi:

– Məmməd bəy, sənin xətrinə onun sazını özünə veri-

rəm. Bir də bu mahala hərrənməsin.

Məmməd bəy Aşix Nağıya dedi:

– Ayə, zalım oğlu, bəs deyirsən Aşix Ələsgərə qulluq eləmişəm. Bu günün üçün onnan bir söz öyrənə bilməyif-sənmi ki, cavaf verəydin?

Sonra Məmməd bəy aşix Nağıya belə bir tafşırıx verdi:

– Bu mahalda mən heş zaman pisikməmişdim. İndi sən məni gör neyə pisikdirdin. İndi ki, belə oldu, bilmirəm bu toy qurtaranadək Aşix Ələsgər harda olur-olsun tapıf gətirərsən. Bu toy hələ bir neçə gün davam eliyəjək. Sazını da ki, qoy bizdə qalsın.

Nağı ələssiz qalır baş üstə, dedi.

Nağı İrəvan şəhərinnən Aşix Ələsgər üçün bir cüt çəkməlik dəri, mahud çuxalix bir də Aşix Ələsgərin arvadı Anaxanım üçün güllü xaradan bir dizdik parça alıf üz qoydu Ələsgərin evinə. Gəlif gördü kü, Anaxanım xala cəhrə əyirir. Çəkinə-çəkinə salam verif dedi:

Xoş gördük, Anaxanım xala.

Anaxanım başını qaldırır gördü kü, Nağıdı.

Nağıya bir çəpəni nəzər salıf dedi:

– Hə, sazını aldırır gəldinmi, a bala?

Nağı yalannan özünü bir az toxdadır dedi:

– Anaxanım xala, saz nədi, aldırmax nədi. Ürəyim sizi istədi, gəldim. Sana da bax, güllü xaradan bir dizdik parça almışam, ustadıma da bir çəkməlik. Üstəlik bir az İrəvan xruşu, bir çuxalix da mahud gətmişəm. Bəs, ustadım hardadır?

– Nə bilim hardadır.

– Sən Allah, düzünü de.

– Bir neçə gündü, Gəncə şəhərinə gedif. Bilirəm ki, işin dara düşüf, onun üçün axtarırsan ustadını, eləmi?

Nağı bunu bilən kimi tüpürür davanına. Üz tutuf Gəncə şəhərinə. Nağı bilirdi ki, Ələsgər həmişə daş mehmanxanasında qalır. İçəri girif mehmanxananın böyüyün-

nən soruşdu:

– Deyillər Aşix Ələsgər burda qalır.

– Bəli, burdadı, özünü də filan yerə, məclisə dəvət elədilər. Nağı birbaşa həmin yerə gəlif, görür kü, ustadı dövrən eliyir. Nağı çox fikir-rəşdi ki, mən neyə eliyim ki, ustadımnan barışa bilim. Nağı gördü kü, məclisdə bir nəfər hörmətdi şəxs var. Nağı ona yaxınnaşif dedi:

– Mən Aşix Ələsgərin şeyirdiyəm. Ama kərkiyi daşa vurmuşam, yanında günahım çoxdu. Mən görürəm ki, burda hamı sizin ehtiramınızı saxlıyır, hörmətdi adamsınız. Sizi and verirəm Allaha. Aşix Ələsgərə deyəsiz ki, mənim günahımnan keçsin.

Bu adam Aşix Ələsgərə dedi ki, bu oğlanın günahınnan keç, onu bu məclisə və mana bağışda.

Aşix Ələsgər gördü kü, bu Nağıdı. Qaldı iki suyun arasında. Bir az yuxarı, aşağı baxıb dedi:

– Söz eşitmək ədəfdəndir. Onun günahını sizə bağışdıyırım. Aşix Ələsgər məclisi qurtarıf Nağıyan mehmanxanaya gəldi. Ələsgər yolda soruşdu:

– Aya, ay Nağı, yoxsa sazını aldırıfsan?

– Yox, ay usta, sənin adının hörmətinə İrəvanda Məmməd bəy addı bir bəynən dost olmuşam. Hər gün toydanışanda keçif günüm. Yaxşı pul qazanmışam. Sana də bir cüt çəkməlik dəri, bir də mahutdan bir çuxalix parça almışam. İndi orda böyük toy məclisi var. Məmməd bəy dedi, get Aşix Ələsgəri də gətir. O toyu Aşix Ələsgərnən yola salın. Ona görə Ələsgər dedi:

– Mən hələ şeyird adına çıxan toya getməmişəm. Onsuz da Ələsgər yaxşı bilirdi ki, bu toy işi döyül, Nağı sazını aldırıb, onunçün gəlif. Nağı başını yerə tikif, mağmın-mağmın dedi:

– Ay ustad, sən həmişə deyirdin, şeyird dara düşəndə ustadı dadına çatar. Düzünü deyim ki, toyda oxuduğum zaman iki aşix gəldi. Mana üçcə kəlmə söz dedilər. Dilim

qıfıllandı cavaf tapa bilmədim. Sazımı aldılar. Düzdü, sonra Məmməd bəyin xətrinə onu özümə qaytardılar. Ancax Məmməd bəy dedi ki, nə təhər olursa-olsun Aşix Ələsgəri gətiməlisən, yoxsa mən bu mahalda baş qaldırır gəzə bilmərəm. Nağı sonra bir az da fağırışıf dedi:

– Mənim üçün nə var, gedif kotanımlı əgərəm, ama sənin adını vermişəm ki, mənim ustadım aşix Ələsgərdir. Deyəjəklər ustası da qorxdu gəlmədi. Sənin adına yaraşmır, özün bilərsən. Aşix Ələsgər gördü kü, bir yana baxanda bu da düz deyir. Ona görə çar-naçar razılaşıf dedi:

– Yaxşı, onda bir şərtənən gedərəm. Sən olursan usta, mən oluram şeyird. Nağı dedi: Mən necə deyə bilərəm ki, sən şeyirdsən. Bəs deməzdərmi bu nə faraş şeyirdi.

Ələsgər dedi:

– Onda özün bil, mən gedəsi olmadım.

Nağı dedi:

Bir az dincəlif özünə gələnən sora Nağı dedi:

– Usta, sən Allah incimə. Sən nə desən o da olajax.

– Onda gedək sənin çəkməni də tikdirəg sonra gedək.

Onnar duruf çəkmə tikənin yanına gəldilər.

– Ələsgər çəkməçiyə dedi:

– Ay bala, bizim bu çəkməni tikərsənmi.

– Usta dedi:

– Baş üstə, niyə tikmirəm.

Əmə, usta baxıf gördü kü, bu çox əvəzsiz bir dəridi.

Öz-özünə dedi:

– Hə, yaxşı oldu, bunnan bəylərə layiq bir çəkmə tikif baha qiymətə sataram. Buna da dağarçıxdan bir çəkmə tikif başını alladaram.

– Ay bala bizim sana əl muzdumuz nə olajax. Usta dedi:

– Əl muzdu bir manat alajam. Savah gəlif çəhmənizi götürərsiniz. Bunlar razılaşıf ayrıldılar.

Ələsgər savax gəlif ustadan soruşdu:

– Ay bala bizim çəkmə hazırdımı?

– Bəli, hazırdı, götür.

Aşix Ələsgər baxıf gördü kü, bu ona fırlıdax gəlif, dedi:

– Ay bala biznən zarafat eləmə. Mənim çəkməmi ver, çıxım yolumnan gedim. Axşam düşür.

Çəkməçi dedi:

Ə, nə zəhlətökənnik eliyirsən, çəkmən budu, götürürsən götür, götürərsən götür, götürmürsən çıx get, dükanı toz eləmə.

– Yaxşı, onda sən də mənim sənətimnən tanış ol.

– Əmi, sən sənətin nədi?

– Oğul, mən aşığam.

– Bəs, sazın hanı? Bir hava çalardın biz də qulax asardıx.

– Aya, a Nağı, get mənim sazımı gətir gəl.

Nağı Ələsgərin sazını gətirəndə ətrafdakılar sazın dilə gələcəyini annıyıf çəkməçi dükanına axışdılar. Aşix Ələsgər sazın zilin - zil, bəmini bəm elədi, aldı görək nə dedi:

Danışdıx, barışdıx mərhəmət ilə,
İnciklik araya qatma, hayıfsan.
Sən tacir olmazsan, bir manatınan,
Namusu, qeyrəti satma, hayıfsan.

Ellər məni nəzərinən salmıyıf,
Huşum cəmdi, aqlım heç azalmıyıf.
Fani dünya Süleymana qalmıyıf,
Oyan bu qəflətdən yatma, hayıfsan.

Girəndə məclisə, ağır yığnağa,
Bizə hörmət edir irəşvər, ağa,
Söz uzansa həcv çıxar qurşağa,
Sözün dalın çox uzatma, hayıfsan.

– Ay kişi, mən özüm zarafat eliyirdim, çəkmən o deyil, bax budu.

– Yox, ay bala, bu yumşaxdı, elə bu yaxşıdı.

Alır sözün o biri xanələrini:

Siz tərəş eyləyirsiniz iynə, bizimən,
Bizimki də gəlif-gedir sözünən.
Əyri ol əyriynən, düz ol düzünən,
Hər yetəni sən aldatma, hayıfsan.

Canım qurban ustaddarın sərinə,
Yalan söz igidi salar dərinə.
Köhnə dağarcığı tumaş yerinə,
Aşix Ələsgərə satma, hayıfsan.

Ələsgər adı gələndə başa düşdü ki, kərkiyi daşa vuruf.
Dedi:

– Ələsgər əmi, bu şeri başqa yerdə oxuma, elə burda da qalsın.

– Ay bala, söz burda qalası döyül. Bunu bir toyda, bir nişanda, bir də dəyirməndə deyəcəm. Nağı çəkmiyi də xurcuna qoydu. Bunnar dükannan çıxıf üz tutdular İrəvana tərəf. Ələsgər üzünü şəyirdinə tutuf dedi:

– Ay Nağı, bu səfər çox qovğalı səfərə oxşuyur. Deyən mən gedəsi olmadım.

Nağı dedi:

– Özün bil, sənin adın batajax.

– Yaxşı, gedək, amma şərtimiz şərti.

Xülasə, bunnar gəlif İrəvana çatdılar. Məclis hələ də davam eliyirdi. Əsədullaynan Cəfərqulu məclisdə şövqnən çalif-çağırıldılar. Məmməd bəy tez-tez evə adam göndərirdi ki, görün Nağı gəlifmi? Ələsgərnən Nağı evə yaxınlaşanda Məmməd bəyin bajısına xəvər verillər ki, Aşix Nağı gəlir,

yanında da bir kişi. Müşgünaz baxıf gördü kü, Nağının yanında bir iribədənni adam da var. Xoş gəldinnən sonra Müşgünaz dedi:

– Nağı qardaş, bu yanındakı kimdi?

Nağı dedi:

– Ay Müşgünaz bəji bu mənim dayımdı.

Müşgünaz soruşdu:

– Bə bunu nə gəzdirirsən, yanında?

– Aşıklığa həvəsi olduğuna görə örgədirəm.

Müşgünaz gülə-gülə dedi:

– Qoyaydın bir az böyüyəydi. Sonrasa ürəyində dedi:

– Özün nə vaxt usta olmuşdun ku, bunu da örgədəsən.

Müşgünaz bir uşax çağırtdı ki, qonax gəlif. Samavara od sal. Ələsgər Nağıya dedi:

– Bunnan o yana sənə işin olmasın.

Ələsgər Müşgünazdan soruşdu ku, sən nə iş görürsən?

Müşgünaz dedi:

– Əmi, sizə çay hazırlayıram.

Ələsgər özünü lap avam yerinə qoyub soruşdu:

– Ay bala, sən onun kömürünü də, suyunu da bir yerdə tökdün, bə onnar bir-birinə qarışmadımı?

Müşgünaz dedi:

– Əmi, bəs siz çayı nədə qaynadırsınız?

– Ay bala, biz xaki-xorasını basdırırıx külə, içinə də kəkotu tökürük, olur şirə plov. (Xaki-xorasan qara axtafa deməkdir) Müşgünaz öz-özünə fikirleşdi ki, bu samavar çayı görmüyüf, içə bilmiyif özünü yandırajax. Xülasə, çayı süzüf, qonaxların qavağına qoydu. Sonra fikir verif gördü kü, bu çayı əməlli başdı bölmüyə bölüf işdi. Müşgünaz dedi:

– Ay Nağı qardaş, mən dedim ki, bu özünü yandırajax, amma bu çayı əməlli başdı işdi ki...

Nağı dedi:

– Ay Müşgünaz, bununku həftərəngidi. Düz bir həftədi ağıllı işdər görür.

– Bə, bu indiyə qədər nə işnən məşğuluydu?
– Qoyuna gedirdi. İndi daha bezif. Yaxşı zehni var, yaşdı olduğuna baxma, nə desən götürür.

Elə bu o məqamda Məmməd bəy adam göndərdi ki, durmuyuf gəlsinnər. Müşgünaz dedi:

– Əmi, sən burda qal, bax bu bizim içməyimiz-yeməyimiz, ye-iç. Nənnidə də bir yaşında uşax var, ağılyanda giridərsən.

Ələsgər dedi:

Ay bala, mən buraya uşax kiritməyə gəlməmişəm. Mən gəlmişəm ustamnan söz öyrənəm, saz öyrənəm.

Müşgünaz onu başınnan eləmək üçün dedi:

– Toydan sonra Nağı qardaşa deyəjəm sənə bir həftə burda saz-söz öyrətsin. Toydan nə qazansa sənin payını versin. Əmi, ora xannar-xavanlar məclisidi, ora şəyird yeri döyül.

Ələsgər bunnardan qavax sazını götürüf yola düşdü.

Gəldilər məclisə yaxınnaşdılar. Aşix Ələsgər Nağıya dedi ki, innən belə yannış naxış işdətmək lazımdı.

Onnar gəlif, məclisə daxil oldular. Məmməd bəy gördü ki, ayə, bu Ələsgər döy. Öz-özünə fikirreşdi ki, görəsən bu ifləmənin yanındakı kimdi? Nağı keçif Məmməd bəyin yanında əyləşdi. Məmməd bəy soruşdu:

– Ayə Nağı, bu kimdi? Xülasə, dedi:

– Dayımdı.

– Ayə, mən sana dayınımı, yoxsa Ələsgərimi taf gəti, demişəm?

– Getdim, evdə yoxdu, getdiyi yeri də tapa bilmədim.

– Bə bunu nə gəzdirirsən?

– Çox hafizəlidi.

Məmməd bəy ürəyində ayə, sənnən qardaş olan günə daş yağaydı, sən mənim başımı aşağı elədin, – dedi.

Nağı Məmməd bəyin qaş-qavax tökdüyünü görüf dedi:

– Yaxşı olar, Məmməd bəy, qəm eləmə. Məclisdə hər tərəfdən qonaxlar varıydı. O cümlədən qazaxlı İsrafil ağa da məclisdəydi. O, istədi Ələsgərnən duruf görüşsün. Ələsgər işarə elədi ki, hələ məqamı döyül.

Aşix Ələsgərin başında kolusu bir papax varıydı. Əsədullahnan Cəfərqulu qəlyanlarını çəkif, tüstüsünü Ələsgərin papağına verdilər. Ələsgərin başında elə bil bir xotma oddamışdılar. Amma Ələsgər heş fikir vermirdi. Əsədullah kinayəynən soruşdu:

– Ayə, sən aşixsanmı, şəyirdsənmi, adın nədi?

– Adım Solaxeydi.

– Bə, ustan kimdi?

– Görmürsən, o yekəlikdə ustadımmı. Ustadım, bajım oğlu Nağıdı, dana, ağrın alım.

– Özü nə vaxt usta olmuşdu ku, hələ səni də öyrədir? Ustadının sazını bir tafmacaynan əlinnən aldım.

– Oğul odu ku, mən yanında olanda alın. Onu tək görüfsünüz?

Məmməd bəy başını qaldırif utandığınnan heş kimin üzünə baxa bilmirdi. Çünki ev yiyəsinin qonağı pisikəndə ev yiyəsi onnan qavax pisikir. Əsədullah dedi:

– Hə, onda dur, sən də mənim şəyirdimnən deyiş.

– Ayə, qardaş niyə döyüşürük, nəyimiz ortax düşüf?

– Ayə, döyüşürük yox, a kişi, deyişirik. Yəni birini o deyir, birini də sən.

Əsədullah şəyirdi Cəfərquluya dedi:

– Duran kimi Abbas Tufarqanlının "Ay nədən oldu" şerini oxu. Qoy cavaf tapa bilməsin. Sən də onun sazını əlinnən alarsan. Cəfərqulu sazını köklüyüf meydana girdi. Nağı dedi:

– A şəyird, dur görüm neyniyirsən?

– Yaxşı, usta, onda mənim sazımı köklə ver.

Hamı onun şəyird olduğuna inanmışdı. Nağı sazi solaxey köklüyüf verdi şəyirdinə. Əsədullah dedi:

– Pəh, adını qoyana rəhmət. Adın Solaxey, sazın soloxey, özün də solaxey.

Cəfərqulu başdadı Tufarqanı Abbasın sözünü deməyə:

Əzəldən can deyib, can eşidən yar,
İndi beyvəfaliq, ay nədən oldu?
Deyirdin öluncə dönmərəm səndən,
Yadnan aşnalığın, ay nədən oldu?

Sonra üzünü Nağıya tutuf dedi:

– Ay usta, mən nə oxuyum.

– Yolda öyrətdiyimi oxu, elə cavavı odu.

Yerin, göyün, ərşin, gürşün bənası,
Künhü, bünövrəsi, ay nədən oldu?
Yeri göydən, göyü yerdən kim seşdi,
Hikmətin dəryası, ay nədən oldu?

Məmməd bəy başını bir az qaldırdı. Oxuyanın eninə, uzununa baxdı.

– Ayə, a Nağı, bu nə tutarrı söz dedi. Ayə, belə sözdən Əsədullaya əvvəlcə niyə demədin?

Aldı Cəfərqulu:

Başına döndüyüm şahın Becanı,
Şahın dövrənində yol budu, tanı.
Deyirdin həftəyə alaram kanı,
Həftə ilə döndü, ay nədən oldu?

Aldı Solaxey:

Neçə qəndil, neçə sütun vuruldu?
Sən kimsən, mən kiməm, kimnən soruldu?
Elmi müəmması harda duruldu?

Ustaddar ustası, ay nədən oldu?

Aldı Cəfərqulu:

Gözəl şahım, mənə qılsın bir saya,
Rəhmin gəlsin mən tək bu binəvaya.
Abbas deyər sirr qaldım xudaya,
Pərim bir bəşərdi, ay nədən oldu?

Solaxey dedi:

– Çox sağ ol, sən ki, atı yiyəsinin qapısına sürdün.

Solaxey aşığam, intizarım var,
Alim sənsən, məni eylə xəbərdar.
Elmi hardan tapdı cümlə aşıqlar,
Şəri müəmması, ay nədən oldu?

Müşgünaz pəncərədən baxanda, gördü kü, şeyird meydana girif. Əlini üzünə atıf cırdı kı, bunnar mənim qardaşımın adını batırdılar. Məclisdə Məmməd bəyin beş qardaşı da əyləşmişdi. Hamı təşviş içindəydi.

– Ayə, bu necə şeyirdi. Heş Nağı belə sözdər deyə bilmirdi, axı?

Əsədulla Cəfərquloyu çağırif dedi:

– Ayə, Aşix Ələsgərin bir qıfılbəndi var ha, buna de, qoy dili lal olsun.

Aldı Cəfərqulu:

Altı gündə dünya neçə don geydi?
Nə üstə əyləşdi, bərqərar oldu?
Əzəl kimlər oldu Turun bənnası?
Ulduzlar nətəri yerbə-yer oldu?

Aldı Solaxey:

Altı gündə dünya iki don geydi,
Gavı mah üstündə bərqərar oldu.

Haqq özü olubdu Turun bənnası,
Ulduzlar bu təhər yerbə-yer oldu.

Məhəmməd bəy dedi:

– Ayə, a Nağı, birdən bu Ələsgər olar, ha?

– Yox, a bəy, dayımdı.

Amma baxdı k1, Nağı yeyif-işməyinnən heş qalmır.

Aldı Cəfərqulu:

De neçədi, Müqərrəyin mələyi?
Onnarın içində hansıdı bəyi?
Cannıdı, cansızdı ərşin dirəyi?
Nə ilə çalındı mötəbər oldu?

Aldı Solaxey:

On altıdı Müqərrəyin mələyi
Hürünsədi onun içinin bəyi.
Nə cannı, nə cansız ərşin dirəyi,
Salavat çalındı mötəbər oldu.

Aldı Cəfərqulu:

Ələsgər əl çəkməz etiqadınnan,
Yerdə xəbər dardı, göy büsatınnan.
Haqq ilə peyğəmbər əhvalatınnan
İslamam deyənə nə xəvər oldu?

Cəfərqulu dedi:

– Ustad, daha mənnik döy, özün dur.

Əsədullah meydana girif bir firrandı:

– Ayə, Solaxey, elmin qırx qapısı var, otuz doqquzunu
aşsan da birində səni dayandırajam. Solaxey dedi:

– Elə açar var qırx qapıya da düşür. Sənin onnan xəvə-
rin varmı? Sən qalxdın, indi də mənim ustam qalxar.

Məhəmməd bəy dedi:
– Yox, özün yaxşısan, ay şəyird.

Aldı Əsədullah:

Solaxey aşıxsan az düşünərsən,
Qalmağallı bir bazara düşərsən.
Altmış yaşda təzə şəyird olubsan,
Qulluğunnan tez kənara düşərsən.

İsrəfil ağanın əli on açılanın dəstəsində dişi bağırsağını
kəsirdi. Ələsgər görüf işarə elədi ki, lazım döyül.

Aldı Solaxey:

Məğrurruğ eliyif ustadam demə,
Bir gün olar sən də dara düşərsən.
Başülək deyilsən, çolpa balasan,
Səryəndar qalarsan, tora düşərsən.

Aldı Əsədullah:

Nabələdsən aşılığın işinə,
Dözə bilməzsən nə savaşıma.
Yolunu salaram dağlar başına,
Çovğuna, borana, qara düşərsən.

Aldı Solaxey:

Alçaxda oturuf dırmanma başa,
Tülküsən aslannan girmə savaşa.
Gəl yapışma güjün çatmıyan daşa,
Götürə bilməzsən, zora düşərsən.

Əsədullah Nağıya gözünü yaman ağartdı:
– Ayə, bu Solaxey, Solaxey işi döy. Bu kimdi, gətimi-
sən bura.

Aldı Solaxey:

Nağıya satmaynan işvə-nazını,
Zimistan eylərəm bahar, yazını.
Soyaram livasına, allam sazını,
Yal quyruğu qırxıx yola düşərsən.

Aldı Əsədullah:

Gəl Əsədullahnan girmə meydana,
İgiddən olanı tək doğar ana.
Şəyirdi, ustalı sallam zindana,
Gözü yolda, intizara düşərsən.

Aldı Solaxey:

Hərca dilin özün üçün yağdı,
Aşix Ələsgərin odlu çağdı.
Alar caynağına səni dağıdı,
Göydən yerə parça-parça düşərsən.

Əsədullah dedi:

– Bu Ələsgərin şeiri oldu, axı.

– Ayə, sizə Ələsgərin sözünü demək halaldı, mana haram.

İsrəfil ağa onaçılanın dəstəsini basıf ayağa durdu.

– Ayə, burda qərribasannıxmı eliyirsiniz? El misalıdı:

– "Adın nədi, Rəşid, birini de, birini eşit". Qoyun birini də bu Solaxey desin də.

Camaat yerbəyerdən dedi:

– Desin də, desin, görək nə deyəcək.

Aldı Solaxey:

Sizdən xəvər alım kamil ustaddar,
Hax nə gündə yaradıfdı dünyanı?
De göynən yer nə bəsiylə quruldu?

Nə üstündə bəndə saldı Əsmanı?
Əsman nə istədi barı Xudadan?
Xudam nə hökm etdi ərşi-ələdan?
O kimiydi, nə gətirdi haradan?
O kimiydi, gördü Məçidi-ləqsanı?

Orda nə abıyla aldı dəstəmaz?
Neçə rükət əta eylədi niyaz?
Neçə kimsənəyə oldu pişnəmaz?
Onnar baqidimi olufmu fani?

Tez verəsən sözdərimin isbatın,
Hardadı məkanı abı həyatın?
Necədi məqamı məlakəlmovtun,
Nə törü insandan o alır canı?

Əsədullah dedi:

– Solaxey qardaş, səni and verirəm Allaha, adını düz de. Mənim sənin üzünün nurunna, nəfəsinin ağırlığına bədənəm titriyir.

Aldı Solaxey:

Bu təzə kələmdı, olsun yaqini,
Qibləm Kəba, dinim Məhəmməd dini.
Atam Alməməddi Göyçə sakini,
Adım Ələsgərdir yaxşı bil, tanı.

Ələsgər adını deyən kimi İsrəfil ağa ayağa qalxıf, üzünü məclisə tutuf, dedi:

– Ay camahat, adını eşidif, üzünü görmədiyiniz Aşix Ələsgər bax budu, tanış olun. Aşix Əsədullah ayağa qalxıf, Aşix Ələsgərin qarşısında baş əyif dedi:

– Ustad, Allah Nağının üzünü qara eləsin. Gərək bizi belə qavaxlaşdırmayadı. Mən sizin qarşınızda baş əyirəm.

Siznən bu görüşümü ziyarət bilirəm. Burda nə qədər döyran oluf o da sənindi. Bir də Sizdən üzr istiyirəm.

Sizə deyim Müşgünazdan. Ələsgər adı bütün məclisə bəyan olanda Müşgünaz Ələsgərə dediyi sözdərin xəcalətin-nən az qaldı yerə girsin. O, qardaşı Məmməd bəyi eşiyə çağırır dedi:

– Ay qardaş, bu Aşix Ələsgəriymiş. Mən onu məclisə buraxmırdım k1, ora sənın yerin döyül. Hələ ona dedim ki, beşikdəki uşaxdan muğayat ol, onu aqlamağa qoyma. İndi neyniyim? Aşix Ələsgərin sazının zilinə düşsəm el içində biyavır olajam. Məmməd bəy dedi:

– Qardaşın ölmüyüf kü, Aşix Ələsgərə ağır nəmər verif, sənın adına tərif dedirdəjəm. Məmməd bəy üzünü Ələsgərə tutuf dedi:

– Ələsgər əmi, bilirəm, Müşgünaz gərkinı daşa vuruf. Onun bu məclisdə beş qardaşı əyləşif. Bizdən nəmərini al, bajımız Müşgünaza bir tərif deginən.

Ələsgər gülə-gülə dedi:

– Tərif başqa cür olajaydı. Sizin sözüñüzdən sonra gərək yaxşı üzünə çöyürsən.

Səhər vaxtı Mahcamalın görəndə,
Xəstə könlüm gəlir saza, Müşgünaz.
Sonatək çalxanıf gərdan çəkəndə,
Oxşuyursan quba qaza, Müşgünaz.

Dört tərəfin bənövşəli bağ olsun,
Həmişə yediyin bal, qaymax olsun,
Sağ-solunda qardaşdarın sağ olsun,
Corafları yaxşı bəzə, Müşgünaz.

Ürək dərttdi, könül qəmli, vərəmli,
Səni gördüm səxavətdi, kərəmli.
Bir mirzə olaydı əli qələmli,

Mən diyəm vəsmi ni yazı Müşgünaz.
Ötgün sözüm kəsgin bəxtim olaydı,
Ağ otağım zıba rəxtim olaydı.
Ələsgərəm cavan vaxtım olaydı,
Qəddim əyif qəhri qəza Müşgünaz.

Müşgünazın qardaşlarının hamısı Aşığa ağır nəmər verdilər.

Söhbət bunnan da tamam oldu. İrəvan camaatı bir neçə gün də Aşix Ələsgəri burda qonax saxlıyır, onu böyük hörmət-izzətnən Göyçüyə yola saldılar.

AŞIX ƏLƏSGƏR KƏLBƏCƏRİN QILIŞDI KƏNDİNDƏ

Aşix Ələsgər ömrünün çoxunu Kəlbəcər mahalında keçirmişdi. Axı, onun həyat yoldaşı Anaxanım Kəlbəcərin Yanşax kəndinnəniydi. Ama, bu tərəflərdə Ələsgərin ən yaxın dostu Qılışdı kəndinnən olan Xannar kişi idi. Aşix Ələsgər nə vaxtı o mahala gələdisə, mütləq Xannar kişiynən görüşərdi. Xannar Aşix Ələsgərin hər gəlişinə böyük bir məclis düzəldərdi. Aşığı həmişə böyük hörmət-izzətnən yola salardı. Bu dəfə Aşix Ələsgərin vacib işi olduğuna görə dedi:

– Heç Qılışdı kəndinə burulmuyum, kəndin yuxarisinnan atımı sürüf gedim. Kəndin cavan uşaxları gördü kü, Aşix Ələsgər Xannar əmigi ilə dönmədi.

Hamısınnan böyük olan bir uşax üzünü yoldaşlarına tutuf dedi:

– Biriniz yüyürün Xannar əmiyə xəvər verin ki, odu Ələsgər əmi atımı kənddən aralı sürüf gedir. Bu nədi? Yoxsa Aşix Ələsgər Xannar kişidən inciyif.

Uşaxlardan biri tez özünü Xannar kişiye çatdırıf dedi:

– Xannar əmi, odu ey Ələsgər əmi kəndin qırağinnan gedir, bə sizə niyə gəlmir? Xannar onu görüf, qışqırdı:

– Ay qardaş, atının başın bir az çək görüm. Ələsgər atdan düşdü, Xannarnan görüşdü.

– Ayə, a qardaş, bu nə işdi görürsən. Bilirsənmi, biz otuz-qırx ildi sənnən təmannasız salamım-kəlamımız var. İndi sən belə kənddən belə aralı ötüf keçəndə hərə bir söz deyir. Fikirrəşillər ki, görəsən Xannarnan Ələsgərin arasında nə inciklik oluf ku, daha Ələsgər bu kənddən yan keçir.

Ələsgər cavaf verdi:

– Ay Xannar, vallah düzünü deyim ki, mən hər gələndə sən böyük zəhmətə tüşüf az qala bir toyun xərcini çəkirsən. Özü də çox vacib işim vardı. Ağrım alım, ay qardaş, indi gedim başqa vaxdı gələrəm.

– A kişi, ay qardaş gəl belə eləmə, onu bil ki, mən

xoşbəxt adamam k1, sənin kimi adamnan dostdux eliyirəm. Bir də ki, görmürsənmi, bu uşaxlar da məyus oluflar ku, Ələsgər əmim hər dəfə Xannar əmimgilə gələndə aşığa qulax asırıx, həmi də yaxşı yeyif içirik. Bax gör hamısının əli allahdadı k1, ay Allah, nola, Xannar əmim onu buraxmıya.

Ələsgər çar-naçar atının başını döndərdi, gəldilər Xannar kişinin evinə. Xannar kişi gördü kü, Aşix Ələsgərin atı nə isə birtəhərdir, heç xoşuna gəlmədi. Qəlbində tutdu ki, özünə aldığı o yorğa atı səhər qardaşı gedəndə yəhərriyif ona versin. Xannar kişi Hatəm kimi çox səxavətliydi. Axşama yaxın həməşəki kimi heyvan kəsildi, yemək-işmək hazırrandı. Xannar kişi kəndin bir neçə adamını da dəvət elədi. Onnarı başına topluyuf belə bir məsləhət elədi:

– Aşix Ələsgər hammızın oğlunun, qızının toyunu eliyif. Bu dəfə də gəlin belə bir iş eliyək. Bir siyahı tutax, ona baxşeyişdər verək. Bax, mən öz atımı ona bağışdıyiram. O, daha sonra Bayramalıya, İsayə, İbrahimə və Mikayılə müraciət edərək dedi:

– Sizin də imkanınız nəyə çatırsa, onu eləyin. Onnar dedilər:

– Biz də iki yaxşı öküz alarıx, əkinini-biçinini onnan eliyər. Sən verdiyin atnan da gedər aşıxlığının dalıncax. Xannar dedi:

– Lap yaxşı oldu, keçin içəri, siz söhbət eliyin. Mən də sizin üçün yemək-işmək hazırradım.

Xülasə, bunnar gejiyi çalif-oxumaxnan oxumaxnan başa vurdular. Gejiyi yatdılar. Savahlar üzünüzə xeyirrik-nən açılısın. Xannar kişi sübh tezdən oyandı. Hazırraşdı k1, axşam adamlar dediyini gedif gətirsin. Amma kimin qapısına getdisə də, heş birini tapa bilmədi. Onnar hərəsi bir tərəfə yayınıf, getmişdi. Kor-peşman evə qayıtdı. Bir cüt öküz boyunduruxladı. Özünün ən yorğa atını da aparıf çardağın altına bağladı.

Ələsgər çay-çörək yedikdən sonra Xannara dedi:

– Ay qardaş, mənim atımı uşaxlara deynən yəhərrəsin. İndi icazə ver, gedim.

Xannar dedi:

– Nə vaxt istəsən gedə bilərsən.

Aşix Ələsgər həyəətə çıxanda gördü kü, onun atının yerinə başqa bir at bağlanıf. Yanında da bir cüt öküz. Xannar dedi:

– Ay qardaş, bunnarı axşamkı qonaxlar sona alıflar.

– Ay Xannar, mən uşax-zad döyüləm. Hər işi yaxşı başa düşürəm. O at da, o öküzdər də sənün özünündü. Sən nahax belə zəhmət çəkirsən. Xannar dedi:

– Ələsgər, əyər bunnarı götürməsən, elə bil ki, mənim dünyamı tarımar eliyərsən. Səni and verirəm o bir Allaha mənim sözümü yerə salma.

Ələsgər atı mindi, öküzdəri də qavağına salıf yola düzəldi. Kənddən bir xeyli aralanannan sonra gördü kü, axşam qonaxlıxda olan adamlar indi burda yol çəkillər. Bayraməli kişi dedi:

– Ayə, Ələsgər sizi tanımaz. Amma mən onun çox qonağı olmuşam. İndi girəjəm xəndəyə Ələsgər gedənnən sonra mana diyərsiniz.

Ələsgər onnara yaxınnaşif salam verdi. Bir az söhbətdən sonra onnara dedi:

– Yaxşı iş görürsünüz, adam yol çəkdirər, körpü saldırar.

Onnar Aşix Ələsgərə dedilər:

– Belə hardan gəlirsən, Ələsgər əmi?

– Ay bilmirsinizmi, mənim bir qalajax yerim var, o da Xannar kişinin evidi.

– Eh, a kişi, bilmirik bu Xannar kişidə nə tapıfsan? Gələrdin bizim birimizin evinə. Sənin şərəfinə yaxşı bir məclis düzəldərdik. Səni ürəyin istiyən kimi yola salardıx.

Ələsgər o saat annadı k1, bunnar axşamkı adamlardı. Amma onnar elə bilirdilər ki, Ələsgər onnarı tanımıyif.

Ələsgər vergili adamıydı. Heş nə onun nəzərinnən yayınmazdı. Onnar bu fikirnən dedilər:

– Həmi də neçə vaxtdı k1, sənin səsini eşitmirik.

– Aşix Ələsgər dedi:

– Nə olar, onsuz da yazın laləzar vaxtıdır. Ürəyim onsuz da yaman coşuf. Sizin də xətriniz istiyir. Bir-iki hava oxuyaram. Bunlar bir-birinə baxıf göz vurdular, ürəklərində düşündülər. Axşam nəmərsiz-filansız oxutdux, indi də rəhmətdiyın oğlu özü könüllü oxumax istiyir. Bir ağızdan dedilər:

– Oxu-oxu qadan alım, ay Ələsgər qağa.

Aşix Ələsgər baş üstə deyif başdadı oxumağa və ürəyində dedi ki, ay həriflər indi sizin boyunuza görə xələtinizi biçim. Siz də görün. Aldı görən Ələsgər dedi:

Mərd iyidin məclisinnən,
Aşix gələr at aparar.
Tər tökər, zəhmət çəkər,
Apar hər busad aparar.
Mərddərə canım sadağa,
Zəhməti bəzzat aparar.
Aşığın nəmərin verməz,
Demə biysufat aparar.

Qılıxlı qardaşdarım,
Dedi, bir dana vermədi.
Çərx dolandı, yığval yatdı,
Döndü zamana vermədi.
İsa, İbrahim, Mikayıl,
Mərđi-mərdanə vermədi.
Sarıdaşlı Bayram vermədi,
Aşığa bir dana verməz.
Yüz tükənni tat aparar,

Bilirsənmi ölüm haxdı.
Bu nə təlaşdı dünyada,
Kimi gördün qəzadan.
Qurtardı qaşdı dünyada,
Səxavətsiz dövlətlilik.
Barsız ağaşdı dünyada,
Nəfi yox, zəhməti çox,
Sel gələr afət aparar.

Sözdərimin bir parasın,
Saxlamışam xəlvətdədi.
Zamana dəyus oluf,
Sur indi müxənnətdədi,
Bir az namus gözdüyənin,
Axır boynu kəmətdədi.
İyidəm diyən ya ölübdü,
Yada kı qəzamatdadı.
Bu dünyanın ləzətini,
Bilin bey qeyrət aparar.

Vəsf eylər Aşix Ələsgər,
Budur taraşım Xannara.
Şahı mərdan köməy olsun,
Əziz qardaşım Xannara.
Neçə aşix gördüm deyir,
Qurvandı başım Xannara.
Kimiyə at bağışdar,
Kimi yüz manat aparar.

Bunnar işi belə görüf başdadılar aşix Ələsgərə yalvarmağa.

– Ələsgər əmi, sən Allah bizi bağışda. Biz elə bildik sən bizi tanımayajaxsan. Qurvanın olax. Heş erdə bu əhvalatı danışma. Vaxt gələr sənin hörmətinnən çıxarix.

O cavavında dedi:

– Nə deyirəm, ay bala, sağ olun. Aşix Ələsgər bunnardan aralanıf bir az getmişdikin, gördü at altında oynaxlamağa başladı. Öküz dər qulaxlarını cütdədi, quyruqlarını bellərinə qaldırdılar. Aşix Ələsgər çaşaf qaldı. Öz-özünə dedi:

– Ay Allah, bu at niyə belə eliyir. Baxıf, gördü kü, at bunu yıxıf öldürəjək. Tez yerə düşdü. Bu yerdə öküzün biri ipini qırıf özünü dərəyə verdi. Bir də baxdı k1, atın cilovu əlində qaldı.

– Allah, sənə pənəh, bu nə işdi. Gördü kü, bu qara çuxalı bir adamdı, bir ağacın dalına pünhannanıf. Dedi ki, yaqın atı da, öküz dər də bu hürkütdü. Sonra da fikir rəşdi ki, əşşi deyəsən elə bu mənəm baxtımdı, mənən üz döndərif. Bəlkə insafa gəldi. Gəl ona yalvarginən. Aldı görək nə dedi:

Nə sevda tapıfsan, nəyə talıfsan,
Harada yatıfsan, gəl, qoja baxtımdı.
Ya mənən küsüfsən, ya qojalıfsan,
Bu sınıx könlümü al, qoja baxtımdı.

Çəkif pünhana deyir dər döz,
Cəhənnəm odunna pisdi tənə söz.
Gümüşüm tunc oldu, zər-zibam da bez,
Qəlp çıxır aldığım mal qoja baxtımdı.

Mardan şirə çəkif daşdan keçərdin,
Pərvəzdanıf qafdan kufa uçardın.
Dəryalardan ləli gövhər seçərdin,
Keçən günü yada sal, qoja baxtımdı.

Özüm aşix oldum, oğlum gülləçi,
Onda bildim qalmaz dövlətin üçü.

Qırıldı mal-qoyun qalmadı keçi,
İndi də yıxılıb kal, qoja baxtım.

Yaxşı döyül təğdir üçün bu adət,
Kahdan gəlir, gahdan verir xəcalət.
İyiddər at vermir, gözəllər xələt,
Kəsilib təmməkim bil qoja bəxtim.

Ələsgər kəsilib səbri aramnan,
Oxuyufsan qannar axır yaramnan.
Haqqı ilə sevda qur əl çək haramnan,
Halaldan mətləbin al, qoja baxtım.

Xalqımız həmişə aşıx, saz-söz, söhbət sevən olsun.

NÖVRƏS İMANIN TİFLİS SƏFƏRİ

Əvvəlcə ustaddarı yada salax.

Əqdəm olan bu dünyada,
Təkdi bir allah əzəl,
Öz nurunna xəlq eylədi,
Ol həbibullah əzəl,
Şiri davər ismi oldu,
Bir vəliyullah əzəl;
Ərşə, Gürşə bais oldu,
Onnarın nuru qələmi,
Əşhədən la lailahə illəllah,
Yazdı illallah əzəl.

Adəm getdi, şulys qaldı,
Nuh gəldi dünyaya həm,
O çalışdı hax yolunda,
Çox çalışdı müstəgəm,
Gah yalvardı, gah nəsihət
Söylüyərdi dəma-dəm,
Yolu atdı, haqqı dandı,
Millət üz döndərdi cəm,
Nida etdi, qopdu tufan,
Bir Nəbiyullah əzəl.

Musa düşdü dəryalara,
Fironu qərq eylədi,
İsa gəldi çıxdı dardan,
Xalqa dəlil söylədi,
Nəmrud atdı od içinə,
Qeyzinən alovladı,
Xəlilullah həqq evin,
Yapmağa bir boyladı.

Eşitdi bərdan salamın,
Söndü narullah əzəl.

* * *

Bu dünya fani dünyadı,
Qalmıyıb Süleymana;
Xeyli vaxtı ömür sürdü,
Nəzər qıldı hər yana;
Oda getdi, necə oldu,
Döndü çərxi zamana;
Nurdan gəldi Zülfüqarnan,
Düldül şahı mərdana,
Əntər kimi pəhləvanı,
Böldü Seyfullah əzəl.

Xətmi mürsəl əşrəf oldu,
Küllü aləm bildi düz;
Dinimizə rənəg verən,
Doğru kalamdı hənüz;
Qafil olma bu dünyada,
Nə gəlsə cəfaya döz,
Növrəs İman, qəm eyləmə,
Ehtiqatın qıl təmiz,
Qorxma o, günnən hərərət,
Verər şəmsullah əzəl.

– İman bu, divanisini doqquz yaşında deyif.
Bir gün əmisi Ələsgər onnan yolda qarşılaşanda
soruşur:
– İman, hardan gəlirsən?
İman deyir ki, məktəfdən gəlirəm.
Ələsgər yenə sual eliyir:
– Mollanız sizə bu gün nə keşdi?
İman cavaf verir:

– Molla əmi uşaxlara çərəkəni öyrədir. Mən isə quranı əzbər oxudum.

Bunu görüf molla mana dedi:

– Ay bala, quranı altı aydan sonra oxumax olar. Onda mən dərsimi kimnən aldığımı mollama bu divaniynən bəyan elədim.

Həmin bu divani bədahətən o məqamda deyilif.

Molla məktəbini qurtarannan sonra o, zaman savaddı adamları bir illik kursa göndərirdilər. Göyçədən İman, Gəlbəcərdən Əhməd addı bir oğlanı, Navə adında bir qızı Gümürü şəhərində oxumağa göndərillər. Hər üçü bir yerin adamları olduğu üçün də bir yerdə qalırlar. İman çox savaddı olduğunna həmişə onnara köməklik eliyərdi. Navənin ağıllı-kamallı olmağı İmanı heyran eləmişdi. Bir gün İman Əhməd müəllimdən soruşur ki, Navə xanım Gəlbəcərdə kimlərdəndi. Əhməd müəllim deyir ki, Navə xanım gözəl bir nəsilin qızıdır.

– Qardaş, onda ürəyimdə sana deyiləsi bir sözü var.

– Mənim məhəbbətimi Navə xanıma çatdır. Ona deyinən razı olsa biz evlənərik. Əhməd müəllim çox razı olur ku, İman Navə sənə, sən də ona layıqsan. Mən Navə xanıma deyərəm. Özü də mən çox şad olaram k1, sizin ikiniz birbirinizə qovuşasınız.

Əhməd müəllim Navə xanıma İmanın sözdərini çatdırır.

Navə deyir:

– Mən İmana nə deyə bilərəm. İmanın savadı, mərifəti layıqıncadı. Ancax bu işi ata-anamın razılığınna ola bilər. Beləliknən, hər ikisi əhd elədilər ki, məktəvi qurtarannan sonra bu məsələni açıf-ağardarix.

Məktəvi qurtarıf hərə öz evinə qayıdır.

İman gələndə görür kü, böyük qardaşı Aşix Qurvan dünyasını dəyişif. O zamannar ağsaqqal, qarasaqqal belə bir məsləhət görüllər ki, Qurvanın həyat yoldaşı gərək bu

evdən getməsin. İmana məsləhət eliyək ki, gəlinin bu evdən getməsinə razı olmasın. Yəni onun kəvinini İmana kəssinnər.

İman dinmir. Nə hə deyir, nə də yox.

Bunnar da deyillər ki, yəqin razıdı.

İmanın bir il keşmir ki, rəngində sarılıx hiss olunur. O, günü-günnən soluf-saralır.

Fikirdən başına elə bil hava gəlir. Kənddə bir gün toy məclisi varıymış. İmanın çox pəjmürdə olduğunu görüf onnan soruşullar:

– İman, sana nə oluf? Sən günü-günnən zəifliyirsən. Şükür olsun allaha, özün kəndimizdə müəllimsən. Gözəl də şayırriğin, Ələsgər kimi də əmin var. Sənin nə dərdin var k1?

İmanın gözdəri dolur, əlini atıf sazını götürür, sinəsinə sıxıf dərddi-dərddi alıf görək nə deyir:

Ovsunçuyam bir şahmarın qoynunda,
Yatıram onunla yar əvəzində,
Xəstəyəm ürəyim nar sorağında,
Yeyirəm bivarı nar əvəzində.

İstiyirəm uçam, şahpərim sınar,
Bülbüləm gülşənnən olmuşam kənar,
Cəsədim od tutar, alışar, yanar,
Od allam ağzıma qar əvəzində.

İman, sirrin ürəyində pünhandı,
Ariflər eşitdi, dərdini qandı,
Ala qarğa yuvasında tərlandı,
Tərlandı qürbət eldə, sar əvəzində.

Məclisdəkilər başa düşdülər ki, İmanın dərddi nə dərddi. Ağsaqqallar belə məsləhət elədilər ki, bir il, para il sazını götür. Bir qədər qonşu diyarrarda gününü keçir.

Gəlin də başa düşüf çıxıf gedər. Sən də qəmnən-qüssədən azad olarsan.

İman düşünür ki, əvvəlcə gedim Kəlbəcərdə bir Əhməd müəllimnən görüşüm, Navədən də bir hal-əhval olum. İman bir balaca hirsdənəndə, əhvalı pozulanda havalanır, özünü, sözünü bilmirdi. İndi də çox təsirrəndiyinnən ayaqqavısının birini geyinməyi yaddan çıxarmışdı.

O, elə beləcə gəlir Əhməd müəllimilə. Əhməd müəllim görür kü, İmanın ayağının biri yalındı. Kövrəlif deyir:

– İman, kaş öləydim, sənin bu gününü görmüyəydim.

İman gülüf, deyir:

– Qardaş, hansı günümü görmək istiyirsən?

Əhməd müəllim deyir:

– Qardaş, ayağın yalındı. Onu deyirəm.

Əhməd müəllim eşitmişdi ki, İmanın başına hava gəlif, ona görə belə kövrəlmişdi.

İman hər şeyi başa düşüf deyir:

– Qardaş, qəm eləmə. Vəziyyət heş də sən eşitdiyini kimi deyil.

İman sazını sinəsinə sıxıf aldı görək nə dedi:

Məzlumlar ağası, mərdin mövlası,
Şəninə zikr olan hə atası gəl,
Xəstələr binası, din midarası,
Taha, yaha, yasin qul gəbası gəl.

Əhməd müəllim yaman gövrəlmişdi. Dərdini saznan deməsə ürəyi para-para olardı. Odu ku, sazını köksünə sıxıf aldı görək nə dedi:

Bey bir allah, mim Məhəmməd, ya Əli,
Səndə müşgülümün var şəfası gəl,
Qəribi xəstənin məruzi dili,
Mənim tək həsrətin bir ağası gəl.

Aldı İman:

Göstərən deryada rəhi Cəbrayıl,
Yusif zindanda qoymadın zəlil,
Al gətir dəstinnən abı səlsəbil,
Xoşdur qullarının hər bədası gəl.

Aldı Əhməd:

Hüseynin dəstində bir bada yetiş,
Rey rəva eyliyər, nun nida yetiş,
Hey hərəyə gəlir, sin səda yetiş,
Düşməmiş cismimə çor cəzası gəl.

Aldı İman:

Ahu tək ağlaram, ya dağ-daş ağlar,
Eynimnən tökülən cannı yaş ağlar,
Nə ana can diyər, nə qardaş ağlar,
Növrəs İmanda var eşq havası gəl.

Aldı Əhməd:

Dərdi qəm əlinnən çəkirəm aman,
Zamana Əhmədə tuş tutuf kaman,
Gəl yetiş dadıma sahib-əl zaman,
Aləmlər imdadı, Mustafası gəl.

Tərsdikdən İman bura gəlif çatan günü Navə xanımın toyuydu. Əhməd müəllimi də toya dəvət eləmişdilər. Ürəyində deyirdi ki, İmanın gəlməsi bax gör hansı günə təsadüf eliyif. Bu xəvəri eşidən kimi toy sahibi bir nəfəri göndərdi ki, İmanı da gətirif gəlsin, gözüm üstə yeri var. Ama qoy sazını da gətirsin. İman nə bilsin ki, kimin toyudu. Əhməd müəllimnən İman məclisə daxil olullar. İmannan təvəqə eliyillər ki, sazını çıxar, bu məclisi şənnəndir. İmana agah olur ku, ayə bu Navənin toy məclisidi.

Sizə bir az da Navə xanımnan deyim. Navənin toyu

olsa da, qaşı-qavağı heç açılmırdı. Qızdardan biri soruşur:

– Ay Navə, Allaha şükür bu gün sənın toyundu. Niyə pərişan durursan.

İmanın gəlməsi Navə xanıma da agah olmuşdu. Ona görə də köhnə əhd-peyman yadına düşmüşdü. Sevdiyi İmana qovuşa bilməməsi onu göyüm-göyüm göynədirdi. Ələci bircə gözdərinə qalmışdı. Kirpiklərini bir sıxanda gözünün yeddi yerinnən yaş tökülürdü. İmanın gözü birdən Navə xanıma sataşdı. Dünya gözündə qaraldı.

O da özünü saxlıya bilməyif bahar buludu kimi doldu. Sazını sinəsinə sıxıf aldı görək nə dedi:

Zəlili natavan, əlaşsız yazıx,
Sən olasan mənım canım, ağılama!
Artırma dərdimi həddən ziyada,
Söylə mətləvini qanıım, ağılama.

Ağılıyan gözlərə mənəm sadağa,
Ahu ol səyyadam gəl çıxax dağa,
Leylisən, Məcnunam gedək bulağa,
Sərraf mənəm, gövhər kanım, ağılama.

İlahi dərdimi eyliyif arı,
Yağır baharımın boranı, qarı,
Səməndər qəlbilə qalatma narı,
Qoy mən eşq oduna yanıım, ağılama.

Bağbansız bağçadan bar ələ gəlməz,
Pozuldu bostanıım nar ələ gəlməz.
Qurub cəlladımız dar ələ gəlməz,
Bülbül olub Navə xanıım, ağılama.

Dünyadan əl çəkdi İman əşgara,
Nə çara eyliyim mən bəxti qara.

Səni ağladanı düşsün azara,
Ömürdən beş qalib sanım, ağlama.

İman sözünü qurtaran kimi məclisi tərki eliyif üz tutdu Tovuza Aşix Əsədin yanına. Aşix Əsəd Ələsgərin ən sevimli şeyirlərinnən biri idi. Fikirrəşdi ki, bir az onnan gəzif dolasaram. Mənim sözə-saza heç bir ehtiyacım yoxdu. Şayırrığım var, savadım var. Məni bircə elnən-mahalnan tanış eləmək lazımdı. Birdə ki, əmisinin harda dostu tanış varıydı ünvanını yazıf götürmüşdü. Xülasə, İman bu fikirənən gəlif Tovuza çıxır, bir kişidən əmisinin dostu Kərbəlayı Zeninin evini soruşur.

– Gəl, oğlum, sən axtardığın ev budu. O yaxınnıxdakı evdi, o dediyin adam da mənəm. Bəs siz kimsiniz?

– Mən Aşix Ələsgərin qardaşı oğlu İmanam.

Kalvayı Zeni kişi həm çox sevinir, həm də kövrəlir. Kərbəlayı Zeni onu evinə gətirif bir az əhval pursannıxdan sonra dedi:

– Sən əyləş, mən elə indicə aşix Hüseyin Bozalqannıyan söhbət eləyirdim. Yaxşı oldu, qoy gedim Hüseyin əmini də gətirim gəlir.

Bir azdan Aşix Hüseyin gəlir, öpüşüf, görüşürlər.

Hüseyin Bozalqanı deyir:

– Oğul, elə bildim rəhmətlik Aşix Ələsgərnən görüşdüm.

İman deyir:

– Hüseyin əmi, elə bil mən də əmim Ələsgərnən görüşdüm.

Çay-çörək, xeyli söhbətdən sonra Aşix Hüseyin Bozalqanlı baxıf görür ki, İmanın üzü qəm-kədərnən doludu. Axırda Hüseyin Bozalqanı dözə bilmiyif deyir:

– Oğul, sənın dərđini üzünən oxuyuram. Mən sənın başına gəlennərin hamısını bilirəm. Qulaq as deyim:

Qəza qırdı qədərimi tüyürdən,
Qədər mindiribdi yad elə məni,
Artıfdı mərizim, yoxdu təbibim,
Yə kəsə, ya yara, ya dələ məni.

Hüseyn əmi, neçə deyirsən elədi.

Qiyamətdir nəsin düşə əqrəbə,
Səfər etsən nəsin düşər əqrəbə,
Yandırdı cismini nara, əqrəbə,
Yandırsa, yandırmaz yad elə məni.

Hüseynəm, artıfdı şərğətim, cənim,
Nə var bir munisim, nə də həndənim,
Dərya olan dərdim Qaf olan qənim,
Atıfdı qürbətə, yad elə məni.

Hüseyn əmi, məni bağışdıyın. Mən gedim bir
Əsədgilə dəyim. Görüm, evdədimi?

Zeni kişi dedi:

– Ay bala, adam göndərərək çağırar.

İman tərsdəndi.

– Yox əmi, mən özüm baş çəkdim, indi gələrəm.

Ona deyillər ki, Əsəd Tiflisə gedif.

İman tanışdardan halallaşif Aşix Əsədin dalınnan
Tiflisə yollanır. Tiflisdə Aşix Əsədi axtara-axtara gəlif
Şeytanabaza çıxır.

Orda Seyidəli addı kşinin çayxanası varıydı.

İman ora çatıf çayçıya dedi:

– A qardaş, mənim sazımı al bir yerə-qoy. Özü də
yaman susuzam.

Çayçı İmanın sazını aparıf Aşix Sadığın sazının üstün-
nən asdı. Aşix Sadıx gündə bir iki saat burda dövrən eliyif,
çalıf-çağırır. Sadıx kişi gündə yaxşı pul qazanırdı.

Bu məqamda Aşix Sadıx içəri girif gördü kü, sazının üstünnən bir saz asılıf Aşix Sadıx çayçının üstünə hirsdənif soruşdu ku, o kimin sazıdı. Nə hünərnən mənim sazımın üstünnən saz asıf. Çayçı İmanı göstərdi.

Aşix Sadıx soruşdu:

– Aya, kimsən, haralısan, adın nədi?

İman dedi:

– Adım İmandı, özüm də Göyçədənəm. Aşix Ələsgərin qardaşı oğluyam. İmanın ağzınnan söz qurtarmamış Aşix Sadıx əlinin dalınan qabağındakı stola elə vurdu ku, xörəyin noxuddarı yernən-yeksan oldu.

Ağzı köpüklənə-köpüklənə dedi:

– A kişi, o yannan bəri gələnin biri deyir. Ələsgərin bajısı oğluyam, biri deyir qardaşı oğluyam. Aşixlix elə bil ki gün boyağdı, hərə ipini sala boyuya.

Çayxanada olan adamlar dedilər:

– Sadıx kişi, yaxşı iş eləmədi. İman belə baxdı ki, mən qərib adamam. Mənim hax sözümü qəbul eləsələr mən özümü Aşix Sadıxa göstərərəm.

İman gördü kü, burda Sulduz tərəfdən adamlar var.

Ürəyində dedi:

– Gəl özünü Sulduzdu kimi qələmə ver.

İman dedi:

– Sadıx əmi, mənim əslim Sulduz mahalınnandı, Aşix Ələsgərin adını verdim ki, məni bağışdıyasan. Adım da Hafısdı. Sadıx əmi sözün yeyini də birdi, yavaşı da. Sözün dəyəri lazımdı. Sən mənim üstümə qışqırırsan indi burda bir qeyrətli oğul olsa haqqın tərəfini saxlasa, mənim o qismətımə kin tökdün, onu sana yığdırar qavın içinə qoyduraram. Axı, mən neyliyim mən burda qəribəm.

Məclisdən İsmayıl adında bir cüssəli bığıburma oğlan ayağı duruf dedi:

– Aya, a bala, sən elə daşındın mənim ürəyimin başına elə bil bir od parçası qoydun. Mən bu Tiflis şəhərində öz

millətim uğrunda neçə dəfə Sibirə sürgün olmuşam, indi də elə billəm bu da biri olar. Mana burda qoçu İsmayıl deyillər Sadıx əmim mənən inciməsin. Mənim hörmət elədiyim ustad sənətkarlardan biridi. Ama Sadıx kişi düzgün iş görmədi. Nə olar, o da bizim din qardaşımızdı. Bilmədiyini də, öyrətmək lazımdı.

Sadıx kişi dedi:

– Ay İsmayıl, axı qanun-qayda var. Sazın üstünnən saz asanda onun mənası budu ku, saz sahibləri deyişməliidi.

İsmayıl dedi:

– Sənin sazının yağırı ha yoxdu, yağırını basa. Bir az da onun sazının üstünnən sənin sazını asax, əvəz-əvəz olsun. Burda nə böyük iş var k1.

İman dedi:

– Ay İsmayıl, birini birisi yıxıf qarnına döyüllərmiş. Döyülənin qarnına vurduxca elə hey vay arxam deyirmiş. Bunnan soruşullar k1, bu ku sənin qarnına döyüllər. Niyə vay arxam, deyirsən?

Qarnına döyülən deyir ki, arxam olsaydı, o mənim qarnıma döyə bilməzdi. İndi mən gəlməyəm. Mənim burda heç kimsəm yoxdu, qəriv adamam.

Ona kimi Sulduzdan burda olan adamlardan bir neçəsi ayağa qalxıf dedilər:

– A bala, biz ölməmişik ki, nə üzünə desən bir varıx.

İsmayıl da o tərəfdən qalxıf dedi:

– Ay bala, biri var boş-boş danışarsan. Əgər sən doğrudan da özünə güvənirsənsə mən sənin arxan. Mən həmişə haqqın tərəfdarı olmuşam.

Aşıx Sadıx dedi:

– Görürsünüz bunun yekə-yekə danışmağını. Belələrinin mən sazını əlinnən alıf təpəsinə vuranda deyillər aşıx Sadıx gələn aşıxlardan bizi xan tamah qoyur. Mən də indi bunu bir iki söznən dilitəng eləyif, sazını alanda deyəjəksiniz aşıx Sadıx yaxşı iş eləmədi.

İman dedi:

– Adam arxı hoppanar, sonra bərəkallah deyər. İndi ki, belə oldu, sazını köklə. Görək qavında nə ar k1, belə loppaz-loppaz danışırın. Özü də Ağam firsandı düşməne verif. Əvvəlcə sən buyur.

Sadığın bir balaca qavırğası sanşdı k1, ayə bu uşağa bax, gör nə dilli-dilli danışır. Elə yaxşısı budu ki, gəl Xəstə Qasımın açılmamış qıfılbənddərinnən birini bunun qavağına dığırır, qoy eşələnə-eşələnə qalsın. Desinlər aşix Sadıx bu gün də bir aşix bağlayıf.

İman dedi:

– Sadıx əmi, əvvəlcə gəl şərtlərimizi də bildirək.

Sadıx İman dedi:

– Aya, a bala, nə şərt? Mən deyim sənə sən də cavaf ver. Aşix Sadıx gəl döyül özgənin bağına gəl uzatmıyax. Öz bağımızdan dərək. Əgər tamah eləyif, əl uzatsax onda atı yəyəsinin qapısına sürək. Adamların çoxu bu sözü başa düşmədi. İman demək isdiyirdi ki, yəni özümüzdən deməliyik. Mən özümənən və ya ustadımnan deyəjəm. Sənin borcundu.

Cavaf ver, yaxşı onda de gəlsin.

Aşix Sadıx Xəstə Qasımın sözdərinnən başdadı bircə-bircə deməyə.

Aşix Sadıq fikirrəşir ki, hansı sözü desin ki, buna cavaf tapa bilməsin. Yaxşısı budur ku, gəl alimlərə dediyi o sözdəri ki, alimlər mollalar hökümətə şikayətə getdilər ki, Tikmədaşda bir uşax peyda oluf camaatın başını yozur ku, bu kəndin alimi də, mollası da mənəm. Onda bir neçə il oxumax, dərs almax nəyə lazımdır? Bir gətirin dindirin, görək hansı məktəbi qurtarıf. Xəstə Qasımı çağırdıf soruşdular k1, adın nədir?

Deyir:

– Adım Xəstə Qasımdı, lal Qasımdı, kor Qasımdı, topal Qasımdı.

Onnan soruşullar:

– Oğlum, bunnarı izah elə görək bir belə adı öz üstünü-zə götürməkdə məqsədən nədi?

– Xəstəyəm, ona görə ki, pis işlərdən xəstə düşmüşəm. Koram, ona görə naməhrəmə baxmıram. Topalam, ona görə ki, oğru yola getmirəm.

– Çox yaxşı.

– De görək, sən hansı məktəvi qurtarmısan?

– Allahın mana verdiyinnən başqa heş bir məktöv.

İndi mən sizin qarşınızda duran alimlərdən həqiqətdən, təriqətdən bəzi şeyləri xəvər alajam. Cavaf versələr başım yolunuza sadağadı. Yoxsa elə alim də, molla da elə mən özüməm.

Həmin sözdəri Aşix Sadix İmana demək istəyir ona görə ki hələ bu sözdərin cavavını heş kim aşmıyır.

Aldı Aşix Sadix:

Hökumət məclisində əyləşən alim,
Əvvəl mənə yamənhudan xəbər ver
Əri şin situnundan, mehrac evindən,
Söz nə keçdi girdi güdan xəbər ver.

İman dedi:

– Bu 300 il bundan əvvəl dünyasını dəyişmiş Xəstə Qasımın sözüdü. Biz dedik ki, öz bağımızdan dərək.

– Sənə nə dəxli var. Bağlama deyirəm. Cavavını ver.

İman gülümsüyüf dedi:

– Aşix Sadix özünə baxma. Mənim üçün açılmıyan qapı yoxdu. Aldı İman görək nə dedi. Biz də deyək. Sizi şad olasınız.

İman:

Barilahim Cəbrayıl buyurdu,
Yamənhu mən kiməm, tanı deməkdi,

Üç min kəlmə Peyğəmbərlə danışdı,
Gizlin, aşkar o Sübhanə deməkdi.

Aldı Sadıx:

O kim idi suya çaldı mayanı,
Su ikən bərkitdi səngi, qayanı,
Bey altından o nögdənin bəyanı,
Pərri bəhri, səngi sudan xəvər ver.

Aldı İman:

Qüdrəti ilahidən maya vuruldu,
Gün deyəndə hax nizamı quruldu,
Bey bərkidi, xaki sudan duruldu,
Dağı-daşı cismi canı deməkdi.

Aldı Sadıx:

Kim idi oxudu lohu məhvuzu,
Kim idi kəfənin toxudu özü,
O, kim idi dedi vəhyi qıl bizi,
Vəcəm vəhdi onghandan xəbər ver.

Aldı İman:

Əzrail oxudu lovhü məhvuzu,
Peyğəmbər kəfənini toxudu özü,
Cəbrailə dedi: vəhyi qıl bizi,
Adəmnən ol Həvvanı deməkdi.

Aldı Sadıx:

O, kim idi haqqa oldu əsaba,
O, kim idi apardılar qəssaba,
Xəstə Qasım yetik deyil hesaba,
Həfti həşdi simi dudan xəbər ver.

Aldı İman:

Peyğəmbər haqqa oldu əsaba,
İsmayılı apardılar qəssaba,
Hafız deyər, yetik oldum hesaba,
Otu, suyu, cismi, canı deməkdi.

– Ayə, a bala, bu sənin sözün döy, axı? Düzünü de kimin sözüdü?

– Bu mənim ustam İmanın sözüdü.

O, arif sözlərinə güş verir sərim.
Hər yanı axdarır, mənə gözlərim.
Çaşanda sinəmdə qəmli dəftərim.
Çox incidir bu İmanı deməkdi.

Sulduzdan olan adamlar hamısı əhsən – bərəkəllah dedilər:

– Qorxma, biz də buradayıx, – deyə birağızdan dilləndilər.

Aşix Sadix dedi:

– Elmin qırx qapısı var. Otuz doqquzunu aşsan da, səni birində dayandırajam.

İman dedi:

– Xətircəm olma, elə açar var k1, qırx qapıya da düşür.
Aşix Sadix dübarə alır.

Adəmdən bil Xatəmə,
Natiqi quran mənim
Din mənim məzhəb mənim
Yol mənim, ərkan mənim
Yerdə insan, ərşdə qılman,
Göydəki əsman mənim;
Gül mənim, sünbül mənim,
Sünbülü reyhan mənim.

İman:

İftidadan intiqaya,
Gərdişi devran mənim;
Nuri Əhməd xəlq olandan,
Əxrati zaman mənim;
Yerdə insan, ərşdə qılman,
Ərşdəki əsman mənim,
Din mənim, məzhəb mənim,
Raki iman mənim.

Aldı Sadıx:

Yeddi eyvan, səkkiz seyvan,
Qırx sütunun ləngəri,
Yeddi ulduz, yeddi toppuz,
Yeddi keşiş, yeddi dəri,
Səkkiz yüz qırxdan qabaq;
Doqquz yüz qırxdan bəri
Pir mənim, ustad mənim,
Ol ilahi Heydər mənim.

İman dedi:

– O qədir mənim-mənim deyirsən. Mana heş bir şey qalmır, axı?

Aldı İman:

Yeddi eyvan cəhənnəmdi,
Səkkiz yüz rizvan səda,
Evliyalər, ənbialər,
Qırx sütun ləngər xuda.
Yeddi səlvi, yeddi səhvidi,
Yeddinci tər nida;
Bu elmi də Xudam verib,
Dərsimi pünhan mənim.

Aldı Sadıx:

Adı atam, xani batdan,
Yaratdı Sübhan bizi;
Altı min arxa bağladı,
Dəryada qırx dörd dənizi;
Yetmiş ikinin mən biriyəm,
Qırx situnun ləngəri;
Beş içində altı Məkkə,
Səkkiz yüz fərman mənim.

Aldı İman:

Abı ataş, oddu, suda,
Xaki, torpax badi yel.
Altı min dənizdi
Onun odu var bir il,
Əmir Nəhridi
Səkkiz yüz qırxdı onu bil,
Həmişə yetiş dadıma,
Ol Şahi Mərdan mənim.

Aldı Sadıx:

Xəstə Qasım Tikmədaşlı
Sahibi cümlə xəta,
Ümüdvaram mirağına
Bil, sənə eylər əta,
Bir ismi qul Kəbadı
Bir ismi Əli ata,
Əzmi tək günahım olsa,
Əff edər Rəhman mənim.

Aldı İman:

Növrəs İman Göyçə elli,
Sığındı şahı Heydərə,
Ərşi Əladan xəvər gəldi,

Biz də yazdım dəftərə.
Haqq özü şəfaətçidi
Yazdı ruzəl mənşərə,
Qorxum yoxdu qurulanda,
Ədalət divan mənim.

– Deməli, bu da İmanın oldu.

– Bəli, sən 300 il bunnan qavaq Xəstə Qasımı özünə
ustad çəkirsən. Hal-hazırda İman durur özü də mənim usta-
dımdı.

Aşix Sadıxın bayaxları bu gözünə uşaq kimi
görünürdü. İndi isə gördü kü, yekə görünür. Qoçu İsmayıl
ayağa qalxdı dedi:

– Sadıx əmi, atalar deyir, adın nədi. Rəşid, birini de,
birini eşit. İndi qoy birini də bu cavan oğlan desin. Sən
cavaf ver.

İman dedi:

– İstiyirsən mən heç deməyim.

Qoçu İsmayıl Aşix Sadığa dedi:

– Bayax çox sinənə döyürdün, indi de də.

– Yaxşı indi ki, belə oldu bir divani də mən deyim.

İman:

Bir şəhərdə altı dərviş,
Onun pak əsası var;
Daş gətirib, kərpic verən,
On nəfər bənnası var;
Bir şəhərdə səkkiz min
Səkkiz yüz səksən səkkiz sərveri
İki yüz min quldur
Haqdan nişanası var.

Sadıx dedi. O birisini də de, bala. Mən bir az fikir-
rəşim. Amma bu iş Sadıxlıq deyildi.

İman aldı sözün o biri xanələrini:

Yüz iyirmi dörd min şamı çırax,
Hökm eylər yüz səksənə.
İki mələk rəzmi içində
Ona baxar, gah sənə,
Min mələk müqərrərdi,
Dilini açar əhsənə;
Beş-beş ötər yirimbeşə,
Beşin çox mənası var.

İstəyirəm bu gün açam,
Ər aşıqlar meydanını
Pirim mənə rüsxət versə,
Tək alaram dünyanı;
İncitməyin, toxunmayın,
Siz bu Növrəs İmana,
Tifil ikən dərd əhlidi,
Sinədə qəm dəryası var.

Sadıx bu sözdərə nə cavaf verəsiydi ki?! Sadıx fikir-
rəşdi ki, ayə, sonra bu İman olar. Çünki İmanın adını aşıx
Sadıx çoxlarınnan eşitmişdi.

İman dedi:

– Sadıx əmi, adam qatırçının qatırını ürkütməz. Bir şə-
hərə girirsən, bazara gedirsən. Baxırsan biri yağ satır, o biri
bal, o biri də soğan-sarımsaq. Hərənin bir şeyə ehtiyacı var.
Hamı bazardan yağ-bal alsa, yağın-balın kiloyu min
manata qalxar. Kimi yağ-bal alır, kimi soğan-sarımsaq. Sən
bu şəhərdə yağın-balını satırsan, sat. Amma başqaları da
qoy öz mətahını xırıd eləsin. Aşıxsan, aşılıx elə.

Səninki, ağam mana kor deyif, gəlif-gedənə vur deyif,
– oldu ku,... İndi sana bir təcnis deyəjəm. Bir il də vaxt
qoyajam. Aça bilsən, bir də əlimə saz almıyajam.

Sadığın gümbəzinə qarannıx çökdü. Çünki o görürdü kü, bu oğlan ərşdən-kürşdən danışır. Sadığın da oralarından heş vaxt iş olmamışdı.

Aldı İman:

Bu gün səfər səndin bir xanə gördüm,
Beş qapısı bağlı, bu dərindi, bu,
Beş qapısı bağlı, beşi açıxdı,
Beşi cavaf verir bu dərindi, bu.

Beş ləldən bazarı, beşdi xirdarı,
Beş tərəfdən axır beş çeşməçarı,
Beş tərəfdən çəkilib bürcü, hasarı,
Beşini aradım: bu dərindi, bu.

Beş mənbədi hər birində beş ayə,
Beş yerində mən oxudum beş ayə,
Beş yerində zikr olunur beş ayə,
Beşini qism etdim: bu dərindi bu.

Beşi ağayana meşi məstanə,
Beşi divanədi, beşi əfsanə,
Beşi imanədi, beşi hər yanə,
Beşini cəm etdim: bu dərindi, bu.

Aşix Sadıx təşvişə düşür. Aya, deyəsən zənnim mənə alladıf. Gəl and ver bunun kim olduğunu soruş.

– Səni and verirəm Allaha. Sən Hafiz deyilsən. Kim-sən, adın nədi, gizlətmə, düzünü de.

İman dedi:

– İndi ki, allaha and verdin, deməliyəm:

Aldı İman:

Tərk olan vətənnən, yad olan eldən,

Qürbət eldə bir avarə mənəm mən.
Kür gələn mətahı, ruzi əzəldən,
Sinəsi səd həzar, parə mənəm-mən.

Tifil ikən bir ustada qul olan,
Fikir çəkib dərdi-qəmi bol olan.
Ovçu kimi dağ başınnan yol alan,
Axır həsrət bu diyara mənəm-mən.

Dilimin əzbəri şahı heydərım,
Zəmini sütunum, ərşi-dirəyim,
Dil açıb söyləsin vəsfi dəfdərim,
Növrəs İman bil əşkara, mənəm-mən.

İman adını deyənnən sonra aşix Sadix üzünü camaata tutuf dedi:

– Adını eşidif, üzünü görmədiyimiz Aşix Ələsgərin qardaşı oğlu İmandı bu, a camaat. Allah rəhmət eləsin. Biz yediyimiz çörək şairrərin, ustaddarın çörəyidi.

Allah şeytana lənət eləsin. Bu gün mən İmana toxundum. Allah günahınnan keşsin. İman da bağışdasın. Çünki sənətə dağlar baş əyif.

İman dedi:

– Sadix əmi, sən də məni bağışda. Gərək sən mənə toxunmayaydın. Atalar sözüdü: çəkişməsen, bərkişməzsən.

Aşix Sadix dedi:

– Tamamilə, düz deyirsən, bala. Bu günnən sənnən ata-oğul oluram. İsmayıl sən də başının dəsinnən axşam mənim qonağımsınız. İmanın gəlişinə bir ziyafət verəjəm.

İman bir balaca təşvişə düşdü. İsmayıl gördü kü, İman deyəsən qorxur.

Ona görə üzünü İmana tutuf dedi:

– Get, İman qardaş, bir azdan mən də başımın dəsdə-sinnən gələjəm.

İmanın Sadıx gəlillər Sadıxın evinə. Sadıx arvadını yanına çağırır qulağına pıçillıyır:

– Bir plov hazırır, o verdiyim amanatdan da onun plovuna qarışdır.

İman gördü şər qarışır. Qoçu İsmayıl də gəlif çıxmayıf. İmanın gözü yolda qaldı k1, İsmayıl niyə gəlif çıxmadı!

Yemək süfrəyə gəldi.

Sadıx dedi:

– Buyur, çörək yeyək. İndi İsmayıl da gəlif səni narahat eliyəklər.

İman dedi:

– Aşix Sadıx əmim, Ələsgərdən bizə vəsiyyət qalıf. Həmkar evində, yəni sənətkar evində bir ustad kəlamı deməmiş çörək kəsmiyin. İndi də ki, biz ata oğul olurux. Biz bir qavda çörək yeməliyik.

Sadıx dedi:

– Ay oğul, qismətini ye.

Yaxşı onda ürəyimə bir-neçə xanə söz gəlif. Onu deyim. Sonra çörəyini kəsərəm.

Aldı İman görək nə dedi:

Hamı xəlq olubdu bir qətrə nurdan,
Hər keçən ömürə san demək olmaz,
Yatanda da qalxmır qəflət yuxudan
Nəlayiq insana can demək olmaz.

Əyrilər nə bilər yolu, ərkanı
Çıxartmaz qəlbinnən şəri, şeytanı,
Bedasıl tanımaz yaxşı, yamanı,
Namərd süfrəsinə nan demək olmaz.

Gün xoş keçsə ömür başın tacıdı,
Tale bəd gətirif bəxt qıyqacıdı,

Tənəli söz zəhrimardan ajıdı,
Qanmayan nadana qan demək olmaz.

İman qürbət eldə candan ovsanır,
Ləhzədə cəsədi od tutub yanır,
Hərcayi sözlərdən hər vaxt utanır,
Hər gün də alışıb yan demək olmaz.

Elə bu məqamda İsmayıl başının dəsdəsiynən gəlir.
Görür kü, İman oxuyur.

Aşix Sadıxdan soruşur:

– Ayə, ay Sadıx kişi, bu qardaşımı indi də burdamı oxudursan?

Sadıx deyir:

– Ayə, vallah, mən oxutmuram o, özü oxuyur. İsmayıl arif adamıydı. Hər işi tez duyanıydı. Başa düşür ki, burda nəşə bir əmma var.

Odu ku, İsmayıl İmanın qovağındakı plovdan bir qaşix atır pişiyə. Pişik plovu yeyən kimi canını tafsırır Aşix Sadığa.

İşi belə görən İsmayıl Aşix Sadığa deyir:

– Mən səni gəvərtməliydim. Amma əlindəki saz müqəddədi. Səni ona bağışdıyırım. Amma sənin cəzanı Allah taala özü verəjək. İsmayıl İmanı da götürüf evinə gedir.

İman gejë İsmayılın evində qalır. Səhər üzünüzə xeyir-riknən açılsın. İsmayıl tezdən İmanı Qazağa yola salır. 1 may günü İman gəlif Qazağa çatır. Görür kü, aşixlar çalif-çağırılar. İmannan da xahiş eliyillər ki, bir hava da o çalif-oxusun. İman götürüf Qazağa belə bir tərif deyir.

Dolandım dünyanı, hərrəndim gəldim,
Neçə gündə gəldim pünhan Qazağa,

Axtardım mən biləm yaxşı, yamanı,
Görmüyənnər qalif heyran Qazağa.

Tələbələr dəstəsi, müəllimlər dəsi,
Müəllimlər onnarnan eyliyir bəsi,
Bu qurğuya baxan gəlir həvəsi,
Gör neçə yaraşır dastan Qazağa.

Biri May günündə oldu bu parat,
Bu tövqüyə baxan tamam qaldı mat,
Alınsın nəzərə qalması həsrət,
Gəlirdi bu Novrəs İman Qazağa.

Bunnan sonra İmanı heş yerdə gördüm deyən olmadı.
Bir-iki ay keçənnən sonra əmisi oğlu aşix Talif, qardaşı aşix
Musa, əmisi oğlu aşix Nəcəf oturuf İman haqqında götür-
qoy eliyillər. Qardaşı Musa deyir:

– Ay əmi oğlannarı, çovanın bir toğlusu itəndə onu bir
ay gəzir ki, görsün harda itif. Artıx iki aydı İmannan heş bir
xəvər yoxdu.

Xülasə, çox məsləhət, məşvərətdən sonra bunnarın biri
yollanır Qarabağ tərəfə, o biri İravan aranına, biri də Şəm-
şəddinnən Gəncə arasına kı, İmanı axtarsınnar.

Hara gedillərsə də İmanı gördüm deyən olmur. Nəcəf
bir neçə gün bunnardan sonra gəlir. Deyillər ki, yəqin
Nəcəfə rast oluf. Bir də görüllər ki, o da tək gəlir. Nəcəfin
qavağına gəlif, onnan xəvər alıllar.

Sən də tək gəlirsən. Heş bir xəvər tuta bilmədin?

– Yox, elə bil İman adda adam heş yaranmıyıfmış.
Gözü yaşdı Nəcəf götürüf bu dərdini qohum-əqrabasına
necə çatdırır:

Bir kamil səyyaham gəlmir şıkarım,
Uçuf əldən bir tərlandı gedifdi.

İşləmir mətahım, yoxdur xirdarım,
Sərrafam, gövhərim, kanım gedifdi.

Arif olan huş ver mənim sözümə,
Səryandar qalmışam özüm-özümə,
Dərd əlinnən yuxu gəlmir gözümə,
Quruyuf bədənnən qanım gedifdi.

Tənə sözdü bu sinəmi yandıran,
Cəsədimi qar, boransız donduran,
Xalqa mərifətdən mətləf qandıran,
Şirin ləhcə, xoş zəbanım gedifdi.

Haqqın zikri zəbanında car olan,
Sübhü şəm vürdündə kirdigar olan,
Mərifət elmində dolu bar olan,
İman kimi növcavanım gedifdi.

Məcnuntək səhraya, düzə yetirən,
Mətləbə çatmayan, gözə yetirən,
Nəcəfin dərdini yüzə yetirən
Sərdarım, sultanım, xanım gedifdir.

ŞAIR KAZIMNAN NAZDI XANIM

Ustaddar söhbətə başladıyanda ustadnaməynən başladı-
yar. Biz də deyək bir olsun, istəmiyən kor olsun.

Qoç iyidi üç şey çəkər qabağa,
Biri sirdaş, biri yoldaş, biri ad.
Bir doğru söz min yalandan yaxşdı,
İnsaf deyil, mərđi sən namərdə sat.

Bədoy mənzilinə hər at yetirməz,
Nanəcibə öyüd versən, götürməz.
Ölənə tək nişanını itirməz,
Yaxşı əsil, yaxşı nəsil, yaxşı zat.

Hüseyn sözün nə gizləyə, nə dana,
Oğul doğar, nər böyüdər mərd ana.
Gohər mətahını açma nadana,
Çək bazara sərrafına yaxşı sat.

Ustaddar ustadnaməni bir deməzdər, iki deyəllər, biz
də deyək iki olsun, düşmənnər partdıyıf ölsünnər.

Dinləyin ağalar tərif eyləyim,
Heç yaza çıxmasın qışı namərdin.
Kor olsun gözləri, batsın qulağı,
Ala qarğa olsun quşu namərdin.

Ovcunun içində yeyər çörəyi,
Qapıdan çağırsan titrər ürəyi.
Qurusun meyvəsi, bağı, tənəyi,
Heç aşa deyməsin dişi namərdin.

İstəmƏz yanında yarı yoldaşı,
Heç gƏlmƏz evinə qohum-qardaşı.
Nagah gƏlən olsa, salar tƏlaşı,
Açılmaz qabağı, qaşı namƏrdin.

Canım qurban olsun mƏrd oğlu mƏrdə,
MƏrifət dilində kƏmalı sƏrdə.
Nagah bir qulluğun dÜşsə namƏrdə,
Çal qabana dƏnər başı namƏrdin.

Axşam olur molla verir azanı,
Heç qaynamaz ocağında qazanı.
Qınamayın bu sözləri yazanı,
Bundan beşbetərdi işi namƏrdin.

Mən adımı bildirmərəm ellərə,
Namərd düşsün caleyvətən çöllərə,
Qazandığı bada getsin ellərə,
Qalmasın daş üstə, daşı namərdin.

Ustaddar ustadnaməni iki demiyif üç deyif, biz də
deyək üç olsun. Düşmənin axırı puç olsun.

Bir yaxşı məclisə yaxşı varanda,
Yaxşı söhbət edər yaxşı danışar.
Yamanlar yığılıb yaman yazmasa,
Yaxşılar huş versə, yaxşı danışar.

Hər zaman olmasın yaxşı yanında,
Yaxşı məclisində, yaxşı yanında.
Yaxşı qullux etsə, yaxşı yanında,
Yaxşından öyrənər yaxşı danışar.

Növrəs İman deyər: bil halal olsa,
Halaldan törəyib bir halal olsa.
Lütfədən, loxmadan düz halal olsa,
İsa peyğəmbər tək yaxşı danışar.

Bəli, mənim əzizdərim ərz eyliyim qulluğunuza Göyçə mahalının Ağbulaq kəndinnən.

Ağbulaq kəndində, kimnən, – şair Kazımnan. Şair Kazım bir gün Kalvayı Məhəmməd addı bir kişiynən söhbət eliyirdi. Sözbət arasında şair Kazım Kalvayı Məhəmmədə dedi:

– A Kalvayı, sən mollasan. Mən də həm aşığam, həm də şairəm. Gəl enək Azərbaycana – gözək, gələk.

Həmin günü yatılar. Savah açılarda, savahlar – hamının üzünə xeyirriyyə açılısın – hər ikisi ata minif yola düşüllər. Günə bir mənzil, teyyi mənazil gəlif çıxıllar Xınna dərəsinə. Xınna dərəsinin aşağı tərəfinə Bəylik deyirdilər. Ona görə oraya “Bəylik“ deyirdilər ki, orda addı-sannı bəylər çoxuydu. Onnarın adına görə o yerə Bəylik adı vermişdilər. Allahyar bəyin oğlu Həmid bəy, Ədil bəy, xülasə, çox bəylər orda yaşayırdı. Şair Kazımnan Kalvayı Məhəmməd bu Bəyliyə çatanda qəlyan çəkmək istədilər. Bir yerdə əylənif qəlyan doldururdular. Əllərini civlərinə atdılar kı, kibrit çıxartsınnar. Gördülər kibrit yoxdu yannarında. Çaxmax-qoy varıydı. Çaxmax çəkdilər, qoy od almadı. Ancax ətrafa baxanda gördülər ki, bir çəpərin içində iki mərtəbəli bir gözəl imarət var. Kalvayı Məhəmməd şair Kazıma dedi:

– Get o, imarətdən kibrit olmasa od, od olmasa qoy gətir. Çaxmax çalax, qalyanımıza, yandırax.

Şair Kazım razı oldu. Öz atını Kalvayı Məhəmmədə verdi. Getdi həmin imarətdən od-qoy istəməyə. Bu imarətin ətrafına çəkilən çəpər çox böyüküydü. Şair Kazım bu çəpərin başına çox hərrəndi. İçəri girməyə yol tapa bilmədi. Nələc qalif baxıf gördü kü, qaratikən çəpərinin bir yerində

bir kilif var. Bir təhər aŐađı  yilif ke di  p rin o  z n . Amma saz da  lind ydi. Kalvayı Məhəmməd gördü k , Őair Kazım  p rin o  z n  ke n kimi bir vurhavur, bir səs-küy d Őd  k , ta nə deyim! Kalvayı Məhəmməd bu səs-k y  qulax verif gördü k , Őair Kazıma nalayıx s zd r deyillər. Bi ara Kazım na lac qaldı.  st di ki, girdiyi kilifd n geri çıxsın. Mümkün olmadı. Bacarmadı  ıxa. Őair Kazım dedi:

– A bajı, məni niyə bih rm t eliyirsiniz? Deyin görüm n  iŐ tutmuŐam, günahım nədi?

Xanımlar dedi:

– Bu saat dey rik, günahın nədi.

 ndi g r k, Őair Kazım n  iŐ g r f. Sən demə,  p rin i eri t r fınd  bostan  kifl rmiŐ. Bostanı təzəcə suvarıflar-mıŐ. Őair Kazım ayađının altına baxmadan kalmanı  arıđa qoyma deyif ayaxlıyıf, zıđa-pal ıđa batırif bostanı, bir-birinə qatıf zay eliyifmiŐ. Xanımlar dedilər:

– A, qara zola he  ayađının altına baxırsanmı?

Őair Kazım aŐađı baxıf, g r r k , yerdə yarpax-yurpax var. Deyir:

– Ay xanım, baxıram burda n  oluf ku?

Xanımlar bərk g l Ő ll r. Deyillər:

– A, g rm miŐ, sən bu qarpız-yemiŐ, xiyar tađlarını görmürsən?

Őair Kazım aŐađı  yilif bir d n  qarpız tađı əlinə götürüf deyir:

– Buna bizdərdə eŐŐek k v l yi deyillər.

Őair yerdə qalan yemiŐ-xiyar tađlarını ayađınnan qurdalıyıf dedi:

– Bax, bunnara da bizim yerdə qarg l  deyillər. Burda bostan hardadı?! Siz məni g rm miŐ hesav eliyirsiniz. Bizim dađlarda qar  riyif gedənnən sonra altınnan belə g ll r çıxır. Buna biz qarg l  deyirik.

Xanımnan qızdara bərk g l Őm  d Őd .

Dedilər:

– Bu kişi heş dünya görmüyüf.

Biri də dedi:

– Bu kişi, ya meşə adamıdı, ya da k1, ayrımın lap zırısinnandı.

Halbuku, şair Kazım elədiklərini dansıtmax üçün özünü bilməməzdiyə vurmuşdu.

İndi sizə deyim bu imarətdən. İmarət bu yerrərdə çox böyük var-dövlət sahibi olan Molla Gülpəri xanımınıydı. Burdakı qızdar da onun qaravaşdarı, buyruxçularıydı.

Molla Gülpəri xanım qızdara dedi:

– Bu kişini içəri aparın. Bunu bir yaxşı başa salax.

Qızdar Şair Kazımı içəriyə dartışdıranda o elə fikir elədi ki, deyəsən, bunnar məni döyməyə aparıllar. Nə var k1, qəriv adamam. Döyə də biləllər, öldürə də. Torpax qüvvəli olar. Geri baxanda gördü kü, Molla Gülpəri xanım dalınca gəlir. Öz-özünə dedi ki, gəl buna bir tərif de, bəlkə xoşuna gəlif taxsırımı bağışdıya:

Alıf Şair Kazım Molla Gülpəriyi görək neşə tərif eliyir:

Dəli könül, qayıt bir sən geri bax,
Bir görüynən dalısınca kim gəlir.
Əlif-bey oxuyan heç olmaz naşı,
Cim üstünnən cim addıyır, mim gəlir.

İsmin xəvər aldım Molla Gülpəri,
Yel vuruf dağıdıf, açılıf səri.
Dürdanəyə bənzər üzünün təri,
Ağlı, huşu ol sərində cəm gəlir.

Şair olan dərdin söylər xanıma,
Xanım, qadan gəlsin mənim canıma.
Anam ol, bajım ol, dur gəl yanıma,
Mən dəliyəm ağlım dəmhadəm gəlir.

Yoldaşım yol kənarında qalıfdı,
Gör başıma nə qəzalar gəlifdi.
Şair Kazım burda dəli olufdu,
Hə nə desəm, xanımlara dan gəlir.

Söz tamama yetdi. Gülpəri qızdara dedi:

– Döymüyün, deyəsən, bunda aşıxlıx, şairrik də var.

Elə bu halətdə əli sazdı bir gözəl xanım qapıdan içəri girdi. Xoş-beş eliyif məclisə salam verdi. Amma gördü kü, əlində saz bir kişi ayax üstə sazını köklüyür. Bu gələn əli sazdı xanım kim olsun, kim olmasın, Kürdəmirri Nazdı xanım olsun.

Nazdı xanım irəli yeriyif dedi:

– Ay kişi, aşıxsan?

Şair Kazım dedi:

– Bəli, aşığam, bir az da şairriyim var. Sözüdü de görüm, nə istiyirsən?

Nazdı xanım dedi:

– Mən səni kimisini göydə gəzirdim, yerdə əlimə düşüfsən. Bu imarət ki var, mənim yaxın dostum, bajılığım Molla Gülpəri xanımın evidi. İndi sənnən deyişəjəm. Səni bağlasam sazını alajam. Özünü də Molla Gülpəri xanıma nökrə verəjəm.

Şair Kazım dedi:

– Ay Nazdı xanım, el arasında belə bir misal var. Deyillər: qonax umduğunu yeməz. Sən hələ yeməmişdən gəyirirsən. İndi sən elə sayırsan, gör mən nə sayıram. Mənim də fikrim səni dağa aparmadı. Yaylaxda bizim arvada kömək eliyərsən. Arvad inəyi, qoyunu sağar, sən də bişirif qaymax sərərsən.

Bu arada Molla Gülpərinin evinə aşıx gəlidiyini eşidif xeyli adam toflaşmışdı.

Onnar vəziyyəti belə görüf dedilər:

– Bir birinizə belə hər bə-zorba gəlməkdən bir şey

çıxmaz. Hər ikiniz əhd-peyman eliyin, deyişin. Banyatdar otusun, kim üstün gəlsə söz onundu.

Müqavilə bağladılar. Bəylərdən bir neçəsi qol çəkdi. Şair Kazımnan Nazdı xanım da qol çəkdi. Deyişmə başladı. Nazdı xanım dedi:

– Əvvəlcə sözü sana verirəm. Çünkü bilirəm ki, mən səni bağliyajam. Ancax burya toflaşannarın xətrinə istəmirəm ki, elə yek kəlmə səni bağliyam. İstiyirəm ki, söhbətimiz bir az uzansın.

Əvvəlcə sözü Şair Kazıma verdilər. Amma məclisdə çoxlu gülüşmə, çaxnaşma varıydı. Hamı düşünürdü kü, Şair Kazım bağlasa, Nazdı xanım ona nə təhər gedəjək. Axı, o nə yaşda, nə də sur-sufatda onun tayı döyüldü.

Deyişmə başladı. Alıf görək, şair Kazım nə deyir, Nazdı xanım ona nə cavaf verir:

Nazdı xanım nə nazınan gəlırsən,
Asta yeri ayaxların inciyər.
Sağrı başmaq dar gəlfdi ayağa,
Uzax getmə, barmaxların inciyər.

Aldı Nazdı xanım:

Kalman çarix ged axtar, tap tayını,
Mana demə ayaxların inciyər,
Xanımlara çaldıraram toyunu,
Yeriyəndə topuxların inciyər.

Aldı Şair Kazım:

Nazdı xanım, sənnən mətləf dilərəm,
İşarətnən hər nə desən bilərəm.
Öpərəm telinnən, məmən yalaram,
Dişdəmərəm, yanaxların inciyər.

Aldı Nazdı xanım:

Ağıl, mərət yığ başına, az danış,
Allaha bax, tanrıya bax, düz danış.
Özünə bax, sözünə bax, söz danış,
Dil kəsilər, dodaxların inciyər.

Aldı Şair Kazım:

Mən Kazımam, düz söylərəm sözümü,
Göruf səni itirmişəm özümü,
Döyuf məni incitməynən özünü,
Ağ əllərin, biləklərin inciyər.

Aldı Nazdı Xanım:

Sən deməynən Nazdı xanım moydadı,
Saz çalmax bizdərdə adət, qaydadı.
Hər nə desən bu canıma faydadı,
Başın gedər, qulaxların inciyər.

Söz tamama yetdi. Nazdı xanım gördü kü, bu yaman qarayaxadı, bunnan can qurtara bilməyəjək. Qaya kimi dilləşir adamnan. Deyəsən, bu gedişnən məni bağliyajax.

Nazdı xanım ürəyində dedi:

– Gəl buna deynən deyişmiyək. Öz razılığınnan qal burda, bağa bağban ol.

Bu fikrini o axır k1, çar-naçar dilinə gətirdi.

Şair Kazım bu işə razı olmuyuf dedi:

– Sözümüz sözdü, mən fırsatı fota vermərəm. Nə deyirsən de, gəlsin. Qavağında nə kimi dayanmışam. Atalarda bir məsəldi "Maydanın təpiyi erkək atı ağrıtmaz".

Məclisə bərk gülüşmə düşdü. Dedilər:

– Nazdı xanım, özünü bərkıt, deyəsən bu qara-ola səni dağa aparajax. Deyəsən, bunun söz dağarcığı doludu. O neyə demişlər, dolu birini qorxudar, boş ikisini. Bu kişi öz qavınnan yeyənə oxşamır.

Məclis əhli dedi:

– İndi Nazdı xanım qavağa düşsün.

Söz verildi Nazdı xanıma. Xanım aldı görək nə dedi:

Əlinə aldığın nə sazdı oğlan,
Oğlan getmə dağa, bağman ol bağa.
Səbrin, qərəlin nə azdı oğlan,
Oğlan getmə dağa, bağman ol bağa.

Aldı Şair Kazım:

Əlimə aldığım bu sazdı xanım,
Əylənə bilmərəm, gedirəm dağa.
Səbrim, qərəlim, çox azdı xanım,
Əylənə bilmərəm, gedirəm dağa.

Aldı Nazdı xanım:

Ağlı zayıf olur dağ adamının,
Qəlbi paxıl olur dağ adamının.
Hüsnü mayıl olur bağ adamının,
Oğlan, getmə dağa, bağman ol bağa.

Aldı Şair Kazım:

Kazımın dilində yalan əylənməz,
Hər nə var söylüyər, olan əylənməz.
Sizin yer istidi, gələn əylənməz,
Gəl səni aparım, ala yaylağa.

Aldı Nazdı xanım:

Nazdı deyər, alma nardan yaxşıdı,
Aranın istisi qardan yaxşıdı.
Bizim yerrər sizin yerdən yaxşıdı,
Oğlan, getmə dağa, bağman ol bağa.

Söz tamama yetdi. Şair Kazım dedi:

– Mən bağa bağman olmağa gəlməmişəm. Sözümlə sözdü; ya sən deyən olajax. Mən Molla Gülpəri xanıma nökr, bağına bağban olajam, yada k1, mən deyən olajax. Səni aparajam bizim arvadın qulluğuna.

Məclis əhli hamı bir ağızdan dedi:

– Şair Kazım düz deyir. Biz bu işin axırını gözdüyürük.

Deyişmə təzədən başlandı. Məclisə o qədər adam yığıldı ki, yer olmadı otumağa. Gödək adam uzun adamın çiyinə çıxırdı k1, görək bunun axırı nə təhər olajax. Deyişmə getdikcə qızışırdı. Sözü genə Nazdı xanıma verdilər. Camahat çox diqqətnən, maraxnan qulaq asırdı.

Bu dəfə Nazdı xanım keşdi qıfılbəndə. Aldı görək nə dedi:

Bizdən salam olsun, a şair Kazım,
İnsanın bənası de nədən oldu?
Xaliq onu neçə şeydən yaratdı,
Onun bədənində can nədən oldu?

Aldı Şair Kazım:

Al cavavın verim, a Nazdı xanım,
İnsanın bənası bu yerdən oldu.
Xaliq onu üçcə şeydən yaratdı,
Onun bədənində qan cürdən oldu.

Nazdı xanım dedi:

– Sazı yerə qoy, təslim ol. Elə bu yerdə bağlandın. Düz açə bilmədin.

Şair Kazım dedi:

– Çox düz açmışam. De görüm, nəyi düz aşmadım?

Nazdı xanım dedi:

– Sən deyirsən insanın bədənində can cürdən oldu. Bu nə sözdü, sən deyirsən?

Şair Kazım dedi:

– Cür ermənicə su deməkdi. Sözü qafiyəsi düz gəlmirdi deyən su yerinə cür dedim.

Məclis əhli dedi:

– Elə şey ola bilməz, Yalan deyirsən, sazı qoy yerə, Nazdı xanıma təslim ol.

Ona kimi Həmid bəy dedi:

– O sözü yalana çıxarmaq olmaz. Gedin burda bir pinəçi var. Adı Hamparsumdu, onu bürəyə çağıraraq cür doğrudanmı su deməkdi.

Bir adam göndərdilər pinəçi Hamparsumu çağıraraq getdilər. Hamparsum içəri girən kimi Həmid bəy irəli yeriyif dedi:

– Ayə, Hamparsum, sizin dildə cür nə deməkdi?

Hamparsum dedi:

– Biz suya cür deyirik.

Şair Kazımın sözü doğruya çıxdı.

Değişməni davam elədilər.

Aldı Nazdı xanım:

Xəliq nə yaratdı gətirdi cahana,
Bulud nədən oldu, çıxdı asmana.
De ruqlar hansı gün verildi cana,
Cəsəd nədən oldu, can nədən oldu?

Aldı Şair Kazım:

Xəliq bir mərməri gətirdi cahana,
Bulud onnan oldu çıxdı əsməna.
Ruqlar cümə günü verildi cana,
Cəsəd torpaxdandı, can nurdan oldu.

Aldı Nazdı xanım:

Nazdı deyər: nədi ərşin payası,
Nədən qarışıfdı onun mayası?

Kimə gəldi haqqın əziz ayası,
Ay nədən yarandı, gün nədən oldu?

Aldı Şair Kazım:

Beş pənci ayadı ərşin payası,
Salavatnan, nurdu onun mayası.
Məhəmmədə gəldi haqqın ayası,
Ay nurdan yarandı, gün nardan oldu.

Söz tamama yetdi. Yenə Nazdı xanım qavağa düşdü.
Başdadı başqa bir bağlama deməyə.

Aldı Nazdı xanım:

Bizdən salam olsun, a şair Kazım,
Mərifət elminnən düz söylə görüm.
Suli iman kimdi, suli islam kimdi?
Onnarı bir-birinnən arala görüm.

Aldı Şair Kazım:

Al cavavın verim, a Nazdı xanım,
Alimlər mollalar xub bilər onu.
Suli iman sünnüdü, suli islam şeyə,
Əliyyə vəliyullah aralar onu.

Aldı Nazdı xanım:

O kimiydi dərşin aldı pirinnən,
Atəş kənar oldu balı pərinnən?
O kimiydi nur yarandı tərinnən,
Onnarı görənnər kim ola, görüm?

Aldı Şair Kazım:

Cəbrayıldı, dərşin aldı pirinnən,
Atəş kənar oldu balü pərinnən,

Peyğəmbər di nur yarandı tərinnən,
Göydə məleykələr gördülər onu.

Aldı Nazdı xanım:

Nazdı deyər, nələr gəldi o cana?
O kimiydi baş əymədi Qurana?
Bir qardaş, bir bəji, bir ata-ana,
Qardaş bəjisini neyə ala görüm?

Aldı Şair Kazım:

Kazım deyər, nəhlət gəlsin o cana,
O şeytandı, baş əymədi Qurana.
Göydən bir məleykə gəldi cahana,
Şəsti peyğəmbərə verdilər onu.

Söz tamama yetdi. Nazdı xanım dedi:

– Kürdəmirdən buraya gələnə kimi çox aşıxlara rast olmuşdum. Mənim meydanımda at sürən olmuyuf. Sən gəl vaxtikan sazı yerə qoy, bəğa bəğman ol. Sən məni bəğliya bilməzsən.

Məclis əhlinin kimisi Nazdı xanımın tərəfini saxlıyırdı, kimisi də deyirdi:

– Aya, A göyçəli balası, özünü tofla, Nazdı xanıma dağa aparmasan, o şairlik adı sana haram olsun.

Məclis əhli dedi:

– Yənə Nazdı xanım qavağa düşsün.

Dəyişmə davam etməyə başladı. Nə Şair Kazım özünü sındırır təslim olurdu, nə də ki, Nazdı xanım.

Nazdı xanım deyirdi:

– Əl çəkən döyüləm, səni Molla Gülpəri xanıma nökrə verəjəm.

Şair Kazım da deyirdi:

– Səni atın tərkinə çəkif Göyçüyə aparajam.

Dəyişmə çox maraxlı keçirdi. Bu dəyişmənin səs-

sorağını bütün bəylik dərəsi eşidif məmə deyənnən, pəpə yeyənə kimi Molla Gülpəri xanımın bağını yığışmışdı.

Nazdı xanım genə keşdi hərbə-zorbaya:

Aldı Nazdı xanım:

Mənim meydanıma güzar edənin,
Bənizində bir qətrə qan olarmı?
Qoyaram kamana, ataram çölə,
Çağır harayına çatan olarmı?

Aldı Şair Kazım:

Badı səba yuxusunnan ayılan,
Səni görən saralarmı, solarmı?
Alma yanağınnan, ay qavaqınnan,
Qaymax dodağınnan əmən ölərmi?

Aldı Nazdı xanım:

Özüm çox gözələm, məməmdə bal var,
Canın qurtarmazsan, yüz mana yalvar.
Dəryam çox dərindi, divində lil var,
Naşı qavvas ora dala bilərmi?

Şair Kazım gördü kü, Nazdı xanım özünü buraxıf, avır-haya eləmir. Yaxşı deyiflər: hərcayı sözün də mərcayı cavavı olar. Axı, bunun nə dəryası olajax kı, mən orda üzə bilmiyəm.

Aldı şair Kazım:

Arxalığın narış, nar məmən turuş,
Ağlın varsa, hədikləmə, gəl barış.
Arxın bir çermikdi, dəryan üç qarış,
Qavvas olan üzüf orda qalarmı?

Aldı Nazdı xanım:

Nazdıyam, salaram səni zindana,
Yanımcə aparram Şəki, Şirvana.
Ya hində qul verrəm, ya da türkmana,
De Qafqazda bir də səsin gələrmə?

Aldı şair Kazım:

Kazımam, sığınmam qadir sübhana,
Qadir sübhan məni salmaz zindana.
Gəl qurvan eliyək bu canı-cana,
İndi görən mən deyənmər olarmı?

Söz tamama yetdi. Nazdı xanım gördü kü, Şair Kazımın gözdəri yaşnan doluf, dedi:

– Gəl bunnan soruş, gör fikrinnən nə keçir. Gözdəri niyə yaşarım.

Nazdı xanım dedi:

– A Kazım qardaş, bu ağıl kəsən şey döyül. Sən məni bağliyıf Göyçüyə aparasan. Gəl, vaxtikan təslim ol, sazı qoy yerə.

Şair Kazım dedi:

– Yox, Nazdı xanım, sözümüz sözdü. Sözünnün üstündə dur. Öldü var, döndü yoxdu. Səni bu aranın istisinnən çıxardıf aparajam yaylağa.

Nazdı xanım dedi:

– İndi sana bir neçə bağlama deyəjəm. Fikrin var kə bunu da açasan?

Şair Kazım dedi:

– Nə deyirsən de, sənin dediklərini mən bağlama hesab eləmirəm. Sən dediklərin mənim canıma sarı yağ kimi yayılır. İndi de görüm, nə deyəjəksən? Mən meydannan qaçan döyüləm. Məni anam mərd doğuf.

Aldı Nazdı xanım görək nə dedi:

Ovçular ova çıxanda,
Nələr gəldi daşa doldu.
De könülnən nələr keşdi,
Gözdərin qan-yaşa doldu.

Aldı Şair Kazım:

Ovçular ova çıxanda,
Kəklik gəldi daşa doldu.
Nazdı yar yadıma düşdü,
Gözdərim qan-yaşa doldu.

Nazdı xanım dedi:

– Sən nazdı yar deyirsən, o kimdi?

Şair Kazım dedi:

– Nejə yanı kimdi? Bu qədər vurhavurdan sonra hələ soruşursan da...

– Nejə yanı kimdi? Mən ürəyimnən keçirirdim ki, al-laha yalvarım ki, əgər səni mana yazmayırsa, qərarini dəyiş-sin. Sana quşum qonuf, əl çəkəsi döyüləm. Göz qənimini tanıyar. Mən bilirəm ki, səni bağliyajam.

Elə bu məqamda Kalvayı Məhəmməd qapıdan içəri girdi. Baxıf gördü kü, şair Kazım məclisin ortasında bir gözəl xanımnən deyşir. Xanım nə xanım, sinə yumru, döş yumru, saz yumru. Baxdıxca adam heyran olur. El arasında belə bir məsəl var. "Nə yetgindi, nə ötgündü, nə kaldı". Gəl mənə gör, dərdimnən öl. Əlini vurma, geridə dur. Bu qız ha döyül, qara qızdırmanın dərmanıdı.

Şair Kazım gözünü həriyendə Kalvayı Məhəmmədi görüf, dedi:

– Kalvayı, san atdardan muğayat ol. Yaxşı-yaxşı otar. Mənim atıma laf yaxşı bax. Çünki bax bu gördüyün mənənə deyşən xanımmı allahın köməkliyinnən tərkimə çəkəjəm.

Camaata gülüşmə düşdü.

Hamı dedi:

– Əşi, bu aşığın kəndinə gümana gəlir ki, belə danışır. Nazdı xanımın bu belə dedikcə elə bil dədəsinə od vururdular.

Dilini, dodağını gəmirə-gəmirə aldı sözün o biri xanəsini:

Niyə girdin bu bostana,
Səni saldırram zindana.
Rast gəldin bir aj asdana,
Bu işin çətin iş oldu.

Aldı Şair Kazım:

Bülbülü görmüşəm güldə,
Gümüş kəmər incə beldə.
Çox öyünmə qürbət eldə,
Ağlım gəlif başa doldu.

Aldı Nazdı xanım:

Nazdıyam, nazım var mənim,
Nə xoş avazım var mənim.
Ağlım var, gözüm var mənim,
Ömür gəlif yaşa doldu.

Bu sözdərnən Nazdı xanım demək istiyirdi ki, ağlım da var, gözüm də. Görmürəmmi sən mənim tayım deyilsən, qojasan.

Aldı Şair Kazım:

Kazım deyər, evim yoxdu,
Çaxmağım var, qovum yoxdu.
Sənnən başqa ovum yoxdu,
Tülək, tər lan daşa doldu.

Söz tamama yetdi. Nazdı xanım dedi:

– A Kazım qardaş, yoruldux, bir az gedək, dincələk.

Molla Gülpəri xanım çay-çörək hazıratdı k1, yesinnər-işsinlər, dincəlsinnər. Yedilər-işdilər. Şair Kazım getdi Kalvayı Məhəmmədin yanına. Ata baş çəkif gəldi. Bir yerdə dirsəkləndi, dincəldi.

Nazdı xanım da çıxdı ikinci mərtəbəyə dincəlməyə. Arada bir-iki saat fasilə oldu. Şair Kazım yatdı, dincəldi, qalxdı. Deyişmə yerində Nazdı xanımı gözdədi-gözdədi, gördü bu gəlif çıxmadı. Şair Kazım fikirreşdi ki, Nazdı xanım çox yoruluf, yaqın k1, yatıf, qaldı. Şair Kazım bir az da gözdədi. Baxıf gördü kü, gəlmir. Çıxdı ikinci mərtəbiyə. Gördü kü, Nazlı xanım bir çarpayıya uzanıf, özünün ipək tumanıynan üstünü örtüf, yatır. Şair Kazım sazı basdı sinəsinə. Aldı görək Nazdı xanıma nə dedi:

Nə yatıfsan, ağ otaxda,
Demirsənmi, gələn olu.
Üstünə dejurnu qoydur,
Bu qalanı alan olu.

Nazdı xanım oyanmadı. Şair Kazım aldı sözün o biri xanəsinə.

Üstünə örtüf tumanı,
Aç gözünü, məni tanı.
Şahlar görər bu bostanı,
Demirsənmi talan olu.

Nazlı xanım yenə oyanmadı. Sazın səsi elə bil ki, Nazlı xanıma layla çalır, o daha da xumarranırdı.

Kazım çox çıxıb fətdərdə,
Hər şey tapılar ötdərdə.
Yoxsa sizin adətlərdə,
İpək tuman yorğan olu.

Nazlı xanım gərnəşif durdu. Gördü kü, şair Kazım ayax üstə, saz da əlində duruf Nazdı xanımın yanında.

Nazdı xanım dedi:

– Ay Kazım qardaş, çoxdanmı burdasan? Bağışda, biavır oldum.

Şair Kazım dedi:

– Onda qulaq as, gör nə deyirəm.

Aldı şair Kazım:

Qaşın cadı, gözün hille,
Çox danışma qəllə-qəllə.
Mürvət olsa sən gözəldə,
Mənnən bir kənara çıxar.

Nazdı xanım dedi:

– Ay qara zola, o nə deməkdi? Nejə yeni mənnən bir kənara çıxar. Mən sənnən nə kənara çıxmalıyam.

Aldı Şair Kazım:

Nazdı yar bizdən pozuldu,
Bağrımın başı əzildi.
Allahdan belə yazıldı,
Ağın üstə qara çıxar.

Nazdı xanım dedi:

– A Kazım qardaş, gəl sən sözünə sərhəd qoy. Sən deyəsən, ağına gələni danışırısan. Sən məni bağlasan da, mən sana gedən döyüləm.

Onda görək Şair Kazım aldı nə dedi:

Kazımam, dəryaya dallam,
Canımı oddara salam,
Bağlaram, bil səni allam,
Ahı-nalən hara çıxar?

Nazdı xanım dedi:

– A Kazım qardaş, indi qulaq as, gör nə deyirəm? Mən deyən sözdərə əməl etsən həm sənün üçün yaxşı olar, həm də mənün üçün. Sən mənün bağlasan, aparsan, mənün nazımnan oynuya bilmüyəksən. Sən heş mənün ənnik kirşanımı ala bilməzsən. Mən ərkəsöyün böyümüş bir adamam. Bu deyişmədə nə mən sənün, nə sən mənün bağliya bilmədik. Gəl qardaş-bajı yazılax. Sən mana qardaş ol, mən də sənə bajı.

Aldı görək Nazdı xanım bunu şernən neşə dedi:

Kürdəmirdən gəldim burya,
Alınmadı sazım mənün.
Sən bir rəyyət oğlusan,
Kim çəkəjek nazım mənün.

Şair Kazım əlini sinəsinə döyüf dedi:

– Bax, bu qara kal çəkəjek sənün nazını.

Aldı Şair Kazım görək nə dedi:

Dərdin alım Nazdı xanım,
Mən çəkərəm nazını sənün.
İkimiz kəlmə kəsmişik,
Aparajam özüm sənün.

Aldı Nazdı xanım:

Mənün bağışda allaha,
Kərbəlada Nəcəf şaha.
Söz atıf, batma günaha,
Gəl aparma sazım mənün.

Aldı Şair Kazım:

Mən allahı bir bilirəm,
Nəcəf şahı nur bilirəm.

Cəmi günahlar bilirəm,
Qol qoyufsan özün sənin.

Aldı Nazdı xanım:

Nazdıyam, balalı başım,
Sel kimi axır göz yaşım.
Əmim var, yoxdu qardaşım,
Qardaşım ol, Kazım mənim.

Şair Kazım gördü kü, Nazdı xanım özünü bağlanmış
hesav eliyir. Məclis əhli də gördü kü, Nazdı xanım haravıyı
düzə endirif, daha gedə bilmir.

Şair Kazım öz-özünə götür-qoy elədi, dedi: "İyid bas-
dığın kəsməz". Bu ku, mana qardaş dedi, bu sözdən sonra
deyişməyin mənası yoxdu. Gəl, elə sən də ona bajı de.

Aldı görək şair Kazım bunu söznən neyə dedi:

Kazımam yoxdu əlacım,
Misirdən gəlmir xaracım.
Nazdı xanım sən ol bacım,
Aparmıram sazın sənin.
Bağışdadım özün sənin.

Məclisdə oturan ağalar, bəylər və bütün məclis əhli
Kazıma "afərin" deyif alqışdadı. Bunnan sonra Nazdı xanım
dedi:

– A Kazım qardaş, indi gəl əyri oturax, düz danışax.
Əgər biz bajı-qardaş olmasaydıx, sizin yerdə mən yaşıya
bilərdimmi? Bir de görüm sizin yer nə təhər yerdi?

Aldı Şair Kazım görək bu sualın cavavında nə dedi:

Bizim yerin vəsmi-halın söylüyüm,
Hər gələn aşığı verən eyliyr.

Ağlı kəsəndə hava xoş keçir,
Gah qar yağır, gah da boran eyliyr.

Nazdı xanım dedi:

– A Kazım qardaş, bəs o qar-boran olan yerdə mal-dövləti nə təhər saxlayırsanız?

Şair Kazım dedi:

– Qulaq as, deyim nə təhər saxlayırıx.

Aldı Şair Kazım:

Zimistan gələndə qarı çox olur,
Yığır daldalara tarı çox olur.
Göyçənin dövləti-varı çox olur,
Yüz də boran əssə, vara neyliyə?

Kazım dedi:

– Yay olanda malın ələfini yığırıx, doldururux, samannıxlara, qış olanda da töküf yediririk.

Aldı Şair Kazım görək bunu şernən neyə dedi:

Adım şair Kazım, elim Ağbulax,
Varmı onu kimi suyu sağ bulax.
Göyçənin kefidi, üçcə ay yaylax,
Doqquz ay dövranı aran eliyər.

Nazdı xanım dedi:

– A Kazım qardaş, yaxşı oldu ku, məni aparmadın. Elə yerdə mən dözə bilməzdim.

Məclisdə Ədil bəy öz nişannısı Nəvat xanımlan oturmuşdu. Birdən Nəvat xanım Şair Kazımın gözünə sataşdı. Şair Kazım ürəyində dedi:

– Gəlsən bu Nəvat xanıma bir tərifi söylüyəm.

Aldı Şair Kazım görək nə dedi:

Gəldim mayıl oldum mən bu Gülşana,
Gül üzünnən niqavını at, Navat.
O qələm qaşına, inci dişinə,
Müştəriyəm, mətahını sat, Navat.

Navat xanım dedi:

– Ay Kazım qardaş, əgər sən Nazdı xanımı
aparsaydın, nəynən aparardın?

Şair Kazım gülə-gülə davam elədi:

Əyninə geyifsən darayı büzmə,
Hərdən bir silkinif canımı üzmə.
Qaşını oynadıf gözünü süzmə,
Gedər olsa, tapajaydım at, Navat.

İndi sizin yerrər bəylik elidi,
Siyah zülfün ay qavağın telidi.
Yanaxların Muroy, Muşoy balıdı,
Dilin şəkər, dodaxların qət, Navat.

Qızıl araşqındı başda gülahı,
Səni sevən sevər o bir allahı.
Kazımın mətləbin versin ilahı,
Sən də yeri muradına çat, Navat,
Sevgilinə, Ədil bəyə get, Navat.

Söz tamama yetdi. Qapıdan bir oğlan içəri girif dedi:

– A Kazım qardaş, səni o çəpərin dalında bir kişi
çağırır. Şair Kazım gördü kü, bunu çağırən oğlan axşam
aşığa nəmər yığılanda məclisdən qaçan oğlandı. Şair Kazım
oğlana dedi:

– Bir ayağın saxla, sana deyiləsi sözüüm var.

Aldı Şair Kazım görək nə dedi:

Bøy deyəndə pərvazlanıb uçurdun,
Çay gələndə hamıdan tez içirdin.
Niyə durub məclisimdən qaçırdın,
Sənin o boz, gödək yarına...

Qohumsuz qardaşsız dağa köçənin,
Halalım üstündən haram içənin.
Aşır məclisindən durub qaçanın,
Belə namıs, qeyrət arına...

Kalvayı Məhəmməd gördü kü, bir gözəl qadın məclisə gedir. Ona dedi:

– A bəji, a bəji, Kazım kişiyyə de ki, yoldaşın səni çağırır. Şair Kazım dedi:

– A bəji, ayağını saxla sana deməyə sözüm var.
Aldı Şair Kazım görək na dedi:

Arvad var k1, hər divanda oxuyur,
Arvad var k1, yaxşı gəvə toxuyur.
Arvad var k1, qoynu cənnət qoxuyur,
Ona mehman olum, yanında qalım.

Kalvayı Məhəmməd gördü kü, məclisə bir qoja qarı gedir, dedi:

– Ay qarı nənə, imanına qurvan olum, Kazım kişiyyə deynən səni çəpərin dalında yoldaşın çağırır.

Qarı gəlif Kazıma yoldaşının ismarışını çatdırdı:
Şair Kazım qarıya dedi:

– Qarı nənə, ayağını saxla, sana da bir tərif deyim.
Şair Kazım aldı görək sözün o biri xanəsində nə dedi:

Qarı var k1, donqar tutar belini,
Özü oturur işə vurmaz əlini,

Axşam-sabah dannıyajax gəlini,
Onu cəhənnəmin qoruna salım.

Adam var k1, sultan gələr, xan gedər,
Adam var ki, dostu görüf yan gedər.
Hər kim bu dünyadan mal-heyvan gedər,
Onun kəlləsinə, qoruna...

Söz tamama yetdi. Məclis əhli hər tərəfdən Şair Kazıma çoxlu nəmər verdilər.

Şair Kazım məclisdə olannarnan, Nazdı xanımnan, Molla Gülpəri xanımnan halal-hümmət eliyif, yoldaşı Kalvayı Məhəmmədi də götürüf Göyçüyə qayıtdı. Yola düşəndə Nazdı xanım gətirif Şair Kazımın xurcununa bir bağlama qoydu.

Şair Kazım soruşdu:

– O nədi, qoyursan?

Nazdı xanım dedi:

– Gedəndə görərsən, nədi.

Şair Kazım bağlamıyı gətirif açanda gördü kü, bir dəst aşix paltarıdı.

Bunnan da Şair Kazımnan Nazdı xanım əhvalatı başa çatır. Hamınız həmişə kefdə, damaxda olasınız.

ÇOVAN MƏHƏMMƏDİN QARS SƏFƏRİ

Qulluğunuza hardan ərz eliyim, kimnən danışım, Göyçə mahalının Ağkilsə kəndinnən, Aşix Ələsgərin qardaşı Çovan Məhəmməddən. Ustaddar dediyinə görə, Qarsnan böyük şəhərrər arasında yol çəkmək üçün hər mahaldan köməyə adamlar yığırdılar. Qars şəhərinin böyüyü olan Almurad bəy Göyçə mahalına, Səmənd ağanın üstünə də qasidnən məhtuf göndərir və onnan 100 nəfər cavan adam göndərməyi xahiş eliyir. Səmənd ağa elin-ovanın qavaxcıl, sözü keçən adamlarını yanına çağırır məsdahat eliyir. Toflaşannar Qarsa göndərmək üçün hər kənddən bir neçə cavan oğlanı, o cümlədən Məhəmmədi məsləhət görüllər. Məsdahat-məşvərətdən sonra onnar Alməmməd kişiyi çağırtdırır deyillər ki, biz belə fikirəşmişik ki, Çovan Məhəmməd o gedən adamların üstündə ağsaqqallıx eləsin. Çünki Məhəmməd həm dilavərdir, həm də qoçax oğlandı.

Alməmməd kişi deyir:

– Bu işi mən Ələsgərə deyərəm, o neyə istəsə, elə də olar.

Ələsgər Məhəmmədi yanına çağırır deyir ki, Səmənd ağa səni Qarsa gedən adamlara böyük seşmək istiyir. O, Göyçə mahalının ən hörmətdi ağsaqqallarınınnan biridi. Onun sözünü yerə salmax olmaz.

Bəli, 100 nəfər cavan oğlan Qarsa yola düşür. Qarsda onnarı çox yaxşı qarşılıyır, hər biri üçün gözəl şərait yaradıllar. Bir neçə günnən sonra bunnar işə başdıyıllar. Bunnarın bütün bazarrığı, lazım olan alış-verişdəri Məhəmmədə tafşırılmışdı.

Bir gün Çovan Məhəmməd Qars şəhərinə çıxmışdı. O, görür kü, şəhərin adamları bir meydançaya tərəf axışıır. Birinnən soruşur:

– Əfəndim, bu camaat, nəyə görə buraya yığılır?

O deyir:

– Dağıstannan Səlmi Xuraman adında bir aşix gəlif. Qars vilayətində nə qədər aşix-şayır varsa hamısını dilitəng eli-yif, özdərini də qul kimi aparıf gedəjək. İndi axırını gündü kü, meydanına aşix və şayır istiyir.

– A qardaş, mən də orda iştirak eləmək istiyirəm. Məni orya qoyallarmı?

Onu biz bilmirik. Onu Almurad bəyə deyərsən.

Həmsöhbəti deyir:

– Bax odu, Almurad bəy faytonunda gəlir. Ona deyərsən.

Məhəmməd şəxsiyyətli oğlanıydı. Faytonun qavağına gəlif əl qaldırdı. Almurad bəy gördü kü, bu Qafqazdan gələn adamlardandı.

Almurad bəy dedi:

– Buyur, oğlum, nə deyirsən?

Bəy, sizdən xahiş edirəm, məni də özünüznən aparasınız.

Bəy gülümsüyüf, dedi:

– Mən getdiyim yerə bəlkə sən layix döyülsən?

– Bəy, mən yaxşı başa düşürəm ki, sən bir maraxlı yerə gedirsən?

Almurad bəy dedi:

Oğlum, orada gərək sazdan-sözdən başı çıxan adam olsun.

– A bəy, mənim də bir balaca şayırığım var, inşallah sizi utandırmaram.

Almurad bəy dedi:

– Mən onsuz da utanmışam. Mənim indiyə qədər neçə-neçə aşixlərim bağlanıf. Bir zalım dilavər ləzgi qızı Səlmi Xuraman onnarın sazdarını əlindən alıf. Oğlum, adın nədi?

– Bəy, adım Çovan Məhəmməddi.

– Hə, yaxşı oldu. İndi də meydana çovan çıxardax.

– Bəy, inşallah səni utandırmaram.

Almurad bəy dedi:

– Onda belə eliyək. Sən çalışarsan ki, mənim gözümün qavağında otursan. Nə vaxtkı o, meydanına şayır, aşıx istədi mən səni çağıraram. Onda sən meydana gələrsən. Gəl otur faytona.

Allaha pənah deyif, meydançaya daxil oldular. Meydanda Məhəmməd gördü kü, bir dar ağacı quruluf. Bu dar ağacının yanında bir neçə aşıx əllərində sazdarı, boyunlarını büküf duruflar.

Burada iki oturmax stolu varıydı. Biri qızıl zərnən yazılmış stoluydu. Çovan Məhəmməd gördü kü, bunnar bağlanan aşıxlardı. Almurad bəyin başında paşalar, bəylər, ağalar oturmuşdular. Ancax Almurad bəy öz-özünə deyirdi ki, ağlım məni bitməz işə salıf. İndi də çovanı meydana çıxardası olajayix. Bir azdan sonra Səlmi Xuraman əlində sədəfli saznan meydana girdi. Camaat onu alqışdadı. Səlmi Xuraman üzünü Almurad bəyə tutuf dedi:

– Almurad bəy, indi sənin aşıxlarını əsir kimi aparıf gedirəm. Yenə aşığın, şayırın varsa meydanıma çıxar.

Almurad bəy dedi:

– Onnar elə-belə aşıxlarıydı. İndi sənin meydanına şayır çıxajax.

– Kimdi, o çıxsın görək?

Almurad bəy dedi:

– Çovan Məhəmməd, bir meydana gəl görək.

Səlmi Xuramanın sümüyü bir balaca sanşdı. Ürəyində dedi: bu məni nə hesav eliyir, bura çovan-çolux meydanıdı?

Bir də gördü kü, meydana bir boylu-buxunnu, ennikürəkli bir oğlan çıxdı. Oğlan, nə oğlan. Elə bil Allah əlinin boş vaxtı – könlünün xoş vaxtı xəlq eliyif onu.

Sizə onu da deyim ki, Səlmi Xuramana şayırrix hardan gəlmişdi. Səlmi Xuraman əmisi oğluna nişannı olan zaman əmisi oğlu qılinc oynadan vaxtı həlak olmuşdu. O vaxtdan Səlmi Xuramana təb gəlmişdi. İndi isə Çovan Məhəmmədi görəndə elə bildi ki, əmisi oğlu dirilif. Elə bil ki, bir almanın

yarısıydılar. Ürəyində dedi:

– Allah eliyə ki, bunda bir balaca qeyrət ola, mənim yığif-yığışdırdığım qızıl pullar buna qismət ola, üstəlik də mən.

Səlmi Xuraman bunnarı qəlbində deyirdi. Çovan Məhəmməd meydana gələndə bağlanan aşixlar dedilər:

– Ayə, bu evi yıxılmış haradan gəldi. Sayımızın biri də artdı.

Çovan Məhəmmədnən Səlmi Xuraman əltəmən oluf görüşdülər.

Səlmi Xuraman dedi:

– Oğlan, deyişmənin şərtlərini bilirsənmi?

Çovan Məhəmməd dedi:

– Xanım, deyərsən bilərik, nə şərti!

Səlmi Xuraman dedi:

– Şərt budu ku, bağlansan dar ağacınnan asılajaxsan. İkinci şərt də budu ku, mən səni bağlasam, istəsəm boynunu vurduraram, istəsəm bağışdıyaram.

Çovan Məhəmməd dedi:

– Xanım, bunnarın hamısı sənin şərtin oldu.

Səlmi Xuraman dedi:

– Kim məni bağlasa, ixtiyarım onda olajax. İstəsə qul eliyər, istəsə boynumu vurdurar, istəsə özünü yar eliyər. Üstəlik bu mücrüdə nə qədər qızıl pul var, o da onun olar.

Bunnar razılaşdılar. Bunnar sazın zilini zil, bəmini bəm eliyif, sinələri üstə müstəkəm elədilər.

Səlmi Xuraman dedi:

– Oğlan, qavağa sən düşürsən, yoxsa mən.

Çovan Məhəmməd dedi:

– Xanım, bizim yerdə zənənə böyük hörmət var.

Səlmi Xuramanın bir balaca sümüyü sanşdı ki, bu çovan-zad deyil. Özünə güvənməsə bu belə deməzdi. Sizə onu da deyim ki, Almurad bəy bu işin necə bitməsini düşünürdü.

Səlmi Xuraman sazı sinəsinə basıf, aldı görək nə dedi:

Əcəm oğlu, de bismillah,
Ayeyi Qurannan danış.
Çəkif düsərli qılıncı,
Əntəri vurannan danış.

Aldı Məhəmməd:

Xanım, soruşma Quranı,
Mənəm pürkamaldan danış.
Qoynundu ləlin mədanı,
Simi zənəxdannan danış.

Aldı Səlmi Xuraman:

Oğlan, irahını tanı,
Danışma belə hədyanı,
Ortalığa salma qanı,
Lal kimi durannan danış.

Aldı Məhəmməd:

Sözümü sayma hədyana,
Bağrımı döndərmə qana.
Şamına ollam pərvana,
Alışif-yanannan danış.

Səlmi Xuraman üzünü Almurad bəyə tutuf dedi:

– Bu çovanına deginən bir az da ədəfli danışsın.

– Xanım, o nə dedi ki..?

Bunun deməyinnən belə çıxır kı, mən bunun üçün şamam, bu da mənim pərvanəmdi, başıma dolanır.

Dedi:

– Xanım, mən iki aşığın söhbətinə qarışası döyüləm.

Nə desəniz, neyləsəniz, o sizin öz işinizdi.

Məhəmməd dedi:

– Xanım, pərvanə şamın başına dolana bilirsə, mən cannı adam bir gözəlin başına niyə dolanmıyım?! Sənin

kimi gözəlin oduna da yanaram, belə külünə də qarışaram!

Almurad bəyin bir gülünnən min gül açıldı. Özünü saxlıya bilməyif ucadan dedi:

– Əhsən, bunnan belə sana çovan yox, alim Məhəmməd deyərəm.

Bu arada aldı Səlmi Xuraman görək nə dedi:

Sən Səlmiyə olma mayıl,
Ağlını eyləmə zayıf.
Yatıfsan, qəflətdən ayıl,
O darı qurannan danış.

Məhəmməd dedi:

– Xanım, bizdərdə dar ağacını atı, öküzü nallamax üçün qurullar.

Sən deyən biz tərəfdə keşmir. Eşit, gör mən nə deyirəm?!

Aldı Məhəmməd:

Məhəmməd deyər aşkara,
Könlüm qoyma intizara.
Dilimnən çəksələr dara,
Səlmi Xuramannan danış.

Səlmi Xuraman dedi:

– Oğlan, çox diri-diri danışırsan. Bax, o aşıqlar da sənə kimi danışırdı. İndi lal oluflar.

– Xanım, ölü olsam yüz qəbirstannıx keçmişəm, birində də mənə basdırardılar.

Almurad bəy dedi:

– Xanım, indi icazə ver, birini də o desin.

Belə deyillər ki, adın nədi? Rəşid. Birni de, birni eşit.

Səlmi Xuraman dedi:

– Buyursun, desin.

Aldı Məhəmməd:

Xanım bağışda təqsirim,
Bir xam xəyala düşmüşəm.
Abdal oluf, ağlım çaşır,
Mən bu mahala düşmüşəm.

Almurad bəy dedi:

– Bu zalım oğlu nə tez yumşaldı.

Aldı Səlmi Xuraman:

Sən dilinə ver qadağa,
Qoy xam xəyala düşməsin.
Yazığın gəlsin canına,
Min dərddə, bəla düşməsin.

Məhəmməd gördü Almurad bəyin rəngi bir balaca soluf. Aldı görək sözün o biri xanəsində nə dedi:

Rəngindi dağlarda lala,
Dəhan kövsər, göz piyala.
Zənbur kimi edər nala,
Ləbində bala düşmüşəm.

Səlmi Xuraman yenə də üzünü Almurad bəyə tutuf dedi:

– Sənin çovanın yenə də zayıllıdır.

– Xanım, nə dedi ki?

Səlmi Xuraman dedi:

– Guya mənim dodağım arı şanıdı, bu da mənim dodağımıza qonuf ku, şirə çəksin.

Almurad bəy dedi:

– Mən sizin işinizə qarışmıram. Özünüz bilərsiniz.

Məhəmməd dedi:

– Ay xanım, mən bir çivin qədər də olmadım ki, şirə

yerini bilmiyəm?

Aldı Səlmi Xuraman:

Gəlifsən biyara Qarsa,
Eylə vəsiyyətin varsa,
Boynunu vurdurram tərta,
Səsin mahala düşməsin.

Aldı Məhəmməd:

Məhəmməd ərz eylər fərman,
Bulunmaz dərdinə dərman.
Bu meydandan can qurtarsan,
Bir daha qala düşməzsən.

Məhəmmədin iş yoldaşları gördülər ki, ayə, bu günorta nahara da gəlmədi. Fikirrəşdilər ki, görəsən bu zalım oğlu nə qalmağa düşdü, başına nə gəldi? Bunu bir-bir, iki-bir axtarmağa getdilər. Gördülər ki, Qarsın böyük bir meydana bütün şəhər əhli toplaşır. Məhəmməd də sinəsində saz, bir xanımla qavax-qavağa deyişir. İşarə elədilər ki, bu nədi belə? Məhəmməd işarəynən bunnarı başa saldı ki, gedin güldən-zaddan gətirin. Məhəmməd oxuduxca yoldaşları "sağ ol, Çovan Məhəmməd deyif" onu ruhlandırırıldı.

Səlmi Xuraman başa düşdü kü, bunnar Qafqazdan gələn adamlardı. Səlmi Xuraman meydanı yenə ələ alıf, qavağa düşdü.

İstiyir ki, səni qoya kamana,
Uzaq bir diyara ata gözdərim.
Günahkar qul kimi tutuf qolunna,
Aparıf Hələfdə sata gözdərim.

Aldı Məhəmməd:

Dəginən o qədər havalanmasın,

İndi tapar böyük xata gözdərin.
Mən ona astadan layla çalaram,
Süst olub, məst olub yata gözdərin.

Aldı Səlmi Xuraman:

Çağır gəlsin indi qohumun-yadın,
Yığılsın yanına əvə-əjdadın.
Alajam canını, mənəm cəlladın,
Qoymaram məqsədə yetə gözdərim.

Aldı Məhəmməd:

– Xanım, sərtlik dəhşət yaradır, bilirsənmi? Çox yekə-
lənmə. Eşit, gör, bə mən neyliyərəm.

Aldı Məhəmməd:

Axır şər danışan tapajaxdı şər,
Əyri quyu qazan özü tez düşər.
Şahmar tək çalaram üfurlüf şişər,
İstəsə yekəlik sata gözdərin.

Aldı Səlmi Xuraman:

Səlmi deyər səni al eylərəm mən,
Qiymətini qara pul eylərəm mən.
Yandırır axırda kül eylərəm mən,
Tüstünü dumana qata gözdərim.

Aldı Məhəmməd:

Məhəmməd gündüzün eyliyər gejə,
Düşərsən qiymətdən, gəlməzsən vecə,
Bir gəliş gələrəm sana indicə,
Bata əqli-huşun, çaşa gözdərin.

Səlmi Xuraman ürəyində dedi:

– Əhsən, bərəkallah, boy-buxununa görə Allah buna

qabiliyyət də verif.

Aldı görək sözün o biri xanəsində nə dedi:

Əcəm oğlu nə mərd durdun,
Sözünü mərdanə dedin,
Xof etmədin ölümünən,
Qıydın şirin cana, dedin.

Aldı Məhəmməd:

Yaranmışa ölüm haxdı,
Möhtahdı insana dedim,
Can alansan al canımı,
Sən bat nahax qana, dedim.

Səlmi Xuraman yenə də ürəyində düşündü:

– Allah əmim oğlunu mənən alsa da, qismətimə görünür elə bunu çıxardıf.

Aldı görək sözü o biri xanəsində nə dedi:

Pakım yox sultannan, xannan,
Baratım var asimannan,
Məlum ku, bezmisən kannan,
Ya sözü əfsana dedin.

Aldı Məhəmməd:

Desən canımnan əl çəkim,
Ölümən olarmı pakım.
Çoxdu dərdim, yoxdu həkim,
Yetirər dərmana dedim.

Aldı Səlmi Xuraman:

Səlmi deyər əslim xandı,

Sakinətim Dağıstandı,
Bəs sənin əslin hardandı,
And verdim qurana de, din.

Aldı Məhəmməd:

Məhəmməd Göyçə adamı,
Pərvanələr sevər şamı.
Nəslimiz şairdi hamı,
And verdin qurana, dedim.

Məhəmməd də öz-özünə fikirrəşirdi ki, görünür məni buraya qismət çəkif gətirif. Elə bu yerdə Almurad bəy Səlmi xanıma dedi:

– Xanım, indi də qoy çovan da birini desin da...

Məhəmməd ürəyində dedi:

– Gəl yerini-yurdunu buna isnad ver. Axı, Səlmi xanım soruşdu ku, haralısan.

Başına mən dönüm, ay Səlmi xanım,
Baxça bizim yerdə, bar bizim yerdə.
Əyif budaxları bar ağaşdarı,
Heyva bizim yerdə, nar bizim yerdə.

Aldı Səlmi Xuraman:

Əfsanə danışma, ay əcəm oğlu,
Olmaz hər yetənə kar bizim yerdə.
Əfsanə danışan keçər sərinnən,
Namus bizim yerdə, ar bizim yerdə.

Aldı Məhəmməd:

Hamı dağdan uca Göyçə dağıdı,
Dörd tərəfi sanki cənnət bağıdı.
Laçın, tülək, tər lan sar yığnağıdı,
Könlün nə istəsə var bizim yerdə.

Aldı Səlmi Xuraman:

Badi-səba yeli mülkü Dağıstan,
O yerdən bac almaz nə sultan, nə xan.
İgiddərmiz cəllad kimi tökür qan,
Cəllad bizim yerdə, dar bizim yerdə.

Məhəmməd bu yerdə bığaltı qımışif dedi:

– Bəli, xanım, çox düz deyirsən. Mən gələndə
kəndimizdə sizin üç nəfər igidinizi qoyuf gəlmişəm.

Səlmi Xuraman dedi:

– Onnar nə iş görürdü orada?

Məhəmməd dedi:

– Biri qav yığırdı, biri sürtürdü, biri də qalaylıyrdı.

Bu sözdər Almurad bəyin yaman xoşuna gəldi.

Ucadan əl çalif dedi:

– Sağ ol, ay çovan qardaş. Məhəmməd aldı sözün o
biri xanəsini.

Məhəmməd dərini yetirdin yüzə,
Az qalır müjganın bağırmı üzə,
Azrayıl donunda göründün gözə,
Olarsan çovana yar bizim yerdə.

Aldı Səlmi Xuraman:

Sən də bu Səlmini yetirdin cana,
Vurdurram boynunu düşərsən qana.
Əsir göndərəm ol Dağıstana
Çox çəkərsən ahu-zar bizim yerdə.

Məhəmmədin iş yoldaşları bir ağızdan dedilər:

– Xanım, Dağıstana yox, Göyçüyə gedəjəksən.

Səlmi Xuramana bəyan oldu ku, bunnar Göyçə adamlarıdır. Xanım özünü o yerə qoymuyuf dedi:

İndi ki, belə oldu, keçək qıfıləndə:

Sənnən xəvər alım, şair Məhəmməd,
O necə bağbandı min bir bağı var.
Bağında açılan qızıl güllərin,
Neçə butağı var, neçə tağı var.

Aldı Məhəmməd:

Al cavavın deyim, ay Səlmi xanım,
On səkkiz min aləm min bir bağıdı.
Pənci təni əba, on iki imam,
Ata-babaların yadigarıdı.

Səlmi Xuraman dedi:

– Oğlan, elmin qırx qapısı var. Onun otuzdoqquzunu
aşsan da səni birində dayandıraram.

Çovan Məhəmməd dedi:

– Xanım, elə açar var ki, qırx qapıya da düşür. Sənin
onnan xəvərin varmı?

Aldı Səlmi Xuraman:

O, kimi yerdən göylərə getdi,
Ərş üzünən nə gətirdi, nə götdü.
Sütünsüz qurulan hansı meçitdi,
İçində neçə min şam-çırağı var.

Aldı Məhəmməd:

Məhəmməd səmada çəkdi zəhməti,
Gətirdi dəlili, həm nəsihəti.
Yüz iyirmi dörd min nəbi dünya hikməti,
Rəsulu əmbiya həm çırağı var.

Səlmi Xuraman ürəyində dedi:

– Gəl, Məhəmmədə işarə elə ki, mən eşq əhli yox, dərd
əhliyəm.

Dərd sinəmdə qaynayıfdu, daşıfdu,
Qəzanın qədəri həddən aşıfdu.
Səlmi deyər ağıl başdan çaşıfdu,
Fələyin sinəmdə köhnə dağı var.

Məhəmməd ürəyində dedi ki, mənim indiyə kimi
ömrüm mənasızıydı. Ömrüm bu günnən sonra mənalı
keçəjək. Gəl bunu söznən Səlmi Xuramana işarə elə.

Alır Məhəmməd görək nə deyir:

Dünya işrətinən gözüm doyufdu,
Zalım fələk bağrım başın oyufdu.
Yazıx Məhəmmədi məlul qoyufdu,
Vəfasız ömrümün cavan çağıdı.

Almurad bəy dedi:

– Səlmi Xuraman, günü axşam elədik. İndi də qoy Ço-
van Məhəmməd də bir müəmma desin, sən cavaf ver.

Səlmi Xuraman dedi:

– Buyursun, desin:

Aldı Məhəmməd:

Sənnən xəvər alım, ay Səlmi xanım,
Əvvəl de Quranın ayəsi nədi?
Neçə əyləncəsi, neçə dadı var?
Cəsədin içinin mayəsi nədi?

Məhəmməd sazı sinəsinnən qoltuğuna keçirif gülə-
gülə dedi:

– Səlmi xanım, dilin topux çalması. Cavaf gözdüyü-
rəm.

Səlmi xanım dedi:

– Bir neçə ala qarğıya mən həmişə bircə sapand daşı
atıram. Sözüünün o biri xanəsini de.

Bütün məclis əhli gördü kü, xanım yaman yerdə ilişif.
Bağlanan aşıxlar allaha əl açif yalvarırdılar k1, ya rəbb
çovan Məhəmmədə özün sur ver ki, bizi bu arvadın əlinnən
qurtarsın.

Məhəmməd aldı sözünün o biri xanəsini:

O kimiydi, hardan aldı ağvanı?
O kimiydi gəzdi Turun dağını?
O kimiydi gördü cənnət bağını?
Meyvəsi nə rəngdi, payəsi nədi?

Məhəmmədə hax verifdi baratın,
O kimiydi tutuf ölkənin qatın?
De, harda qurdurur öz imarətin?
Torpağı nə rəngdi, qayəsi nədi?

Sözə cavaf tapmadığını görən Səlmi Xuraman yorğun
maral kimi pərişan durdu. Məhəmmədin biyar yoldaşdarı
Qarsın bağlarında gül qoymadılar. Dəstə-dəstə yoluşduruf,
Səlmi Xuramana verdilər. Səlmi Xuramanın müxəddər
baxışdarı çovan Məhəmmədin ürəyini para-para elədi.
Onun pərişən baxışdarına dözə bilmiyən Məhəmməd sazını
köksünə sıxıf aldı görək nə dedi:

Elə qəfil atdın göz müjganını,
Demədinmi mana yara yetirər.
Yar sevənnər canın qoyar yolunda,
Ya ölər, ya əlin yara yetirər.

Bəddi mənə namus, qeyrət, az arım,
Bəxtim çəkdi çox şan tutdu az arım.
Üzün gördüm qalmaz dərdim-azarım,
Təbib qarşı gələr, yara gətirər.

Hax nəzərin Məhəmməddən kəsmədi,
Yar qəddinə yaraşannar kəsmədi.
Mərdin qaydasıdı, basdı kəsmədi,
Namərd təpə-dırnax yara yetirər.

Bəli, söz tamama yetdi. Almurad bəy əmr elədi ki, faytonnarı bəziyif, Çovan Məhəmmədnən Səlmi Xuramanın şirin şərvəndini Qars şəhərində paylaşınnar. Səlmi Xuraman aşkarda, gizdində, nə ki pulu, qızılı varıydı Məhəmmədin qavağına qoyuf dedi:

– Bu günnən mən sənin ixtiyarındayam. İstiyirsən qul elə, istiyirsən yar.

Məhəmməd dedi:

– Elə demə, qul nədi, sən mənim Tanrı payımsan. Ömrümün-günümüz bəzəyisən.

Almurad bəy Məhəmmədnən Səlmi Xuramana gözəl bir toy elədi. İki nöycavanı bir-birinə qovuşdurdu. Toyun aşığı sazını sinəsinə basıf məclisi bu duvaqqapmaynan tamamladı.

Bu gün bir gözəl görmüşəm,
Məni kannan elədi.
Kirpiyi keçdi sinəmnən,
Bağrımı şan-şan elədi.
Şəriətdə yox, qanunda yox,
Nahax yerdən qan elədi.
Məni bu zalım balası,
Lap Şeyxi-Sənan elədi.

Axı, bu fələk əlinnən,
Gəlmiyim dada, neyniyim.
Həsət ölən aşıqləri,
Salmıyım yada, neyniyim.
Danışram dərd əlinnən,

Yanıram oda, neyniyim.
Məcnun kimi səhralarda,
Halım pərişan eylədi.

Aqil, gəl qəm eyləmə,
Hər Leylinin naharı var.
Hər gejlər sübh olajax,
Hər çillənin baharı var.
Dara düşsən dada yetər,
Səni yaradan tanrı var.
Yusif quyudan çıxajax,
Misir kimi bazarı var.
Yusifin köynəyini,
Yaquba dərman eylədi.

ŞAIR HƏSƏN XƏYALLIYNAN AĞDABANLI AŞIX ŞƏMŞİRİN GÖRÜŞÜ

Qulluğunuza hardan ərz eliyək Göyçə mahalının Daşkənd kəndində Şair Xəyallıdan.

Şair Həsən Xəyallı öz dövrünün savaddı adamı kimi hər tərəfə səs-sorax salmışdı. O cümlədən neçə aşixlərin dilini kəsif, neçə din xadimlərini lal eyləmişdi. Deyirdilər evi yıxılmış Xəstə Qasımdı, dünyaya yenidən gəlif. Bu səs-sorax Kəlbəcər mahalının Ağdaban kəndində şair Qurbanın oğlu aşix Şəmşirə də çatmışdı.

1953-cü ilin payız ayıydı. Aşix Şəmşir Kəlbəcərdən aşif Göyçə mahalının Daşkənd kəndində Şair Həsən Xəyallının qonağı oldu. Hər iki ustad qucaqlaşif görüşdülər. Aşix Şəmşirə Həsən Xəyallı bayatıynan belə xoş gəldin elədi:

Mən aşiqəm haqq gəlif,
Eliyif sorax gəlif,
Könlümə işix düşüf,
Evimə qonax gəlif.

Cavavında Aşiq Şəmşir alif görək nə deyir:

Nə göylərdən gəlmişəm
Nə yerrərdən gəlmişəm.
İsdisu diyarınnan,
Kəlbəcərdən gəlmişəm.

Həsən Xəyallı:

Hamıdan baş gəlmisən,
Zərri qumaş gəlmisən,
Yoluna qurvan olum,
Yenə də xoş gəlmisən.

Aşıq Şəmşir:

Sinəm dolu sir mənim,
Ocax mənim, pir mənim,
Atamın oylağıdı,
Bu müqəddəs yer mənim.

Həsən Xəyallı:

Kəkliyim daşda qaldı,
Qanadım quşda qaldı,
Dünyada ağıllı söz,
Ağıllı başda qaldı.

Aşıq Şəmşir:

Balası nər itirməz,
Tapsa gövhər, itirməz,
Aqillər qiymətədi söz,
Sərraflar zər itirməz.

Həsən Xəyallı:

Zirvələr qar saxlıyar,
Budaxlar bar saxlıyar,
Qadını-təmiz adı,
Kişini var saxlıyar.

Aşıq Şəmşir:

Əlidi ağam mənim,
Dərsim əlif-lam mənim.
Atam aşix Qurvandı,
Misgindi babam mənim.

Həsən Xəyallı:

Xəyallıyam-barranıf,
Qapın haxdan varranıf.

Zirvələrin qap-qara,
Arannarın qarranıf.

O saat Şəmşir başa düşür kü, Həsən Xəyallı deyir ki,
saqqalına dən düşüf, amma ağarıf, saçın qap-qaradı.

Varaxlandı Şəmşirin,
Yenə könül dəftəri.
O sualı vermişdi,
Bakının gözəlləri.

Həsən Xəyallı üzünü aşix Şəmşirə tutuf dedi:

– Qardaş, istirahət eləmək lazımdı, yol gəlmisən.

Aşix Şəmşir gülə-gülə dedi:

– Şair, mən çalif-oxuyanda öz sənətimnən güc alıram,
sümüklərim cavannaşır, yorulmuram. Amma könlümün da-
ğına qarannıx duman çöküf. Niyə, Göyçəm bu gündədi?

Aşix Şəmşir göyçəlilərin yavaş-yavaş öz yurdunnan-
yuvasınnan didərgin düşməsini, ustaddarın dünyasını dəyiş-
məsini nəzərdə tuturdu. Aşix Şəmşir sazını "Osmanlı
divanı"si üstündə köklüyüf aldı görək nə dedi:

Ay Xəyallı, bilirsənmi,
Var bu ziyanım mənim.
Aylar, illər xəsdəsiyəm,
Yoxdu dərmanım mənim.
Gecə-gündüz yalvarıram,
Heydəri kərrara mən,
O hakimlər hakiminə
Gəlir gümanım mənim.

* * *

Əqli huşu öz yerində,
Saxlıyfdı sər hanı?

Olan fəhmi, fərasəti,
Sahibi dəftər hanı?
Bizə doğru yol göstərən,
Aşıq Ələsgər hanı?
Ətrafımnən dağlar köçüf,
Ölüb Qurbanım mənim.

* * *

Bir çoxları yedi, getdi,
Dünyanın qəm aşını.
Kəsb eylədi əbrişini,
Geydi al qumaşını.
Fikrim, qəlbim unutmamış,
Vəfalı sirdaşını.
Şəmşirəm bil sözümdə.
Yoxdu yalanım mənim.

Şair Həsən Xəyallı dilləndi:

– Əzizim, şərti-şum, sazımız da sözüümüz də qoşa getməlidir. Kim cavab verə bilməsə, o təslim olmalıdır. Nə olsun ku, qardaşix?! Pəhlivannar da güləş zamanı heş nəyi bağışdamıyıflar. Deyiflər ki, gərək nər nərin güjünü bilsin. Şairrik də, aşılıx da belədi. Aşıq Şəmşir onun bu sözünə bığaltı qımışarax belə cavab verdi:

– Nolar, şair onda mənim bayax dediyim divanimin cavabını ver, görüm dağarcığında bir şey varmı?

Aldı Həsən Xəyallı:

Dar günümdə dayağımdı,
Qeyrətli Əlim mənim.
Kərbalaya, Xorasana
Bağlıdı belim mənim.
On iki zikri zəbanım,
Otuz iki şərifim

Axirətim, aqibətim,
Müqəddəs elim mənim.

* * *

Saxlamadıx cavannığı,
Gözəl vaxda itirdik,
Şan-şöhrəti, səltənəti,
Tacı-taxdı itirdik.
Aramızdan İman addı
O bədbəxti itirdik
Köçüb Aşiq Ələsgərim,
Lal oluf dilim mənim.

* * *

Xəyalıyam, xəyalımnan,
Nələr keçir haqq bilir.
Oxuduğum neçə kitab,
Yazdığım varaq bilir.
Başıma nələr gələcək
Tale bilir, baxt bilir.
Qara gəlif rüzigarım,
Həm ayım, ilim mənim.

Həmin günü kənddə demək olar ki, bir nəfər də qalmamışdı. Daşkəndin ağsaqqalları, şairrəri, din xadimləri hamısı Aşix Şəmşirin gəlişini eşidif Həsən Xəyallının evinə toplaşmışdılar. Gündüzdən başdıyan görüş gecənin bir vaxtına çəkdi. Məclis dağılannan sonra Aşix Şəmşir öz başının dəstəsinnən baravar Həsən Xəyallının evində gejelədi. Sübh tezdən aşix Şəmşir baxıf gördü kü, kəndin camaatı dəstə-dəstə toflaşif harasa gedir. Aşix Şəmşir Həsən Xəyallıdan soruşdu:

– Şair, bu camahat haraya gedir?

Həsən Xəyallı belə buyurdu ku, ayda bir dəfə Sarı-

yaqub kəndində Misgin Abdalın Ojağını göyçəlilər ziyarət edillər, o cümlədən bizim kəndin camahatı. Ziyarət sözü eşidən Aşıq Şəmşir dedi:

– Şair, o ziyarətə biz də gedək.

Elə də eliyillər. Misgin Abdalın ojağını ziyarətə gedil-
lər. Ziyarət zamanı Həsən Xəyallı belə bir divani söylüyür.

Dar günümdə mədət kardı,
Qeyrətli Əlim dürüst.
Məkkəm, xakı Xorasanım,
Qibləmdi yolum dürüst.
Haqq yolunda yanan şamam,
Sönməz məşəlim dürüst.
Həfdi cəmim, mələklərim,
Səkkiz peykərim dürüst.

* * *

Kim buyurdu, qərar tutdu,
Yerin, göyün ustadı
Və ya gün cəddaşa gələr,
Artar ərzin fəryadı,
Löh yarandı nuru qələm,
Yazıldı haqqın adı.
Mələklərdən ayrı düşən,
İlk ərənnərim dürüst.

* * *

Ay Xəyallı, şair Həsən,
Uyma yalan dünyadı.
Yüz iyirmi dörd min Nəbi,
Yola salan dünyadı.
Verdiyini bircə-bircə,
Geri alan dünyadı.

Doxsan min ayə cəm etdi,
Haqq peyğəmbərim dürüst.

Misgin Abdalın ojağını ziyarət eliyən zaman AşIX Şəmşir şair Həsən Xəyallıya cavaf verəsi olur. Axı ilk görüşdən Həsən Xəyallı demişdi ki, sazımız da, sözümüz də qoşa olmalıdı. AşIX Şəmşir Həsən Xəyallının şerinə qavaq olaraq aldı, görək nə dedi:

Yey Əlifim, ya bir allah,
Sirri sübhanım dürüst.
Əşhəd ən Lailahə,
Zikri-zəbanım dürüst.
Bir Məhəmməd rəsulumdu,
Yolum, ərkanım dürüst,
Nuri haxdan oldu cida,
Şahi mərdanım dürüst.

* * *

Altı günüm, üç irəngim,
Donum, boyağım əzəl.
Ələstü də bəli dedi,
Ruhi rəvanım əzəl.
Ab içində şölələndi,
Şamım, çırağım əzəl.
Can yatdı qırx il dəhanda,
Duruldu qanım dürüst.

* * *

Şir olub Merac yolunda,
Yatanı isdər könül.
Özünü sail donunda,
Sananı istər könül,
La fəta inna oxunan,

Atanı isdər könül.
Şəmşirəm, qoy başına,
Dönüm, dolanım dürüst.

Göyçə mahalının Sarıyaqub kəndinnən, Misgin Abdalın ziyarətinnən qayıdanda Aşix Şəmşir gördü kü, Həsən Xəyallının evində bir toyun adamı var. Məlum oldu ku, qonşu kənddən də Aşix Şəmşirin görüşünə gələnnər var. Yenə də ziyafət məclisi quruldu. İkinci günün axşamı məclis aşix Şəmşirin çalif-oxumasını dinniyirdi. Aşix Şəmşir Misgin Abdaldan söhbət aşdı, sonra üzünü Həsən Xəyallıya tutuf dedi:

– Şair, indi də Misgin Abdal ocağında dediyin divani rədifində bir təcnis deyək.

Hamı yerbəyerdən əhsən söylədi. Götürüf görək Aşix Şəmşir nə dedi: Biz də deyək, eşidənnər şad olsun.

Əsri min əllahi ələmində var,
Bir adı lam əlif ayə sin dürüst.
Yeri, göyü xəlq eliyən sənətkar,
Nə gözəl yaradıb ayə sin dürüst.

Bir xəlifə kəm yetişdi az baya,
Vəhy gəldi sənin deyil əzbaya
Şahi Mərdan süvar oldu əzbaya,
Yetişdi Məkkəyə ayə sin dürüst.

Gül həqiqət, bağban kamil hey dərə,
Bir mərd üçün dərviş oldun Heydərə
Nökərsən a canım, Şahi Heydərə,
Yıxıl ayağına ayə sin dürüst.

Açıq et varını gəlincə Əli,
Əzrail cəsətdən gəlin, can alı,

O gündə haraya gəlincə Əli,
Sıxacaq nəşini ayə sin dürüst.

Yaz Şəmşir qulunam dür ustadımı,
Səndən isdəyirəm dür ustadımı,
Haqq verib dərsimi dür ustadımı,
Oxudum Quranda ayə sin dürüst.

Həsən Xəyallı aşıx Şəmşirin din islamı, ərəbi-farsı belə gözəl bilməsinə afərin söylədi. Əyləşənnər Şəmşiri alqışladı. Hamı üzünü Həsən Xəyallıya tutdu. Görək Şair aldı nə dedi:

Bismillahdı ismi pakın kalamı,
Cəm olub ayələr sini-sin dürüst.
Hikmət bir nöqtədi elmin Nizami
Şını-şın göstərir, sini-sin dürüst.

Aqil əhsən dedi ustada gözəl,
Kamal qismət oldu ustada gözəl,
Dünyada gözəldi ustada gözəl,
Xəlq edib yaradıb sini-sin dürüst.

Yar düzdürüb zər-zibanı min bağa,
Aciz olan düyün olar min bağa,
Bacarırsan səp toxumu min bağa,
İli il bəzəsin sini-sin dürüst.

Çiçək tək açıldın a yazda canım,
Bəsimdi çoxum da ay az da canım,
Donarsan şaxdada, ayazda canım,
Haqqın dərgahına sin isin, dürüst.

Xəyallı şah yensə ayağa çətin,
Çağırsa eşidə ay ağa çətin,
Elə ki büründük ay ağa çətin,
Artırar sayını sini-sin dürüst.

Bəli, mənim əzizdərim aşix Şəmşiri Göyçə mahalının Daşkənd camahatının belə qarşılması Həsən Xəyallının ürəyinnən oldu . Fikirrəşdi ki, gəl Şəmşirə denən ki, Göyçə mahalı sizi sevir və böyük bir ustad kimi qəbul edir. Aldı Həsən Xəyallı aşix Şəmşirə Göyçə camahatının məhəbbətini, ehtiramını necə çatdırdı. Biz də deyək, siz də şad olasınız.

Aşix Şəmşir, qədəmlərin mübarək,
Sizinlə görüşə gör kimlər gəlib.
Qonağına əl eyləyir çiçəklər,
Fəsillər ətirli təzə tər gəlib.

Qışdan keçib, fəsilimiz yay olub,
Sızqalar birləşib daşqın çay olub,
Gəlişiniz bizə haxdan pay olub,
Elə bil baş ayaq Kəlbəcər gəlib.

Bu böyük görüşdə Allah payı var,
Təcnis qatar-qatar, söz qatar qatar.
Səni övlad sanır bu gözəl diyar ,
Yenib ərş üzünən mələklər gəlib.

Nə varsa taledə, baxtda görünür,
Qismətlər vədədə, vaxtda görünür.
Şair tacıdarı taxta görünür,
Oyanıb qəbirdən Ələsgər gəlib.

Xəyallıyam Məclisimdə cəm alim,
Necə qələm dostum, öz obam, elim,

Haqverdi, İsmixan, Şahmalım, Əlim
Dillərində şirin kəlmələr gəlib.

Bəli, mənim əzizdərim adəti üzrə məclis yenə əzəlki gün kimi gejenin bir əyyamına çəkdi. Amma nə ustad Aşix Şəmşirdən doyulasıydı, nə də qaynar təbli şair Həsən Xəyallıdan.

Məclis dağıldı. Aşix Şəmşir istirahət elədi. Mənim əzizdərim, Dədə Şəmşir sübh tezdən qalxıb özünü Göyçə mahalının təmiz havasına verirdi. Gördü kəndin yarısının işığı yandır, bjasınnan tüstü çıxmır. Aşix Şəmşir Həsən Xəyallıdan soruşdu ku, sizin qonşularınızın niyə işığı yandır? Həsən Xəyallı buyurdu ku, onnar Stalinin, Mircəfər Bağirovun göstərişinnən Azərbaycana köçüflər. Evlər, məhəllələr, itlər sahibsiz qalıb. Aşiq Şəmşirin xəyalınnan nələr keşmədi. Dərinnən köks ötürüf sazı sinəsinə sıxdı. Aldı görək nə dedi:

Eşidəndə od töküldü başıma,
Aman Allah Göyçəm köçür dedilər.
Ağlamağım yaraşmayır yaşıma,
Aman Allah, Göyçəm köçür dedilər.

Cismi canım asimana çəkildi,
Meyvələrım yetişməmiş töküldü.
Öz evimin bünövrəsi söküldü,
Aman Allah, Göyçəm köçür dedilər.

Zod babamın dostluq evi ocağı,
Zərzibilim nazı-nemət bucağı,
Ağkilsəmdi Ələsgərin söz bağı,
Aman Allah, Göyçəm köçür dedilər.

Daşkəndimdə ocaq da var, pır də var,
İgid də var, şair də var, sir də var.
Dostluq üçün aramızda pır də var,
Aman Allah, Göyçəm köçür dedilər.

İnəkdağım, Ağbulağım, Kəsəmən,
Hər tərəfi ətir, çiçək, yasəmən,
Ona görə bürünmüşəm yasa mən
Aman Allah, Göyçəm köçür dedilər.

Şəmşir deyər, xoşum gəlir Daşkəndə,
Hicran mehi əsməyəydi kaş kəndə,
Vaxt yetişdi borclu qaldım beş kəndə,
Aman Allah, Göyçəm köçür dedilər.

Səhər-səhər aşix Şəmşirin bu ovqatı Həsən Xəyallını da qəm üstündə köklədi. Onun yadına Daşkəndin igiddəri, el şairrəri, ərərri, ərənnəri düşdü. Şair Məmmədsöyün, Aşıq Nəf, erməni generalı Sulikovun başını kəsən Hacı Rəhim, seyid Bayram, Məşədi Qasım, Qaçaq İdris xəyalını çox uzaxlara apardı. Dərinnən bir ah çəkif öz dər-di-dilini belə izhar elədi.

Bu ana torpaqda, ay aşiq Şəmşir,
Zəhərə dönübdü aşıma bir bax,
Bu elin dər-dini fil çəkə bilməz,
Baharda qar yağıb başıma bir bax.

Baş-ayaq naləsi tutub cahanı,
Od salıb samavar əriyib canı,
Biçarə Nəcəfin axanda qanı,
Hopub torpağıma, daşıma bir bax.

Əl çəkdi saçıma öydü bu fələk,
Bəzən daşa tutdu söydü bu fələk.
Yetmişdə qapımı döydü bu fələk,
Gör harda haxladı yaşıma bir bax.

Ay Həsən Xəyallı, bu nə xəvərdir,
Hər zülmə zillətə dözən bəşərdir,
Qartal şığıyardı bülbül ötərdi,
Perikib yuvadan quşuma bir bax.

Şair Həsən Xəyallıyan Aşiq Şəmşirin görüşü üç gün çəkdi. Bu görüş eşidif-bilənnərin dilində, dodağında dolaşır hər səmtə yayıldı. Əhvalat elin-ovanın dilində-dodağında dolanır çöyrüldü. Elin-ovanın dilində, dodağında dolaşdı.

Vidalaşma məqamında gözdəri yaşnan dolmuş Dədə Şəmşir sazını köksünə sıxır ürəkdağlıyan bir avaznan bayatıya üz tutdu:

Ay Göyçəm, salamat qal,
Gedirəm, salamat qal
Yaralı ürəyimdə
Artdı qəm, salamat qal.

Həsən Xəyallı da doluxsunuf öz dostunu bayatıyan Kəlbəcərə yola saldı.

Getmə, el ağlar səni,
Zirvəli dağlar səni,
Qayadakı kəkliklər,
Yadında saxlar səni.

Hər iki ustad görüşüf-öpüşdükdən sonra Aşiq Şəmşiri Kəlbəcərə yola saldılar.

AŞIX MUSAYNAN MƏLƏKNİSƏ XANIM

USTADNAMƏ

Bədəsildən, pis nəsildən törəyən,
Qü rur edər, heç məkana sığışmaz.
Zatı xəbis özü n verər biruzə,
Həddən çıxar, yol – ərkanə sığışmaz.

Saxta sikkə satan şeylər bazarı,
Öz əliylə özü qazar məzarı,
Tü lkü tək xəlvətə dü şsə gü zarı,
Bəyəm deyif, biyabana sığışmaz.

Kamaldan boş, kasadan da boş olar,
Pis əməli özü ü çü n xoş olar.
Himarın sü lfü ilə draz guş olar,
Qışqıranda bil pü nhana sığışmaz.

Olmaz nə ədəbi, nə annağı,
Məclisə yaraşmaz burun, qulağı,
Mey içməyə qəbul deyil dodağı,
Eşşək başı zər fincana sığışmaz.

Dostun arasında yaman qandırır,
Yalanan and içir, həm inandırır.
İvnənin hiyləsi mahal yandırır,
Üfunəti bu cahana sığışmaz.

Beyvəfada doğru, dü z ilqar olmaz,
Mü xənnətdə namus, qeyrət, ar olmaz,
Namərddə, nakəsdə e'tibar olmaz
Mərdin adı hər nadana sığışmaz.

Bir Aqil ölməklə şair azalmaz,
Bir gül açılmaqla bahar yaz olmaz.
Qurbağa quş olmaz, toyux qaz olmaz,
Ala qarğa gü lü stana sığışmaz.

Ustaddar ustadnaməni bir deməz, iki deyər, biz də de-
yək iki olsun.

Yaxşı oğul yaxşı adın ucaldar,
Mərfətsiz, bihü nər pü r kamal olmaz.
Sərf edən ömrü nü doğru yollara,
Doğru yol gedənə gəc zaval olmaz.

Dərs alıf oxusan elmin taparsan,
Şirin dillə sınıx könü l yaparsan,
Əgər işin kökdən dü zgü n aparsan,
Dü zlü k olan yerdə qeylü -qal olmaz.

Pis dəmirdən yaxşı silah yaranmaz,
Nakəs, nadan pis əməldən utanmaz.
İşarət etməklə mətləbi qanmaz,
Nəsihət eşitməz, əhli-hal olmaz.

Yaxşı ad qazanan dü nyada ölməz,
Şad olmaz, zalimin sonrası gü lməz.
Halal maya halal əldən ü zü lməz,
Özgələr malınnan sənə mal olmaz.

Aqil nəsihətin söylə mü xtəsər,
Qanana şərbətədi, qanmaza zəhər.
Hər ağacda meyvə, bitkidə şəkər,
Hər çiçəkdə zəmbur ü çü n bal olmaz.

Ustaddar ustadnaməni iki deməz, üç deyər, biz də de-

yək ü ç olsun, dü şmən ömrü puç olsun.

Könü l, hər yetənə eşqin yetirmə,
Bivəfadan sənə yar ola bilməz.
Əyrilər dü z ilən zidd olur mü dam,
Bir kasada odnan qar ola bilməz.

Ariflər axtarar tapar tayını,
Özü nə dost tutma qəlbi xayını.
İtirər duz-çörək haqqı-sayını,
Bədəsildə namus, ar ola bilməz.

Ustaddan dərş alan heç olmaz naşı,
Dosta gəj baxanın ucalmaz başı.
Sərraf yü z bəzəsə qiymətsiz daşı,
Tanınar cövhəri zər ola bilməz.

Ərəb at artsa da əslin itirməz,
Hər çiçəyin ətri gü lə yetirməz.
Ulğun kökü hərgiz meyvə gətirməz,
Söyü dü n şaxında bar ola bilməz.

Aqil keşt eylədi, gəzdi hər yanını,
Təcrü bədə seşdi yaxşı, yamanını.
Namərdin sü frəsi, nakəsin nanını,
Hər zaman səxadə var ola bilməz.

Mənim əzizdərim, sizə kimnən danışım, kimnən xəvər verim: naxçıvannı Miriş Sövdəgərdən. Miriş Naxçıvanda öz hörmət-izzətinnən tanınmış beş kişidən biriydi. Gü nnərin bir gü nü iki nəfər yaxın adamını çağırif dedi:

– Eşitmişəm Göyçənin Ağkilsə kəndində Aşix Musa adında yaxşı bir aşix var. Toyumuz lap bir ay da gejkəsə, gərək onu tapıf gətirəsiniz. Özü nü z bilirsiniz ki, mənim

dünyada Reyhannan başqa heç bir övladım yoxdu. Əhd eləmişəm ki, onun toyunu göyçəli Aşix Musa keçirsin.

Miriş kişinin tafşırıgının həmin adamlar Göyçü yə yola düşürlər. Onnar getməkdə olsunnar, indi görək Miriş kişi gözü nü nə ağı-qarası bircə balasını kimə verir.

Miriş kişi var-dövləti başınnan aşif-daşan bir sövdəgəriydi. Bir gün o Arazqırağı kənddərdə mal satıf, mətah alırdı. Gördü cır-cındır geyinmiş bir uşax divarın divində yatıf. Miriş sövdəgərin uşağa yazığı gəldi. Yaxınnaşif onu oyatdı. Gördü bu on üç-on dörd yaşdarında bir oğlan uşağıdı. Soruşdu:

– Oğlan, kimsən, nəkarəsən, niyə burada yatıfsan?

Oğlan cavaf verdi ki, əmi, heç kimim yoxdu, yetiməm. Sövdəgər xəvər aldı ki, oğlum, atan, anan ölüf? Uşax dedi:

– Əmi, mən atalı-analı yetimlərdənəm. Özümdə buralı deyiləm. Tü rkiyədənəm. Atamı tutuf sürgü nə göndərdilər. Atam gedənnən sonra qardaşdarım, bajılarım, bir də mən analıx yanında qaldıq. Ögey ana bizə gün vermədi. Mən də bu zülm-zillətdən tənğə gəlif bir gün Araz çayını üzüm f bu tərəfə keşdim. İki ilə yaxındı ki, bu kənddərdə dilənif birtəhərnən başımı saxlıyıram. Bir tikə çörək tafsam yeyirəm, tafmasam da allah umuduna dolanıram.

Miriş sövdəgərin uşağa yazığı gəldi. Onu bilirik ki, Miriş sövdəgərin bir qızdan başqa heç bir övladı yoxuydu. Miriş sövdəgər fikirrəşif belə qərara gəldi ki, elə yaxşı oldu, bu uşağın burada heç kimi yoxdu ku, sonra ona sahib çıxa. Apararam, mal-qarama, ev-eşiyimə göz-qulax olar. Bir də axı mən aynan-ılənən evdə olmuram. Böyü yer ailəmə qulax hayanı olar. Nə qədər olmasa, kişi tayfasıdı. O, bu minvalla uşağı evinə gətirdi. Ona bir dəst yaxşı paltar tikdirdi. Arvadına da tafşırdı ki, uşağa yaxşı baxsın. Bu gününən uşax sövdəgərin evində şad-xürrəm ömür sürməyə başdadı. Onun qanacağı, mərifəti, boy-buxunu, qəddi-qaməti dillərdə dastan oldu. Tezdiknən o, tay-tuşdarı arasında sayılıf-

seçilən igiddərdən birinə çevrildi.

Aradan beş il keçdi. Mü rşü d addı bu oğlanı hər yerdə barmaxnan göstərməyə başladılar. Sövdəgər də arvadı da ona öz doğma balası kimi baxırdılar.

Gü nnərin birində Miriş kişi arvadını yanına çağırır dedi:

– Arvad, özü n bilirsən ki, bizim bircə qızımız var. Gəl onu verək Mü rşü də. Qoy ev qızı, ev gəlini olsun. Bizdən sonra da var-yoxumuza sahib olsunnar. Ər-arvad Reyhan-nan Mü rşü dü n də razılığını öyrənif toya hazırraşmağa başladılar. Bu arada Mü rşü d sövdəgərdən xahiş elədi ki, əmi, bəlkə atam sü rgü nnən qayıdıf. Həm də mənim orada qardaşdarım, bajılarım, əmim, dayım, qohumlarım var. İcazə versən, adam göndərərək onnarı da toya çağırar.

Miriş kişi bu fikrə can-başnan razı oldu. O, Tü rkiyəyə adam göndərirdi. Bü tü n qohumları muştuluxluyuf toya də'vət elədilər. Mü rşü dü n atası da qayıtmışdı. Bu xəvərdən o da çox sevindi. Onnar da o tərəfdən toya gəlməyə hazırraşdılar. Bu tərəfdən də Miriş sövdəgər Aşix Musanın dalınca adam göndərmişdi. Həmin adamlar gəlif gördü lər ki, Aşix Musa evdə yoxdu. O, Kəlbəcərə toya getmişdi. Üç gü nnən sonra Aşix Musa öyə qayıtdı. Qonaxlarnan hal-əhval tutuf onnarın gəlişinin səvəvini öyrəndi. Bir-iki gü n dincələnnən sonra onnar Naxçıvana yola dü şdü lər. Toy başdandı. Həm Mü rşü dü n qohum-əqrəbasının tapılması, həm də onun toyu camahatı yaman sevindirmişdi. Odu ku, Miriş kişi elə bir şadyanalıx elədi ki, hələ Naxçıvan camaatı belə toy görməmişdi. Yeddi gü n, yeddi geje yeyif-içif şən-nəndilər. Axır ki, toy qurtardı. Aşix Musa Göycəyə yola dü şmək istədi. Ancaq Tü rkiyədən gələnnər razı olmadılar. Mü rşü dü n atası Musaya çox xahiş, minnət elədi ki, gərək Mü rşü dü n əmisi oğlu Mərdanın da toyunu sən eliyəsən. Amma aşix Musa getmək istəmədi. Bildirdi ki, xeyli vaxtdı toylarda olmuşam, öydən-eşikdən nigaranam. Eldən-

ovadan xəvər-ətərim yoxdu, gedim evdə bir az dincəlim.

Aşix Musa nə qədər çək-çevir elədisə, Türkiyədən gələnlər əl çəkmədilər. Onnar çox yalvar-yaxardan sonra axır ki, aşığı Türkiyəyə getməyə razı saldılar. Beləliklə, Aşix Musa da onnarnan birrikdə Türkiyəyə yola düşdü. Mürsüdü'nün atası Aşix Musanı saraya bənzər gözəl bir öyə dəvət elədi. Həmin evin qavax tərəfində də eynilə buna bənzər gözəl bir öy tikilmişdi. Bu da Mərdanın nişannısıgilin eviydi. Elə ki, qız eşidif bildi ki, onnarın toyuna aşix gəlif, onnara baxmax üçün küləfirəngiyə çıxdı. Bu zaman balabançı Novruz Musaya işarə elədi ki, dön bir belə bax. Musa dönüf qıza baxanda elə bildi, doğrudan da, güneş bu tərəfdən çıxıf. Gözəl, nə gözəl! Elə bil ərşdəki qılmandı. Qaşdar kaman, kipriklər ox oluf adamın ürəyinə sancılır. Yaxası cənnət bağının qapısı kimi açıx, qolları durna qanadı, sifəti bədirrənmiş ay... Aşix gərək buna tərif desin, rəssam gərək bu gözəlliyi kətana köçürsün. Tanrı gör nələr yaradırmış, ilahi! Aşığın o tərəfə çox baxdığın görən oğlannardan biri onu başa saldı ki, o qız indi toyu olan Mərdanın nişannısıdı. Musa bir yanında oturan Mərdana, bir də küləfirəngidən mə'lum-mə'lum baxan qızın pərişan halına baxıf aldı görək nə dedi:

Səhər-səhər zəhmət vermə özü nə,
Ala gözdü, qələm qaşdı köynəkçək.
Əsər badi səba dəyər üzünə,
Yarın qalar gözü yaşdı köynəkçək.

Yanaxlar al, əllər şümşad, boy uca,
Ağ çit tuman gəbəsində alaca,
Sinən bəyaz, məmələrin xırdaca,
Sənə baxdım, ağlım çaşdı köynəkçək.

Musa deyər, yoxsa kannan bezarsan?
Qıya baxıf şirin canım ü zərsən.
Vaxtı gələr bağ içində gəzərsən.
Bahar deyil, hələ qışdı köynəkcək.

Musa oxuyuf qurtarannan sonra qız öz razılığını bildirif onnarı öyə də'vət elədi. Qızın işarəynən onnarı öyə də'vət elədiyini görən aşix iki barmağını yuxarı qaldırdı. Bunnan sonra qız əlinin birini yuxarı qaldırdı. Bunnarı görən cavannar bərk şü bhələndilər. Onnar soruşdular ki, aşix, sən o qıznan niyə him-cimnən danışırsan? Aşix Musa cavaf verdi ki, o bizi öz öylərinə də'vət eliyif. Mən də iki barmağını tutdum ki, balabançıynan mən gəlim, yoxsa hamımız? O da beş barmağını göstərdi ki, beşiniz də gəlin. Daha niyə şü bhələnirsiniz? Durun hamımız birlikdə gedək. Onnar hamısı qızın də'vət etdiyi otağa getdilər. Qız aşixların halını xəvər alıf yornux maral kimi kənardan onnara tamaşa eləməyə başdadı. Musa gördü kü , qız çox bikefdi. Dü şü ndü : yə'qin ki, qızın oğlana meyli yoxdu. Onsuz da Musa çox yerdə fələyin belə gəj işdərinə görmüşdü . Ona görə ü rəyi tav gətirməyif görək qıza nə dedi:

Xudam səni nə xoş gü ndə yaradıf,
Salıfdı cahana ay gü lə-gü lə.
Gözəllikdə heş kim sana tay olmaz
Alıfsan qü drətdən pay, gü lə-gü lə.

Çətindi ki, mü şkü l işdər dü zələ,
Təviv sənsən gəl yaramı təzələ.
Mən nə deyim qədir bilməz gözələ,
Elədi ömrü mü zay, gü lə-gü lə.

Uca boylu, tuti dilli bəxtəvər,
Sana qurvan malım, mü lkü m, hər nə var.

Aşix Musa deyər, gü lü zdü dilbər,
Sən gətir biz içək, çay gü lə-gü lə.

Qız aşığa razılıx eliyif, onnar ü çü n gözəl pü rrəngi çay dəmlədi. Sonra da aşixnan baravar gələn qonaxlara çay sü zü f onnarı da çaya də'vət etdi. Bu zaman həmin qızın nişannısı Mərdan Aşix Musaya: aşix, sən gələn yollara qurvan olum, – deyə öz minnətdarlığını bildirdi. O, aşix Musuyu qujaxlıyif dedi:

– Beş ildi ki, bir-birimizə nişannıyix. Bu gü nə qədər hələ kəlmə alıf, kəlmə verməmişik. Ancax mən bu gü n öz nişannımın dəmlədiyi çayı içif, bişirdiyi xörəyi yedim. Bunnan sonra Aşix Musa dü z yeddi gü n, yeddi gejë Mərdanın toyunda çalíf-oxudu. Yeddinci gü n gördü lər ki, axund Qulamnan Molla Vəli buraya gəlir. Toy sahibləri onnarı yuxarı başa keçirif, yaxşı bir yerdə əyləşdirdilər. Ortalığa çay-çörək gəldi. Bu vaxt toybəyi Mərdan xahiş elədi ki, bir yaxşı hava çal, oxu, qoy Axund Qulamnan, Molla Vəlinin kefləri açılınsın. Axund Qulam gördü ki, bir cavan aşix sazı döşü nə basıf çalmağa başdadı. Tez qışqırdı:

– Məl'un oğlu, məl'un, bizi gü naha batırma. Şeytan sənətinə uyan camaata tuği lə'nət.

Musa onun sözdərinə fikir vermiyif, oxumağınını davam elətdirdi. Axund sıçrıyif sazı Musanın əlinnən almaq istədi ki, yerə vuruf qırsın. Musa cəld tərənif sazı əlinnən buramadı. Axundnan molla bir oldu. Musa tək. Onnar xeyli ortalıxda sazı o tərəfə bu tərəfə çəkişdirdilər. Camaat gördü kü , bir az da belə getsə, böyü k dava olajax. Tez aralığa girif axundu başa saldılar kı, axund, bura yas yeri deyil, toydu. Toyda da çalíf oxuyallar. Axund Qulam daha da qəzəfləndi. Genə də Musanın ü stü nə qışqırdı ki, fizun oğlu fizun, aşixsan nəsən, tez mağaradan çıx. Musa gördü yox, axundnan molla əl çəkmir, dedi:

– Axund, eşit bir-iki kəlmə söz deyəjəm. Kim payını götü rsə, mağaradan o çıxajax.

Aldı Musa:

Məclisləri abad eylər,
Nə gü nahı telli sazın?
Mə'lul könü llər şad eylər,
Nə gü nahı telli sazın?

Töycü sü n qatmır qələmə,
Zü lü m eləmir ələmə,
Pulunu vermir sələmə,
Nə gü nahı telli sazın?

Yeki şöcər, yeki dəmir.
Ara vurmur, yalan demir,
Qazı kimi rü şvət yemir
Nə gü nahı telli sazın?

Yalan demir, yoldan azmır,
İblis kimi ara pozmur,
Molla kimi cadu yazmır,
Nə gü nahı telli sazın?

Musa vəsfin söylər saza,
Eşidən gələr avaza,
Axund deyil əhdin poza,
Nə gü nahı telli sazın?

Axund Qulam çıxmaq istiyəndə Molla Vəli dedi ki, axund, hara çıxırsan? Bu dü nənki uşaxdı, ağzınan sü d iyi gəlir, qoy bunun qavağına elə bir daş dığırırım ki, heş yerinnən tərpedə bilməsin. Axund sevinif molluya işarə elədi ki, amandı bunu birtəhər camaatın içində biavır et, yoxsa el içində hörmətdən dü şəjəyik. Hər ağzının sözü nü danışa bilmiyən deyəmək ki, Arazın o tərəfinnən gəlmiş bir aşix Axund Qulamnan Molla Vəliyi bihörmət eliyifdi. Axund

Qulamın sözlərinnən qeyzə gələn Molla Vəli bir bağlamay-
nanə Musanı bağlayajağına əmin oluf alır görək nə deyir:

Aldı Molla Vəli:

Aşixsansa gir meydana, gəl elə dövran görək,
Qanmırsansa oxu, öyrən, urufatdan qan görək.
Bulunmadı bu dü nyada nə bir dərman, nə çara,
Tapılmadı dərdirinə bir nəfər loğman görək.

Aldı Aşix Musa:

Fələk, sənnən əlləşməyə bir belə meydan görək,
Tut əlimi füsət ola xakilə yeksan görək.
Əyyuba saldın yara atdılar səhralara
Tapılmadı dərddərinə bir sənə dərman görək.

Aldı Molla Vəli:

O kimiydi həmdəm oldu, daldı qəm dəryasına?
O kimiydi tövhəsini verdilər anasına?
O kimiydi, hardan gəldi, de bir kəsin yasına
Açıla hər mə'nası, qalmıya pü nhan görək.

Aldı Aşix Musa:

Nuşirəvan gör nə halda girdi qəm dəryasına,
İsgəndərdi vəsiyyətin göndərən anasına.
Yomənhudan Yaquf gəldi xətti Nadir yasına,
Özü durdu namazına ol sirri sü bhan görək.

Aldı Molla Vəli:

Kal ilə əlləşənin görək özü kal ola,
Bajarmasa danışmıya əlif qəddi dal ola.
Buraxmaram yaxına dərdirinə qəmin bol ola,
Hamı bizə baş endirif gətirsin iman görək.

Aldı Aşix Musa:

Qəzəvimnən qorxmursanmı birdən qovğa-qal ola,
Məhşər gü nü qıl körpü də dilin tamam lal ola.
Dözə bilməz qavağında yü z Urustam Zal ola,
Dərdi-dilim yazmax ü çü n bir əsr, zaman gərək.

Aldı Molla Vəli:

Molla Vəli, bilirsənmi aşix səni edər xar,
Onun neçə fırılacağı, min cü rə hiyləsi var.
Gəl şeytana qullux etmə, bu sənətdən ol kənar,
Aşıxlara qismət olmaz, öləndə Qur'an gərək.

Aldı Aşix Musa:

Həm Kərimdi, həm Rəhimdi, həm də min bir adı var,
Şahi-mərdan, şiri Yəzdan qoy özü versin qərar.
Musa deyər cəhənnəmdə yeriniz var mollalar.
Sizdən sorğu-sual alan Sahibi Zaman gərək.

Məclisdəki camaat aşığın biliyinə, bəjarığına heyran qaldı. Amma Axund Qulamnan Molla Vəli camaatın içində biavır olduxlarınnan yaman pərtiydilər. Ona görə də məclisi tərək edif aradan çıxdılar. Bir yannan axundnan molluyu bağlaması, bir yannan da camaatın "bərəkəllah oğul, aşix belə olar" – deməsi Musuyu daha da coşdurdu. O çalif-oxuduxca hamı valeh olurdu. Musa məclisdə dövrənı davam etdirməkdə olsun, sizə kimnən xəvər verim Axund Qulamnan. Axund Qulamın bir qardaşı oğlu varıydı. Adına qoçax Qılman deyərtilər. Qoçax Qılmanın adı bü tün Osmannını, Türküstanı, İrani götürmüşdü. Onun adı gələndə bəylərin, xannarın kürkü nə birə düşərdi. Qardaşı oğlunun qoçaxlığına güvənən Axund Qulam oradan birbaşa qoçax Qılmanın yanına gəldi. O, əhvalatın birinin üstünə də beşini qoyuf Qılmana danışdı. Toyda bir cavan aşığın onnarı bağlamasını, el içində xar eləməsini Qılmana nağıl elədi.

Özü də dönə-dönə tafşırıdı ki, oğul gərək sən onu qanına qəltan eliyəsən. Onun meyidini ata-anasına peşkəş göndərməsəm, bu papax mənə haram olsun. Əmisinin bu sözdəri qoçax Qılmanı lap dəli elədi. Hələ indiyəcən əmisinin qavağının dillənən olmamışdı. Bir az asıf-kəsənnən sonra dedi:

– Əmi, lap arxayın ol, savah mən özü m onunnan haqq-hesavı çü rü dərəm.

Savah açıldı, ü zü nü zə xeyirri savahlar açılısın. Qoçax Qılman Xudavərdilərə adam göndərdi ki, halı olun görək həmin aşix ordadımı? Xəvər gəldi ki, onnar xoruz banınnan qavax Qaraxan mahalına yola dü şü flər. Qoçax Qılman əhvalatı dü rü st bilənnən sonra on nəfər də başına yığıf Aşix Musagilin dalınca yollandı. Qılman öz dəstəsiynən kəsə yolla gəlif Musagilin gəlidiyi yolun bəndərgahını kəsdi. Aşix Musa bir azdan yoldaşlarının gəlif çatdı bəndərgaha. Bəndərgahdan keşmək istiyirdilər ki, qoçax Qılmanın dəstəsi onnarın qavağını kəsdi. Hələ onnar gəlməmişdən qoçaq Qılman yoldaşdarına demişdi ki, əgər o aşix qorxax adam olsa, onun canını buradaja alajam. Yox, əgər mərd adam olsa, bilirsiniz mənim mərd adamnan xoşum gəlir, ona heş nə eliyəsi deyiləm. Elə ki, Qılman aşix Musanın qavağını kəsdi. Baxıf gördü kü , Aşix Musa boylu-buxunnu bir oğlandı. Zalım oğlu elə bil xudavəndi aləmin qü drət qələminnən çıxıf. Atın ü stü ndə qoç Koroğlu kimi oturuf cəsərətən Qılmana baxır. Bu zaman Qılman Aşix Musaya hədə-qorxu gəlməyə başladadı ki, qılncı sal, özü n də atdan yerə dü ş.

–Qardaş, igid adam el aşığına toxunmaz, – deyə Musa cavaf verdi.

Musanın belə mü layim cavaf verdiyini görən Qılman bir az da ucadan qışqırdı:

–Aşix, atdan dü ş, özü n də qılncını sal. Əgər dediyimizi eləməsən, onda sana aşixliğini göstərərək.

Musa gördü ki, bunnar qışqırdıxca balamançı Novruz

da, onnarı toya aparan adam da atdan dü şü fatdarı qaçaqlara vermək istiyillər. Onsuz da Musanın səvri tü kənmişdi. Novruzgili də belə görəndə qanı bərk qaraldı. Odu ki, atın başını həriyif qoçax Qılmanın qavağında dayandı. Dedi:

– Qardaş, görü rəm ki, on nəfərsiniz. Onu bilin ki, yü z nəfər də olsanız mən nə at verən döyü ləm, nə də qılinc. Kişisən, gir meydana. Yanımdakı iki nəfər də indidən siz tərəfə keçir. On iki siz olun, bir də mən Allahı çağırif çəkərəm qılincı. Ya Allah sizə verər, ya da mana.

Qılman baxıf gördü kü , bu doğrudan da, qanınınan qorxan adama oxşamır. Odu ku, bu dəfə Musanın mərdliyini belə yoxlamaq üçün keşdi hər bə-zorbaya:

Qılman:

Çox da havalanıf aşığam demə,
İgidsənsə gör meydana döş indi.
Yaxşı yerdə gəlif dü şdü n cəngimə.
İtər ağlın, huşun olar çaş indi.

Aşix Musa:

Yalqız görü f nə durufsan yoluma,
Görü nərəm gözlərinə beş indi.
Qeyzə gəlif, qılinc alsam əlimə,
Cəmdək dü şər, dığırnanar baş indi.

Qılman:

Qılinc çəkər dərd elərəm gözü nü ,
Anan, bacın bir də görməz ü zü nü .
Canın allam, sındıraram sazını,
Ələnməsə gözlərinən yaş indi.

Aşix Musa:

İsgəndər tək sü var ollam yəhərə,
Baxarsan igiddə olan hü nərə.

Koroğlu tək coşuf çəksəm bir nə'rə,
Lərzə gəlir bu dağ, dərə, daş indi.

Qılman:

Tutaram yolları, bağlaram bəndi,
Ataram boynuna indi kəməndi
Gətir ver əlinlə özü n səməndi,
İstəmirsən, di yəhərdən aş indi.

Aşix Musa:

Aldanma dü nyanın şövkət-şanına,
Şir gərək bulansın şirin qanına.
Ər igid lazımdı nər meydanına
İstiyirsən vurax başa-baş indi.

Qoçax Qılman baxdı ki, yox, bu aşığın heç tü kü də
tərpənmiş. Hədə-qorxuya hədə-qorxuynan cavaf verir. Öz-
özü nə dedi:

– Gəl özü nü isnad ver, bəlkə ad-sanınnan çəkinə. Yox,
əgər, bu sınaxdan da çıxsın, daha bunnan heş bir işim yoxdu.

Qılman:

Tanıdırsan sən adımı, sanımı,
Mərd meydanda əsirgəməm canımı.
Aləmlər alışar tutsam yönü mü ,
Başın gedər, qalar cəsəd, leş indi.

Aşix Musa:

Nə'rə çəkif ü z çevirsəm meydana
Baxmaram sultana, baxmaram xana,
Dağ-dərə, çöl-çəmən boyanar qana,
Qoymam qala daş ü stü ndə daş indi.

Qılman:

Adım qoçax Qılman qoy deyim tanı,
Gəzmişəm Ərəvi, Farsı, Osmanı.
Mərd igid yolunda qoyaram canı,
Əl tutax, gəl olaq biz qardaş indi.

Aşix Musa:

Adım Aşix Musa, Göyçə mahalım,
Dar ayaxda dəyişərmə heç halım.
Baj almışam, baj verməyə, ay zalım,
Danışırsan, gəl danışax xoş indi.

Qılman irəli yerişif Musa ilə əl tutdu. Onnar əhd-peyman bağlayıf elə buradaca qardaş oldular. O, aşix Musuyu yoldaşlarınınan evə gətirif böyük bir ziyafət düzəltdi. Dost-tanış hamısı yeyif-içif savahın gözü açılanacan əyləndilər. Bil-diyimiz kimi Musanı Qaraxan mahalında gözdü yürdülər. Bunu yada salan Musa qoçax Qılmannan yola düşməyə icazə istədi. Yola düşəndə Qılman onnan xahiş elədi ki, qayıdanda bizə dəyməmiş getmiyin, bir də Novruzun xətrinə dəymə. Nə isə bunnar buradan birbaşa toy evinə gəldilər. Toy beş gündü kü, davam eliyirdi. Aşix Musa da öz məlahətli səsiynən camaatı heyran qoymuşdu. Bu beş gündə onun adı bütün mahala yayılmış, sorağı gedif Mələknisə xanıma da çatmışdı.

İndi gəlin görək kimiydi bu Mələknisə xanım.

Mələknisə xanım bu torpağın addı-sannı, öz izzət-hörmətinən tanınmış aşixlarınınan biriydi. Harada aşix görsə, deyişif onu bağlıyardı. O hər yerdə car çəkirmişdi ki, onuncu aşığı bağlayannan sonra başını kəsdirif arasınnan keçəjək. Elə ki Mələknisə xanım eşitdi təzə bir aşix gəlif, Qaraxan mahalında toy yola salır, çox məmnun qaldı. Tez faytonçuya əmr elədi ki, faytonu Qaraxan mahalına sürsün. Axır ki, onlar gəlif toy olan məclisə yetişdilər. Mələknisə xanım gördü kü, bu bir cavan oğlandı. Amma boy-

buxununnan, yerişinnən, duruşunnan elə bil Koroğlunun xan Eyvazıdı. Bunu görəndə elə bil ü rəyinə neştər soxdular. Amma özü nü toxtatdı, "Aşix, nə cü r'ətnən bu torpaxda aşıxlıx eliyirsən?" – dedi. Məyər öz canınnan qorxmursanmı gəlif buralara çıxıfsan? De görü m kimsən, nəçisən? Nə cü r'ətnən mənim meydanımda at oynadırsan? Musa cavaf verdi ki, Arazın o tayınnanam. Mələknisə xanım qəzəvlənif dedi:

–Ya bu saat məclisdən çıxmalı, ya da mənnən deyişməlisən. Əyər sən məni bağlasan, mən səninəm. Yox, əyər mən səni bağlasam, onda özü nnən kü s. Səni özü mə qurban kəsif, doqquz aşığın da alına damğa vuruf özü mə qul eliyijəm.

Bu sözdəri deyif sazı şux sinəsinin ü stü nə aldı. Görək Aşix Musaya nə dedi və Aşix Musa Mələknisə xanıma nə cavaf verdi:

Mələknisə xanım:

Əjəm oğlu, çatıf ömrü nü n sonu,
Saldın öz cismini nara yetişdin.
Aşix axtarırdım alam canını,
Öz əlinlə özü n dara yetişdin.

Aşix Musa:

Tü rk balası sənə deyim halımı,
Gəzirdim dərdimə çara, yetişdim.
Tale salıf bu diyardan yolumu,
Mələk misal bir nigara yetişdim.

Mələknisa xanım:

Doqquz aşix saldırmışam zindana,
Gələn yoxdu –car çəkdirdim, hər yana.
Əjəl çəkif səni mərdi-meydana
Qurvan gəlif sən onlara yetişdin.

Aşix Musa:

Qəlbimə toxunma yaman kövrəkdi,
Qamətin hü rü dü , cismın mələkdi.
Qaşdarın kamandı, gözü n qəşəngdi,
Camalındı mahi para yetişdim.

Mələknisa xanım:

Mələknisə xanım coşmayıf hələ,
Coşanda canına dü şər vəlvələ.
Soldurram sifətin bənzəyir kü lə
Vaxt tamamdı, gəlif tora yetişdin.

Aşix Musa:

Mən Musayam isnad verim sanımı,
Qovğa salma, gəl qaraltma qanımı
"Hə" de qurtar, qurvan verim canımı,
Hamı desin dü z ilqara yetişdim.

Musanın belə deməsi Mələknisə xanımın xoşuna gəlsə də, özü nü o yerdə qoymadı: Üz-gözü nü turşuduf: - Aşix başınnan yekə qələt eləmə... Əvvəlcə, bir gör başını qoruya bilərsənmi? Sonra nə qədər istəsən oxuyarsan, - dedi.

Mələknisə xanımın qəzəvlənməsini, asıf-kəsməsini Musada eşidəsi halmı qalmışdı? Onun gözdəri Mələknisə xanımın xətti-xalınnan, fikri ala buluddaydı. Aşığın ixtiyarı əldən verdiyini hiss eliyən Mələknisə xanım aldı görək nə dedi:

Ölü mü nmü yetif, aşix,
Göz tikif hara baxırsan?
İndi alaram canını,
Çəkdirrəm dara, baxırsan.

Aşix Musa:

Qurvanınam Nisə xanım,
Qaşındı qara, baxıram.
Ala gözdər alır canım,
Qoynunda nara baxıram.

Mələknisə xanım:

Yaman çaşıfsan yolunnan,
Niyə qorxmursan ölü mnən?
Tənəb saldırram dilinnən,
Vurram yara, baxırsan.

Aşix Musa:

Bü lbü l gəzər budax-budax,
Gəl, sinəmə çəkmə sən dağ
Lalə yanax, o gü l buxax,
Bənzəyir qara, baxıram.

Elə bil bu sözdər Mələknisə xanıma dəli-divanə elədi.
Hələ indiyə kimi heş kəs ona belə sözdər deməyə cü r'ət
eləməmişdi. Dedi:

Yaxşı, indi gör sənə başına nə gətirərəm!

Mələknisə xanım:

Mələknisə aj aslandı,
El-ovası Qaraxandı.
Ay yazıx, əslin hardandı?
Yanarsan nara, baxırsan.

Aşix Musa:

Aşix Musayam Göyçəli,
Eşqinnən olmuşam dəli
Sənsən bəxtimin əzəli,
Yetmişəm yara, baxıram.

Elə bu yerdə aşıqları çörəyə də'vət etdilər. Aşıqlar da, qonaxlar da çörək yeməkdə olsun, sizə kimnən deyim qoçax Qılmannan. Qılman eşitdi ki, Mələknisə xanım Qaraxan mahalında cavan bir aşıqlan deyışir. Dedi:

–Uşaxlar, ü rəyimə damıf, o deyışən aşıx Musa olajax. Qəriv adamdı. Birdən Mələknisə xanım onu bağıyar, öldürtdü rü f-eliyər. Gedək bir tərəfdə oturax. Qoy, heç Musa da bizi tanımasın. Əyər başına bir iş gəlsə, onda köməklilik eliyərik.

Beləliknən, onnar on-on beş nəfər olardılar, gəlif toy paltarında bir tərəfdə oturdular. Amma Musanın bunnardan xəvəri olmadı. Elə ki, çörəyi yeyif-qurtardılar Mələknisə xanım dedi:

–Aşıx, cavansan, qəriv oğlansan. Yaxşısı budu qalx, bu camaatın içində mənən üzr istə, mən də səni bu camaata bağışdıyım. Amma səni bir də bu türkc torpağında aşıx livasında görmü yüm.

Aşıx Musa dedi:

–Xanım, niyə qəzəvlənirsən, mən buraya savaşımağa gəlməmişəm. Məni bura Allahın yazısı, qədəri gətirif. Qulax as, nəyə gəldiyimi sənə saznan deyim:

Aşıx Musa:

Pərvanə tək düşü f eşqin oduna,
Bir şam kimi yana-yana gəlmişəm.
İzn versən, dolanaram başına,
Doğru əhdə, düz peymanə gəlmişəm.

Mələknisə xanımın ciyəri od tutuf alışdı. Dedi:

– Əyə, qırışmal, Osmannıda mənim meydanıma çıxan bir iyid tapılmadı. İndi sən kimsən, haranın ajı-gijisən ki, mana əhddən-peymannan danışırsan?! Sənin arzunu üzrəyində, murazını gözündə qoymax mana borc olsun. Aldı görək Mələknisə xanım nə dedi:

Bir de usanıfsan yoxsa canınnan?
Bilirsənmi nə məkana gəlmisən?
Ağlı olan qorxar hax divanınnan,
Ya dəlisən, ya divanə, gəlmisən.

Aşix Musa:

Rü stəm Zal da ötə bilməz yanımnan,
Çox igiddər gəlif keçif sanımnan.
Öldü rsələr qorxum yoxdu qanımnan,
Tərlan şikarıdı, ona gəlmişəm

Mələknisə xanım:

Çəkdirrəm çarmıxa, çəkdirrəm dara,
Vurdurram boynunu açıx-aşkara.
Saldırram zindana, bağlarsan yara,
Boydaram səni qana, gəlmisən.

Aşix Musa:

Quraram ərəsət-mənşər divanı,
Onda tanıyarsan Aşix Musanı.
Lap olsan da Osmannının Sultanı,
Aparmağa bir nişana gəlmişəm.

Mələknisə xanım:

Adım Mələknisə qoy deyim, tanı,
Mənəm bu torpağın ağası, xanı.
Əjəlin yetişif verərsən canı,
Nə cü r'ətnən bu meydana gəlmisən.

Mələknisə xanım gördü kü, yox, bu aşix köklü bir qaya kimi yerinnən qopmur. Əlacı kəsilən Mələknisə xanım öz-özü nə dedi: Yaxşısı budu, gəl buna bir qıfilbənd de qoy açə bilməsin. Bəlkə bunun dilini qıfilbənd kəsə.

O, sazı hərriyif yenə Musanın qavağında dayandı.

Dedi:

–Aşix, sənə demədimmi qürvət eldən gəlmisən. Üzr istəmədən də, səni azad eliyirəm. Görürəm camaatın sana yazığı gəlir. Sazını da götür, sakitcə buradan uzaxlaş.

Musa dedi:

–Xanım, əvvəla camaata da qurvan olum, sana da. Onnan keçən yerdə mən kişiyəm. Bilirsənmi, kişilər ölmə də mərdi-mərdanə gedir!

Mələknisə xanım dedi:

–Aşix, qəriv qanı tökmək istəmirdi. İndi ki, əl çəkmirsən, neyliyək, sana bir qarış torpağı birtəhər taparıx:

Ver görürəm cavabım, ay əcəm oğlu,
Neçə ismə, neçə guşə bağlıdı?
Neçəsi zeynəndi, neçəsi teynən,
Yalqızdımı, yoxsa qoşa bağlıdı?

Aşix Musa:

Eşit bu ərzimi ay Nisə xanım,
Murği-ruhum hilal qaşa bağlıdı.
İyirmi səkkiz hərif, otuz cü z ayə,
Zey zəbərənən, otuz beşə bağlıdı.

Mələknisə xanım:

Anla, sözlərimin var qeyri-qəsdı,
Yetirmi haraya, yetirmi dəsdi?
O hansı kimsədi, o hansı kəsdi
Ömür rük var, bax üç peşə bağlıdı?

Aşix Musa:

İstiyirsən deyim o min bir addan,
Dəsdinnən tutanı çıxardım oddan,
Oruc tut, namaz qıl, çıxarma yaddan,
Səxavət hamsınnan başa bağlıdı.

Mələknisə xanım:

Mələknisə deyər şiri-nər kimi,
Xırıld et sözdərim dü r-gövhər kimi.
Kim çəkif binanı, kim qoyuf himi,
De kimlərdi göstərişə bağlıdı?

Aşix Musa:

Aşix Musa eylər dilində əzbər,
Haqq evinin himin qoyuf ərənnər.
Məhəmməd hü mməti mənəm deyənnər
Salam dini var, həmişə bağlıdı.

Mələknisə xanım gördü haradan deyir, aşix Musa oradan kəsir. Bir neçə cavana gizliyə işarə elədi ki, birtəhər meydanı qatıf, bunu aradan çıxarın. Qoçaq Qılman öz dəstəsinən birrikdə bir tərəfdə oturmuşdu. Elə ki, mətləbdən hali oldu, tez yerinnən sıçrıyıp ayağa qalxdı, əlini atıf qılincını yapıncısının altınnan çıxartdı. Yanındakı bütün yoldaşları da əllərində siyirmə qılinc camaatı dövrəyə aldı. Qoçax Qılman: sözü mü z sözdü , - dedi. Bir nəfər yerinnən tərpənməsin.

Sonra o, Mələknisə xanıma ü zü nü çevirif dedi:

–Xanım, biz xeyli vaxtdı burdayıx. Sən zənən xeylağı olduğna görə Musa səni irəli buraxıf. Sən də neyə istiyirsən onnan rəftar eliyirsən. İndi bu camaatın gözü nü n qavağında Musa deyəjək, sənə də cavaf verəjəksən. Kim kimi bağladığı onda mə'lum olar.

Qılman bu sözdəri deyif ü zü nü Musaya tutdu:

–Aşix qardaş, indi də sən de, görək nə deyirsən.

Biz də görək Aşix Musa necə deyir və Mələknisəxanım ona nə cü r cavaf verir:

Aşix Musa:

Sənnən xəbər alım ay Nisə xanım,
Ərş-asiman nəyin ü stə dayandı?
De harda quruldu haqqın divanı,
Məkkənin kərpici nəynən boyandı?

Allahın evinə kim getdi qavax,
Nədən qərar tapdı bu axşam, savah.
Dü nya nə dondaydı Adəmnən qavax
O kimdi yatmışdı birdən oyandı?

Kim bişdi o Şəhimərdana donu,
Nədən başa gəldi, de görü m onu.
De görü m, nə vaxtdı dü nyanın sonu
Musa deyər bu kimlərə bəyandı?

Aşığın bu bağlamasına bir kəlmə də cavaf verə bilməyən Mələknisə xanım sazı gətirif camaatın yanında Musanın qavağına qoydu. – Aşix, söz demişəm, əməl də eliyirəm, - dedi. Əhd etmişdim, kim məni bağlasa, mən onunam. İndi bu səadət sana qismət oldu. İzn ver atam-anamnan halal-hü mmət eliyim gəlim.

Musa da, Qılman da bu fikirnən razılaşdılar. Onnar əllərinə keçənnən bir xurcun pay alıf Mələknisə xanımnan baravar onnara getdilər. Mələknisə xanım hal-qəziyyəni ata-anasına söylədi. Onnar da hər ikisinə xeyir-dua verif yola saldılar. Musa istədi ki, elə buradan Vətənə yola dü şsü n. Amma Qılman buna razı olmadı. Dedi ki, öz evimdə toy eləməmiş, sizi buraxan deyiləm. Onnar çar-naçar razılaşif Qılmangilə getdilər. Qılman toy tedarü kü ndə olsun, görək Musa nə elədi. Musanın balabançısı Novruz öydən ötrü yaman darıxmışdı. Xeyli mü ddət qü rvətdə qalması Novruzu lap dəli eləmişdi. Elə duruf-oturuf Göyçə deyirdi. İşin belə qurtarması, Musagilin Vətənə yola dü şmək

istəməsi Novruzunu sevindirirdi. Musa görəndə ki, Qılman onnarı hələ buraxmaq fikrində döyü l. Novruza dedi:

– Gəl, sən qavaxnan get, ata-anama əhvalatı xəvər ver, qoy toya tədarü k görsü nnər. Biz də, Allah qoysa bir həftəyə orada olajıyız.

Novruz can-başnan buna razı oldu. Novruzunu Vətənə yola salan Musanın ü rəyi cüşa gəldi, aldı görək öz balabançısına nə dedi:

Dərd tū ğyan eliyif çəkə bilmirəm,
Dolanır zəmanə çaş, balabançı!
Bir tər lan ovunna keçə bilmirəm,
Töksə də gözü mnən yaş, balabançı.

Gözü nü yollardan ü zə bilmirsən,
Yad eldə, qü rvətdə gəzə bilmirsən.
Göyçə həsrətinə dözə bilmirsən
Mən olmuşam bağı daş, balabançı!

Musa yanır bir dildarın ujunna,
Cannar alan işvəkarın ujunna,
Eldən ayrı dü şdü m yarın ujunna,
Sən bizim ellərə qaş, balabançı!

Novruz halal-hü mmət eləyif yola rəvan oldu. Qılman öz öyü ndə Musaynan Mələknisə xanıma yaxşı bir toy eləyif bir neçə gün də qonax saxlıyannan sonra onnarı təm-təraxnan yola saldı.

İndi görək Novruz neylədi? Onu Göyçəyə yola salanda Qılman balabançıya gözəl bir madyan bağışdadı. Novruz atı minif gecəni gü ndü zə qatıf Göyçü yə tərəf yola başdadı. Axır ki, gəlif Vətənə yetişdi. Musanın ata-anası Novruzun tək gəldiyini görü f çox təşvişə dü şdü . Onnarın dözmədiyini görən Novruz gü j-bəla, and-aman inandırdı kü , Musa bir-

neçə gü nə Vətənə qayıdajax. O, başdarına gəlennəri yerli-yataxlı Səfər kişigilə danışdı. Sonra Musanın ismarıcını da onnara çatdırdı ki, toy ü çü n tedarük görsü nnər. Onu da deyək ki, Musa Novruznan atasına xeyli pul göndərmişdi. Novruz bu pulları da Səfər kişiye verdi. Novruzun gətirdiyi xəvərdən Səfər kişi çox sevindi, toy ü çü n tedarük görməyə başdadı. Onlar tedarük görməydə olsunnar, eşidin Musadan. Musaynan Qılmanın razılaşıf qoyduxları vaxt tamam oldu. Qılman onnarı yola saldı. O, Mələknisə xanıma da gözəl bir at bağışdadı.

Musaynan Mələknisə xanım bir mü ddət yol gəlif Qılmanın nişan verdiyi yerə çatdılar. Bunnar buradan Arazı o ü zə keşməliydlər. Musa istədi ki, çayı əvvəlcə özü keşsin. Keşmək mü mkü n olsa, qayıdıf Nisə xanımı da keçirsin. Onu da sizə deyim ki, həmin vaxt yazın oğlan çağıydı. Hava tez-tez qaralırdı, göydə ildırım çaxırdı. Hiss olunurdu ku, yuxarı tərəflərə möhkəm leysan yağır. Buna görə də çalışırdılar ki, yağış yağmamış Arazı keçif özdərini bir şenniye çatdırsınnar. Musa atı suya salıf asta-asta irəliliyirdi. Nisə xanım da onun yolunu gözdü iyü rdü . Birdən baxıf gördü kü , Arazın şırıltısı çoxaldı. Su özü ynən kol-kos, köklü ağajdar gətirirdi. Çayın belə daşdığını görən Nisə xanım Musuya çatmax ü çü n atı suya verdi. Bir qədər getməmiş sel gü jdənif Nisə xanımı atınnan birrikdə apardı. Musanın bunnan heş xəvəri də olmadı. Çayı o ü zə keçif geri dönəndə gördü kü , o tayda nə Mələknisə xanım var, nə də at. Baxdı çay daşıf dü nyanı başına götü rü f. Araz elə bil qan-qan deyir. Mələknisə xanımı sel apardığını yaqın eliyən Musa elə oradaja özü nnən getdi. O, bir mü ddət beləyə huşunu itirmiş vəziyyətdə qaldı. Özü nə gəlennən sonra bir mü ddət Araz aşağı gəzməyə başdadı. On beş ağaşdıx yol gəldi. Neje oldusa gözü çaydan bir qədər aralı ata sataşdı. Bu Mələknisə xanımın atıydı. Elə bil Musanın başına bir qazan qaynar su tökdü lər. Üzü nü çaya tutuf aldı görək nə dedi:

Əsib, coşuf nə dönmü sən ü mmana!
Axma Araz, axma, yarım aparma!
Döndərmə qəlvimi, döndərmə qana,
Əldən alif ixtiyarım aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Qoy sənə çor dəysin ay qara köhlən,
Üfü rü f şamımı söndürmə sən sən.
Ağlamazmı məni bu gündə görə,
Əldən alif qeyrət-arım aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Mən neçə qarğıyım qalasan viran,
İtirmişəm yarı, tapmıram, dayan.
Mənim əllərimi qoynumda qoyan,
Əldən alif ixtiyarım, aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Təllərində şana, əllərdə həna,
Toyumu yas edif döndərmə qana.
And verirəm ərşə, gü rşə, əsməna
Əldən alif şux nigarım aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Qoyma qala Aşix Musa darda hey
İşi tənəzzüldə, ahu-zarda hey.
Hanı canan, de can verdi harda, hey
Yoxdu qeyri vəfadarım, aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Araz boyunca Musa Nisə xanımı gözdəməkdə olsun, eşidin Səfər kişidən. Toy üçü n hər şey hazırlandı. Ağkilsə kəndində Musanı istiyən qoja-cavan hamı gözü nü yola dikmişdi. Bu minvalnan 15-20 gün keşdi, amma Musagil

gəlif çıxmadı. Hərə bir yerə yozurdu. Biri deyirdi qıza görə öldü rü flər, biri deyirdi pulu çox oluf, ona görə öldü rü flər. Kimi də deyirdi ki, Qılman quldurun biridi, yaqın o öldü - rü f. Səfər kişi də yuxusunda görmüşdü kü , Musa bir qan gölü nə dü şü f ü zü r, amma çıxa bilmir. Sü bh tezdən yenə Novruzu çağırtdırırif görək Musanın gəlmədiyini onnan nejə xəvər aldı:

A Novruz, deyirdin oğlun gələcək,
Ay həzarat, nejə deyim gəlmədi.
Qohumsuz, qardaşsız qü rvət eldə tək,
Kimim, kimsəm, əmim, dayım gəlmədi.

Böyü tmü şəm nə zillətnən, zulumnan,
Bəylər, xannar gön çıxarıf belimnən.
Gejə gördü m Araz aldı əlimnən,
Bir fərzəndim, şirim payım gəlmədi.

Vaxt ötdü , Musa yenə gəlif çıxmadı. Səfər kişinin ahuzarı dağları-daşdarı göyü m-göyü m göynədirdi. Toy paltarı geyif bəzənmiş oğlannar, qızdar gəlinnər livasdarını soyundular. Qara geyif yas saxlamağa başladılar.

Bunnar gözləməkdə olsunnar, eşidin Musadan. Musa Araz aşağı gəzdiyi vaxt Mələknisə xanımın atını otlayan görmüşdü . İndi öz atı ilə həmin atı da gəzdirirdi. O, dan ağarannan ulduzlar doğana qədər Araz boyunca Mələknisə xanımı gəzirdi. Yenə bir axşam Musa Mələknisə xanımı gəzəndə bir çovana rast gəldi. Çoban gördü kü , qoltuğunda saz gəzdirməyinnən, oturuf-duruşunnan aşağı oxşuyur. Amma ü zü nnən-gözü nnən, ü st-başınnan bir zəlillik yağır. Dərddi adama oxşuyur. Dedi:

–Qardaş, aşığa oxşuyursan, amma bir az bu görü n-görkəmin adamı çaşbaş salır. Görək aşığın kefi kök, damağı çax olsun. Amma sən çox fikirri görü nü rsən.

Aşix istədi ki, çovannan aralanıf getsin, ancaq çovan əl çəkmədi, yalvarıf-yaxardı, onun dərđini bilmək istədi.

Aşix Musa naəlac qalıf öz dərđini çovana danışmağa məjbur oldu:

Başına döndü yü m, ay çovan qardaş,
Yaman bəd yazılıf bu yazım mənım.
Çöldə ahulara olmuşam yoldaş,
İtifdi əlimnən şahbazım mənım.

Üzü lü f qatardan qalmışam dala,
Gejə ah çəkirəm, gü ndü zdər nala.
Sidq ilə sığınmam Misgin Abdala,
Qəbul olsun nəzir-niyazım mənım.

Bax Musanın fəryadına, ahına,
Gör nələr yazılıf kəm talahına
Üz tutuf yalvarram xublar şahına,
Qoymasın gözü mdə murazım mənım.

Musanın dərđinnən hali olan çovanın ona çox yazığı gəldi. Nə qədər elədisə, çovan onu qoymadı getməyə. Dedi:

– Daha gejdi, gejə dü şü r, bu gejə mənım yanımda qal. Savah gedərsən. Xü lasə, Musa o gejəni də çovanın yanında qaldı. Amma nə çörək yedi, nə də su işdi. Səhər açılan kimi çovannan xudahafizləşif yoluna davam elədi. Musa and içmişdi ki, Nisə xanımın meyđini tapmasam, mən də özü mü atajam Araza. Bu fikirnən dolanan Musa dincəlmək ü çü n bir qıraxda oturuf Araza baxırdı. Bir də gördü durna səsi gəlir. Başını qaldıranda gördü ki, durnalar Göyçə tərəfə uçurlar. Elə bil Musanın dərđi təzələndi, ü rəyi qövr elədi. O, ü zü nü durnalara tutuf görək nə dedi:

Durnam, gedər olsan Göyçəyə sarı,
Dərdimi sən bizim ellərə danış
Sel alıf əlimnən apardı yarı,
Sərgəndər dü şmü şəm çöllərə, danış.

Gəlifdi başıma bir görü n nələr,
Hicranın oxları qəlvimi dələr,
Atamı, anamı görsəniz əgər,
Daha göz tikməsin yollara, danış.

Bəli, durnalar gözdən itdikdən sonra Aşix Musa yoluna davam elədi. Bir neçə gün də dəli-divanə kimi gəzif dolandı. Artıx cana doymuşdu, əlini hər şeydən üzüm şü . Öz-özü nə deyirdi ki, əgər bu gün də tapa bilməsəm özü mü həlak eliyəjəm. Fikirri-fikirri yenə Araz aşağı getməyə başladı. Dərd-qəmnən, ajınnan-suzunna taqətdən dü şmü ş üzü üstə yıxıldı. Bir qədərdən sonra yuxuda gördü kü , Mələknisə xanım gəlif onu oyadır. Sevincək sığırıyır yerinnən durdu. Baxıf gördü kü , Nisəxanım nə gəzir, bura kimsəsiz bir yerdi. O, yenə çay aşağı getməyə başladı. Bir xeyli yol gedənnən sonra baxıf gördü kü , bir qədər aralı Arazın qırağına saysız-hesafsız camaat yığılıf. Bunu görəndə Musanın ü rəyi köyrəldi. O, üzünü camaata sarı tutuf öz dərdi-dilini onnara belə bəyan elədi:

Qərq olufdu canan qanı dəryada
Leysan yığdı, sel yarımı apardı.
Çatan yoxdu nə imdada, fəryada,
Haray oba, el yarımı apardı.
Araz daşdı, sel yarımı apardı.

Gör nə günə qoydu yazıx Musanı,
Üzü lüf cəsədi, qalmayıf canı.
Gedifdi əlimnən qızdarın xanı

Haray oba, el yarımı apardı,
Araz daşdı, sel yarımı apardı.

Musa bu sözləri deyif taqətsiz halda yerə yığıldı.

İndi görək Mələknisə xanımın başına nə gəldi. Elə ki, sel Mələknisə xanımı apardı o gördü ki, sel özü ynən kolkos, köklü ağaşdar gətirir. Qollu-budaxlı bir ağac ona yaxınlaşanda tez əlini atıf ağacın iri bir budağınan yapışdı. Sel gah onnarı o tərəfə, gah da bu tərəfə çırpırdı. Amma qız ağaşdan bərk yapışmışdı. Mələknisə xanım ağaşdan möhkəm yapışif axmağa başladı. Axır ki, sıx bir meşəlikdə həmin bu ağac ilişif qaldı. Mələknisə xanım da ağacın üstündəydi. O, tam taqətdən düşmüşdü. Gah huşunu itirir, gah da özü nə gəlirdi. Bir səhər gün hər tərəfə yayılmışdı. Mələknisə xanım o tərəf, bu tərəfə baxırdı ki, bəlkə bir adam görəm, gələ mənə kömək eliyə. Baxıf gördü ki, bir qarı çayın o tərəfində dərman otu yığır. Nisə xanım qışqırdı ki, amanın bir gününü, qarı nənə, mana kömək elə. Qarı onu görmürdü. Odu ki, bu səsin cin səsi olduğunu güman eliyif qaşmağa başladı. Bunu gören Mələknisə xanım ağacın üstündə görək qarıya nə deyir:

Şanı-şöhrətinə qurvan olduğum,
Bax ahı-naləmə, fəryada yetiş.
Qolsuz qeyrətinə qurvan olduğum,
Cənabı Zeynabı sal yada, yetiş.

...Mələknisə olsun sənə sadağa,
Göy atı, göy donu qoma uzağa.
Nuhun gəmisini qaldıran dağa,
Yunusu qoymayan dəryada yetiş.

Mələknisə xanım bu sözdəri deyəndə qarı inandı ki, bu adamdı. Amma nə qədər özü nə ürək-dirək verdisə, səs

gələn tərəfə gəlməyə cür'əti çatmadı. Yenə buradan uzaxlaşmağa başladı. Bunu gören Mələknisə xanım indi alır, görək qarını neyə çağırır:

Aman nənə əlin yetir əlimə,
Görürsənmi, mən ümməmə axıram.
Çərxi-fələk məni saldı zülümə,
Heş bilmirəm hansı yana axıram?

Quşdar yata bilmir ahu-zarımnan,
Yarı mənnən etdi, məni yarımnan.
Can çıxır cəsəddən, ixtiyarımnan,
Mən qovruluf yana-yana axıram.

Kim axtarır Mələknisəni, hanı?
Kəsilib hər yannan əlac-gümanı.
İtirdim, tapmıram Aşix Musanı,
Yetişirdi ömrümə sona, axıram.

Nisə xanım bunu deyif yenə də huşsuz halda ağacın üstünə yıxıldı. O yıxılmaqda olsun, eşidin qarından. Qarı özü nü kəndə yetirif elə bil haray saldı ki, hamı onun başına toplandı. Qarı yaman qorxmışdu. Neçə il idi ki, buralardan dərman otu çiçəyi yığırdı. Amma belə şeyə rast gəlməmişdi. O gah cin deyirdi, gah şeytan deyirdi, gah da insanıydı, – deyirdi. Axırda camaat qarıyı qavaxlarına salıf bu sıx meşəliyə səs gələn tərəfə gəldilər. Bir-neçə adam yuxarı çıxıf baxdı ki, gören bu nə səsi? Gördülər çayın üstündə böyük bir ağac var. Ağac da bir sıxlıqda ilişif qalıf. Onun da üstündə bir qadın xaylağı görünür. Adam göndərdilər kənddən kəndir gətirdilər. Bir sözlə ağaşnan birrikdə Nisə xanımı çəkif qırağa çıxartdılar. Kimi dedi, bu gün ölüm, kimi dedi, çoxdan ölüm, kimi də dedi, bir saatdı ölüm. Nisə, hərə bir söz deyirdi.

Bir mü ddətdən sonra Aşix Musa ayılıf yenə camaatı orada gördü . O da duruf birtəhər bunların yanına gəldi. Soruşdu ki, bir zənən ölü f. Onu çıxarıf aparırıx dəfn eləməyə. Musa elə bil səksənən kimi oldu. O irəli yeriyif gördü bu zənən xeylağı onun axtardığı Mələknisə xanımdı. Bir qarı da Mələknisə xanımın ağzına gü zğü tutur. O deyir:

-Ay camaat, məni qınamayın vallah bunun nəfəsi var. Deyəsən hələ ölmü yü f.

Bü tün bu hadisənin şahidi olan Aşix Musa özü nü Mələknisə xanıma yetirif sazı döşü nə basdı, görək nə dedi:

Zalım fələk, yenə girdi qəsdimə,
Ağrın alım, Nisə xanım, oyansan.
Alışırım, baxan yoxdu tüstü mə,
Qürvət eldə çıxdı canım, oyansan.

Yazığam sındırma, qırma qəlbimi,
Dolandım çölləri bir cü nun kimi,
Sənsiz başa vurmam nakam ömrü mü ,
Şirindilli, xoş zəbanım oyansın.

Salmısan Musanı fikrə, xəyala
Bükü lü f qaməti, əyilif dala.
Həsərətdi əqrabam, göz dikif yola,
Sana qurvan din-imanım, oyansan.

Aşix Musa gördü Mələknisə xanım oyanmax bilmir. Elə bil kökünü nən ü zülmü ş bahar bənövşəsi kimi asta-asta solur. Göz qapaxları örtülmü ş, rəngi sapsarı saralmışdı. Camaat da onun oyanmasına inanmırdı. Hamı peşman-peşman ona baxır, köks ötürü r, ah çəkirdi. Musanın ü rəyi bu ağrıya, sitəmə dözmədi. Köksünü nən dağları-daşdarı lərzəyə gətirən bir fəryad qopdu:

Döndü novbaharım oldu zimistan,
Yağdı dağ başına qar, oyanmadı.
Yıxdı könlü m evin eylədi viran,
Tər lan bəxtim oldu sar, oyanmadı.

Qurvan desən yazıq Musa qurvandı,
Firqətdən cəsədim alışdı, yandı.
Gözdərim verərəm, desən dərmandı,
Qoydu sinəm ü stə nar, oyanmadı.

Doğrudan da, elə bil Mələknisə xanım bir il bunnan qavax ölmüşdü . Bu zaman Nərgiz adlı bir gəlin əlində gü z gü Mələknisə xanıma yaxınlaşdı. Bu da bayaqkı qarı kimi gü z gü yü onun ağzına tutdu. Bir qədərdən sonra dedi ki, camaat, bu qız ölmü yü f. Nəfəsi asta-asta gedif-gəlir. Sonra Nərgiz ayağa qalxıf Musaya təsəlli verdi:

–Aşix qardaş, qorxma, bu qü rvət eldə sənə kömək eliyəcəyəm. Bu saat nə qədər təvivi, loğman varsa, hamısını yığif sənini sevgilini qurtarajam.

Nərgiz xanım ata sü var oluf ü z qoydu kəndə tərəf.

Bir neçə saatdan sonra bir də gördü lər ki, Nərgiz xanım başında bir neçə atdı özü nü yetirdi.

Bəli, mənini əzizlərim. Nərgiz xanımın gətirdiyi təbib-loğmanlar başdadılar Mələknisa xanıma ayıtmaq ü çü n çalışmağa. Bir xeyli əlləşənnən sonra təvivi Vəfədar civinnən bir dərman çıxarıf Nisə xanımın burnuna tutdu. Nisə xanım gözlərini aşdı. Mələknisə xanıma oyanmış görən Musanın ü rəyi qü var elədi. O, ü zü nü Nisə xanıma tutuf görək nə dedi:

Şü kü r olsun cəlalına,
Ay hazarat, yarı gördü m.
Baxmaram dü nya malına,
Kü llü aləm, varı gördü m.

Gəldi təviv, gəldi loğman,
Nazdı yara o verdi can.
Yazıx Musa sizə qurvan,
Təviv Vəfadarı gördü m.

Bəli, mənim əzizdərim təviv, loğman, dava-dərman öz işini gördü Mələknisə yayılannan sonra Nərgiz onnarı öz evinə gətirdi. Onnar bir neçə gün burada qaldılar. Vəziyyətləri yaxşılaşannan sonra hala-hümmət eliyif Göyçü yə yola düşdülər. Gejəli-gündüzdü at sürüf axır ki, Göyçə mahalına yetişdilər. İlin yaz fəslidi. Elə bir Allah-taala dünyanın bütün gözəlliklərini Göyçə mahalına bəxş eləmişdi.

Bəli, mənim əzizdərim, Aşix Musaynan Mələknisə xanım bir müddət yol gəlif Çamırrı kəndinə çatdılar. Gördülər bir neçə adam söhbət eliyir. Musa üzünü onnardan birinə tutuf dedi:

– Qardaş, axşam düşür, bizi burada qonax eliyən olarmı? – Bir cavan oğlan irəli duruf, - aşix mənim qonağımısınız, – dedi. Onlar birlikdə həmin oğlangilə gəldilər. Oğlan dedi ki, mənim adım Məhərrəmdi. Aşix Musa da özü nü oğlana isnad verdi. Bir az söhbətdən sonra oğlan soruşdu:

– Aşix Musa, haradan gəlif haraya gedirsiniz?

Musa başına gələn bütün əhvalatı Məhərrəmə danışdı. Musa Məhərrəmə onu da dedi ki, atamgilə xəvər göndərdiyim otuz doqquz gündü. Musa dedi ki, gejiyi burada yatıf xoruz banında yola düşməliyik. Səhər tezdən Musagil yola düşəndə Məhərrəm də onnara qoşuldu. Onlar Basarkeçəri keçəndə Məhərrəm dedi:

– Aşix Musa, siz bir qədər yavaş gəlin, mən qavaxda gedif onnarı muştuluxluyum.

Məhərrəm yola düşməkdə olsun, eşidin Ağkilsədə Səfər kişidən. Səfər kişi Novruzun xəvərinnən sonra toy üçün hər tədarük görmüşdü. İndi sabah o toy üçün aldığı malı, qoyunu qırxı tamam olan Musaya ehsan verəsiydi.

Səhər tezdən Səfər kişi qalxıf qapıdakı duz daşının üstündə oturuf dərin fikrə getmişdi. Birdən gördü kü, cavan bir oğlan qonşudan onnarın evini soruşur. Həmin adam da ona isnad verir ki, odu orda oturan Səfər kişidi. Amma Səfər kişinin halı özündə deyildi. Məhərrəm gördü ki, yox, kişinin əhvalı çox pərişandı. O, Aşix Musanın sazını da özünnən götürmüşdü. Həmin sazı köynəkdən çıxarıf zilini zil, bəmini bəm elədi, görək öz məqsədini dərdli ataya neyə nağıl elədi. Biz deyək, siz də qulaq asın:

Aldı Məhərrəm:

Səfər əmi, qəm görünü rü zündə,
Qonağın könlünü al, səhər-səhər.
Hicran kədəri var görrəm ü zündə,
Gözünü niyə çəkir yol, səhər-səhər.

Səfər kişi dedi:

– Qonax mənim nə günü mə saz çalíf-oxuyursan?
Mənim halıma dağlar-daşdar qan ağlıyır, başsağlığı verir.
Mən Musa kimi oğul itirmişəm. Bunnan sonra bu dünyada
mənim üzüm bir dəgülmü yəjək. İndi dərdimi sana sazla
deyim, sən də gör nələr çəkirəm.

Aldı Səfər:

Qurvan olum qonaq, dərdi dilimi,
Niyə eyləyirsən bol, səhər-səhər.
Dindirmə yazıqdı, sınıq qəlbimi,
Ələnər gözümnən sel səhər-səhər.

Məhərrəm:

Söyləsən dərdini bölərəm yarı,
Solğun sifətində iz salıf sarı
Qəlbində kiminsə var intizarı,
Danma sirrin mənən gəl səhər-səhər.

Səfər:

Oğlu itən ata gözlər yolları
Ələmi, dərdəri bölü nməz yarı.
Qəlbimdə Musanın var intizarı,
Görü nməz gözü mə yol səhər-səhər.

Məhərrəm:

Gedif gəlməyifdi nə vaxtdan bəri,
Bəlkə də orada alif bir pəri.
Qorxma Məhərrəmdən al şad xəvəri,
Əlini kisənə sal, səhər-səhər.

Bir annığa elə bil Səfər kişi huşunu itirdi. O, tez özü nü bir toxtadıf Məhərrəmə belə cavaf verdi:

Aldı Səfər:

Özü m dərdi Səfər, pərişan halım,
Huş çıxıf başımnan, çaşif kamalım.
Peşkaşındır nə var cahi-cəlalım,
Sənin olsun dövlət, mal səhər-səhər.

Sözü nü qurtaran kimi Səfər kişi huşunu itirif yerə yığıldı. Bu zaman Səfərin qardaşı Cəfər bir neçə adamnan Musanın qırxına gəlirdi. Səfəri belə görəndə qışqırdı ki, bu namərd oğlu, namərđi tutun.

Məhərrəm gördü yox, bunnan bərk şü bhələnillər. O xoş xəvəri onnara gərək neçə çatdırdı, biz də, nə eşitdik:

Aldı Məhərrəm:

Xəvər verin Ağkilsəyə,
Elə bir şad xəvər gəlir.
Siyah geyif qızdar niyə?
Cəfər, vallah Musa gəlir.

...Adım Məhərrəmdi, bəli,
Çamırlıdanam-Göyçəli.
Yanında bir türk gözəli,
Cəfər, vallah Musa gəlir.

Bunnan sonra el-oba Musagilin qavağına çıxıf onları böyük təmtəraqnan öyə gətirdi. Cəfər kişi Musuyu dannadı ki, ay oğul, adam da belə iş görərmi?

Musa bildi ki, heş kimin onun başına gələn mü sibətlərdən xəvəri yoxdu. Odu ku, sazı götü rü f görək öz başına gələnləri onlara neyə çatdırdı:

Aldı Musa:

Canım əmi, gözü m əmi,
İş əyildi belə dü şdü .
Yoxdu qeyri sözü m, əmi
Sonam göldən-gölə dü şdü .

...Denən Musa söylə nağlın,
Danışsam kəsərmi ağlın?
Şü kü r elə gəlnin, oğlun,
Sağ-salamat ələ dü şdü .

Bəli, mənim əzizdərim, Musa başına gələn bütün əhvalatları onnara söylədi. Qurvannar yan-yanaya dü zü ldü . Yeddi gün, yeddi geję toy vurduruf murada çatdılar. Sizi də mətəlf, muradınıza yetəsiniz. Bu toy gejęsinin sonuncu gününü aşix telli sazı sinəsinə basıf götü rdü görək nə dedi:

Ey cavan, təzə cavan,
Getmə, dayan, bir bəri dön.
Ayna qabax, a gül yanax,
Qönçə dahan bir bəri dön.
Lə'l dodax, bü llur buxaq,

Dərdə dərman bir bəri dön,
İnsafı yox, kirpiyi ox,
Qaşdar kaman bir bəri dön.
Nazik bədən, sü zü f gedən,
Sərvi-rəvan, bir bəri dön.

Ey möhtərəm, götü r qələm,
Sü bhədək yaz, ağrın alım,
Fəhm elə sən, rəhm elə sən,
Az elə naz, ağrın alım.
Öz işini, özü n dü şü n,
Belə olmaz, ağrın alım.
Ey şux məmə, baxma mənə,
Can dayanmaz, ağrın alım.
Xalı qoşa, qıl tamaşa,
Çıxdı bu can, bir bəri dön.

Qoyma sənin gü l bədənin,
Heyf dü şə mar əlinə,
Ey təzə gü l, insaf deyil,
Vermə gü lü xar əlinə.
Əgər dü şsə sınar şü şə,
Cismi girifdar əlinə,
Gəz cahanı, seç insanı,
Ver əlini yar əlinə.
Eşit sözü , budu dü zü ,
Mətləvi qan, bir bəri dön.

Könlü m dönmü r, eşqim sönmü r,
Xan ciyərim etmə kavaf,
Əgər yazam nəzm-nizam,
Dərdim olar bir min kitaf.
Həddin aşar, əqil çaşar,
Saylarına çatmaz hesav,

Eylə mü rvət, qıl bir ü lfət,
Firqətinə yoxdumu tav.
Ey əhli-dil, dərdimi bil,
Halıma yan, bir bəri dön.

Teldə şanı, xoş nişanı,
Zü lfü nü əfşan eyləmə.
Boyu mina, girif dona,
Dü nyanı viran eyləmə.
Sən ey gözəl, yola dü zəl,
Nahaq yerdən qan eyləmə,
Aşığın an, olsun qurvan
Qəlvini giryan eyləmə.
Gözün sü zən, canım ü zən,
Öldüm aman, bir bəri bax.

QEYDLƏR VƏ İZAHLAR

1. «**Ələsgərnən Sənrəbanı**» dastan rəvayəti folklorşünas **İslam Ələsgərin** toplayıb tərtib etdiyi «**Aşıq Ələsgər**» kitabından (Bakı, «Şərq-Qərb», 1999) seçilmişdir.

2. «**Aşıq Ələsgərin Türkiyə səfəri**» dastanı şair-filoloq **Salman Əliyev Ağbulaqlı** tərəfindən Aşıq Abbasəli Abbasovdan (70 yaşlı) yazıya alınmışdır.

3. «**Aşıq Ələsgər qarabağlıların yaylağında**» dastan-rəvayəti folklorşünas **İslam Ələsgərin** toplayıb tərtib etdiyi «**Aşıq Ələsgər**» kitabından (Bakı, «Şərq-Qərb», 1999) seçilmişdir.

4. «**Aşıq Ələsgərin Qaraqoyunlu səfəri**» dastan-rəvayətini prof. **Qara Namazov Əmirxeyir** kənd sakini **Mikayıl Alı oğlundan** (80 yaşlı) qələmə almışdır.

5. «**Aşıq Ələsgərin Dəli Alının toyuna gəlməsi**» dastan-rəvayəti **Aşıq Mahmud Məmmədovdan** (75 yaşlı) yazıya alınmışdır.

6. «**Aşıq Ələsgər Yanşaqda**», «**Aşıq Ələsgərnən Həcər xanım**» dastan-rəvayətləri folklorşünas **İslam Ələsgərin** toplayıb tərtib etdiyi «**Aşıq Ələsgər**» (Bakı, «Şərq-Qərb», 1999) kitabından götürülmüşdür.

7. «**Aşıq Ələsgərnən Aşix Nəsinin qabaxlaşması**» dastan-rəvayəti **Aşıq Mahmud Məmmədovdan** (75 yaşlı) yazıya alınmışdır.

8. «**Aşıq Ələsgərnən Şəmkirli Aşıq Hüseynin görüşü**» dastan-rəvayəti folklorşünas **İslam Ələsgərin** toplayıb tərtib etdiyi «**Aşıq Ələsgər**» kitabından (Bakı, «Şərq-Qərb», 1999) götürülmüşdür.

9. «**Aşıq Ələsgərnən Mir Seyid Ağanın görüşü**» aşıq rəvayəti Ağqala kənd sakini **Mirkəbir Seyidzadədən** (80 yaşlı) qələmə alınmışdır.

10. «**Aşıq Ələsgərnən Şair Nağı**», «**Anaxanımın küsməyi**» aşıq-rəvayətləri folklorşünas **İslam Ələsgərin** toplayıb

tərtib etdiyi «Aşıq Ələsgər» kitabından (Bakı, «Şərq-Qərb», 1999) seçilmişdir.

11. «**Aşıq Ələsgərin Qarabağ səfəri**», «**Aşıq Ələsgərin İrəvan səfəri**», «**Aşıq Ələsgər Kəlbəcərin Qılışdı kəndində**» aşıq-rəvayətləri **Aşıq Mahmud Məmmədovdan** (75 yaşlı) yazıya alınmışdır.

12. “**Növrəs İmanın Tiflis səfəri**” dastanı **Aşıq Mahmud Məmmədovdan** (67 yaşlı) yazıya alınmışdır..

13. **Şair Kazımnan Nazdı xanım**. Ardanış kənd sakini **Aşıq Kərim Paşayevdən** (70 yaşlı) yazıya alınmışdır.

14. “**Çovan Məhəmmədin Qars səfəri**” dastanı **Aşıq Mahmud Məmmədovdan** (67 yaşlı) yazıya alınmışdır.

15. “**Şair Həsən Xəyallıynan Ağdabanlı Aşıq Şəmşirin görüşməsi**”. Daşkənd kənd sakini **Aşıq Hacı Bayramovdan** (67 yaşlı) yazıya alınmışdır.

16. “**Aşıq Musaynan Mələknisə xanım**” dastanını Sarıyaqub kənd sakini **Aşıq Musa Ağayar oğlu** (65 yaşlı) söyləmişdir.

Dastan ilk dəfə “**Vətən qürbətdə qaldı**” (Göyçə mahalının folklor örnəkləri) kitabında Bakı, “Yazıçı”, 1993) çap olunmuşdur.

KİTABIN İCİNDƏKİLƏR

Ələsgərnən Səhnəbanı.....	3
Aşıq Ələsgərin Türkiyə səfəri.....	24
Aşıq Ələsgər qarabağlıların yaylağında.....	45
Aşıq Ələsgər Qaraqoyunlu səfəri.....	61
Aşıq Ələsgərin Dəli Alının toyuna gəlməsi.....	74
Aşıq Ələsgər Yanşaqda.....	88
Aşıq Ələsgərlə Həcər xanım.....	106
Aşıq Ələsgərnən Aşix Nəsinin qavaxlaşması.....	135
Aşıq Ələsgərnən şəmkirli Aşıq Hüseynin görüşü.....	147
Aşıq Ələsgərnən Mir Məcid ağanın görüşü.....	166
Aşıq Ələsgərnən Şair Nağı.....	171
Anaxanımın küsməyi.....	186
Aşıq Ələsgərin Qarabağ səfəri.....	199
Aşıq Ələsgərin İrəvan səfəri.....	213
Aşıq Ələsgər Kəlbəcərin Qılışdı kəndində.....	234
Növrəs İmanın Tiflis səfəri.....	241
Şair Kazımnan Nazdı xanım.....	266
Çovan Məhəmmədin Qars səfəri.....	291
Şair Həsən Xəyallıynan Ağdabanlı Aşix Şəmşirin görüşü.....	308
Aşix Musaynan Mələknisə xanım.....	321
Qeydlər və izahlar.....	360

**Azərbaycan folkloru külliyyatı,
XVIII cild, Dastanlar (VIII kitab),
Bakı, “Nurlan” nəşriyyatı, 2010.**

Nəşriyyat direktoru:
Nadir Məmmədli

Kompüterdə yığdı:
Aygün Balayeva

Korrektoru:
Vüsal Abiyev

Kompüter tərtibçisi və
texniki redaktoru:
Ramin Abdullayev

Kağız formatı: 60/84 1/16
Mətbəə kağızı: № 1
Həcmi: 23 ç/v
Tirajı: 500
Qiyməti müqavilə ilə.

Kitab AMEA Folklor İnstitutunun
Redaksiya-Nəşriyyat şöbəsində yığılmış, səhifələnmiş,
“Nurlan” nəşriyyatında hazır diapozitivlərdən
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.